

1922-2022

Senat II Rzeczypospolitej

100. rocznica pierwszego posiedzenia

Senat
II Rzeczypospolitej

Gmach Senatu RP. Po prawej widoczne przejście do sali posiedzeń plenarnych, 1932 r.
[Narodowe Archiwum Cyfrowe, fot. Leon Jarumski]

Senat II Rzeczypospolitej

---

100. rocznica
pierwszego posiedzenia

Autorzy publikacji składają podziękowania dr. Wojciechowi Kulisiewiczowi – dyrektorowi Biblioteki Sejmowej oraz pracownikom Wydziału Muzealiów Biblioteki Sejmowej, pracownikom Narodowego Archiwum Cyfrowego oraz Zamku Królewskiego za pomoc w poszukiwaniu oraz za udostępnienie materiałów wykorzystanych w niniejszej publikacji.

Opieka merytoryczna:
AGATA KARWOWSKA-SOKOŁOWSKA

Opracowanie:
ROBERT STAWICKI
Biuro Analiz, Dokumentacji i Korespondencji

Opracowanie graficzno-techniczne:
JACEK PIETRZAK

Korekta:
MAŁGORZATA POGODA

ISBN 978-83-65711-89-2

© Copyright by Kancelaria Senatu, 2021

Centrum Informacyjne Senatu
Dział Wydawniczy
Nakład 1500 egz.

Druk i oprawa:
ZAPOL Sobczyk Spółka Jawna, Szczecin

Spis rzeczy

Słowo wstępne Marszałka Senatu RP prof. Tomasza Grodzkiego	7
Przedmowa	9
Senat Rzeczypospolitej Polskiej I kadencji 1922–1927	17
Bolesław Limanowski (1835–1935) – marszałek senior Senatu I kadencji (1922–1927)	20
Wojciech Trąmpczyński (1860–1953) – marszałek Senatu I kadencji (1922–1927)	21
Wybór dokumentów	25
Senat Rzeczypospolitej Polskiej II kadencji 1928–1930	57
Maksymilian Marcei Thullie (1853–1939) – marszałek senior Senatu II kadencji (1928–1930) oraz III kadencji (1930–1935)	59
Julian Juliusz Szymański (1870–1958) – marszałek Senatu II kadencji (1928–1930)	60
Wybór dokumentów	63
Senat Rzeczypospolitej Polskiej III kadencji 1930–1935	81
Władysław Raczkiewicz (1885–1947) – marszałek Senatu III kadencji (1930–1935)	83
Wybór dokumentów	86
Senat Rzeczypospolitej Polskiej IV kadencji 1935–1938	123
Antoni Horbaczewski wł. Horbaczewský Antin (1856–1944) – marszałek senior Senatu IV kadencji (1935–1938)	125
Aleksander Prystor (1874–1941) – marszałek Senatu IV kadencji (1935–1938)	126
Wybór dokumentów	129
Senat Rzeczypospolitej Polskiej V kadencji 1938–1939	159
Leon Wolf (1883–1968) – marszałek senior Senatu V kadencji (1938–1939)	161
Bogusław Miedziński (1891–1972) – marszałek Senatu V kadencji (1938–1939)	162
Wybór dokumentów	165

Marszałek Senatu RP prof. Tomasz Grodzki (fot. M. Marchlewska)

Słowo wstępne

Marszałka Senatu RP

prof. Tomasza Grodzkiego

Szanowni Państwo

28 listopada 2022 roku przypada 100. rocznica pierwszego posiedzenia Senatu II Rzeczypospolitej. W polskiej historii ustanowienie i trwanie Senatu pośród najwyższych organów władzy w państwie wiązało się z symboliką niepodległości, zaś znoszenie go – jak po II wojnie światowej – z okresem niewoli i brakiem suwerenności. Dlatego też tak ważne jest, by nie tylko pamiętać z szacunkiem i czcią o dokonaniach naszych poprzedników – senatorów minionych kadencji, lecz również mieć świadomość, że Senat, będący rzeczywistym gwarantem stabilności polskiego parlamentaryzmu i demokracji, jest także instytucjonalnym i ideowym pomostem między przeszłością a współczesnością.

W przemówieniu, inaugurującym to historyczne posiedzenie Senatu w odrodzonej po 123 latach niewoli Polsce, Naczelnik Państwa Józef Piłsudski wypowiedział do senatorów znamienne słowa:

(...) Konstytucja obecna określa Senatowi rolę skromniejszą. Czyni ona z Panów nie główny motor pracy państwowej, ale, zgodnie z duchem Konstytucji współczesnych krajów demokratycznych, nakazuje Wam być rzecznikami rozsądku, rozważli i miary przy spełnianiu zadań poruczonych naczelnym organom władzy państwowej. Przyszły Marszałek Polski wyraził również życzenie (...) abyście jako instytucja państwowa, reprezentująca umiar, stawali w ciężkim zadaniu współpracy po stronie tych, którzy, czy to z urzędu, czy ze skłonności łagodzą tarcia, zmniejszają konflikty i doprowadzają do koniecznej równowagi zamierzeń, celów i środków.

Te słowa, obok zawołania Andrzeja Frycza Modrzewskiego, że *Senat jest tym, co pozostałe władze do szlachetnych działań pobudza, od nieuczciwych odwodzi, a namiętności studzi* są drogowskazem, którym w swej pracy po dziś dzień kierują się senatorowie Najjaśniejszej Rzeczypospolitej.

Spór o istnienie Senatu był jednym z najostrzejszych, dzielących w pierwszych latach niepodległości nie tylko Sejm Ustawodawczy, ale i opinię publiczną. Ostatecznie restytucja Izby Wyższej była wynikiem kompromisu politycznego pozwalającego na uchwalenie konstytucji, przez historię zwanej „marcową”. Mający w Polsce wielowiekową tradycję Senat został przywrócony w nowoczesnej i demokratycznej formie, wzorowanej na dwuizbowych parlamentach zachodnioeuropejskich. Pomimo nadanych mu przez ustawę zasadniczą ograniczonych w stosunku do Sejmu kompetencji, Senat już w I kadencji zyskał znaczenie i powagę w państwie, wpływając w istotny sposób na jakość ustawodawstwa i dając dowody kompetencji, roztropności, umiaru w sporach partyjnych, a przede wszystkim kierowania się racją stanu w traktowaniu spraw państwowych.

Do roku 1939 Senat pozostał organem ważnym i twórczym, był miejscem, w którym w sposób szczególny dbano o interesy państwa oraz o Polonię i Polaków za granicą, co w Izbie staramy się czynić do dziś. W godzinie dziejowej próby, podczas II wojny światowej, znakomita część senatorów dała świadectwo patriotyzmu i odwagi. Wielu z nich oddało za Polskę swoje życie.

Z okazji obchodzonego przez obecny Senat tego wspaniałego jubileuszu, przypominając dokonania Senatu II Rzeczypospolitej, składam hołd wszystkim pokoleniom senatorów, którzy swą postawą i pracą spełnili złożone ślubowanie i kierowali się umieszczoną na fryzie ówczesnej sali posiedzeń aktualną po dziś dzień dewizą *Salus Reipublicae suprema lex*.

A handwritten signature in blue ink, reading "Tomasz Grodzki". The signature is written in a cursive style with a horizontal line above the first name.

Marszałek Senatu RP

Przedmowa

Nie byłoby stulecia 1. posiedzenia Senatu II Rzeczypospolitej, gdyby nie bogate tradycje polskiego parlamentaryzmu. Trudno zaprzeczyć, że o wyniku debaty publicznej na temat Senatu w odrodzonej po 1918 roku Polsce przesądziło, w decydującym stopniu, właśnie jego dziedzictwo. Debata na temat roli i znaczenia izby wyższej w polskim systemie parlamentarnym toczyła się w latach 1919–1921 przede wszystkim w Sejmie Ustawodawczym, lecz także na łamach prasy, w klubach politycznych i na uniwersytetach. Tradycje Senatu Polski międzywojennej i dawnej Rzeczypospolitej polsko-litewskiej nie pozostały także bez wpływu na kształt naszej konstytucji z 1997 roku.

Polska, która posiada dwuizbowe ciało ustawodawcze, wyróżnia się pod tym względem spośród wielu państw Europy Środkowej i Środkowo-Wschodniej. Po upadku komunizmu nowe, niepodległe państwa bałtyckie przyjęły model jednoizbowego parlamentu. Podobnie postąpiły inne państwa, które wcześniej wchodziły w skład Związku Radzieckiego, jak Ukraina, Mołdawia, Gruzja czy Armenia. Odziedziczyły one rozwiązania ustrojowe z czasów radzieckich i nadały im jedynie nową treść. Nie inaczej postąpiły Słowacja, Bułgaria, Chorwacja czy Węgry, które również wybrały model jednoizbowy.

Choć Litwini i Łotysze sięgają do tradycji Rzeczypospolitej polsko-litewskiej, o czym choćby świadczy nazwa ciała ustawodawczego, nawiązującego do Sejmu: Seimas na Litwie i Saeima na Łotwie, to jednak nie ustanowili izby wyższej. Lecz Litwini i Łotysze, podobnie jak i inne narody Europy Środkowej, określili swoją narodową tożsamość przede wszystkim na podstawie historii ludowej. Narody te powstały w następstwie uświadamiania narodowego warstwy chłopskiej w XIX i XX wieku i w związku z tym z reguły odrzuciły sensowność istnienia izby wyższej. Nie mógł być to przypadek. Dobrze o tym świadczy także wybór przez Finlandię, państwa niepodległego w okresie ostatnich stu lat, jednoizbowego parlamentu.

W wieku XIX i wcześniej, przedstawiciele warstw ludowych byli reprezentowani tylko w izbach niższych parlamentów państw europejskich. Natomiast w izbach wyższych, często nazywanych izbami panów, zasiadały osoby zamożne, wykształcone, „dobrze urodzone”, niejednokrotnie odrębne narodowo i kulturowo, które nie rozumiały interesów warstw ludowych. Ten argument przeciwko Senatowi podnosiły także polskie stronnictwa polityczne identyfikujące się z interesami środowisk robotniczych i chłopskich.

Z kolei narody, które przez wieki ukształtowały własną klasę polityczną i stale nawiązywały do dziedzictwa antycznego Rzymu, do rzymskich tradycji republikańskich, tradycji kultury łacińskiej i prawa rzymskiego najczęściej poszły inną drogą, decydując się na powołanie izby wyższej. Dlatego nie dziwi istnienie Senatu, tak jak w czasach rzymskich, w takich państwach jak Francja, Włochy, Hiszpania, Belgia, a w naszym regionie – jak w Czechach i Rumunii. Brytyjczycy też nawiązują do tego samego dziedzictwa, aczkolwiek swoją izbę wyższą parlamentu nazwali nie Senatem, tylko Izbą Lordów. Natomiast Amerykanie nie mieli wątpliwości i ustanowili Senat jako izbę wyższą,

a senatorów obdarzyli większym zaufaniem niż członków Izby Reprezentantów. Senatorowie amerykańscy są w dosłownym znaczeniu izbą wyższą, bo decydującą, w amerykańskim procesie legislacyjnym. Posiadają także ważne funkcje sądowe.

Również polska myśl polityczna wieków średnich kierowała się ku tradycjom rzymskiej republiki. Z biegiem lat republikańskie, rzymskie idee i instytucje zostały uznane za własne przez ówczesną polską klasę polityczną. Powstanie Senatu, jako ciała o randze współdecydującej o losach państwa polskiego jest tego dowodem. Senat w Koronie Polskiej wyłonił się z Rady Królewskiej, aczkolwiek funkcjonowała ona dalej. *Senatus*, czyli „rada starszych” skupiał od końca XV wieku hierarchów kościoła rzymskokatolickiego, ministrów – najwyższych urzędników państwowych oraz urzędników szczebla terytorialnego, jak wojewodów i kasztelanów. Od 1505 roku, od słynnej konstytucji *Nihil novi*, Senat miał równorzędną pozycję z Sejmem i wraz z królem stanowił tzw. stany sejmujące. Świeccy członkowie Senatu byli mianowani przez monarchę, natomiast posłowie do Sejmu byli wybierani. Stąd głosy słyszalne podczas debat w czasie ruchu egzekucyjnego w XVI wieku, że również senatorów należałoby wybierać. Ten postulat został spełniony dopiero w Konstytucji 3 maja 1791 roku.

W kolejnych stuleciach dziejów dawnej Rzeczypospolitej polsko-litewskiej rosła rola Senatu kosztem Izby Poselskiej. *Liberum veto* sparaliżowało pracę Sejmu, ale Senat dalej służył radą królowi, a nieraz i przejmował jego prerogatywy, skutecznie go zastępując.

Rozbiory zamknęły dzieje Senatu doby staropolskiej. Narastający paraliż państwa musiał też negatywnie odbić się na pracy Senatu, ale pozostał on tą instytucją, która wraz z królem decydowała o najważniejszych jego sprawach. Dzięki temu mocno ukorzenił się w polskiej tradycji politycznej, mimo krytycznej nieraz opinii „braci-szlachty” o magnackim i antyszlacheckim Senacie. Dlatego kiedy w 1807 roku powstało Księstwo Warszawskie, to oprócz Izby Poselskiej powołano Senat. Nie inaczej było na mocy konstytucji Królestwa Polskiego z 1815 roku. Ale członkowie Senatu, znów inaczej niż członkowie Sejmu, byli mianowani przez monarchę z rodu Romanowów, który traktował Senat jako czynnik stabilizacji społecznej i politycznej. Senat Królestwa Polskiego spełniał także ważne funkcje sądowe. Nie tylko decydował o odpowiedzialności konstytucyjnej urzędników państwowych, ale rozpatrywał także zbrodnie stanu. Sąd Senatu sądził w 1827 roku przywódców Towarzystwa Patriotycznego, którzy byli oskarżeni o współudział w przygotowaniu powstania przeciwko caratowi w Rosji. Gdy w autokratycznej Rosji, jego przywódcy, zwani dekabrystami, zostali pozbawieni życia i wszelkich praw wynikających z przynależności do stanu szlacheckiego, to Senat Królestwa Polskiego sądzący „polskich dekabrystów” w większości ich uniewinnił, mimo silnych nacisków cara-króla Mikołaja I oraz wielkiego księcia Konstantego. Sąd pod przewodnictwem wojewody Piotra Bielińskiego uznał, że Towarzystwo Patriotyczne „nie miało celu zbrodniczego”. Odrzucił, jako bezpodstawne, oskarżenia o zdradę stanu. Ostatecznie Mikołaj I w 1829 roku zatwierdził wyrok, ale dla zachowania twarzy udzielił napomnienia senatorom. W dziejach konstytucyjnego państwa było to wydarzenie uważane za najbardziej heroiczne, które podniosło nastroje niepodległościowe. Senat dowiódł, że Królestwo jest odrębną, a nie despotyczną państwowością, a Polacy mają swoje poczucie godności i szacunku wobec siebie samych. W kilkunastu wiekach dziejów Senatu był to jeden z najpiękniejszych momentów, odnotowywanych w monografiach i syntezach dziejów Polski. W 1832 roku Mikołaj I dokonał inkorporacji Królestwa do Rosji, co oznaczało koniec konstytucji i tym samym Senatu. Do tematu istnienia Senatu oraz jego roli i miejsca w życiu politycznym powrócono dopiero w odrodzonej Rzeczypospolitej.

26 stycznia 1919 roku odbyły się wybory do Sejmu Ustawodawczego, którego podstawowym zadaniem było określenie zasad ustroju odrodzonego państwa. Przyjęta niebawem tzw. Mała konstytucja określała kompetencje Naczelnika Państwa, Sejmu, rządu, ale nie wspominała o Senacie.

Ale temat pojawił się w trakcie prac nad ustawą zasadniczą. Wśród kilku najbardziej dyskusyjnych spraw, poza pozycją prezydenta, było istnienie Senatu i jego kompetencje. Między posłami zarysowały się w obu kwestiach wyraźne różnice, zwłaszcza między parlamentarną lewicą a prawicą. Prawica chciała prezydenta o ograniczonych kompetencjach, inaczej niż lewica. Prawica dążyła do ustanowienia Senatu wyposażonego w szerokie kompetencje, natomiast lewica w ogóle była przeciwna jego istnieniu. Uważała, że Polsce wystarczy jednoizbowy parlament. Przeciwnikami Senatu byli m.in. socjaliści i radykalni ludowcy, gdyż kojarzył się im z instytucją skupiającą osoby zamożne i wykształcone, przedstawiciele prawicowych elit wyobcowanych ze społeczeństwa. Liderzy lewicy spoglądali na Senat z perspektywy doświadczeń dawnej Rzeczypospolitej i przywoływali przypadki nadużywania władzy przez magnatów senatorów.

Ostatecznie znaleziono kompromis. Senat został uwzględniony w konstytucji jako część składowa władzy ustawodawczej wraz z Sejmem. Obie instytucje tworzyły Zgromadzenie Narodowe. Kompetencje Senatu były mocno ograniczone na rzecz Sejmu. Senat nie miał choćby inicjatywy ustawodawczej, niemniej współtworzył prawo Rzeczypospolitej. Wraz z Sejmem decydował o wyborze prezydenta i co istotne, bez zgody 3/5 Senatu prezydent nie mógł rozwiązać Sejmu. Jak się okazało w najbliższych latach, obawy lewicy parlamentarnej i części ludowców były bezpodstawne. Senat spełnił oczekiwane zadania, aczkolwiek po zamachu majowym 1926 roku i kolejnych wyborach stawał się stopniowo instytucją rządową, a tzw. sanatorowie byli ostro krytykowani przez opozycję. Niemniej trudno nie wspomnieć o tak wybitnych i zasłużonych senatorach, jak Andrzej Średniawski, Tomasz Nocznicki czy Jakub Bojko.

Konstytucja marcowa z 1921 roku stanowiła, że czynne prawo wyborcze do Senatu przysługuje obywatelom, którzy ukończyli 30 lat, a bierne prawo wyborcze po ukończeniu 40 lat. Ten wysoki limit wieku znacząco ograniczał liczbę wyborców, a jeszcze bardziej potencjalnych senatorów. W ten sposób nawiązano do tradycyjnych wyobrażeń sięgających odległych stuleci. Osoby starsze posiadały przez wieki życiowe doświadczenie, rozważę, umiejętność kontrolowania emocji oraz rozległą wiedzę o świecie i regułach rządzących polityką. I taką izbą miał być Senat.

Konstytucja kwietniowa z 1935 roku wzmocniła nie tylko władzę prezydenta, ale i Senatu kosztem Sejmu. Na wypadek śmierci czy niemożności sprawowania urzędu przez prezydenta to marszałek Senatu, a nie Sejmu – jak poprzednio – pełnił funkcję prezydenta. 1/3 składu Senatu mianował prezydent, oczywiście spośród ludzi bliskich sanacji. Wybory pozostałych członków Senatu nie były demokratyczne. Tylko osoby mające maturę i zasłużone dla państwa mogły się znaleźć na liście wyborczej. Partie lewicy uznały to za krok w złym kierunku, dowód odejścia od tradycji demokratycznych i co oczywiste, świadectwo wpływu tendencji autokratycznych. Senat po 1935 roku był też krytykowany za niewielką efektywność i spolegliwość polityczną, ale było to zgodne z duchem niedemokratycznej Konstytucji kwietniowej i oczekiwaniami jej twórców. W drugim dniu wojny 1939 roku odbyło się ostatecznie posiedzenie Senatu.

Po zakończeniu II wojny światowej i objęciu władzy przez polskich komunistów powrócił temat Senatu. Komuniści, podobnie jak i socjaliści oraz radykalni ludowcy, byli przeciwni Senatowi, oskarżając senatorów przedwojennych o antyludowe poglądy. Senat kojarzono z konserwatywnymi czy wręcz z reakcyjnymi politykami. Dla nich, zwłaszcza komunistów, temat był tak istotny, że pojawił się w jednym z trzech pytań postawionych społeczeństwu podczas tzw. referendum ludowego w czerwcu 1946 roku. Nie znamy prawdziwych wyników referendum, znamy nieprawdziwe, sfałszowane i z nich wynikało, że większość społeczeństwa opowiedziała się za zniesieniem Senatu, jako instytucji „pańskiej”, „magnackiej”. Zostało to formalnie potwierdzone w tzw. Małej konstytucji z 1947 roku. Oznaczało to, że parlament Polski Ludowej będzie jednoizbowy, gdyż jakoby taka była wola ludu-narodu. Inny przepis nie mógł się znaleźć w stalinowskiej Konstytucji z 1952 roku. Ale też polskiemu reżimowi totalitarnemu izba wyższa do niczego nie była potrzebna,

gdyż już izba niższa – Sejm, stanowiła jedynie atrapę, bowiem decyzje polityczne zapadały gdzie indziej i w innym gronie.

Temat Senatu powrócił wraz z powstaniem ruchu społecznego „Solidarność”, aczkolwiek nie było to najważniejsze zagadnienie. Dopiero w drugiej połowie lat osiemdziesiątych XX wieku, kiedy otwierała się nowa perspektywa dla Polski, istotny stał się temat przyszłego miejsca Senatu w systemie politycznym. Wypowiadający się na ten temat członkowie „Solidarności” stali na stanowisku, że w demokratycznej i niepodległej Polsce nie może zabraknąć izby wyższej parlamentu, gdyż uważali, że w dziejach Polski odgrywał on pozytywną rolę i stanowił dowód naszej przynależności do kultury łacińskiej i tradycji europejskiej wywodzącej się ze starożytnego Rzymu. Podczas obrad Okrągłego Stołu w 1989 roku, strona partyjno-rządowa bynajmniej nie broniła jednoizbowego parlamentu. Uznała, że skoro strona solidarnościowa chce przywrócenia instytucji Senatu, to niech się tak stanie. Oczywiście był to, jak często dzieje się w tego rodzaju negocjacjach, kompromis, gdyż strona solidarnościowo-opozycyjna też musiała w innych kwestiach ustąpić, jak choćby w sprawie prezydenta. Ostatecznie Senat został przywrócony na mocy ustawy z 7 kwietnia 1989 roku nowelizującej Konstytucję z 1952 roku. W ustawie tej określono kompetencje Senatu oraz zdefiniowano sposób wyboru jego członków.

4 czerwca 1989 roku odbyły się wybory do Sejmu kontraktowego oraz w pełni demokratyczne wybory do odradzającego się Senatu. Choć Sejm miał silniejsze kompetencje, to jednak okazało się, że decydujące dla dalszych losów odradzającej się nowej Polski były wybory do Senatu. Dzięki demokratycznej ordynacji opozycja solidarnościowa uzyskała doskonały wynik i silny mandat od społeczeństwa. Mianowicie – 99 ze 100 możliwych do zdobycia mandatów senatorskich zyskał Komitet Obywatelski „Solidarność”. Po tej klęsce obóz dotychczasowej władzy stopniowo zaczął się nią dzielić z opozycją, a następnie od jej ciężaru uwalniać. Należy podkreślić, że w umocnieniu pozycji Senatu w Polsce ważną rolę odegrał jego pierwszy marszałek, profesor Andrzej Stelmachowski.

Temat Senatu powrócił w trakcie prac nad konstytucją suwerennej i wolnej III Rzeczypospolitej Polskiej, ale nie wywołał tak ożywionych dyskusji, jak choćby kompetencje prezydenta. W 1993 roku rozpoczęła pracę Komisja Konstytucyjna. W kwestii miejsca Senatu w systemie parlamentarnym zgłoszono siedem propozycji. Propozycje PSL i UP oraz SLD opowiadały się za parlamentem jednoizbowym. Pozostałe, w tym wszystkie powstałe w środowiskach solidarnościowych, za dwuizbowym. Dyskusje nad tymi propozycjami rozpoczęły się we wrześniu 1994 roku. Pierwszą, i jak się okazało najlepiej przygotowaną oraz udokumentowaną, przedstawił Senat. Sprawozdawcą była senator Alicja Grześkowiak, która w uzasadnieniu m.in. powiedziała: *Proces ustawodawczy jest dwufazowy... W procesie tym nie ma fazy ważniejszej i mniej ważnej. Obie fazy są w równym stopniu niezbędne dla tworzenia prawa.* Oryginalny projekt złożyła KPN – przewidywał on kontrolę rządu i administracji państwowej przez Senat. Członkowie Komisji odrzucili ten radykalny pomysł. Stopniowo ludowcy zaczęli się opowiadać za drugą izbą. Również niektórzy senatorowie SLD mieli podobne zdanie, tym bardziej, że w 1993 roku SLD wygrał wybory do Senatu (jednak do końca, zarówno UP jak i SLD, zgodnie z lewicową tradycją pozostały nieprzejednane i przeciwne Senatowi). Ostatecznie uchwalona w 1997 roku przez Zgromadzenie Narodowe konstytucja, a następnie przyjęta przez naród w referendum, utrzymała dwuizbowość systemu parlamentarnego. Nie spowodowało to jednak w przyszłości wygaszenia dyskusji o kompetencjach Senatu, czy też na temat optymalnej liczby senatorów. Trzeba zauważyć, że niejednokrotnie były to jedynie tematy tzw. zastępcze i generalnie nie wywołały szerszego odzewu społecznego.

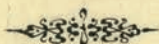
Ponad trzydzieści lat funkcjonowania Senatu w systemie parlamentarnym III Rzeczypospolitej pozwala na spokojną dyskusję na temat jego osiągnięć i zakresu kompetencji, a także na refleksję dotyczącą funkcjonowania polskiego systemu politycznego i podstawowych instytucji państwa.

Senatorowie swoją pracą dowiedli, jak bardzo ważna i potrzebna jest to instytucja zarówno w kwestiach bieżących, jak i w budowaniu strategii państwa na kolejne lata. Podtrzymywali oni i intensyfikowali kontakty z Polonią i Polakami za granicą. Dbali o pielęgnowanie przez Polaków własnej kultury za granicą. Współpracowali z izbami wyższymi parlamentów Europy i świata. Mieli wpływ na wybór osób na państwowe stanowiska. Niejedną ustawę sejmową poprawili w zgodzie z interesami państwa i obywateli. Jednak konflikty społeczne i kulturowe w łonie społeczeństwa i klasy politycznej miały, mają i zapewne mieć będą wpływ na pracę Senatu i decyzje podejmowane przez senatorów. Z pewnością uspokojenie sytuacji, osłabienie emocji i napięć, dzisiaj trudno wyobrażalne, niemniej oczekiwane, dodatkowo umocni pozycję Senatu, jako izby nie tylko refleksji i zadumy, izby dobrych decyzji, ale i autorytetu politycznego.

Na koniec trudno nie wyrazić radości, że w stulecie pierwszego posiedzenia Senatu II RP ukazuje się ta cenna publikacja ilustrująca, za pomocą źródłowych dokumentów oraz archiwalnych zdjęć, okoliczności odrodzenia w 1922 roku izby wyższej polskiego parlamentu. Karty tego wydawnictwa prowadzą nas przez kolejne kadencje międzywojennego Senatu. Dzięki cennym ilustracjom i dokumentom, znakomicie wzbogacającym siłę przekazu, monografia ta uwypukla zasługi Senatu dla obywateli Rzeczypospolitej, pokazując ogromny państwowotwórczy wysiłek poprzedników dzisiejszych senatorów oraz ich, nie do przecenienia, istotny wkład w kształtowanie oblicza II Rzeczypospolitej.

Prof. dr hab. Andrzej Chwalba

USTAWA Z DNIA 17 MARCA 1921 ROKU
KONSTYTUCJA
RZECZYPOSPOLITEJ
POLSKIEJ

W IMIE BOGA WSZECHMOGĄCEGO
MY, NARÓD POLSKI,
dziękując OPATRZNOŚCI za
wyzwolenie nas z półtorawiekowej
niemoli, wspominając z wdzięcznością męstwo i
wytrwałość ofiarnej walki pokoleń, które najlep-
sze wysiłki swoje sprawie niepodległości bez
przerwy poświęcały, nawiązując do świetnej tra-
dycji wiekopomnej Konstytucji 3-go Maja - dobro
całej zjednoczonej i niepodległej Matki - Ojczyzny
mając na oku, a pragnąc Jej być niepodległą,
poległą i bezpieczną oraz ład społeczny
utwierdzić na wieki i na zasadach prawa i
wolności pragnąc zarazem zapewnić rozwój
wyszkolenia Jej sił moralnych i materialnych dla
dobra całej odradzającej się ludzkości, wszystkim
obywatelom Rzeczypospolitej równość, a pracy
pobranowanie, należne prawa i szczególną opiekę
Państwa zabezpieczyć - tę oto Ustawę Konsty-
tucyjną, na Sejmie Ustawodawczym Rzeczy-
pospolitej Polskiej uchwalamy
i stanowimy

Tekst uroczystej preambuły Konstytucji z 17 marca 1921 r.
[Biblioteka Sejmowa]

Awers i rewers pamiątkowego medalu wybitego z okazji uchwalenia Konstytucji z 1921 r.
[Biblioteka Sejmowa]

Medal upamiętniający uchwalenie
Konstytucji z 1921 r.
[Biblioteka Sejmowa]

SEJM RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ.

Warszawa, dn. 16 grudnia 1922 r.

Do Pana Senators
Zygmunta Lewakowskiego

w mięso

Na mocy artykułu 41 ustawy z dnia 17 marca 1921 r. Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej zwołuje Zgromadzenie Narodowe na dzień 20 grudnia 1922 r. na godzinę 12 w południe do sali obrad Sejmu i Senatu Rzeczypospolitej w Warszawie.

M. Ruliej
Marszałek Sejmu
Przewodniczący Zgromadzenia Narodowego.

Senat -

Oficjalne zawiadomienie dla senatora Zygmunta Lewakowskiego o zwołaniu Zgromadzenia Narodowego w dniu 20 grudnia 1922 r. Tego dnia postowie i senatorowie dokonali wyboru nowego Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej Stanisława Wojciechowskiego. [Biblioteka Sejmowa]

Odezwa w sprawie uchwalenia Konstytucji marcowej, 1921 r. [Narodowe Archiwum Cyfrowe]

Obywatele! Rodacy!

W dniu wczorajszym Sejm Rzeczypospolitej Polskiej uchwalił

**NOWĄ
KONSTYTUCJĘ**

Rodacy! — Dzień ten jest dla Odrodzonej Polski, dniem wielkim i historycznym, otwiera on nową erę potęgi Mocarstwowej Polski. Cała Polska żywiłowo manifestuje na cześć dzieła naprawy ustroju Polski Odrodzonej.

Rodacy! — Szczególnie tu na Pomorzu całe społeczeństwo winno dać wyraz swej radości, że Polska znajduje się na nowych torach rozwojowych.

**Najjaśniejsza
Rzeczpospolita Polska
niech żyje!**

Polnische Druckerei Belizien S.A. w Toronie.

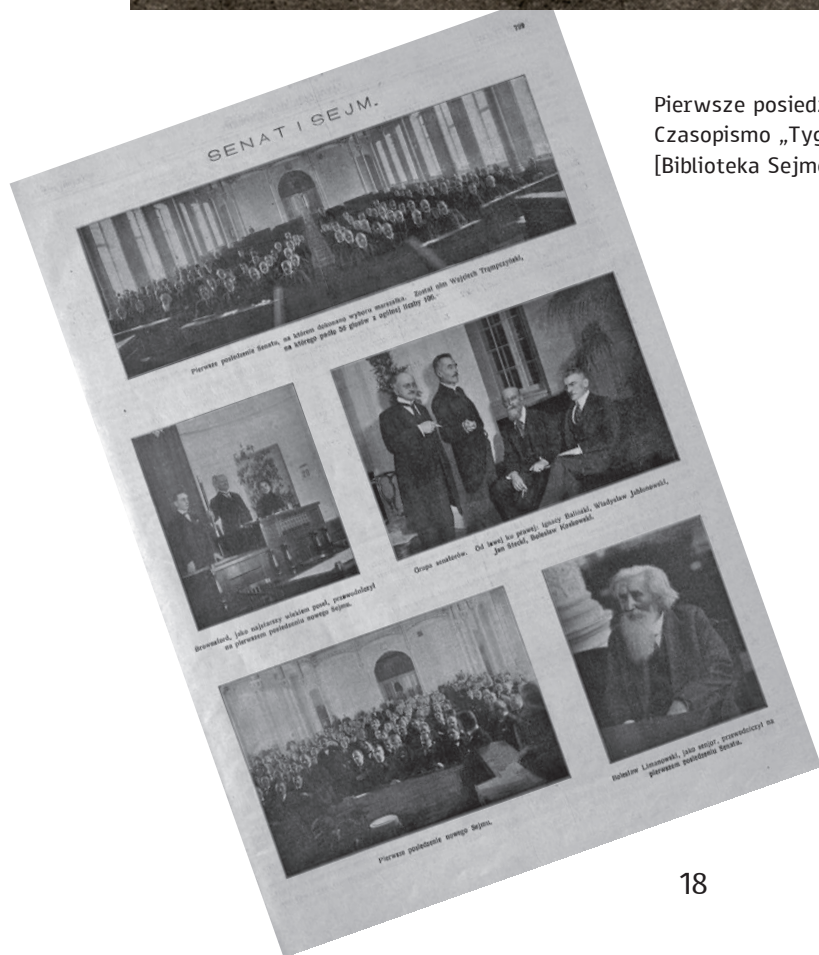

Sala posiedzeń Senatu, 1926 r.
[Narodowe Archiwum Cyfrowe]

Senat
Rzeczypospolitej Polskiej
I kadencji
1922–1927

Pierwsze posiedzenie Senatu, 28 listopada 1922 r.
Czasopismo „Tygodnik Ilustrowany” 1922, nr 50.
[Biblioteka Sejmowa, Wydział Muzealiów]

Senatorowie podczas pierwszego posiedzenia Senatu, 28 listopada 1922 r.
We wnęce prezydjalnej wisi chorągiew z Orłem Białym ofiarowana Sejmowi Ustawodawczemu przez Sejm Wileński w 1922 r.
Za stołem prezydjalnym stoi marszałek senior Bolesław Limanowski.
[Narodowe Archiwum Cyfrowe]

Bolesław Limanowski (1835–1935)

**Marszałek senior Senatu I kadencji
(1922–1927)**

Urodził się 18 października 1835 r. w majątku Podgórze koło Dyneburga na terenie dzisiejszej Łotwy w szlacheckiej rodzinie Wincentego i Katarzyny z Wysłouchów. W domu rodzinnym otrzymał staranne wychowanie w duchu patriotycznym. Po ukończeniu gimnazjum w Moskwie początkowo studiował medycynę, a następnie filozofię na uniwersytecie w Dorpacie. Nie kończąc tych studiów wyjechał do Paryża, gdzie uczęszczał na wykłady wojskowe i był słuchaczem paryskiej Sorbony i Collège de France. W marcu 1861 r. opuścił Francję i przybył do Wilna, gdzie został organizatorem manifestacji patriotyczno-religijnej. Po manifestacji został aresztowany przez władze carskie i skazany na osiedlenie na Syberii w guberni archangielskiej. Na wieść o wybuchu powstania styczniowego 1863 r. podjął nieudaną próbę ucieczki z zesłania, zakończoną aresztowaniem i ponownym zesłaniem.

Objęty amnestią w 1867 r., powrócił do Królestwa Polskiego i osiadł w Warszawie. Początkowo pracował jako publicysta i robotnik, zaś w latach 1868–1889 jako nauczyciel prywatny w Gałęzowie pod Lublinem. W 1870 roku wyjechał do Galicji, gdzie do 1877 r. pracował jako dziennikarz i korektor tekstów w redakcjach „Dziennika Lwowskiego”, „Dziennika Polskiego” oraz „Gazety Narodowej”. W 1877 r. został aresztowany pod zarzutem udziału w tajnym ruchu socjalistycznym i zmuszony nakazem sądowym do opuszczenia Monarchii Austro-Węgierskiej. Przebywając na emigracji, początkowo w Genewie, a następnie w Paryżu, działał w licznych środowiskach polonijnych, m.in. w Związku Wychodźców Polskich i Lidze Polskiej oraz w ruchu socjalistycznym, będąc m.in. współorganizatorem Stowarzyszenia Socjalistycznego Lud Polski. Jako znany teoretyk

Senator Bolesław Limanowski, fot. z lat 1930–1935.
[Narodowe Archiwum Cyfrowe]

socjalizmu był również współwydawcą czasopism socjalistycznych oraz uczestnikiem kilku kongresów socjalistycznych. W 1892 r. przewodniczył w Paryżu obradom zjazdu przedstawicieli stronnictw socjalistycznych zaboru rosyjskiego, czego wynikiem było powołanie Związku Zagranicznego Socjalistów Polskich, uznanego za początek Polskiej Partii Socjalistycznej (PPS). Do kraju powrócił w 1906 r. i osiedlił się w Krakowie. Do wybuchu I wojny światowej był silnie zaangażowany w rozwój ruchu socjalistycznego, działając m.in. w PPS-Frakcja Rewolucyjna, której członkiem był również Józef Piłsudski. Ponadto od 1912 r. pełnił funkcję prezesa Polskiego Skarbu Wojskowego, zaś w 1913 r. był wykładowcą w pierwszej Oficerskiej Szkole Strzeleckiej w Stróży, w powiecie limanowskim, w której kursy ukończyło wielu późniejszych dowódców wojskowych oraz polityków II Rzeczypospolitej.

Po odzyskaniu niepodległości aktywnie włączył się w działalność polityczną. Działał na rzecz polskości Warmii, Mazur i Śląska, będąc m.in. inicjatorem utworzenia w 1919 r. Komitetu Obrony Górnego Śląska. Pomimo podeszłego wieku w 1922 r. startował w wyborach do Senatu I kadencji z listy PPS. Jako marszałek senior miał zaszczyt przewodniczyć pierwszemu posiedzeniu odrodzonego Senatu. Godność senatora piastował w dwóch kolejnych kaden-

cjach Senatu II i III kadencji. W uznaniu licznych zasług u schyłku życia w 1931 r. został odznaczony Krzyżem Niepodległości, a w 1934 r. władze Uniwersytetu Warszawskiego przyznały mu tytuł doktora honoris causa. Był autorem licznych prac z dziedziny socjologii i historii demokracji oraz historii ruchów społecznych.

Zmarł 15 lutego 1935 r. w Warszawie, gdzie został pochowany na cmentarzu Powązkowskim.

Bibliografia

Limanowski B., *Pamiętniki (1835–1870)*, „Książka i Wiedza”, Warszawa 1957.

Parlamentarzyści polscy, [w:] *Bazy wzorcowe*, [w:] *Katalogi i bazy BS*, Biblioteka Sejmowa.

Wereszycki H., *Bolesław Limanowski (biogram i podstawowa bibliografia)*, Polski Słownik Biograficzny, T. XVII, Wrocław 1972.

Wojciech Trąpczyński (1860–1953)

**Marszałek Senatu I kadencji
(1922–1927)**

Urodził się w 1860 r. w Dębłowie koło Gniezna w rodzinie ziemiańskiej. Po naukach początkowych w domu rodzinnym uczęszczał do szkoły ludowej w Trzemesznie, a po jej ukończeniu wyjechał do Poznania, gdzie kontynuował naukę w Gimnazjum św. Marii Magdaleny. W gimnazjum wstąpił do uczniowskiego kółka tajnego Towarzystwa Tomasza Zana, w którym uczniowie na drodze samokształcenia i dyskusji pogłębiali wiadomości z zakresu historii i literatury polskiej. W 1877 r. złożył egzamin dojrzałości.

Pomimo iż dostęp Polaków do zawodu prawniczego w zaborze pruskim był wówczas systematycznie ograniczany, Trąpczyński wybrał studia prawnicze na uniwersytecie berlińskim.

Portret Wojciecha Trąpczyńskiego
– marszałka Sejmu Ustawodawczego (1919–1922),
aut. Włodzimierz Bartoszewicz, 1951.
[Biblioteka Sejmowa, Wydział Muzealiów,
fot. Adam Wetnicki]

Po pierwszym roku studiów, zrażony antypolską atmosferą panującą w stolicy Niemiec, przeniósł się na Wydział Prawa Uniwersytetu Wrocławskiego. Tam działał w tajnym młodzieżowym ruchu narodowym i w legalnych organizacjach polskich, głównie oświatowych. Studia ukończył w 1881 r. ze stopniem doktora praw. W tym też roku osiedlił się w Poznaniu, gdzie otworzył kancelarię adwokacką i biuro notarialne. W latach 1890–1894 organizował prywatną naukę języka polskiego w Poznaniu. Jako notariusz doprowadził do zawarcia umowy, w wyniku której w 1906 r. została utworzona Nowa Drukarnia Polska, która stała się głównym ośrodkiem propagandowym i politycznym Narodowej Demokracji.

W 1901 r. Trąmpczyński został wybrany do Rady Miejskiej m. Poznania, gdzie z czasem został prezesem Koła Polskiego. Dał się poznać jako jeden z czołowych wyrazicieli opinii polskiej. Pod jego przywództwem polscy radni występując w obronie polskości koncentrowali się na zwalczaniu gospodarczej dyskryminacji Polaków, przeciwstawiali się wynaradawiającemu systemowi szkolnemu i uprzywilejowaniu niemieckich organizacji. Wielokrotnie zabierał także głos na wiecach w sprawie strajku polskich uczniów we Wrześni w 1901 r.

W 1910 r. został wybrany na posła z prowincji poznańskiej na Sejm Pruski, gdzie zasiadał do 1918 r. Pełnił tam funkcję wiceprezesa parlamentarnego Koła Polskiego. Został również wybrany do parlamentu Rzeszy Niemieckiej (Reichstagu), w którym był posłem w latach 1912–1918. Zarówno na forum Sejmu Pruskiego, jak i parlamentu w Berlinie stanowczo bronił interesów ludności polskiej, krytykując niemiecką oraz pruską politykę germanizacyjną polegającą m.in. na zniemczaniu polskich nazw i zawyżaniu cen ziemi. Zdecydowanie odparł zarzuty parlamentarzystów niemieckich oskarżających Polaków o radykalizm narodowy i nienawiść wobec Niemców.

W czasie pierwszej wojny światowej prowadził ożywioną działalność polityczną. W parlamencie współpracował ze znanymi politykami niepodległościowymi – Wojciechem Korfantym

i Marianem Seydą. Utrzymywał też bezpośrednie kontakty z politykami ugrupowań polskich w Królestwie Polskim i w Galicji. Był czynnym członkiem, powstałego w lipcu 1918 r. w Poznaniu, Centralnego Komitetu Obywatelskiego, kierownictwa politycznego współdziałającego z uznawanym przez państwa Ententy polskim przedstawicielstwem – Komitetem Narodowym Polskim działającym w Paryżu. Na początku grudnia 1918 r. Wojciech Trąmpczyński został wybrany na prezesa Naczelnej Rady Ludowej – najwyższego organu przedstawicielskiego władzy polskiej w zaborze pruskim. Wokół NRL skupiali się Wielkopolanie, przygotowując organizację powstania, którego celem było przyłączenie ziem zaboru pruskiego do ziem odrodzonej Polski.

Nowy rozdział w życiu Trąmpczyńskiego rozpoczął się z chwilą, kiedy dekretem Naczelnika Państwa z 8 lutego 1919 r. postanowiono, iż Polacy, którzy w 1918 r. posiadali mandat poselski do parlamentu Rzeszy Niemieckiej, są uprawnieni do udziału w obradach Sejmu Ustawodawczego – jako przedstawiciele Polaków b. zaboru pruskiego.

10 lutego 1919 r. Naczelnik Państwa Józef Piłsudski dokonał uroczystego otwarcia obrad Sejmu Ustawodawczego. Drugie posiedzenie Sejmu zwołano na 14 lutego, podczas którego poseł Wojciech Trąmpczyński został wybrany na zaszczytne stanowisko marszałka Sejmu. Pierwszym krokiem nowego marszałka było oświadczenie o rezygnacji z przynależności do jakiegokolwiek partii politycznej. Dał tym samym wyraz swojej niezależności, niezbędnej przy podejmowaniu decyzji na tym stanowisku. Patronował pracom nad nową konstytucją i wobec toczących się burzliwych sporów politycznych odnośnie do jej przyszłej treści, nawoływał do wypracowania kompromisowych rozwiązań. Jako marszałek, dzięki swoim doświadczeniom politycznym oraz umiejętnościom współpracy z ludźmi o różnych poglądach, sprawił, że uchwalenie Konstytucji z 21 marca 1921 r. (zw. marcową) odbyło się bez jakiegokolwiek pogwałcenia samodzielności moralnej i intelektualnej każdego z partnerów politycznych.

Z racji swoich uprawnień konstytucyjnych odgrywał rolę rozjemcy między Naczelnikiem Państwa a Sejmem przy tworzeniu kolejnych rządów. Jako znacząca postać ówczesnej polityki, w trudnym dla Polski okresie wojny z Rosją sowiecką 1920 r. przewodniczył Obywatelskiemu Komitetowi Obrony Państwa.

Kolejnym etapem w życiu Wojciecha Trąpczyńskiego był start w wyborach do Senatu z listy Chrześcijańskiego Związku Jedności Narodowej (ChZJN). W wyniku wyborów przeprowadzonych 12 listopada 1922 r. został wybrany na senatora. Podczas drugiego posiedzenia Senatu, 1 grudnia 1922 r., został wybrany na marszałka Senatu I kadencji. Nowo wybrany, związany z prawicą, marszałek oddał hołd marszałkowi seniorowi Bolesławowi Limanowskiemu, mówiąc: *Przez całe życie był wpierw Polakiem, a potem dopiero socjalistą, że zawsze więcej kochał Polskę niż swoje zasady.*

W latach 1922–1926 upadały kolejne gabinety rządowe, a parlament cieszył się coraz mniejszym poparciem społecznym. W tej sytuacji marszałek Trąpczyński, jako doświadczony polityk i zwolennik demokracji, proponował zwiększenie uprawnień prezydenckich i zmianę ordynacji wyborczej. W czasie przesilenia politycznego wywołanego przewrotem majowym w 1926 r., którego był zdecydowanym przeciwnikiem, pełnił funkcję mediatora pomiędzy Wielkopolską, gotową zbrojnie przywrócić prawa obalonego legalnego rządu, a piłsudczykowski gabinetem Kazimierza Bartła. Godność marszałka Senatu sprawował do końca kadencji, tj. do listopada 1927 r., wówczas też został odznaczony

ny najwyższym polskim odznaczeniem państwowym – Orderem Orła Białego.

Do roli parlamentarzysty Wojciech Trąpczyński wrócił w kolejnych wyborach w marcu 1928 r. Kandydując tym razem do Sejmu II kadencji z ramienia Związku Ludowo-Narodowego (ZLN), uzyskał mandat poselski. Jako poseł był w zdecydowanej opozycji do obozu rządowego. 30 sierpnia 1930 r. prezydent Ignacy Mościcki rozwiązał Sejm i Senat, zapowiadając nowe wybory. W przeprowadzonych na jesieni 1930 r. wyborach Trąpczyński został ponownie wybrany na posła startując, tym razem z list Narodowej Demokracji. Podczas obu kadencji ten już 70-letni polityk brał czynny udział w pracach Sejmu, udzielając się w pracach Komisji Budżetowej i Komisji Prawnej oraz podczas sesji plenarnych. W licznych wystąpieniach krytykował rząd, zwłaszcza za działania prowadzone wobec opozycji, poruszając głośną sprawę aresztowania posłów opozycji i w jego następstwie procesu brzeskiego. Jako prawnik wielokrotnie krytykował projekt nowej kon-

Nowo zaprzysiężony prezydent RP Ignacy Mościcki w towarzystwie marszałka Senatu Wojciecha Trąpczyńskiego, Zamek Królewski w Warszawie, 1926 r.
[Narodowe Archiwum Cyfrowe, fot. Leon Jarumski]

stytucji. Uchwalenie w dniu 23 kwietnia 1935 r. Konstytucji zw. kwietniową uważał za nielegalne, mówiąc na posiedzeniu w Sejmie: *Twierdzimy i wciąż twierdzić będziemy, że nowa konstytucja zupełnie nielegalnie doszła do skutku*. Posłem pozostał do końca tej kadencji. W kolejnych wyborach, które odbyły się na jesieni 1935 r., już nie kandydował z powodu ich zbojkotowania przez ugrupowania narodowe. Pod koniec II Rzeczypospolitej Trąpczyński zbliżył się do opozycji związanej z tzw. Frontem Morges, skupionej wokół Ignacego Paderewskiego i gen. Władysława Sikorskiego.

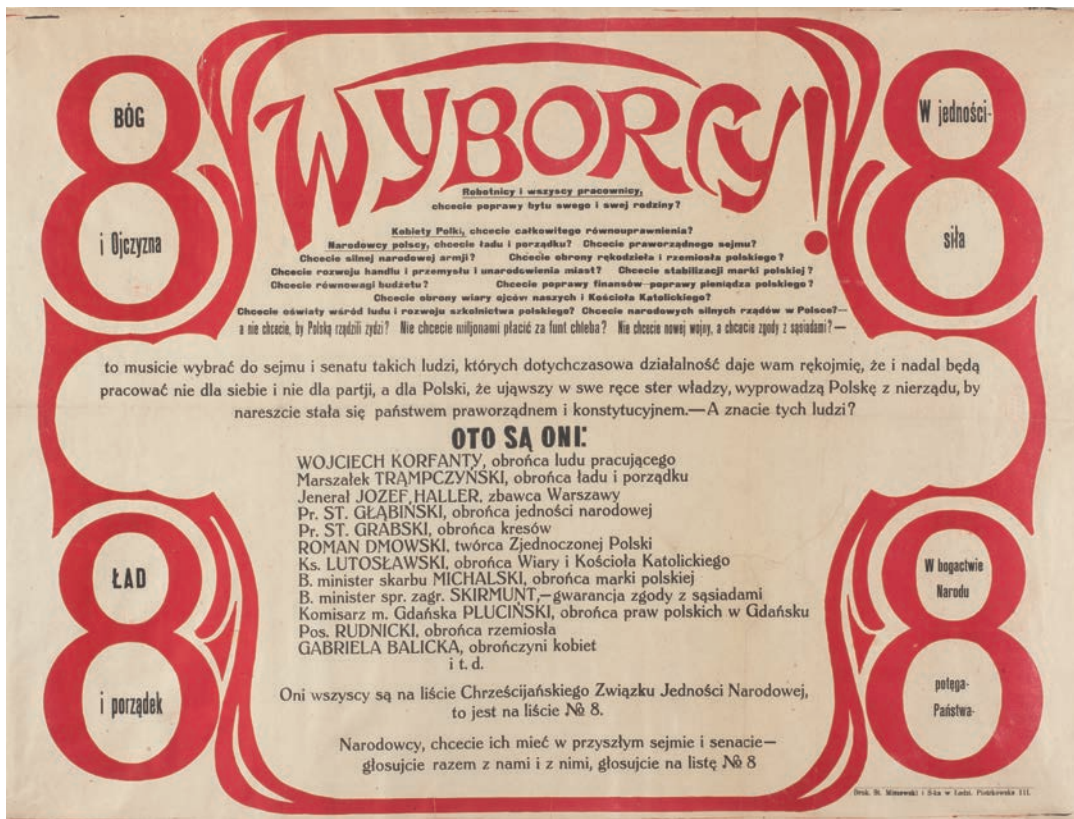
Wybuch wojny we wrześniu 1939 r. zastał go w Poznaniu. Wkrótce został przez Niemców wysiedlony do okupowanej Warszawy, gdzie przebywał aż do upadku powstania warszawskiego. Tutaj utrzymywał ścisłe kontakty polityczne, m.in. ze swym młodszym kolegą prawnikiem, b. ministrem spraw wewnętrznych i prezyden-

tem m. Poznania, a podczas wojny – Delegatem Rządu RP na Kraj (do sierpnia 1942 r.), Cyrylem Ratajskim. Po powstaniu parę miesięcy mieszkał w Milanówku, zaś na wiosnę 1945 r. powrócił do Poznania. Wobec nowej, komunistycznej władzy zachował się neutralnie, zaś na propozycję kandydowania do Sejmu Ustawodawczego w 1947 r. odpowiedział zdecydowanie negatywnie. Wcześniej na łamach tygodnika „Odnowa”, organu Stronnictwa Pracy, na miesiąc przed referendum 1946 r. wypowiedział się również zdecydowanie za utrzymaniem Senatu. Opowiadając się za dwuizbowym parlamentem, twierdził, że *przymus do namysłu jest najlepszym przymiotem dwuizbowości*. Przestrzegając, *do czego prowadzi fabrykacja ustaw bez zastanowienia, na «łap-cap» tam, gdzie jedna izba decyduje*.

Zmarł 2 września 1953 r. w Poznaniu. Został pochowany na Cmentarzu Zasłużonych na Wzgórzu św. Wojciecha w Poznaniu.

Bibliografia

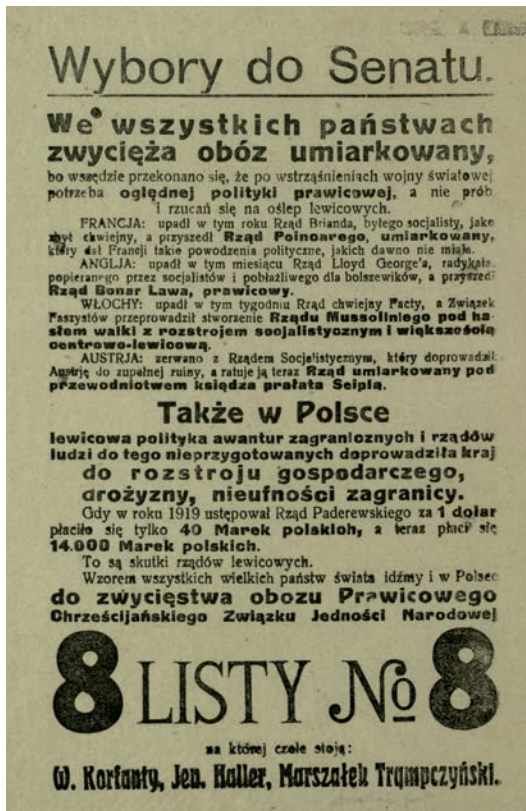
- Kaczmarek Z., *Marszałkowie Senatu II Rzeczypospolitej*, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 1992.
Pol K., *Wojciech Trąpczyński (1860–1953)*. W 50. rocznicę śmierci, „Palestra” 2003, nr 5/6.
Parlamentarzyści polscy, [w:] *Bazy wzorcowe*, [w:] *Katalogi i bazy BS*, Biblioteka Sejmowa.
Marszałkowie Senatu II RP, [w:] *Z dziejów Senatu*, strona internetowa: <http://www.senat.gov.pl/o-senacie/z-dziejow-senatu/marszalkowiesenatu2rp/>.
-

Plakat wyborczy Chrześcijańskiego Związku Jedności Narodowej z kampanii wyborczej do Sejmu i Senatu, 1922 r.
[Biblioteka Sejmowa, Wydział Muzealiów, fot. Piotr Ligier]

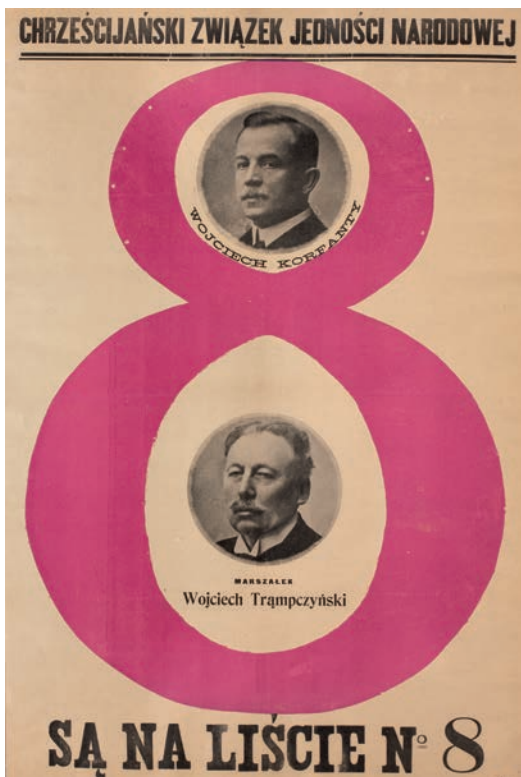
Afisz wyborczy Chrześcijańskiego Związku Jedności Narodowej z kampanii wyborczej do Sejmu i Senatu, 1922 r.
[Biblioteka Sejmowa, Wydział Muzealiów, fot. Piotr Ligier]

◀ Ulotka wyborcza Chrześcijańskiego Związku Jedności Narodowej z kampanii wyborczej do Senatu, 1922 r.
[Biblioteka Sejmowa, Wydział Muzealiów]

Afisz wyborczy Chrześcijańskiego Związku Jedności Narodowej z kampanii wyborczej do Senatu, 1922 r.
[Biblioteka Sejmowa, Wydział Muzealiów, fot. Piotr Ligier]

◀ Plakat wyborczy Chrześcijańskiego Związku Jedności Narodowej z kampanii wyborczej do Sejmu i Senatu, 1922 r.
[Biblioteka Sejmowa, Wydział Muzealiów, fot. Piotr Ligier]

WYBORCY i WYBORCZYNIE!

Wszyscy Obywatele polscy, którzy ukończyli lat 30, przystąpią w NIEDZIELĘ **12** LISTOPADA do wyboru członków Senatu.

DZIEŃ TO NIEMNIEJ WAŻNY OD DNIA, W KTÓRYM WYBIERALISMY DO SEJMU.

Od składu SENATU zależy będzie wybór PREZYDENTA RZECZYPOSPOLITEJ i losy Państwa Polskiego w ciągu najbliższych lat pięciu.

Lewica usilnie nawołuje swoich zwolenników do głosowania do Senatu.

Nie dajmy się ubiec wrogom ideałów chrześcijańskich i narodowych, wrogom praworządności i ładu!

Nie wiercie tym, którzy fałszywie głoszą, że SENAT jest uosobieniem wstecznictwa!

To jedno z tych niegodnych kłamstw, które usiłują podburzać masy przeciw tym, którzy stoją na straży interesów Państwa, i na dobrobycie i pomyślności wszystkich bez wyjątku obywateli chcą budować potęgę Polski.

SENAT

równie troskliwą
i czujną opieką będzie
obejmował interesy
warstw pracujących,

jak i uprawnione interesy rolnictwa, przemysłu i handlu, których rozkwit jedynie zdoła zapobiec ruinie gospodarczej, dalszemu spadkowi waluty, drożyznie i powszechnej nędzy.

W POCZUCIU OBYWATELSKIEGO OBOWIĄZKU ODDAJMY GŁOSY NASZE ZA MĘŻAMI, W PRACY SPOŁECZNEJ I POLITYCZNEJ ZASŁUŻONYMI, których wystawiła lista **Nº 8**

CHRZEŚCIJAŃSKIEGO ZWIĄZKU JEDNOŚCI NARODOWEJ.

WYBORCY i WYBORCZYNIE!

Oddawania głosów nie odkładajcie
na ostatnią chwilę, pośpieszajcie do
lokalów wyborczych od samego rana.

DRUKARNIA SPÓŁCZESNA S.A. P. Głubczyca 55. Tel. 35-40

Afisz wyborczy Chrześcijańskiego Związku Jedności Narodowej z kampanii wyborczej do Sejmu i Senatu, 1922 r.

[Biblioteka Sejmowa, Wydział Muzealiów, fot. Piotr Ligier]

U 600

SPRAWOZDANIE STENOGRAFICZNE

z 1 posiedzenia Senatu Rzeczypospolitej

z dnia 28 listopada 1922 r.

T R E Ś Ć :

	lam		lam
Otwarcie Senatu przez Naczelnika Państwa.		Ślubowanie Senatorów.	
Naczelnik Państwa	1	Regulamin prowizoryczny obrad Senatu.	
Objęcie przewodnictwa przez Senatora Bolesława Limanowskiego.		Buzek	9
Przewodniczący Limanowski	3	Przyjęcie regulaminu.	
Ślubowanie przewodniczącego i Sekretarzy.		Porządek dzienny następnego posiedzenia.	

Przedstawiciele Rządu:

Prezydent Ministrów Juljan Nowak, Minister Skarbu Zygmunt Jastrzębski, Minister Spraw Wojskowych Kazimierz Sosnkowski, Minister Spraw Wewnętrznych Antoni Kamiński, Minister Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego Kazimierz Kumaniecki, Minister Kolei Żelaznych Ludwik Zagórny-Marynowski, Minister Pracy i Opieki Społecznej Ludwik Darowski, Minister Sprawiedliwości Wacław Makowski, Minister Zdrowia Publicznego Witold Chodźko, Minister Rolnictwa i Dóbr Państwowych Józef Raczyński, Kierownik Ministerstwa Przemysłu i Handlu Henryk Strashburger, Kierownik Ministerstwa Robót Publicznych Mieczysław Rybeżyński, Tymczasowo-

wy Kierownik Ministerstwa Poczt i Telegrafów Jan Moszczyński.

Podsekretarze Stanu:

W Ministerstwie Skarbu Bolesław Markowski, w Ministerstwie Sprawiedliwości Zygmunt Rymowicz, w Ministerstwie Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego Tadeusz Łopuszański, w Ministerstwie Kolei Żelaznych Julian Eberhardt.

Z Najwyższej Izby Kontroli Państwa:
Prezes Najwyższej Izby Jan Zarnowski.

Z Głównego Urzędu Ziemińskiego:
Prezes Głównego Urzędu Seweryn Ludkiewicz.

(Początek posiedzenia o godz. 4 m. 30 po poł.).

(Na salę w otoczeniu świty wchodzi Naczelnik Państwa Józef Piłsudski i wstępuje na trybunę).

Panowie Senatorowie!

Wielką jest tradycja Senatu w Polsce. W dziejach dawnej Polski, którą odnajdujemy nie tylko w dawnych księgach i w badaniach współczesnych historyków, ale której pamięć żywym nieraz płomieniem wybucha w sercach, tęskniących do siły

i potęgi naszej Ojczyzny, — praca i wytrwałość senatorów wpływały na losy Kraju.

Lecz Konstytucja obecna zakreśla Senatowi rolę skromniejszą. Czyni ona z Panów nie główny motor pracy państwowej, ale, zgodnie z duchem Konstytucji współczesnych krajów demokratycznych, nakazuje Wam być rzecznikami rozsądku, rozwagi i miary przy spełnianiu zadań, poruczonych naczelnym organom władzy państwowej.

(Objęcie przewodnictwa przez Senatora Bolesława Limanowskiego).

W pracy Waszej, Panowie, będziecie musieli z konieczności, wynikających z postanowień Konstytucji, przyjąć za dewizę swej działalności — miarę, by uniknąć zbytecznych tarć i konfliktów, które powstawać mogą między współpracującymi instytucjami państwowymi.

Panowie, przy wybijając u nas i niezwykle ostrej, choć często bezskutecznej walce ugrupowań politycznych brak poczucia miary stanowi nieraz o wysokiej szkodzi dla tego, co wszystkim jest drogie, dla pracy nad wzmoczeniem siły i odbudową dobrobytu państwa i jego obywateli.

Pozwólcie więc, Panowie, wyrazić życzenie, abyście jako instytucja państwowa, reprezentująca umiar, stawali w ciężkim zadaniu współpracy zawsze po stronie tych, którzy, czy to z urzędu, czy ze skłonności łagodzą tarcia, zmniejszają konflikty i doprowadzają do koniecznej równowagi zamierzeń, celów i środków.

Ogłaszam Senat Rzeczypospolitej Polskiej za otwarty i powołuję na przewodniczącego najstarszego wiekiem senatora — Bolesława Limanowskiego.

(Senator Limanowski wchodzi na podium prezydjalne).

Przyjemnie mi jest powitać w ten miejscu jednego z najstarszych bojowników wolności naszej, Szanownego Pana Bolesława Limanowskiego.

Przewodniczący Limanowski:

Wysoki Senacie,

Dostojne Obywatelki i Dostojni Obywatele!

Jest to ważny znak czasu, że pierwsze posiedzenie, rozpoczynające czynność Senatu, otwiera socjalista. Otwiera socjalista, starzec, który doszedł do swych przekonań nie tylko z badań naukowych, ale któremu w długim jego życiu sam bieg wypadków wskazał, do jakiego celu i jaką drogą one prowadzą. W latach dziecięcych, słysząc o prześladowaniu, gnębieniu swych rodaków przez żelazną rękę despotyzmu carskiego, uczułem ku niemu straszną nienawiść, a gdy — następnie dobiegły z daleka odgłosy walki o wolność, w pamiętnych latach, t. zw. „wiosny ludów“, radością napelniało się jego serce. Niedługo trwała ta radość, ciężka dłoń despotyzmu gniotła dalej i ten ucisk już sam na sobie odczuwałem. Pyszny przeceniał swe siły i stanął do walki niemal z całą Europą i poniósł klęskę. Zachwiała się jego potęga. Niepodobna już było rządzić po dawnemu. Nowy car widział konieczność ukrócenia rządów żandarmskich i policyjnych, konieczność zwolnienia swych poddanych, a przedewszystkiem chłopów, gdyż w samej tylko Rosji istniała niewola chłopska. Została podniesiona sprawa włościańska. Byłem wówczas młodzieńcem na Uniwersytecie i wśród naszej młodzieży byłem jednym z najgorętszych, co domagali się zupełnego zniesienia poddaństwa i możliwie największego nadzielenia ziemią. W krajach dawnej Rzeczypospo-

litej wszczął się wówczas ten wspaniały ruch narodowy, który poprzedził powstanie 1863 r. Czyny a nawet wybitny brałem udział w tym ruchu i dostałem się do więzienia i rzucono mnie na wygnanie nad brzegi Morza Białego. Powstanie zastało mnie na wygnaniu, uciekałem, by stanąć w szeregach bojowych. Zostałem schwytyany i osadzony w więzieniu.

Powstanie 1863 r., które ogłosiło zupełne uobytowanie i nadzielenie ziemią włościan, zmusiło rząd carski pójść jego śladami. Zniesienie poddaństwa i pańszczyzny było wielkim krokiem postępu i w sprawie narodowej i w sprawie społecznej. Narazie jednak rozroszył się despotyzm. Dwa najbardziej despotyczne rządy carsko - rosyjski i cesarsko - niemiecko - pruski, gwałtownie, przemocą niszczyły naszą narodowość, usiłując przerobić nas z jednej strony na Moskali, a z drugiej na Niemców. Wówczas to w 1892 r. powstało stronnictwo Polskiej Partji Socjalistycznej, do którego i ja należę. Byłem już wówczas na ziemi francuskiej, jako wychodźca, wypędzony z granic państwa austriackiego. P. P. S. prowadziła zawziętą walkę przeciwko despotyzmowi, przeciwko wszelkiemu gnębieniu i wyzyskowi, zarówno w sprawie narodowej, jak i społecznej. Przyczyniła się ona niemało, że runęły na ziemiach naszych wszystkie despotyzmy.

Dzisiaj zasiadam w Senacie i otwieram pierwsze jego posiedzenie, zawdzięczając to temu, że się spełniły najgorętsze nasze życzenia: mamy niepodległość narodową i polityczną, mamy Rzeczpospolitą demokratyczną, a uchwalona przez Sejm Ustawodawczy Konstytucja nie odbiera już praw obywatelskich za jawne i otwarte wyznawanie swych zasad.

Pierwsi z naszego narodu, co wnieśli sztandar socjalistyczny, wyszli z szeregow Emigracji, po powstaniu 30 i 31 roku. Z trzech hasł rewolucyjnych: wolność, równość i braterstwo, na których podstawie buduje się nowy społeczny i polityczny porządek, upodobali sobie najwięcej hasło braterstwa. A byli to ludzie wielkiej myśli i wielkiej zasługi, że wymienię tylko Adama Mickiewicza, Joachima Lelewela i Stanisława Worcella. Upodobali sobie oni hasło braterstwa, bo wypływało ono z tradycji naszego narodu. Wszak braterstwo jest tylko przejawem miłości, którą tak wyślawił przepiękny akt horodelski, a który — jak on ogłosił — „tworzy prawa, włada państwami, urządzi miasta, wiedzie stany Rzeczypospolitej ku najlepszemu końcowi, udoskonala wszystkie enoty enotliwych“. „Co odziedziczyliśmy po przodkach — mówili posłowie polscy — to z miłości udzielimy Litwie, niech i ona miłością i braterstwem jednoczy się z nami“. „Sejm w Horodle zatwierdził taką unję narodów, jakiej nie napotkać w całej historii Europy“ — powiada historyk niemiecki Jakób Caro, podziwiając ten wspaniały objaw ducha polskiego.

Niechże ten duch promienny braterstwa, miłości w obu naszych Izbach sejmowej i senackiej prowadzi ku najlepszemu końcowi, ku udoskonaleniu „enoty enotliwych“. Pracujmy, jak to mamy za chwilę ślubować, z całym oddaniem się dla na-

**(Ślubowanie przewodniczącego i sekretarzy).
(Ślubowanie Senatorów).**

szej Rzeczypospolitej, dla dobra całego narodu, niech on odczuje naszą miłość dla niego i ukocha tę Rzeczypospolitą, jako najwyższe, najpiękniejsze, najlepsze swoje dobro.

Pracujmy zgodnie Senat z Sejmem. Pracujmy jak bracia starsi z młodszymi. Niechaj Sejm, w którym się odbywa główna praca, nie przeciwnika ujrzy w Senacie, lecz szczerego i życzliwego pomocnika. Z powodu swego wieku możemy więcej doświadczenia życiowego, a więc bardziej umiarkowani, starajmy się, gdy walka przynosi nam zbytecznie się zaostrzy, łagodzić jej ostry, doprowadzać zwaśnione strony do porozumienia się, do możliwych wzajemnych ustępstw. Pamiętajmy jednak, że wszelka praca twórcza, a więc i państwowa jest najbardziej owocna w wieku pełnym sił, w wieku ich wzrostu i wzmagania się. Nie posuwajmy się więc zbyt daleko w miarkowaniu wyższych wlotów Sejmu.

Niech ukochana nasza Rzeczypospolita wzniesie się jaknajwyżej, niech się sprawdzą słowa poety, że

„Na wiekowych nieszczęść niwie
Już nie pusto, nie żałośnie,
Nigdzie, nigdzie już nie ciemno
Wszędzie jasno — sprawiedliwie“.

I promieniejąca miłością, w której tylko urzeczywistnić się mogą prawdziwa wolność i braterska równość, stanie się Rzeczypospolita Polska wzorem dla innych narodów, i znów pogarną się one do Niej, i pójdzie Ona — jak to przewidywali nasi wieszczki — przodem, w pochodzie postępowym, ku lepszej, piękniejszej przyszłości. (*Brawa i oklaski*).

A teraz, zgodnie z powszechnym zwyczajem powołuję najmłodszych wiekiem senatorów: pana Bielawskiego Bolesława i Woźnickiego Jana w charakterze tymczasowych sekretarzy i proszę ich o zajęcie miejsc w prezydium.

Przystępujemy do złożenia przepisane go art. 20 Konstytucji ślubowania. Proponuję dokonać aktu tego w sposób następujący: Najprzód odczytam w swoim i Izby imieniu rotę ślubowania, potem poproszę panów sekretarzy o potwierdzenie złożenia ślubowania przez powtórzenie słowa „ślubuję“, wreszcie po kolei członkowie Izby w miarę wywoływania przez sekretarza ich nazwisk z listy, w porządku alfabetycznym, potwierdzą złożenie ślubowania, powtarzając słowo „ślubuję“. (*Czyta rotę przysięgi*).

„Ślubuję uroczystie jako senator Rzeczypospolitej Polskiej, wedle najlepszego mego rozumienia, zgodnie z sumieniem, rzetelnie pracować wyłącznie dla dobra Państwa Polskiego, jako całości“.

Proszę Pana Sekretarza Woźnickiego o potwierdzenie złożenia ślubowania.

S. Woźnicki: Ślubuję.

Przewodniczący Limanowski:

Proszę Pana Sekretarza Bielawskiego o potwierdzenie złożenia ślubowania.

S. Bielawski: Ślubuję.

Przewodniczący Limanowski:

W ten sposób stwierdzam, iż tymczasowe prezydium Senatu dokonało wymaganego przez Konstytucję ślubowania. Obecnie proszę Pana Sekretarza Woźnickiego o wywoływanie senatorów w porządku alfabetycznym, zaś Panów Senatorów proszę o potwierdzenie złożenia ślubowania w sposób, jak wspomniałem wyżej. Ponieważ nie wszyscy panowie senatorowie odebrali listy wiarygodne, będą wywołani do złożenia ślubowania tylko ci senatorowie, którzy, odebrawszy listy wiarygodne, wymienili je na legitymacje.

Sekretarz s. Woźnicki: Ks. Adamski Stanisław.
S. Ks. Adamski: Ślubuję.

Sekretarz s. Woźnicki: Ks. Albrecht Jan.
S. Albrecht: Ślubuję.

Sekretarz s. Woźnicki: Banaszek Antoni.
S. Banaszek: Ślubuję.

Sekretarz s. Woźnicki: Dr. Biały Stanisław.
S. Dr. Biały: Ślubuję.

Sekretarz s. Woźnicki: Dr. Bienenstock Jan Jakób.

S. Dr. Bienenstock: Ślubuję.

Sekretarz s. Woźnicki: Bojanowski Michał.
S. Bojanowski: Ślubuję.

Sekretarz s. Woźnicki: Ks. Bolt Feliks.
S. Ks. Bolt: Ślubuję.

Sekretarz s. Woźnicki: Ks. Brandys Paweł.
S. Ks. Brandys: Ślubuję.

Sekretarz s. Woźnicki: Dr. Braude Markus.
S. Dr. Braude: Ślubuję.

Sekretarz s. Woźnicki: Busse Jerzy.
S. Busse: Ślubuję.

Sekretarz s. Woźnicki: Dr. Buzek Józef.
S. Dr. Buzek: Ślubuję.

Sekretarz s. Woźnicki: Cieński Tadeusz.
S. Cieński: Ślubuję.

Sekretarz s. Woźnicki: Czartoryski Witold.
S. Czartoryski: Ślubuję.

Sekretarz s. Woźnicki: Dr. Dobrucki Gustaw.
S. Dr. Dobrucki: Ślubuję.

Sekretarz s. Woźnicki: Englisch Jan.
S. Englisch: Ślubuję.

Sekretarz s. Woźnicki: Gaszyński Stanisław.
S. Gaszyński: Ślubuję.

Sekretarz s. Woźnicki: Gloger Maciej.
S. Gloger: Ślubuję.

Sekretarz s. Woźnicki: Dr. Godlewski Emil.
S. Dr. Godlewski: Ślubuję.

Sekretarz s. Woźnicki: Grabski Władysław.
S. Grabski: Ślubuję.

(Ślubowanie Senatorów).

Sekretarz s. Woźnicki: Hammerling Ludwik.
S. Hammerling: Ślubuje.

Sekretarz s. Woźnicki: Hasbach Erwin.
S. Hasbach: Ślubuje.

Sekretarz s. Woźnicki: Hempel Joachim.
S. Hempel: Ślubuje.

Sekretarz s. Woźnicki: Jabłonowski Władysław.
S. Jabłonowski: Ślubuje.

Sekretarz s. Woźnicki: Karnicka Aleksandra.
S. Karnicka: Ślubuje.

Sekretarz s. Woźnicki: Karpiński Aleksander.
S. Karpiński: Ślubuje.

Sekretarz s. Woźnicki: Karpiński Stanisław.
S. Karpiński: Ślubuje.

Sekretarz s. Woźnicki: Kasznica Stanisław.
S. Kasznica: Ślubuje.

Sekretarz s. Woźnicki: Kierczyński Jan.
S. Kierczyński: Ślubuje.

Sekretarz s. Woźnicki: Kiniorski Marjan.
S. Kiniorski: Ślubuje.

Sekretarz s. Woźnicki: Koerner Mozes.
S. Koerner: Ślubuje.

Sekretarz s. Woźnicki: Kopciński Stefan.
S. Kopciński: Ślubuje.

Sekretarz s. Woźnicki: Koskowski Bolesław.
S. Koskowski: Ślubuje.

Sekretarz s. Woźnicki: Lewakowski Zygmunt.
S. Lewakowski: Ślubuje.

Sekretarz s. Woźnicki: Lewczanowska Helena.
S. Lewczanowska: Prysiahaju.

Sekretarz s. Woźnicki: Ślubowanie było złożone w języku niepolskim.

Przewodniczący s. Limanowski: Konstytucja przewiduje formę przysięgi Niech Pani powtórzy po polsku. „Ślubuje“ nie jest tak trudno powiedzieć.

S. Lewczanowska: Ślubuje.

Sekretarz s. Woźnicki: Lipkowski Stanisław.
S. Lipkowski: Ślubuje.

Sekretarz s. Woźnicki: Ks. Maciejewicz Stanisław.
S. Ks. Maciejewicz: Ślubuje.

Sekretarz s. Woźnicki: Majer Kurt.
S. Majer: Ślubuje.

Sekretarz s. Woźnicki: Malinowski Wacław.
S. Malinowski: Ślubuje.

Sekretarz s. Woźnicki: Markowicz Lew.
S. Markowicz: Ślubuje.

Sekretarz s. Woźnicki: Mendelson Uszer Izrael.
S. Mendelson: Ślubuje.

Sekretarz s. Woźnicki: Dr. Orliński Henryk.
S. Dr. Orliński: Ślubuje.

Sekretarz s. Woźnicki: Osiński Saturnin.
S. Osiński: Ślubuje.

Sekretarz s. Woźnicki: Popowski Tadeusz.
S. Popowski: Ślubuje.

Sekretarz s. Woźnicki: Posner Stanisław.
S. Posner: Ślubuje.

Sekretarz s. Woźnicki: Prauss Ksawery Franciszek.
S. Prauss: Ślubuje.

Sekretarz s. Woźnicki: Pułaski Ludomił.
S. Pułaski: Ślubuje.

Sekretarz s. Woźnicki: Dr. Ringel Michał.
S. Dr. Ringel: Ślubuje.

Sekretarz s. Woźnicki: Dr. Rotenstreich Fiszel.
S. Dr. Rotenstreich: Ślubuje.

Sekretarz s. Woźnicki: Rubinstein Izaak Icek.
S. Rubinstein: Ślubuje.

Sekretarz s. Woźnicki: Ścibor Franciszek.
S. Ścibor: Ślubuje.

Sekretarz s. Woźnicki: Siciński Michał.
S. Siciński: Ślubuje.

Sekretarz s. Woźnicki: Siennicki Julian Władysław.
S. Siennicki: Ślubuje.

Sekretarz s. Woźnicki: Stecki Jan.
S. Stecki: Ślubuje.

Sekretarz s. Woźnicki: Stychel Antoni.
S. Stychel: Ślubuje.

Sekretarz s. Woźnicki: Szarski Marcin.
S. Szarski: Ślubuje.

Sekretarz s. Woźnicki: Szereszowski Rafał.
S. Szereszowski: Ślubuje.

Sekretarz s. Woźnicki: Szczeponik Tomasz.
S. Szczeponik: Ślubuje.

Sekretarz s. Woźnicki: Szuldrzyński Tadeusz.
S. Szuldrzyński: Ślubuje.

Sekretarz s. Woźnicki: Dr. Thullie Maksymilian.
S. Dr. Thullie: Ślubuje.

Sekretarz s. Woźnicki: Trampczyński Wojciech.
S. Trampczyński: Ślubuje.

Sekretarz s. Woźnicki: Truskier Abraham Adolf.
S. Truskier: Ślubuje.

Sekretarz s. Woźnicki: Dr. Wurzel Juliusz Artur.
S. Dr. Wurzel: Ślubuje.

Sekretarz s. Woźnicki: Wysłouch Bolesław.
S. Wysłouch: Ślubuje.

Sekretarz s. Woźnicki: Zubowicz Piotr.
S. Zubowicz: Ślubuje.

Sekretarz s. Woźnicki: Ks. Żebrowski Leon.
S. Ks. Żebrowski: Ślubuje.

**(Regulamin prowizoryczny obrad Senatu).
(Porządek dzienny następnego posiedzenia).**

Przewodniczący Limanowski.

Stwierdzam, iż wszyscy senatorowie, wywołani z listy, złożyli przepisane przez ustawę konstytucyjną ślubowanie.

Przystępujemy do ostatniego punktu porządku dziennego, do: „przyjęcia regulaminu Sejmu Ustawodawczego, jako tymczasowego regulaminu Senatu“.

Głos ma senator Buzek.

S. Buzek:

Wysoki Senacie! W imieniu Polskiego Stronnictwa Ludowego i w porozumieniu z prezesami szeregu innych klubów senackich, mam zaszczyt przedstawić do uchwalenia Wysokiemu Senatowi wniosek następujący: Na trzy tygodnie, t. j. aż po dzień 19 grudnia ma być regulaminem naszym tymczasowym regulamin Sejmu Ustawodawczego Rzeczypospolitej Polskiej, w wydaniu z dnia 15 września 1921 r., ostatni druk sejmowy w tej sprawie rozdawany — ze zmianami następującymi:

Co do art. 1, to powinien on opiewać, jak następuje: Regulamin niniejszy obowiązuje najdłużej do dnia 19 grudnia 1922 r. W międzyczasie uchwali Senat na wniosek Komisji Regulaminowej regulamin ostateczny.

Przypuszczam, że na przyszłym posiedzeniu wybierzemy Komisję Regulaminową do zaprojektowania tegoż regulaminu.

Następnie art. 4 opiewa, iż do wniesienia wniosku o tajność posiedzenia, trzeba podpisu 50 posłów. Otóż należałoby to uzgodnić z przepisem Konstytucji, który wymaga 30 posłów, a stosownie do tego 8 senatorów. Więc proponuję, aby w art. 4 liczbę 50 zastąpić liczbą 8.

Dalsze zmiany dotyczyłyby art. 8, który przewiduje wybór 5 zastępców marszałka i 9 sekretarzy. Otóż uważam, iż wystarczy, aż do uchwalenia definitywnego regulaminu, jeśli art. 8 będzie przewidywał 3 zastępców marszałka i 5 sekretarzy.

Dalsze zmiany należy wprowadzić do art. 14. Chodzi tutaj o uzgodnienie z Konstytucją, która przepisuje, iż quorum stanowi 1/3 członków Senatu. Więc art. 14 powinien opiewać: „Do prawomocności uchwał i wyborów konieczna jest obecność 37 senatorów“.

Do art. 15 tak samo trzeba było dodać zgodnie z naszą Konstytucją punkt, mianowicie:

że „przedmiotem porządku dziennego obrad mogą być projekty ustaw, przez Sejm uchwalane“.

Dalej następuje szereg zmian, wynikających z tego faktu, że liczba senatorów jest znacznie mniejszą od liczby posłów. W szeregu dalszych artykułów jest określona liczba posłów, których podpisy są wymagane na wnioskach zwyczajnych, na wnioskach nagłych i t. d. Otóż sądzę, że na przeciąg tych trzech tygodni będzie rzeczą najwięcej wskazaną, jeżeli weźmiemy dla Senatu 1/3 tej liczby, która jest wymagana w regulaminie dla Sejmu.

Dlatego więc w art. 16 zamiast 15 posłów — 5 senatorów.

Dalsze poprawki tego samego charakteru dotyczyłyby art. 35.

Co do nagłości wniosku wymagana jest liczba 30 posłów. Proponuję zastąpić wyrazy „30 posłów“ przez „10 senatorów“.

Dalej, w art. 43 zamiast 10 ma być 3 i zamiast cyfry 30 — ma być 10. W art. 44 zamiast 15 posłów — Sejm — ma być 5 senatorów.

W art. 47 zamiast 50 ma być 17. W art. 49, gdzie chodzi o wybór komisji — przypuszczam, że na przeciąg 3 tygodni byłoby najwięcej wskazane ustalić, że komisja składa się z 11 senatorów, to znaczy na 10 członków klubu 1 członek komisji, oczywiście z odpowiednim uwzględnieniem ułamków dla klubów, które nie mają 10 członków, albo które znacznie przekraczają tę liczbę.

Dalsze zmiany są mniejsze, natury cyfrowej. W art. 68 zamiast cyfry 7 ma być 2 i zamiast 39 — 13, zamiast 20 cyfra 6. Wszędzie zamiast słów „Sejm“ i „poseł“ ma być „Senat“ i „senator“.

Prosiłbym, aby Wysoki Senat raczył wnioski niniejsze uchwalić i żeby na porządek dzienny przyszłego posiedzenia Senatu postawić wybór Komisji Regulaminowej, któraby mogła przystąpić do opracowania definitywnego regulaminu Wysokiego Senatu.

Przewodniczący Limanowski:

Głosujemy nad całym regulaminem z poprawkami Senatora Buzka. Kto jest za przyjęciem zechce wstać. Większość, regulamin przyjęty.

Proponuję odbycie następnego posiedzenia w piątek o godzinie 11 przed południem z jednym punktem porządku dziennego: wybór prezydium Senatu.

Zamykam posiedzenie.

(Koniec posiedzenia o godz. 5 m. 50 po poł.).

Gabriel Narutowicz, pierwszy prezydent RP,
ok. 1922 r.
[Narodowe Archiwum Cyfrowe]

Naczelnik Państwa Józef Piłsudski podczas rozmowy w Belwederze z nowo wybranym prezydentem RP
Gabrielem Narutowiczem, grudzień 1922 r. [Narodowe Archiwum Cyfrowe]

Krypta z sarkofagiem
pierwszego prezydenta RP
Gabriela Narutowicza
w katedrze pw. św. Jana
Chrzcziciela w Warszawie,
grudzień 1928 r.
[Narodowe Archiwum Cyfrowe]

Uroczystość odsłonięcia obrazu prezydenta RP Gabriela Narutowicza w Zachęcie. Stoją w pierwszym rzędzie od lewej: prezydent RP Ignacy Mościcki, prezes Towarzystwa Zachęty Sztuk Pięknych Stanisław Brzeziński, minister wyznań religijnych i oświecenia publicznego Wacław Jędrzejewicz, minister poczt i telegrafów Emil Kaliński, twórca obrazu artysta malarz Czesław Wdowiszewski, prezydent Warszawy Stefan Starzyński, artysta malarz Stanisław Zawadzki, generał Czesław Jarnuszkiewicz, 1935 r.
[Narodowe Archiwum Cyfrowe]

SENAT
RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ
—
OKRES I.
—

Druk № 7.

REGULAMIN OBRAD SENATU

UCHWALONY DNIA 24 MARCA 1923 .R.

W R A Z

ZE SKOROWIDZEM RZECZOWYM DO REGULAMINU

Strona tytułowa oraz wybrane fragmenty druku: *Regulamin obrad Senatu* (druk nr 7), 1923 r.
[Archiwum Senatu]

(uchwalony w dniu 24 marca 1923 roku)

ROZDZIAŁ I

Przepisy ogólne

Art. 1

Każdy senator winien list wierzitelny, wystawiony przez Okręgową lub Państwową Komisję Wyborczą, złożyć przed wstąpieniem do Senatu do kancelarii Senatu, która wyda mu w zamian legitymację senatorską. Udział w pracach Senatu

Senator, wybrany równocześnie na posła do Sejmu, nie może otrzymać legitymacji senatorskiej przed złożeniem oświadczenia, przepisanego w art. 114 Ordynacji Wyborczej do Sejmu z dnia 28 lipca 1922 r. (Dz.U.R.P. Nr 66 poz. 590).

Art. 2

Mandat senatora wygasa w wypadkach przewidzianych w art. 107, 111 i 114 Ordynacji wyborczej do Sejmu. Utrata mandatu senatora

Wygaśnięcie mandatu stwierdza we wszystkich tych wypadkach Senat z zasady na wniosek Marszałka Senatu, a w wypadkach przewidzianych w art. 111, ustęp 1 lit. 3, 5, 7, 8, 9 – na wniosek Komisji Regulaminowej.

Art. 3

Niezaprotestowane mandaty senatorskie mogą być z powodu braku prawa wybieralności zakwestionowane trybem, przepisany dla nagłych wniosków senatorskich, w ciągu trzech pierwszych posiedzeń Senatu, lub w ciągu trzech pierwszych posiedzeń po wstąpieniu danego senatora do Izby. Zakwestionowanie wybieralności senatora

W razie zakwestionowania mandatu, Senat uchwałą przekazuje sprawę do zbadania i rozstrzygnięcia Sądowi Najwyższemu (art. 104 Ordynacji Wyborczej do Sejmu).

Po upływie terminu do wnoszenia protestów lub do zakwestionowania mandatów, Senat mandaty niezaprotestowane i niezakwestionowane przyjmuje bez rozpraw do wiadomości.

Art. 4

Językiem rozpraw jest język polski. Język ten będzie w pracach Senatu i jego komisji wyłącznie używany. Przepisy językowe

Art. 5

Zmiana regulaminu

Wnioski o zmianę regulaminu przekazuje się Komisji Regulaminowej do rozpatrzenia.

ROZDZIAŁ II

Ukonstytuowanie się Senatu i jego władze

Art. 6

Otwarcie pierwszego posiedzenia

Pierwsze posiedzenie Senatu otwiera Prezydent Rzeczypospolitej i powołuje na przewodniczącego jednego z trzech najstarszych wiekiem senatorów. Przewodniczący zaprasza spośród senatorów dwóch najmłodszych wiekiem sekretarzy tymczasowych.

Art. 7

Ślubowanie

Senior składa w ręce Prezydenta Rzeczypospolitej ślubowanie, przepisane w art. 20 Konstytucji, po czym wzywa senatorów, aby złożyli to samo ślubowanie w jego ręce.

Ślubowanie odbywa się przez odczytanie roty, a następnie kolejne wywoływanie senatorów, z których każdy powtarza słowo „ślubuje”.

Senatorowie, wstępujący po pierwszym posiedzeniu, składają ślubowanie na najbliższym posiedzeniu plenarnym, ewentualnie na posiedzeniu Zgromadzenia Narodowego w myśl art. 6 ustawy z dnia 27 lipca 1922 r. (regulamin Zgromadzenia Narodowego Dz.U.R.P. Nr 66 poz. 596).

Art. 8

Prezydium Senatu

Po złożeniu ślubowania przystąpi Senat na tym samym lub na jednym z następnych posiedzeń do wyboru prezydium Senatu, składającego się z Marszałka, z trzech jego zastępców i sześciu sekretarzy.

Przed wyborem Marszałka mogą być rozważane i rozstrzygane tylko sprawy, dotyczące formalnej strony obrad oraz składu osobistego Senatu.

Art. 9

Wybór Marszałka

Marszałka wybiera Senat w tajnym głosowaniu bezwzględną większością głosów obecnych senatorów.

Jeżeli w pierwszym głosowaniu żaden kandydat nie uzyska tej większości, następuje wybór ściślejszy pomiędzy tymi pięcioma kandydatami, którzy otrzymali największą liczbę głosów.

ROZDZIAŁ IV

Projekty ustaw

Art. 49

Przekazywanie projektów ustaw do komisji

Projekty ustaw, nadesłane z Sejmu, przekazuje Marszałek do właściwej komisji.

Ważniejsze projekty ustaw, a zwłaszcza ustawę budżetową, przekazuje Marszałek właściwej komisji już bezzwłocznie po wniesieniu projektu ustawy do Sejmu, celem wyznaczenia sprawozdawców tymczasowych.

Jeżeli sprawa stoi na porządku dziennym Senatu, prawo odsyłania jej do komisji przysługuje plenum Senatu.

Art. 50

Rozpatrywanie projektów ustaw w Senacie

Najpóźniej na 6 dni przed upływem dni 30 od daty doręczenia projektu ustawy Senatowi, właściwa komisja przedstawi Senatowi sprawozdanie z wnioskiem przyjęcia projektu ustawy bez zmian lub ze zmianami przez siebie uchwalonymi, bądź też z wnioskiem o odrzucenie ustawy, bądź wreszcie z wnioskiem, zapowiadającym zmiany projektu według art. 35 ust. 2 Konstytucji

W razie uchwalenia przez Senat wniosku, zapowiadającego zmiany projektu według art. 35 Konstytucji, przedstawi komisja zapowiedziane zmiany projektu ustawy, o ile Senat inaczej nie uchwali, najpóźniej na 10 dni przed upływem dni 60 od daty doręczenia projektu ustawy Senatowi.

W razie niedotrzymania przez komisję powyższych terminów, postawi Marszałek projekt danej ustawy z urzędu na porządku obrad Senatu.

Art. 51

Komisje porozumiewawcze

Komisja Senatu ma prawo wyznaczyć ze swego łona podkomisję celem porozumienia się z właściwą komisją lub podkomisją Sejmu co do zmian projektu ustawy.

Sposób porozumiewania się układa Marszałek Senatu z Marszałkiem Sejmu.

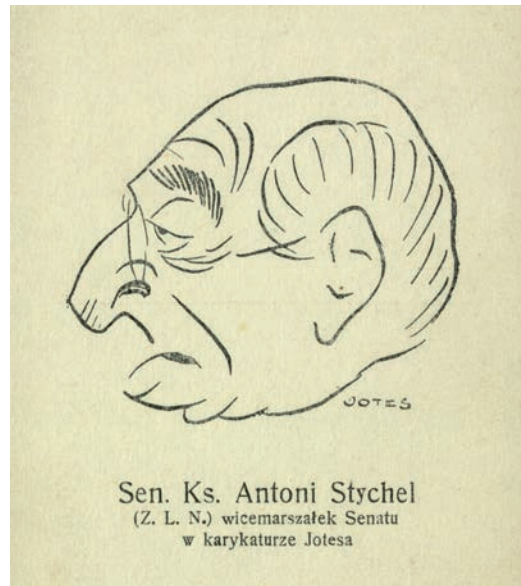
Art. 52

Przesyłanie ustaw, przyjętych przez Senat bez zmiany

Jeśli Senat przyjmie uchwaloną przez Sejm ustawę bez zmiany, Marszałek odsyła ją Prezesowi Rady Ministrów celem jej ogłoszenia i zawiadania o tym Sejm.

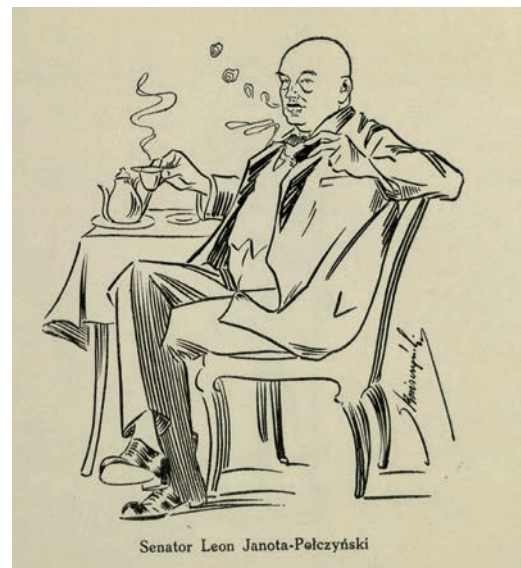
Karykatura Wojciecha Trąpczyńskiego
Tygodnik satyryczny „Cyrulik Warszawski” 1927,
nr 38 (68).
[Biblioteka Sejmowa, Wydział Muzealiów]

Karykatura wicemarszałka Senatu
ks. Antoniego Stychla, ok. 1924 r.,
aut. Jerzy Szwajcer „Jotes”.
[Biblioteka Sejmowa, Wydział Muzealiów]

Senator Witold Czartoryski – karykatura
polityczna, 1926 r., aut. Zygmunt Skwirczyński.
[Biblioteka Sejmowa, Wydział Muzealiów]

Senator Leon Janta-Połczyński – karykatura poli-
tyczna, 1926 r., aut. Zygmunt Skwirczyński.
[Biblioteka Sejmowa, Wydział Muzealiów]

DZIENNIK USTAW

RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

15 kwietnia

№ 27.

Rok 1922.

Treść: 217.	Ustawa z dnia 23 marca 1922 r. o Państwowym Banku Odbudowy	403
218.	Ustawa z dnia 30 marca 1922 r. w przedmiocie podwyższenia opłat stemplowych na obszarze b. dzielnicy rosyjskiej i austriackiej od akcji, względnie aktów zawarcia spółek akcyjnych	406
219.	Ustawa z dnia 4 kwietnia 1922 r. w przedmiocie zmiany ustawy z dnia 10 maja 1919 r. o ustaleniu i oszacowaniu świadczeń i strat wojennych	407
220.	Ustawa z dnia 7 kwietnia 1922 r. o Polskim Banku Krajowym	407
221.	Oświadczenie rządowe z dnia 27 marca 1922 r. w przedmiocie przystąpienia Stanów Zjednoczonych Brazylii do międzynarodowej konwencji, dotyczącej ochrony utworów literackich i artystycznych, podpisanej w Bernie dnia 9 września 1886 r., a przejrzonej w Berlinie dnia 13 listopada 1908 r. oraz do Protokołu dodatkowego z dnia 20 marca 1914 r. do tejże konwencji	409
222.	Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 13 kwietnia 1922 r. w przedmiocie tymczasowego ustroju władz szkolnych na Ziemi Wileńskiej	409
223.	Rozporządzenie Ministra Pracy i Opieki Społecznej w porozumieniu z Ministrem Przemysłu i Handlu z dnia 1 kwietnia 1922 r. w przedmiocie zmiany rozporządzenia wykonawczego z dnia 22 marca 1921 r. o czasie pracy w zakładach handlowych	409
224.	Rozporządzenie Ministrów Spraw Wewnętrznych, Sprawiedliwości i Skarbu z dnia 11 kwietnia 1922 r. o przejęciu Zakładu wychowawczo-poprawczego w Przedzielnicy pod zarząd Ministerstwa Sprawiedliwości	410

217.

U s t a w a

z dnia 23 marca 1922 r.

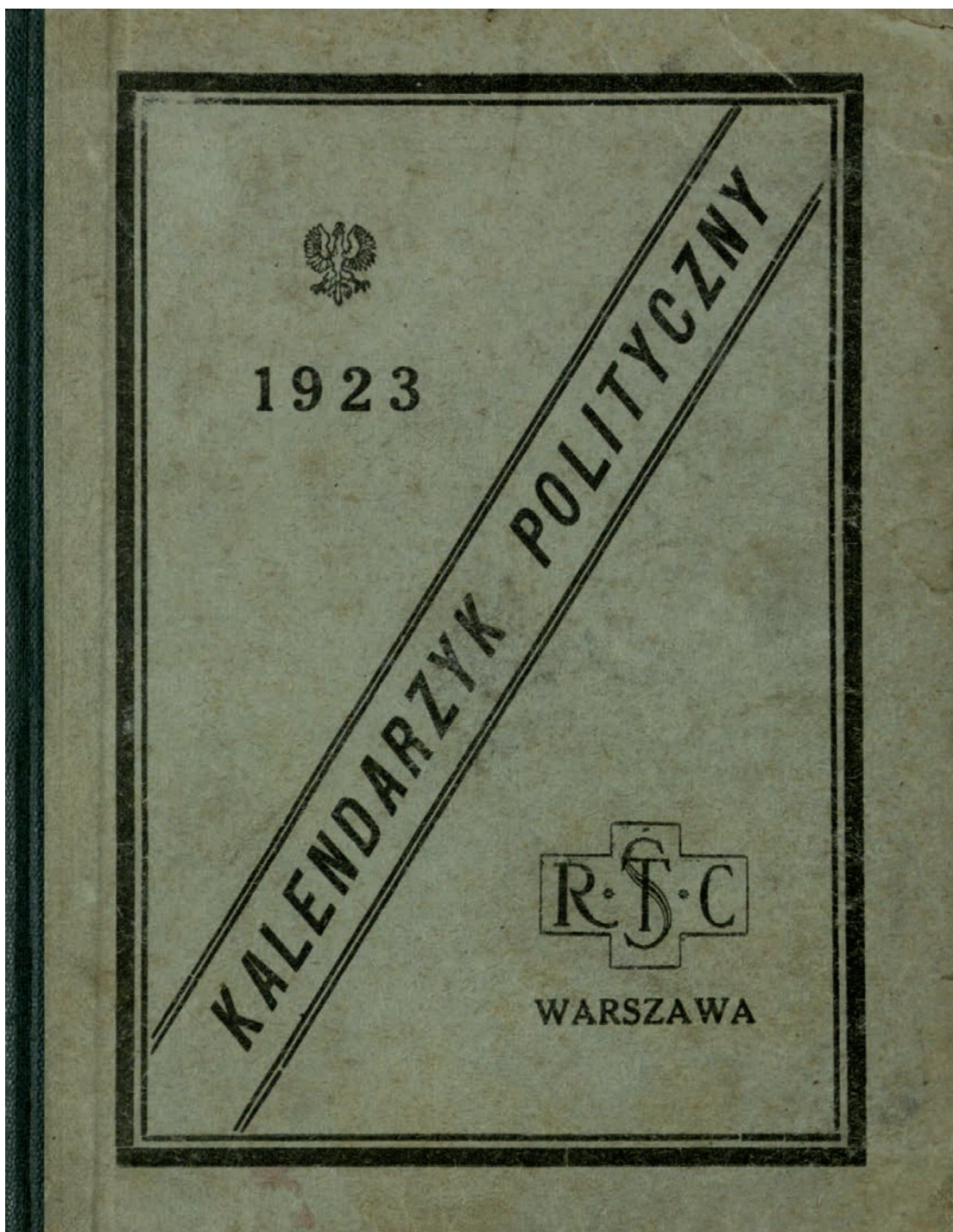
o Państwowym Banku Odbudowy.

Art. 1. Zgodnie z ustawą z dnia 18-go lipca 1919 r. (Dz. P. P. P. № 63, poz. 368) powołuje się do życia „Państwowy Bank Odbudowy” dla udzielania kredytu na odbudowę i uruchomienie gospodarstw, skutkiem wojny zniszczonych lub uszkodzonych.

Państwowy Bank Odbudowy jest osobą prawną, posiada własny majątek i używa w pieczęci swojej godła państwowego.

Art. 2. Siedzibą Państwowego Banku Odbudowy jest stołeczne miasto Warszawa. Bank może za zezwoleniem Ministra Skarbu zakładać oddziały i w innych miastach Państwa.

Art. 3. Majątek Państwowego Banku Odbudowy składa się z kapitału zakładowego sześciu miliardów marek, na którą to kwotę składają się: 1) aktywa i pasywa Zakładu Kredytowego dla odbudowy (dawniejszego Galicyjskiego Wojennego Zakładu Kredytowego), 2) nowe dotacje Skarbu Rzeczypospolitej Polskiej, uzupełniające powyższy majątek do sumy sześciu miliardów marek w ten sposób, że w 1922 r. wstawiona będzie do budżetu na ten cel kwota, uzupełniająca wyżej wspomniany majątek do sumy trzech miliardów marek, a w budżetach na

Okładka broszury *Kalendarzyk Polityczny: vademecum dla Senatorów, Posłów sejmowych, polityków, mężów stanu, publicystów itd. Rocznik I-szy na 1923*, Warszawa 1923.
[Biblioteka Sejmowa, Wydział Muzealiów]

SENAT
RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ
OKRES I.

Druk Nr 5.

SKŁAD OSOBOWY I KOMISJE
SENATU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ
W DNIU 15 MARCA 1923 R.

Strona tytułowa oraz wybrane fragmenty druku: *Skład osobowy i komisje Senatu Rzeczypospolitej Polskiej (druk nr 5), 1923 r.*
[Biblioteka Sejmowa, Archiwum Senatu]

TREŚĆ.

	Strona
Wstęp	3
Prezydjum Senatu	4
Spis senatorów w porządku alfabetycznym	5
Podział senatorów na kluby	13
Zestawienie klubów według ilości senatorów	17
Podział miejsc w komisjach i komisje Senatu	18
Podział senatorów według okręgów wyborczych	22
Senatorowie z list państwowych	26
Wynik głosowania do Senatu w całej Rzeczypospolitej Polskiej	27

Graficznie przedstawione wyniki wyborów w okręgach wyborczych do Senatu *).

U. 686

---

*) Objaśnienie do mapki załączonej w końcu zeszytu: Lista № 24 w województwie wileńskim występowała pod nazwą „Blok mniejszości narodowych Rzeczypospolitej Polskiej” Lista № 24 w województwie łwowskim występowała pod nazwą „Komitet Zjednoczonych Stronnictw Narodowo-Żydowskich”.

Podział senatorów na kluby.

Związek Ludowo-Narodowy.

1. Dr. Adam Ernest	11. Hempel Joachim	21. Manterys Stanisław
2. Baliński Ignacy	12. Jabłonowski Władysław	22. Dr. Orliński Henryk
3. Bartoszewicz Joachim	13. Karpiński Stanisław	23. Popowski Tadeusz
4. Bielawski Bolesław	14. Kiniorski Marjan	24. Pułaski Ludomił
5. Bojanowski Michał	15. Koskowski Bolesław	25. Siciński Michał
6. Ks. Bolt Feliks	16. Kowalczyk Jan	26. Siennicki Juljan Władysław
7. Brun Stanisław Gustaw	17. Krzykowski Błażej	27. Stecki Jan
8. Dr. Godlewski Emil	18. Lipkowski Stanisław	28. Ks. Stychel Antoni
9. Grabski Władysław	19. Łaszcz Jan	29. Szebeko Józefa
10. Gruetzmacher Kazimierz	20. Malinowski Wacław	30. Zdanowski Juljusz

Prezydjum Klubu.

Przewodniczący	— Zdanowski Juljusz
Vice-Przewodniczący	— Grabski Władysław
	— Kiniorski Marjan
Sekretarz	— Bielawski Bolesław

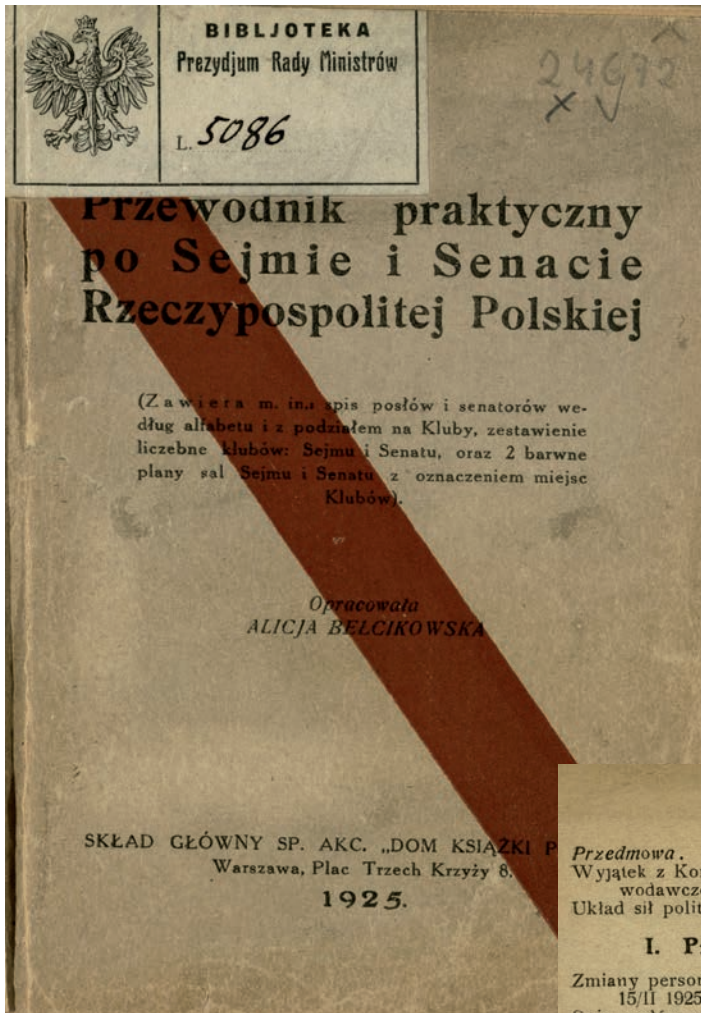
Polskie Stronnictwo Ludowe.

1. Dr. Biały Stanisław	7. Hammerling Ludwik	13. Dr. Nowak Juljan
2. Błyskosz Józefat	8. Jachowicz Józef	14. Nowak Stanisław
3. Bojko Jakób	9. Kaniowski Tadeusz	15. Ścibor Franciszek
4. Dr. Buzek Józef	10. Kędzior Andrzej	16. Średniawski Andrzej
5. Długosz Władysław	11. Kruk Józef	17. Wysłouch Bolesław
6. Dr. Dobrucki Gustaw	12. Krzyżanowski Bronisław	

Prezydjum Klubu.

Przewodniczący	— pos. Witos Wincenty
Vice-Przewodniczący	— sen. Dr. Biały Stanisław
	— pos. Bryl Jan
	— „ Dąbski Jan
	— „ Dr. Kiernik Władysław
	— „ Pluta Andrzej
Sekretarz	— „ Ostrowski Władysław
Zastępcy sekretarza	— „ Bednarczyk Józef
	— „ Bobek Paweł
	— sen. Dr. Buzek Józef
	— pos. Dąbski Jan
	— „ Erdman Alfons
	— sen. Krzyżanowski Bronisław
	— pos. Nawrocki Jan
	— „ Osiecki Stanisław
	— „ Pawłowski Jakób
	— sen. Średniawski Andrzej

Oktładka oraz wybrane fragmenty: *Przewodnik praktyczny po Sejmie i Senacie Rzeczypospolitej Polskiej*, oprac. A. Belcikowska, Warszawa 1925. [Biblioteka Sejmowa]

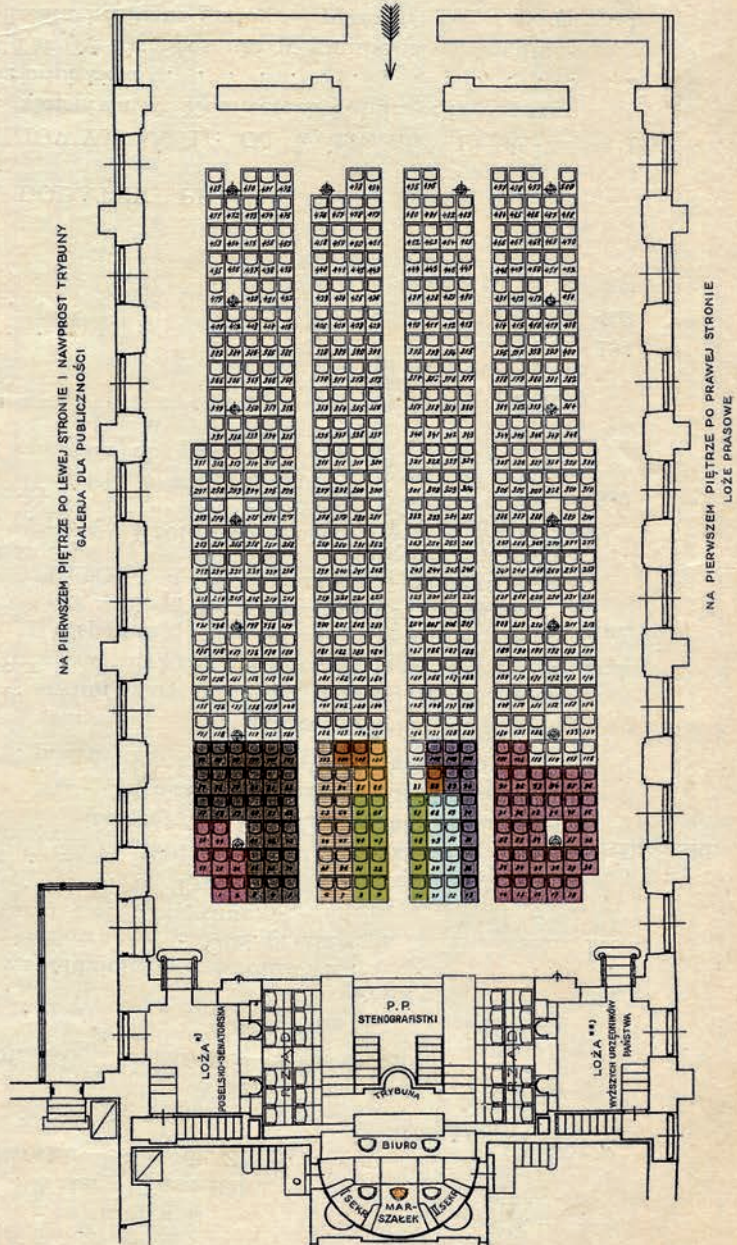
SPIS RZECZY.		Str.
<i>Przedmowa</i>		3
Wyjątek z Konstytucji 17 Marca 1921 r. o władzy ustawodawczej		5
Układ sił politycznych w Sejmie i Senacie R. P.		16
I. Przewodnik po Sejmie R. P.		
Zmiany personalne i polityczne w Sejmie (1/XII 1922 — 15/II 1925)		21
Spis posłów w porządku alfabetycznym		29
Prezydium Sejmu		56
Sąd Honorowy Sejmu		57
Spis okręgów wyborczych do Sejmu		58
Posłowie z list państwowych		72
Podział posłów na Kluby		76
Zestawienie Klubów sejmowych według ilości posłów		91
II. Przewodnik po Senacie R. P.		
Zmiany personalne i polityczne w Senacie (1/XII 1922 — 15/II 1925)		95
Spis senatorów w porządku alfabetycznym		97
Prezydium Senatu		104
Sąd Honorowy Senatu		105
Spis okręgów wyborczych do Senatu		106
Senatorowie z list państwowych		109
Podział senatorów na Kluby		111
Zestawienie Klubów senackich według ilości senatorów		117
Zgromadzenie Narodowe (Sejm i Senat).		
Wyjątek z Konstytucji 17 Marca 1921 roku o sposobie wyboru Prezydenta Państwa przez Zgromadzenie Narodowe		121
Zestawienie Klubów Zgromadzenia Narodowego według ilości posłów i senatorów		123
=====		
Plan sali Sejmu Rzeczyp. Polskiej z podziałem miejsc na Kluby (w dn. 15 lutego 1925 r.)		
Plan sali Senatu Rzeczyp. Polskiej z podziałem miejsc na Kluby (w dn. 15 lutego 1925 r.)		
=====		

P L A N

SALI SENATU RZECZYPOSPOLITEJ Z PODZIAŁEM MIEJSC WEDŁUG STRONNICTW

W DNIU 15 LUTEGO 1925 ROKU.

		Liczba senatorów 30
	Klub Związku Ludowo Narodowego	
	Klub Chrześcijańsko-Narodowy (Chrześcijańsko - Narodowe Stronnictwo Rolnicze i Stronnictwo Chrześcijańsko-Narodowe)	9
	Klub Chrześcijańskiej Demokracji (Chrześcijańsko-Narodowe Stronnictwo Pracy)	8
	Klub Polskiego Stronnictwa Ludowego „Piast”	12
	Klub Narodowej Partji Robotniczej	3
	Klub Związku Polskich Stronnictw Ludowych („Wyzwolenie” i „Jedność Ludowa”)	11
	Klub Związku Parlamentarnego Polskich Socjalistów	7
	Senatorów Polskich bez przynależności Klubowej:	
	na prawicy	2 (w tem Marszałek Senatu p. W. Trąpczyński).
	w centrum	1
	na lewicy	1
	Razem 4	4
	Mniejszości Narodowe:	
	Koło Żydowskie	12 Sen.
	Klub Ukraiński	6
	Zjednoczenie Niemieckie	5
	Klub Białoruski	3
	Senator rosyjski	1
	Razem 27	27
	Razem = 111.	

PLAN PARTERU

*) PONAD TĄ ŁOŻĄ NA I PIĘTRZIE, ZNAJDUJE SIĘ ŁOŻA DYPLOMATYCZNA
**) PONAD TĄ ŁOŻĄ NA I PIĘTRZIE, ZNAJDUJE SIĘ ŁOŻA PREZYBENTA PAŃSTWA

SKŁAD SĄDU HONOROWEGO W SENACIE.

<i>Bartoszewicz Joachim</i>	Związek Ludowo-Narod.
<i>Bielawski Bolesław</i>	„ „
<i>Jabłonowski Władysław</i>	„ „
<i>Kiniorski Marjan</i>	„ „
<i>Putaski Ludomir</i>	„ „
<i>Nowicki Zygmunt</i>	Z. P. S. L. („Wyzwolenie” i „Jedność Ludowa”).
<i>Dr. Biały Stanisław</i>	P. S. L.
<i>Dr. Kopciński Stefan</i>	P. P. S.
<i>Truskier Adolf</i>	Koło Żydowskie
<i>Dr. Wurzel Juljusz</i>	„ „
<i>Dr. Busse Jerzy</i>	Zjednoczenie Niemieckie

— 104 —

109. Zdanowski Juljusz — rolnik, dyrektor Banku Komunalnego, (20), Zw. L.-N., Foksal 15 m. 25, tel. 2 7-44, lub Bank Komunalny, Królewska 25, tel. 297-02.
  110. Zubowicz Piotr — adwokat, (26), Z. P. S. L., hotel Europejski.
  111. Ks. Żebrowski Leon — dziekan, (5), Chrz. Dem., Plac Grzybowski Kościół Wszystkich Świętych.
-

PREZYDJUM SENATU:

Marszałek: — *Trąpczyński Wojciech.*

Wice-Marszałkowie: — *Bojko Jakób,*
Ks. Stychel Antoni,
Woźnicki Jan.

Sekretarze: — *Banaszek Antoni,*
Bielawski Bolesław,
Glogier Maciej,
Dr. Kopciński Stefan,
Kruk Józef.

Cena 10 groszy.

Nadzwyczajny dodatek „POSTĘPU“

Poznań, 16 maja 1926 r.

Marszałek Senatu Trąpczyński w Poznaniu.

W tej chwili (godz. 9 min. 45) przybył z Warszawy Marszałek Senatu p. Wojciech Trąpczyński i referuje o sytuacji na odbywającym się równocześnie zebraniu pp. Posłów i Senatorów.

Ofiary walk o Warszawę. Pogrzeb poległych. Wygląd Warszawy po walkach.

Ofiary walk o Warszawę.

W dniu 14 od godz. 5 po poł. i 15 bm. zostało zabitych lub zmarło wskutek ran 181 osób, rannych zaś 401. Ogólna liczba zabitych od początku walk wynosi 295 osób i 966 rannych.

Pogrzeb poległych.

PAT-iczna dosi:

Komendant Miasta Warszawy, generał brygady Tokarzewski, wydał następujący komunikat:

Z uwagi na trudności techniczne oraz wielu nierozpoznanych zwłok, których zdjęcia fotograficzne dokonywane są w dniu dzisiejszym, pogrzeb, zapowiedziany na cmentarzu wojskowym, odwołuje natomiast pochowanie wszystkich zwłok z honorami wojskowymi odbędzie się na koszt państwa w dn. 17 maja rb. Szczegóły zostaną podane do wiadomości publicznej.

Rodziny, życzące sobie pochować zmarłych na koszt własny, mogą odebrać zwłoki z poszczególnych szpitali.

Fotografie nierozpoznanych będą do obejrzenia od dn. 17-go maja, od godz. 9 w wydziale sanitarnym Komendy Miasta.

Wygląd Warszawy po walkach

Szkody są, w znacznej części, powierzchowne. Najdotkliwiej, narazie, odczuwać się daje nienormalny jeszcze ruch tramwajów, z powodu uszkodzenia w kilku miejscach przede wszystkim przewodów elektrycznych, jak np. na rogu Nowego Świata i Al. Jerozolimskiej, w okolicach dworca Głównego,

pl. Zbawiciela, w Al. Ujazdowskich i w kilku innych miejscach. Skutkiem tego powrót do prawidłowego kursu wszystkich linii tramwajowych przewidywać można za dwa lub trzy dni.

Szkody w gmachach publicznych i domach prywatnych ograniczają się przeważnie do uszkodzeń zewnętrznych. Silniej ucierpiał częściowo Belweder, Ministr. Wojny (uszkodzony narożnik i znaczna część szyb wyleciała od huku dział); kościół Zbawiciela (uszkodzenie figury św. Piotra, obtłuczonych kilka gzymsów, przestrzelone szyby); Gmach Wyższej Szkoły Wojskowej, na rogu Koszykowej i Suchej (kilkanaście granatów); nowo wybudowane Archiwum Wojskowe, róg ul. Litewskiej i Marszałkowskiej (w szczytowej ścianie pocisk armatni wybił dziurę); Gmach Chemji Politechniki Warszawskiej, ul. Polna (narożnik odtracony granatem i dach uszkodzony); dom Nr. 53 przy ul. Marszałkowskiej (zestrzelony balkon 1-go piętra); Szpital Dz. Jezus ul. Koszykowa (mur przedziurawiony od uderzeń granatów, wiele szyb wybitych); stacja filtrów (kilka otworów od granatów w budynku stróża) i w kilku innych. Prócz tego zauważyć można w wielu miejscach, jak: N.-Świat, Al. Ujazdowskie, ul. Bracka, Koszykowa, Natolińska, Nowowiejska, Krak.-Przedmieście, Zjazd, Pl. Zamkowy, Pl. Napoleona, ul. Chmielna, Żelazna, Szpitalna, Mokotowska, Piekna Pl. Zbawiciela, Pl. Unji Lubelskiej, na kilku ul. w Mokotowie i w in. obtłuczone mniej lub więcej mury od strzałów karabinowych, wybite szyby i t. d.

Wszystkich szkód nie można dokładnie ustalić. Jeszcze w środę został aresztowany Adolf Nowaczyński.

Redaktor odpowiedzialny: Bohdan Władysław Danielewski z Poznania.

Odbito w Drukarni Robotników Chrześcijańskich, Tow. Akc. w Poznaniu, św. Marcin 37.

Księga konstytucji z 1921 r.
przygotowana do zaprzysiężenia
prezydenta RP
Ignacego Mościckiego,
Zamek Królewski
w Warszawie, 1926 r.
[Narodowe Archiwum Cyfrowe,
fot. Leon Jarumski]

Pokój nadawczy Polskiego Radia w Sejmie podczas uroczystości wyboru prezydenta RP
przez Zgromadzenie Narodowe, 1926 r.
[Narodowe Archiwum Cyfrowe]

Józef Piłsudski w towarzystwie pułkownika Boleława Wieniawy-Długoszowskiego (pierwszy z lewej), majora Aleksandra Prystora (czwarty z lewej), pułkownika Wacława Stachewicza (piąty z lewej) na ulicy Królewskiej w drodze do siedziby Sztabu Generalnego, Warszawa 1926 r. [Narodowe Archiwum Cyfrowe]

Obchody
Święta Niepodległości
na placu Saskim
w Warszawie.
Marszałek Józef Piłsudski
odbiera raport
od dowódcy defilady
gen. Daniela
Konarzewskiego.
Z tyłu (po prawej)
stoi szef Gabinetu
Generalnego Inspektora
Sił Zbrojnych
Aleksander Prystor, 1927 r.
[Narodowe Archiwum
Cyfrowe]

Delegacja dzieci opuszcza Belweder po złożeniu życzeń imieninowych Józefowi Piłsudskiemu, marzec 1927 r.
[Narodowe Archiwum Cyfrowe]

Rodzina Romów na tle wozu,
fot. z lat 1919–1939.
[Narodowe Archiwum Cyfrowe]

Rom z tresowanym niedźwiedziem
w Szczawnicy, fot. z lat 1919–1930.
[Narodowe Archiwum Cyfrowe]

Senat
Rzeczypospolitej Polskiej
II kadencji
1928–1930

Posiedzenie plenarne Senatu poświęcone budżetowi Ministerstwa Skarbu
pod przewodnictwem wicemarszałka Senatu Hipolita Gliwica, 1930 r.
[Narodowe Archiwum Cyfrowe]

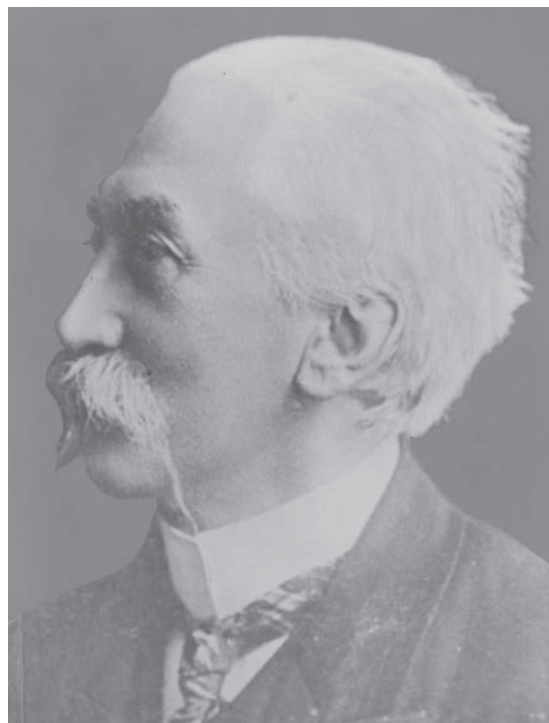
Maksymilian Marceli Thullie (1853–1939)

Marszałek senior Senatu II kadencji
(1928–1930)
oraz III kadencji (1930–1935)

Urodził się 16 stycznia 1853 r. we Lwowie jako syn Sylwesterusa, urzędnika, późniejszego starosty. Pochodził z francuskiej rodziny przybyłej do Polski w XVIII w. Po ukończeniu lwowskiego gimnazjum początkowo studiował budownictwo w Akademii Technicznej we Lwowie, później przekształconej w Szkołę Politechniczną, a następnie przeniósł się na Politechnikę Wiedeńską, którą ukończył w 1876 r.

Po uzyskaniu habilitacji od 1878 r. pracował naukowo w Szkole Politechnicznej we Lwowie prowadząc tam wykłady z mechaniki budowli. Od 1890 r. przez wiele lat kierował Katedrą Budowy Mostów na tej uczelni, od 1891 r. z tytułem profesora nadzwyczajnego; od 1894 r. zwyczajnego. Dwukrotnie zasiadał we władzach uczelni, będąc jej rektorem w roku akademickim 1910/1911 oraz prorektorem w latach 1915/1916. Po przejściu w stan spoczynku w 1925 r. otrzymał godność profesora honorowego Politechniki Lwowskiej. W 1929 r. otrzymał tytuł doktora honoris causa Politechniki Warszawskiej.

Był wybitnym specjalistą w dziedzinie budownictwa mostowego; autorem bardzo wielu prac, w tym 12 pierwszych polskich podręczników dotyczących budowy mostów: kamiennych, blaszanych kratowych oraz drewnianych. Podczas budowy w latach 1905–1913 wiaduktu warszawskiego mostu III (później nazwanego im. Ks. Józefa Poniatowskiego) był stałym ekspertem. Przez całe swoje życie zawodowe udzielał się w licznych stowarzyszeniach technicznych i naukowych; działał także na niwie społecznej; od 1894 r. był przez ponad 30 lat członkiem Rady Miejskiej we Lwowie. Miał swój udział również przy organizowaniu Politechniki Warszawskiej (1915) oraz Akademii Nauk

Maksymilian Thullie
[Narodowe Archiwum Cyfrowe]

Technicznych w Warszawie (1920), której do 1928 r. był kolejno wiceprezesem i prezesem.

Po odzyskaniu przez Polskę niepodległości brał również czynny udział w życiu politycznym. W latach 1922–1935 był senatorem I, II oraz III kadencji, wybieranym z ramienia Chrześcijańskiej Demokracji. Dwukrotnie sprawował funkcję marszałka seniora, inaugurując obrady Senatu II kadencji (1928) oraz Senatu III kadencji (1930).

Posiadał wysokie odznaczenia państwowe w uznaniu jego zasług na polu naukowym. W 1937 r. został, wraz z innymi profesorami Politechniki Lwowskiej, udekorowany przez prezydenta RP Ignacego Mościckiego Krzyżem Komandorskim Orderu Polonia Restituta.

Wybuch II wojny światowej zastał go we Lwowie, gdzie zmarł już pierwszego dnia wojny, prawdopodobnie w następstwie ran odniesionych podczas bombardowania miasta przez lotnictwo niemieckie. Został pochowany 3 września 1939 r. na cmentarzu Łyczakowskim w asyście władz macierzystej uczelni i członków Rady Miejskiej Lwowa.

Bibliografia

Inżynierowie polscy w XIX i XX wieku (red. Józefa Piłatowicza), tom VII, Polskie Towarzystwo Historii Techniki, Warszawa 2001.

Parlamentarzyści polscy, [w:] *Bazy wzorcowe*, [w:] *Katalogi i bazy BS*, Biblioteka Sejmowa.

Julian Juliusz Szymański (1870–1958)

Marszałek Senatu II kadencji (1928–1930)

Urodził się 10 maja 1870 r. w Kielcach. Po ukończeniu gimnazjum w Mińsku Litewskim w 1890 r. rozpoczął studia medyczne na Wydziale Lekarskim uniwersytetu w Kijowie, gdzie w 1896 r. uzyskał dyplom lekarza z wyróżnieniem. W czasie studiów był członkiem polskich organizacji studenckich.

Po studiach przez rok pracował jako lekarz rosyjskiej marynarki handlowej na Dalekim Wschodzie, a następnie powrócił na uniwersytet kijowski, gdzie objął asystenturę w Klinice Ocznej. W latach 1899–1902 ponownie przebywał na Dalekim Wschodzie i pracował jako lekarz okulista przy budowie kolei wschodniochińskiej. W tym czasie wziął również udział w wyprawie naukowej, której celem było badanie trądu na Kamczatce.

Po powrocie do Europy zajął się ponownie pracą naukową, odbywając studia specjalistyczne w Wiedniu i Paryżu. W chwili wybuchu wojny rosyjsko-japońskiej (1904–1905) jako lekarz został powołany do carskiej armii. Pod koniec wojny w 1905 r. wziął udział w buncie żołnierzy rosyjskich i polskich niezadowolonych z niepowodzeń na froncie, wskutek czego został wydalony z wojska. Niedługo po tym wyjechał do Japonii, a stamtąd do Stanów Zjednoczonych, gdzie przebywał w latach 1906–1912. W Chicago prowadził prywatną praktykę lekarską. Aktywnie działał w tamtejszych organizacjach i środowiskach polonijnych, był członkiem Związku

Marszałek Senatu Julian Szymański,
fot. z lat 1928–1930.

[Narodowe Archiwum Cyfrowe]

Narodowego Polski – najstarszej organizacji Polonii amerykańskiej, był również współzałożycielem Polskiego Uniwersytetu Ludowego – organizującego życie kulturalne Polonii. Należał do wielu towarzystw lekarskich, polskich i amerykańskich.

W 1912 r. przybył do Brazylii i osiadł w stolicy Parany – Kurytybie. Podobnie jak w Stanach Zjednoczonych, także tutaj czynnie włączył się w życie licznej Polonii, szczególnie zabiegając o rozwój polskiego szkolnictwa. Umiejętnie łączył pracę społeczną z pracą lekarza naukow-

ca. W 1916 r. został powołany na stanowisko profesora w Katedrze Okulistyki uniwersytetu w Kurytybie, którą to katedrę organizował od podstaw. W tym czasie opracował i wydał pierwszy brazylijski podręcznik dla studentów okulistyki. Działał w wielu brazylijskich towarzystwach medycznych oraz polskim Komitecie Obrony Narodowej (KON), angażując się w propagowanie wśród Polaków idei legionowej Józefa Piłsudskiego.

Po długiej emigracji wrócił do niepodległej Polski. W 1922 r. został powołany na stanowisko profesora i kierownika organizującej się Kliniki Okulistycznej na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie. Największym jego sukcesem organizatorskim było uroczyste otwarcie w kwietniu 1928 r. nowej siedziby jego kliniki oraz oddziału ocznego w wojskowym szpitalu na wileńskim Antokolu. Nowa klinika otrzymała pomieszczenia w byłym pałacu książąt Sapiehów, m.in. dzięki osobistemu wsparciu Piłsudskiego.

Poza działalnością naukową i dydaktyczną na uniwersytecie prof. Szymański, jako wybitny specjalista, uczestniczył w wielu konferencjach i zjazdach okulistycznych zarówno w kraju, jak i za granicą.

Kolejnym etapem w życiu prof. Juliana Szymańskiego była działalność polityczna. Został wybrany do Senatu z listy państwowej BBWR. Uroczystego otwarcia Senatu II kadencji w dniu 27 marca 1928 r. dokonał marszałek Józef Piłsudski, który przybył do parlamentu z całym rządem. Tego samego dnia odbyło się głosowanie mające wyłonić nowego marszałka Senatu. Zgłoszony przez BBWR Julian Szymański już w pierwszym głosowaniu zdobył większość absolutną i został wybrany na to zaszczytne stanowisko, które piastował do czasu przedterminowego rozwiązania parlamentu w 1930 r. Jako senator był inicjatorem uchwalenia ustawy o zwalczaniu gruźlicy i wychowaniu fizycznym, wprowadzenia wykładów higieny w szkołach oraz utworzenia Ministerstwa Opieki Społecznej i Zdrowia Publicznego.

W czasie jego urzędowania przypadły dwie ważne rocznice: 10-lecie odzyskania niepodległości (1928), wtedy Senat otrzymał

własną salę posiedzeń, którą stanowiło przebudowane pomieszczenie Sejmu, i 10. rocznica pierwszego posiedzenia odrodzonego Sejmu. Z tych okazji marszałek Szymański wygłosił przemówienia, w których oddał hołd marszałkowi Piłsudskiemu. Będąc jego zdecydowanym zwolennikiem nie krył swoich poglądów, broniąc przy wielu okazjach polityki obozu rządowego. W okresie nasilającego się konfliktu między rządem a opozycją w latach 1929–1930 starał się działać na rzecz ugody między zwaśnionymi stronami. Po dymisji gabinetu Kazimierza Bartla, w marcu 1930 r., otrzymał z rąk prezydenta Ignacego Mościckiego misję utworzenia rządu, jednak ostatecznie do utworzenia rządu pod jego przewodnictwem nie doszło.

Jako osoba publiczna, poza obowiązkami wynikającymi z pełnionej funkcji brał udział w różnego rodzaju wydarzeniach społeczno-kulturalnych oraz historycznych. W 1929 r. zorganizował w Warszawie I Zjazd Polaków z Zagranicy, przekształcony później w Światowy Związek Polaków. Również w tym roku założył w Warszawie Towarzystwo Brazylijsko-Polskie im. Ruy Barbosy, któremu przewodniczył przez wiele kolejnych lat. W 1934 r. w uznaniu za swoją działalność na rzecz przyjaźni z Brazylią został uhonorowany Wielkim Krzyżem Narodowego Orderu Krzyża Południa.

Był także współzałożycielem Związku Sybiraków (1928). Ponadto uczestniczył w uroczystościach upamiętniających postać Adama Mickiewicza przy okazji uroczystości w 90. rocznicę założenia Biblioteki Polskiej w Paryżu (1930) oraz wraz z prezydentem Mościckim odsłaniał pomnik Bolesława Chrobrego w Gnieźnie (1928).

Po rozwiązaniu Senatu w sierpniu 1930 r. powrócił do Wilna, ponownie obejmując stanowisko kierownika Kliniki Okulistycznej, gdzie pracował aż do przejścia na emeryturę w 1935 r. Po przeniesieniu się do Warszawy w 1936 r. zaangażował się w nowo utworzonym Polskim Komitecie Pomocy Uczonym Uchodźcom.

Niezliczone są jego publikacje na temat okulistyki, za które wielokrotnie otrzymywał

tytuły honorowe w Europie i w obu Amerykach. Został również odznaczony Orderem Odrodzenia Polski (Orderem Polonia Restituta) i Wielkim Krzyżem Niepodległości, a także wstęgami i gwiazdami rządów Jugosławii i Szwecji. Przed wybuchem II wojny światowej przyznano mu Czerwony Krzyż Japonii.

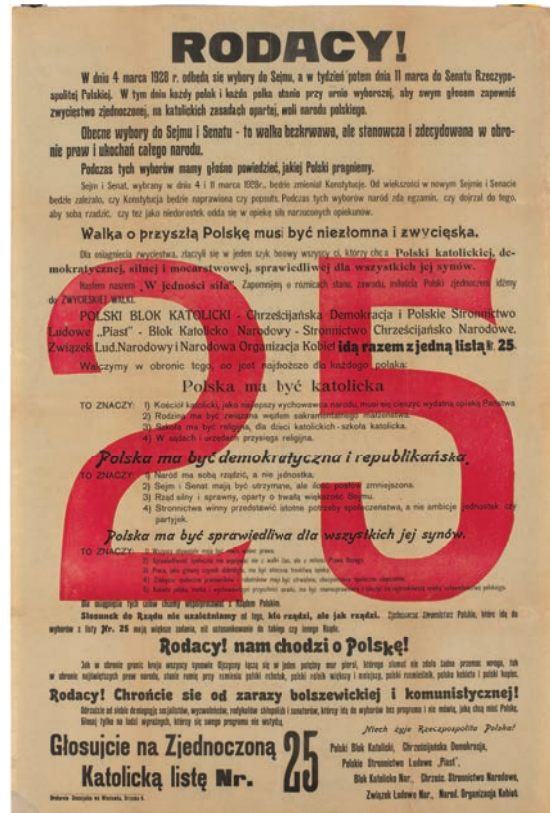
Na temat jego losów wojennych brak jest informacji. Po wojnie, mimo podeszłego wieku, odbywał podróże do Brazylii, gdzie też na stałe przeniósł się z rodziną w 1950 r. Po śmierci żony i w związku z politycznymi przemianami polskiego października 1956 r. powrócił do Polski. Zmarł w Warszawie w 1958 r., pochowany został w Białymstoku.

Bibliografia

- Kaczmarek Z., *Marszałkowie Senatu II Rzeczypospolitej*, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 1992.
Parlamentarzyści polscy, [w:] *Bazy wzorcowe*, [w:] *Katalogi i bazy BS*, Biblioteka Sejmowa.
Marszałkowie Senatu II RP, [w:] *Z dziejów Senatu*, strona internetowa: <http://www.senat.gov.pl/o-senacie/z-dziejow-senatu/marszalkowiesenatu2rp/>.
-

Ulotka wyborcza Polskiej Partii Socjalistycznej z okresu kampanii wyborczej do Sejmu i Senatu w 1928 r.
[Biblioteka Sejmowa, Wydział Muzealiów, fot. Adam Wetnicki]

Afisz wyborczy Polskiego Bloku Katolickiego z okresu kampanii wyborczej do Sejmu i Senatu w 1928 r.
[Biblioteka Sejmowa, Wydział Muzealiów, fot. Piotr Ligier]

Obliczanie wyników głosowania podczas wyborów do Senatu w 1928 r. w Warszawie.
[Narodowe Archiwum Cyfrowe]

Przemówienie premiera Józefa Piłsudskiego podczas inauguracyjnego posiedzenia nowo wybranego Senatu II kadencji, marzec 1928 r.
[Narodowe Archiwum Cyfrowe]

Sprawozdanie Stenograficzne z 1. posiedzenia Senatu II kadencji, 1928 r. ►
[Biblioteka Sejmowa, Archiwum Senatu]

S E N A T
RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

O K R E S II.

SPRAWOZDANIE STENOGRAFICZNE

z 1 posiedzenia Senatu Rzeczypospolitej

z dnia 27 marca 1928 roku.

T R E Ś Ć:

	<i>tam</i>	<i>tam</i>
Otwarcie Senatu		<i>(Przerwa w posiedzeniu).</i>
Prezes Rady Ministrów Marszałek Piłsudski	3	
Ślubowanie senatorów	4	Ślubowanie senatorów Kulerskiego i Winiarczyka 10
Wybór Marszałka	9	Wybór wicemarszałków 12
Objęcie przewodnictwa	9	Wybór sekretarzy 12
Marszałek	9	Wyznaczenie następnego posiedzenia 12

(Początek posiedzenia o godz. 18 min. 30).

Otwarcie Senatu.**Ślubowanie senatorów.****Przedstawiciele Rządu:**

Prezes Rady Ministrów i Minister Spraw Wojskowych Marszałek Józef Piłsudski, Minister Spraw Wewnętrznych gen. Feliks Sławoj Składkowski, Minister Spraw Zagranicznych August Zaleski, Minister Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego Gustaw Dobrucki, Minister Skarbu Gabriel Czechowicz, Minister Rolnictwa Karol Niezabytowski, Minister Sprawiedliwości Aleksander Meysztowicz, Minister Przemysłu i Handlu Eugeniusz Kwiatkowski, Minister Robót Publicznych Jędrzej Moraczewski, Minister Pracy i Opieki Społecznej Stanisław Jurkiewicz, Minister Reform Rolnych Witold Staniewicz, Minister Komunikacji Paweł Romocki, Minister Poczty i Telegrafów Bogusław Miedziński.

Wicyprezesi Najwyższej Izby Kontroli — Franciszek Niewiadomski i Zenobjusz Rugiewicz, oraz

Podsekretarze stanu:

W Ministerstwie Skarbu—Tadeusz Grodyński, w Ministerstwie Spraw Wojskowych—gen. Daniel Konarski, w Ministerstwie Sprawiedliwości—Stanisław Car, w Ministerstwie Komunikacji—Witold Czapki, w Ministerstwie Reform Rolnych—Józef Radwan, w Ministerstwie Poczty i Telegrafów—Włodzimierz Dobrowolski.

Prezes Rady Ministrów Marszałek Piłsudski:

W imieniu Pana Prezydenta Rzeczypospolitej:

Po raz trzeci od chwili odzyskania wolności zbiera się Sejm Rzeczypospolitej, a po raz drugi Jej Senat.

Pierwszy Sejm zaczynał obradować wtedy, gdy losy naszego Państwa były jeszcze bardzo niepewne, gdy o mury tego gmachu biły echa wojny prowadzonej o nasze granice i odgłosy krwawych zmagania się naszych żołnierzy o prawo Polski do samodzielnego życia.

U kolebki drugiego Sejmu stała błąda jeszcze jutrenka pokoju, ciężka troska o stan Skarbu Państwa, a chmury coraz to czarniejsze i coraz bardziej groźne zbierały się wówczas nad naszym życiem gospodarczym.

Panowie macie rozpocząć swą pracę w momencie powielekroć szczęśliwszym.

Pierwszy Sejm obradował podczas wojny, drugi rozpoczynał swą działalność wtedy, gdy nasza praca pokojowa była dopiero w zarodku. Dziś bardzo znacznie i skutecznie praca ta została naprzód posunięta.

Przez ogólną opinię została należycie oceniona nasza gorliwa współpraca w utrwalaniu i wzmacnianiu dzieła powszechnego pokoju. Przyjaźń specjalna, która łączy Polskę z Francją i Rumunją, daje nam tem większą pewność w naszej pracy pokojowej, że nikomu ona nie zagraża, a daje rękojmię dłuższej wspólnej pracy w zawiłych i cięższych zagadnieniach.

Rząd nasz za swe specjalne zadania postawił sobie biec z wysiłkami pokojowego i zgodnego współżycia tam, gdzie o to ułożenie stosunków najtrudniej, gdyż prawem było dotąd, że najwięcej jest sporów nie gdzieindziej, jak pomiędzy sąsiadami.

Utrwalenie się stosunków międzynarodowych, zniknięcie tak jeszcze do niedawna usprawiedliwionych obaw o stan Skarbu Państwa, usunięcie grozy ciężkiej jeszcze przed dwoma laty nad naszym życiem gospodarczym, stwarzają pomyślne warunki dla poważnej i spokojnej pracy Panów.

Tem łatwiej będzie więc Panom zużyć swe siły dla podniesienia moralnej i materialnej kultury, tak silnie u nas zaniedbanej nie z naszej, lecz z obcej winy.

Życząc Panom, byście czas umieli wyzyskać dla poprawienia powszechnie odczuwanych wad naszego ustroju państwowego, bez siły którego z żadnymi trudnościami uporać się nie będziemy w stanie.

Życząc Panom, byście z najlepszą wolą, liczącą się z realnymi potrzebami życia, szukali rozwiązania wielkiego zagadnienia harmonijnego współdziałania władz Państwa, i to zarówno przez położenie nowych podstaw prawnych w tej dziedzinie, jak i przez zdrowe obyczaje codziennego życia.

Wreszcie życząc Panom w Waszej pracy owocności, która osiągnąć można, jak w każdej zresztą ludzkiej działalności, tylko wtedy, gdy wysiłki swoje i uwagę kieruje się na rzeczy istotne.

W imieniu Pana Prezydenta ogłaszam Senat za otwarty.

Ustanowiony przez P. Prezydenta Rzeczypospolitej porządek dzienny jest następujący:

- 1) przyprowadzenie pp. senatorów do ślubowania,
- 2) wybór Marszałka Senatu.

Dla przewodniczenia P. Prezydent Rzeczypospolitej wybrał senatora, który przed Nim złożył ślubowanie. P. Senator Thullie zechce objąć przewodniczenie.

(S. Thullie obejmuje przewodnictwo).

Przewodniczący s. Thullie:

Dla ukonstytuowania Senatu zapraszam jako tymczasowych sekretarzy najmłodszych wiekiem senatorów: senatora Radomskiego i senatora Gołuchowskiego.

Przystępujemy do złożenia ślubowania. P. sekretarz Radomski zechce odczytać rotę ślubowania, a potem będziemy odczytywać nazwiska wszystkich senatorów i każdy z pp. senatorów ma powiedzieć: „ślubuję”.

Proszę p. Sekretarza o odczytanie rotę ślubowania.

Sekretarz s. Radomski (czyta):

„Ślubuję uroczyście, jako senator Rzeczypospolitej Polskiej wedle najlepszego mego rozumienia i zgodnie z sumieniem, rzetelnie pracować wyłącznie dla dobra Państwa Polskiego jako całości”.

Sekretarz s. Gołuchowski: S. Abramowicz Witold
S. Abramowicz Witold: Ślubuję.

Sekretarz s. Gołuchowski: S. Achmatowicz Aleksander

S. Achmatowicz Aleksander: Ślubuję.

Ślubowanie senatorów.

- Sekretarz s. Gołuchowski: S. ks. Albrecht Jan
S. ks. Albrecht Jan: Ślubuję.
- Sekretarz s. Gołuchowski: S. Baranyk Wasyl
S. Baranyk Wasyl: Ślubuję.
- Sekretarz s. Gołuchowski: S. Barczewski Ernst
S. Barczewski Ernst: Ślubuję.
- Sekretarz s. Gołuchowski: S. Boguszewski Stefan
S. Boguszewski Stefan: Ślubuję.
- Sekretarz s. Gołuchowski: S. Bohdanowicz Wiaczesław
S. Bohdanowicz Wiaczesław: Ślubuję.
- Sekretarz s. Gołuchowski: S. ks. Brandys Paweł
S. ks. Brandys Paweł: Ślubuję.
- Sekretarz s. Gołuchowski: S. Budzyner Salem
S. Budzyner Salem: Ślubuję.
- Sekretarz s. Gołuchowski: S. Ciastek Franciszek
S. Ciastek Franciszek: Ślubuję.
- Sekretarz s. Gołuchowski: S. Dal Łazarz
S. Dal Łazarz: Ślubuję.
- Sekretarz s. Gołuchowski: S. Danielewicz Józef
S. Danielewicz Józef: Ślubuję.
- Sekretarz s. Gołuchowski: S. Daszyńska-Golińska Zofja
S. Daszyńska-Golińska Zofja: Ślubuję.
- Sekretarz s. Gołuchowski: S. Dawidsohn Józef
Hersz
S. Dawidsohn Józef Hersz: Ślubuję.
- Sekretarz s. Gołuchowski: S. Dąbski Stanisław
S. Dąbski Stanisław: Ślubuję.
- Sekretarz s. Gołuchowski: S. Decykiewicz Włodzimierz
S. Decykiewicz Włodzimierz: Ślubuję.
- Sekretarz s. Gołuchowski: S. Dobrzański Stefan
S. Dobrzański Stefan: Ślubuję.
- Sekretarz s. Gołuchowski: S. Englisch Jan
S. Englisch Jan: Ślubuję.
- Sekretarz s. Gołuchowski: S. Erdman Alfons
S. Erdman Alfons: Ślubuję.
- Sekretarz s. Gołuchowski: S. Evert Ludwik Józef
S. Evert Ludwik Józef: Ślubuję.
- Sekretarz s. Gołuchowski: S. Gaszyński Stanisław
S. Gaszyński Stanisław: Ślubuję.
- Sekretarz s. Gołuchowski: S. Gliwic Hipolit
S. Gliwic Hipolit: Ślubuję.
- Sekretarz s. Gołuchowski: S. Głabiński Stanisław
S. Głabiński Stanisław: Ślubuję.
- Sekretarz s. Gołuchowski: S. Gołuchowski Agenor
S. Gołuchowski Agenor: Ślubuję.
- Sekretarz s. Gołuchowski: S. Grajek Michał
S. Grajek Michał: Ślubuję.
- Sekretarz s. Gołuchowski: S. Gruszczyński Stanisław
S. Gruszczyński Stanisław: Ślubuję.
- Sekretarz s. Gołuchowski: S. Hałuszczyński Michał
S. Hałuszczyński Michał: Ślubuję.
- Sekretarz s. Gołuchowski: S. Hedinger Witold
S. Hedinger Witold: Ślubuję.
- Sekretarz s. Gołuchowski: S. Horbaczewski Antoni
S. Horbaczewski Antoni: Prysiahaju.
- Przewodniczący s. Thullie:
Proszę o złożenie ślubowania w języku polskim.
S. Horbaczewski Antoni: Ślubuję.
- Sekretarz s. Gołuchowski: S. Huskowski Stanisław
S. Huskowski Stanisław: Ślubuję.
- Sekretarz s. Gołuchowski: S. Iżycki Aleksander
S. Iżycki Aleksander: Ślubuję.
- Sekretarz s. Gołuchowski: S. Jabłonowski Władysław
S. Jabłonowski Stanisław: Ślubuję.
- Sekretarz s. Gołuchowski: S. Januszewski Wacław
S. Januszewski Wacław: Ślubuję.
- Sekretarz s. Gołuchowski: S. Kamieniecki Witold
S. Kamieniecki Witold: Ślubuję.
- Sekretarz s. Gołuchowski: S. ks. Kasprzyk Ludwik
S. ks. Kasprzyk Ludwik: Ślubuję.
- Sekretarz s. Gołuchowski: S. Kelles-Krauz Stanisław
S. Kelles-Krauz Stanisław: Ślubuję.
- Sekretarz s. Gołuchowski: S. Kisielewska Helena
S. Kisielewska Helena: Ślubuję.
- Sekretarz s. Gołuchowski: S. Kłuszyńska Dorota
S. Kłuszyńska Dorota: Ślubuję.
- Sekretarz s. Gołuchowski: S. Koerner Mozes
S. Koerner Mozes: Ślubuję.
- Sekretarz s. Gołuchowski: S. Kopciński Stefan
S. Kopciński Stefan: Ślubuję.
- Sekretarz s. Gołuchowski: S. Kozicki Sergjusz
S. Kozicki Sergjusz: Ślubuję.
- Sekretarz s. Gołuchowski: S. Kozicki Stanisław
S. Kozicki Stanisław: Ślubuję.
- Sekretarz s. Gołuchowski: S. Kuźmyn Mykoła
S. Kuźmyn Mykoła: Pryrekaju.
- Przewodniczący s. Thullie:
Proszę o złożenie ślubowania w języku polskim.
S. Kuźmyn Mykoła: Ślubuję.

Ślubowanie senatorów.

Sekretarz s. Gołuchowski; S. Lempke Leon
S. Lempke Leon: Ślubuję.

Sekretarz s. Gołuchowski; S. Limanowski Bolesław
S. Limanowski Bolesław: Ślubuję.

Sekretarz s. Gołuchowski; S. ks. Londzin Józef
S. ks. Londzin Józef: Ślubuję.

Sekretarz s. Gołuchowski; S. Drucki-Lubecki Franciszek
S. Drucki-Lubecki Franciszek: Ślubuję.

Sekretarz s. Gołuchowski; S. Lubomirski Zdzisław
S. Lubomirski Zdzisław: Ślubuję.

Sekretarz s. Gołuchowski; S. Łubieński Leon
S. Łubieński Leon: Ślubuję.

Sekretarz s. Gołuchowski; S. Makarewicz Juljusz
S. Makarewicz Juljusz: Ślubuję.

Sekretarz s. Gołuchowski; S. Makuch Iwan
S. Makuch Iwan: Ślubuję.

Sekretarz s. Gołuchowski; S. ks. Manugiewicz Samuel
S. ks. Manugiewicz Samuel: Ślubuję.

Sekretarz s. Gołuchowski; S. Miciński Ignacy
S. Miciński Ignacy: Ślubuję.

Sekretarz s. Gołuchowski; S. Miklaszewski Jerzy
S. Miklaszewski Jerzy: Ślubuję.

Sekretarz s. Gołuchowski; S. Motz Bolesław
S. Motz Bolesław: Ślubuję.

Sekretarz s. Gołuchowski; S. Niezabytowski Karol
S. Niezabytowski Karol: Ślubuję.

Sekretarz s. Gołuchowski; S. Nocznicki Tomasz
S. Nocznicki Tomasz: Ślubuję.

Sekretarz s. Gołuchowski; S. Nowak Antoni
S. Nowak Antoni: Ślubuję.

Sekretarz s. Gołuchowski; S. Nowak Stanisław
S. Nowak Stanisław: Ślubuję.

Sekretarz s. Gołuchowski; S. Götz-Okocimski Jan
S. Götz-Okocimski Jan: Ślubuję.

Sekretarz s. Gołuchowski; S. Ossowski Paweł
S. Ossowski Paweł: Ślubuję.

Sekretarz s. Gołuchowski; S. Peplowski Edward
S. Peplowski Edward: Ślubuję.

Sekretarz s. Gołuchowski; S. Perzyński Stefan
S. Perzyński Stefan: Ślubuję.

Sekretarz s. Gołuchowski; S. Poczętowski Julian
S. Poczętowski Julian: Ślubuję.

Sekretarz s. Gołuchowski; S. Posner Stanisław
S. Posner Stanisław: Ślubuję.

Sekretarz s. Gołuchowski; S. Pryko Izidor
S. Pryko Izidor: Ślubuję.

Sekretarz s. Gołuchowski; S. Przybylski Zygmunt
S. Przybylski Zygmunt: Ślubuję.

Sekretarz s. Gołuchowski; S. Radomski Władysław
S. Radomski Władysław: Ślubuję.

Sekretarz s. Gołuchowski; S. Red'ko Stefan
S. Red'ko Stefan: Ślubuję.

Sekretarz s. Gołuchowski; S. Rogowicz Jan
S. Rogowicz Jan: Ślubuję.

Sekretarz s. Gołuchowski; S. Rolle Karol
S. Rolle Karol: Ślubuję.

Sekretarz s. Gołuchowski; S. Roman Walery
S. Roman Walery: Ślubuję.

Sekretarz s. Gołuchowski; S. Rubinsztejn Izaak
S. Rubinsztejn Izaak: Ślubuję.

Sekretarz s. Gołuchowski; S. Rudnik Michał
S. Rudnik Michał: Ślubuję.

Sekretarz s. Gołuchowski; S. Schreiber Dawid
S. Schreiber Dawid: Ślubuję.

Sekretarz s. Gołuchowski; S. Seyda Marjan
S. Seyda Marjan: Ślubuję.

Sekretarz s. Gołuchowski; S. Skokowski Michał
S. Skokowski Michał: Ślubuję.

Sekretarz s. Gołuchowski; S. Sokołowski Michał
S. Sokołowski Michał: Ślubuję.

Sekretarz s. Gołuchowski; S. Soroko Michał
S. Soroko Michał: Ślubuję.

Sekretarz s. Gołuchowski; S. Spickerman Józef
S. Spickerman Józef: Ślubuję.

Sekretarz s. Gołuchowski; S. Steinborn Otton
S. Steinborn Otton: Ślubuję.

Sekretarz s. Gołuchowski; S. Szabad Cemach
S. Szabad Cemach: Ślubuję.

Sekretarz s. Gołuchowski; S. Szarski Marcin
S. Szarski Marcin: Ślubuję.

Sekretarz s. Gołuchowski; S. Szuyski Wacław
S. Szuyski Wacław: Ślubuję.

Sekretarz s. Gołuchowski; S. Szymański Julian
S. Szymański Julian: Ślubuję.

Sekretarz s. Gołuchowski; S. Średniawski Andrzej
S. Średniawski Andrzej: Ślubuję.

Sekretarz s. Gołuchowski; S. Tarnowski Zdzisław
S. Tarnowski Zdzisław: Ślubuję.

Sekretarz s. Gołuchowski; S. Tatarczak Stefan
S. Tatarczak Stefan: Ślubuję.

Sekretarz s. Gołuchowski; S. ks. Tatomyr Julian
S. ks. Tatomyr Julian: Ślubuję.

Sekretarz s. Gołuchowski; S. Trojan Kornel
S. Trojan Kornel: Ślubuję.

Sekretarz s. Gołuchowski; S. Trzeciak Józef
S. Trzeciak Józef: Ślubuję.

Ślubowanie senatorów.

Wybór Marszałka.

Objęcie przewodnictwa.

Ślubowanie ss. Kulerskiego i Winiarczyka.

Wybór wicemarszałków.

Wybór sekretarzy.

Sekretarz s. Gołuchowski: S. Wańkowicz Stanisław
S. Wańkowicz Stanisław: Ślubuję.

Sekretarz s. Gołuchowski: S. Wasiutyński Bohdan
S. Wasiutyński Bohdan: Ślubuję.

Sekretarz s. Gołuchowski: S. Wierzejewski Ireneusz
S. Wierzejewski Ireneusz: Ślubuję.

Sekretarz s. Gołuchowski: S. Wodziński Radziśław
S. Wodziński Radziśław: Ślubuję.

Sekretarz s. Gołuchowski: S. Zagłeniczny Jan
S. Zagłeniczny Jan: Ślubuję.

Sekretarz s. Gołuchowski: S. Zakrzewski Stanisław
S. Zakrzewski Stanisław: Ślubuję.

Sekretarz s. Gołuchowski: S. Zaleski August
S. Zaleski August: Ślubuję.

Przewodniczący s. Thullie:

Przechodzimy do drugiego punktu porządku dziennego, mianowicie do wyboru Marszałka. Art. 9 Regulaminu Obrad Senatu mówi: „Marszałka wybiera Senat w tajnym głosowaniu bezwzględna większością głosów obecnych senatorów. Jeżeli w pierwszym głosowaniu żaden kandydat nie uzyska tej większości, następuje wybór ściślejszy pomiędzy tymi pięcioma kandydatami, którzy otrzymali największą liczbę głosów. Jeżeli i w tym drugim głosowaniu żaden kandydat nie uzyska większości, następuje ściślejszy wybór między tymi dwoma kandydatami, którzy osiągnęli największą liczbę głosów. W razie równości głosów rozstrzyga przy wszystkich wyborach los. Złożonych białych kartek nie bierze się w rachubę. Wybrany Marszałek obejmuje natychmiast swoje czynności”.

(S. Koerner: Czy są zgłoszone kandydatury, a jeżeli są, to jakie?) Niema kandydatur. Przystępujemy wprost do głosowania. Głosowanie odbywa się kartkami. Na kartce powinno być imię i nazwisko kandydata. Proszę Panów Sekretarzy o zajęcie się głosowaniem.

(Po obliczeniu głosów).

Rezultat głosowania jest następujący: głosowało senatorów 99, białych kartek oddano 7, zatem ważnych głosów 92, absolutna większość jest 47. Otrzymali: s. Szymański 54, s. Posner 25, s. Głabiń-

ski 8, s. Średniawski 5, wybrany zatem został na Marszałka s. Szymański.

Czy Pan przyjmuje wybór? (S. Szymański: Przyjmuje.)

(Marszałek Szymański obejmuje przewodnictwo.)

Marszałek:

Wysoki Senacie! Wybór człowieka z „Jedynki” oznacza odpowiedź członków tego zebrania — chęć współpracy z Rządem. Oby ta praca była jak najwydatniejsza ad maiorem patriae.

Niech żyje Marszałek Piłsudski! (Głosy: Niech żyje!)

Ogłaszam przerwę 15-minutową, po której nastąpi wybór wicemarszałków. (Głosy: Prosimy o przerwę półgodzinna.) Ogłaszam przerwę półgodzinna.

(Po przerwie.)

Marszałek:

Wznawiam posiedzenie.

Do ślubowania zgłosili się jeszcze pp. senatorowie: Kulerski i Winiarczyk. Odczytuję rotę ślubowania: „Ślubuję uroczyście, jako senator Rzeczypospolitej Polskiej, wedle najlepszego mego rozumienia i zgodnie z sumieniem, rzetelnie pracować wyłącznie dla dobra Państwa Polskiego jako całości”.

S. Kulerski Wiktor: Ślubuję.

S. Winiarczyk Feliks: Ślubuję.

Marszałek:

Przystępujemy do wyboru wicemarszałków i sekretarzy. Proszę p. Sekretarza o odczytanie art. 10 Regulaminu obrad Senatu.

Sekretarz s. Radomski (czyta):

„Następnie wybiera Senat łącznie najprzód wicemarszałków, potem sekretarzy.

O ile wybór nie nastąpi przez aklamacje, odbywa się kartkami.

Wybranymi są ci, którzy otrzymali więcej niż połowę głosów ważnych.

Jeżeli w pierwszym głosowaniu nie zostali wybrani wszyscy wicemarszałkowie lub wszyscy sekretarze, następuje wybór ściślejszy, do którego wchodzi ci, którzy otrzymali po wybranych najwięcej głosów, w liczbie nie większej niż dwóch na każde stanowisko do obsadzenia. Przy wyborze ściślejszym wybrani są ci, którzy otrzymali najwięcej głosów.

Złożonych białych kartek nie bierze się w rachubę. Jeżeli w pierwszym głosowaniu otrzymało absolutną większość więcej kandydatów, aniżeli jest sta-

Wybór wicemarszałków.

Wybór sekretarzy.

Wyznaczenie następnego posiedzenia.

nowisk do obsadzenia, wybrani są ci, którzy otrzymali najwięcej głosów.

W razie równości głosów rozstrzyga los."

(S. Januszewski: Proszę o głos w sprawie głosowania).

Marszałek:

W sprawie głosowania art. 10 mówi, że może się ono odbyć przez aklamację. (S. Januszewski: Właśnie proponuję ułożenie listy wicemarszałków i sekretarzy i przyjęcie jej przez aklamację.)

Zgłoszeni są następujący kandydaci: ss. Hipolit Gliwic, Stanisław Posner, Michał Hałaszyński, Stanisław Kozicki, Maksymiljan Thullie. Wybieramy tylko 3 kandydatów. Będziemy głosować w tym porządku przez aklamację. (S. Rogowicz: Gdy jest więcej niż 3 kandydatów, to nie możemy głosować przez aklamację, bo jest więcej kandydatów, niż miejsc. Musimy głosować kartkami.) W takim razie proszę o napisanie na kartce tylko trzech nazwisk. Proszę Panów Sekretarzy o zajęcie się głosowaniem.

(Po zebraniu kartek.)

Proszę Panów Sekretarzy o obliczenie głosów.

(Po obliczeniu głosów.)

Głosowało 99 senatorów, w tem oddano 4 kartki białe i jedną unieważniono, gdyż zawierała 6 nazwisk.

Otrzymali głosów pp. senatorowie: Hipolit Gliwic — 89, Stanisław Posner — 86, Stanisław Kozicki — 9, Michał Hałaszyński — 78, Maksymiljan Thullie — 6. Wybrani zostali panowie: Hipolit Gliwic, Stanisław Posner i Michał Hałaszyński. (Oklaski, głosy: brawo.)

Przystępujemy do wyboru sekretarzy. Do laski marszałkowskiej wpłynęło 6 nazwisk kandydatów: ss. Kamieniecki, Gołuchowski, Izyccki, Kopciński, Wasiutyński, Schreiber (Głos: Przymujemy przez aklamację.) Zgłoszono jeszcze nazwisko senatora Radomskiego. (Głos: Nie przejdzie.) Czy pan Radomski przyjmuje? (P. Radomski: Nie.) Ponieważ p. Radomski się zrzeka i jest 6 kandydatów na 6 miejsc, przeto proponuję wybór przez aklamację. (Głosy: Zgadza się. Oklaski.) Czy niema sprzeciwu? W takim razie wybrani przez aklamację pp. sen.: Kamieniecki, Gołuchowski, Izyccki, Kopciński, Wasiutyński i Schreiber.

Następne posiedzenie naznaczam na piątek dnia 30 marca na godzinę 4 po poł. (S. Głabiński: Jaki porządek dzienny?) Porządek dzienny będzie ustalony i podany do wiadomości. Zależy on od Sejmu.

Zamykam posiedzenie.

(Koniec posiedzenia o godz. 20 m. 10.)

DZIENNIK USTAW

RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

1 lipca

№ 67.

Rok 1928.

TREŚĆ:

USTAWA

Poz.: 622—skarbową z dnia 22 czerwca 1928 r. na okres od 1 kwietnia 1928 r. do 31 marca 1929 r. 1525

622.

Na mocy art. 44 Konstytucji ogłaszam ustawę następującej treści:

Ustawa skarbową

z dnia 22 czerwca 1928 r.

na okres od 1 kwietnia 1928 r. do 31 marca 1929 r.

Art. 1. Załączonym budżetem administracji na okres od 1 kwietnia 1928 r. do 31 marca 1929 r. (rok budżetowy 1928/29) upoważnia się Rząd do czynienia wydatków zwyczajnych do kwoty 2.362.073.579 zł., wydatków nadzwyczajnych do kwoty 146.318.450 zł., łącznie zatem do sumy **2.508.392.029 zł.**

Art. 2. Załączonem do budżetu na rok 1928/29 ogólnem zestawieniem planów finansowo-gospodarczych przedsiębiorstw, nie wydzielonych z administracji państwowej, oraz wpłat do Skarbu i dopłat ze Skarbu Państwa do przedsiębiorstw, z tejeż administracji wydzielonych, ustala się:

a) dla przedsiębiorstw państwowych
rochody zwyczajne w kwocie 1.444.985.413 zł.,
rochody nadzwyczajne w kwocie 277.319.638 zł.;

b) dla monopolów państwowych
rochody zwyczajne w kwocie 571.881.648 zł.,
rochody nadzwyczajne w kwocie 21.566.000 zł.

Na pokrycie rochodów zwyczajnych i nadzwyczajnych przedsiębiorstw i monopolów państwowych służą wpływy zwyczajne i nadzwyczajne tychże przedsiębiorstw i monopolów.

Art. 3. Jako pokrycie ustalonych w art. 1 wydatków administracji w kwocie 2.508.392.029 zł., oraz dopłat do niektórych przedsiębiorstw państwowych, nie pokrytych wpływami tychże przedsiębiorstw, w kwocie 19.855.480 zł., w łącznej zatem kwocie 2.528.247.509 zł. służą:

a) dochody administracji w kwocie 1.578.846.902 zł.,

b) wpłaty przedsiębiorstw państwowych w kwocie 199.601.013 zł.,

c) wpłaty monopolów państwowych w kwocie 876.561.800 zł., łącznie zatem dochody w kwocie 2.655.009.715 zł.

Art. 4. Kredyty na odbudowę kraju będą otwierane do wysokości rzeczywistych dochodów z daniny lasowej.

Art. 5. Upoważnia się Ministra Skarbu do otwierania w czasie od 1 kwietnia 1928 r. do 31 marca 1929 r. w częściach budżetu od 1—18-ej w miarę uzyskania pokrycia z nowych lub zwiększenia się wpływów z istniejących źródeł dochodowych kredytów do wysokości 130.000.000 zł. oraz do odpowiedniego podwyższania wydatków przedsiębiorstw i monopolów państwowych na wypłatę funkcjonariuszom państwowym, osobom wojskowym, sędziom i prokuratorom, jak również osobom, otrzymującym zaopatrzenie emerytalne, wdowie lub sierocie, dodatków miesięcznych do uposażenia w wysokości, określonej w ust. 1 art. 2 ustawy z 31 marca 1928 r. o prowizorjum budżetowem na czas od 1 kwietnia do 30 czerwca 1928 r. (Dz. U. R. P. Nr. 43, poz. 419).

Upoważnia się Ministra Skarbu do otwierania kredytu w czasie od 1 lipca 1928 r. do 31 marca 1929 r. pod warunkami, ustalonemi w ustępie 1 art. 5 ustawy skarbowej, w części 19 budżetu w wysokości 15.000.000 zł. na wypłatę zasiłku osobom, pobierającym zaopatrzenie na mocy ustawy z 18 marca 1921 roku o zaopatrzenie inwalidów wojennych, ze szczególnem uwzględnieniem ciężko poszkodowanych inwalidów wojennych.

Art. 6. Wszystkie wydatki państwowe mogą być uskuteczniiane tylko na cele, wymienione w rubrykach budżetu państwowego i w granicach kredytów, w tych rubrykach ustalonych, przy uwzględnieniu postanowień art. 4.

Wszelkie kredyty, prelimitowane w budżecie na rok 1928/29, będą otwierane miesięcznie przez Ministra Skarbu, przyczem Minister Skarbu ma prawo kredyty, prelimitowane w paragrafach, otwierać pozycjami i w tych wypadkach przenosić kredyty z pozycji na pozycję w obrębie paragrafu.

Preliminarz budżetowy na rok 1928/1929

A. Administracja.

Dział	Rozdział	Paragraf	Nazwa części, działu, rozdziału i paragrafu	Wydatki w złotych
			Część 1. Prezydent Rzeczypospolitej	3.325.500
			I. Wydatki zwyczajne	3.325.500
1			Uposażenie Prezydenta Rzeczypospolitej	240.000
2			Kancelarja Cywilna	2 015.000
	1		Uposażenie	720.000
	2		Różne wydatki osobowe	65.826
	3		Podróże służbowe i przesiedlenia	15.480
	4		Środki lokomocji	62.841
	5		Pomieszczenie	164.276
	6		Wydatki biurowe	37.155
	8		Inne wydatki	350.846
	9		Remont i konserwacja budowli	44.795
	10		Urządzenia reprezentacyjne	253.394
	11		Gospodarstwo ogrodowe	89.794
	12		Łowiectwo reprezentacyjne	18.499
	13		Fundusz dyspozycyjny	60.000
	14		Rezydencja w Spale	132.094
3			Gabinet wojskowy	1.070.500
	1		Uposażenie	455.982
	2		Różne wydatki osobowe	12.510
	3		Podróże służbowe i przesiedlenia	37.534
	4		Środki lokomocji	221.979
	5		Pomieszczenie	25.450
	6		Wydatki biurowe	15.119
	8		Inne wydatki	51.560
	10		Żywnienie ludzi i zwierząt	157.097
	13		Wyekwipowanie	89.869
	18		Sanitarjat i weterynarjat	3.400
			Część 2. Sejm i Senat	10.641.336
			I. Wydatki zwyczajne	9.121.336
	1		Uposażenie	619.526
	2		Różne wydatki osobowe	197.930
	3		Podróże służbowe	1.000
	4		Środki lokomocji	20.000
	5		Pomieszczenie	224.400
	6		Wydatki biurowe	141.200
	7		Wydawnictwa	315.000
	8		Inne wydatki	23.000
	9		Remont i konserwacja budowli	73.400
	10		Djety posiłów i senatorów	7.505.880
			II. Wydatki nadzwyczajne	1.520.000
	6		Mebłe	320.000
	9		Nuwe budowle	1.200.000

Druk Nr 1.

**SKŁAD OSOBOWY
I KOMISJE
SENATU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ
Czerwiec 1928 r.**

Strona tytułowa oraz wybrane fragmenty druku: *Skład osobowy i komisje Senatu Rzeczypospolitej Polskiej (druk nr 1), 1928 r.*
[Biblioteka Sejmowa, Archiwum Senatu]

TREŚĆ

	Strona
Wstęp	3
Prezydjum Senatu	4
Spis senatorów w porządku alfabetycznym	5
Podział senatorów na kluby	15
Zestawienie klubów według ilości senatorów	18
Komisje Senatu	19
Podział miejsc w komisjach	19
Podział senatorów według okręgów wyborczych	23
Senatorowie z list państwowych	27
Wyniki głosowania do Senatu w całej Rzeczypospolitej Polskiej	28

Podział senatorów według okręgów wyborczych.

Nr. okręgu wyborczego	Woje-wództwo	NAZWISKO i IMIĘ	Nr. listy wyborczej	Przynależność klubowa w Senacie	Ogólna liczba uprawn. do głosowania	Ogólna liczba ważnych głosów	Największy kolejno iloraz
1	m. st. Warszawa	Lubomirski Zdzisław	1	Blok Bezp.	455.862	264.718 t. j. 58% uprawn. do głosowania	96.405
		Poczetowski Julian	1	Blok Bezp.			48.202
		Wasutyński Bohdan	24	Zw. Lud. Nar.			65.159
		Koerner Mozes	18	Koło Żyd.			36.435
lista Nr. 1 otrzymała mandatów 2, ważne oddanych głosów 36,4							
" Nr. 24 " " " 1, " " " 24,6							
" Nr. 18 " " " 1, " " " 13,7							
inne " " " " " 25,3							
2	Warszawskie	Kluszyńska Dorota	2	Zw. P.P.S.	767.626	490.986 t. j. 63% uprawn. do głosowania	109.858
		Szuyski Wacław	1	Blok Bezp.			102.568
		Godlewski Stanisław	24	Zw. Lud. Nar.			86.399
		Noczniccki Tomasz	3	P.S.L. „Wyzwol.”			72.167
		Gruszczyński Stanisław	2	Zw. P.P.S.			54.929
		Perzyński Stefan	1	Blok Bezp.			51.284
		Budzyner Salem	18	Koło Żyd.			46.263
lista Nr. 2 otrzymała mandatów 2, ważne oddanych głosów 22,3							
" Nr. 1 " " " 2, " " " 20,8							
" Nr. 24 " " " 1, " " " 17,5							
" Nr. 3 " " " 1, " " " 14,6							
" Nr. 18 " " " 1, " " " 9,4							
inne " " " " " 15,4							
5	Białostockie	Roman Walery	1	Blok Bezp.	537.002	281.144 t. j. 52% uprawn. do głosowania	95.983
		Erdman Alfons	25	P. S. L. „Piaśt”			76.732
		Rubinsztein Izaak	18	Koło Żyd.			51.098
		Głhvic Hipolit	1	Blok Bezp.			47.991
lista Nr. 1 otrzymała mandatów 2, ważne oddanych głosów 34,1							
" Nr. 25 " " " 1, " " " 27,2							
" Nr. 18 " " " 1, " " " 18,1							
inne " " " " " 20,6							
14	Łódzkie	Dr Kopciński Stefan	2	Zw. P. P. S.	859.463	613.166 t. j. 71% uprawn. do głosowania	139.33 ₂
		Wodziński Radzisław	1	Blok Bezp.			116.47 ₇
		Januszewski Wacław	3	P. S. L. „Wyzwol.”			100.44 ₈
		Spickermann Józef	18	Koło Żyd.			72.94 ₉
		Danielewicz Józef	2	Zw. P. P. S.			69.66 ₆
		Zagłeniczny Jan	1	Blok Bezp.			58.23 ₈
		Jabłonowski Władysław	24	Zw. Lud. Nar.			51.92 ₃
		Brzeziński Tomasz	3	P. S. L. „Wyzwol.”			50.22 ₄
lista Nr. 2 otrzymała mandatów 2, ważne oddanych głosów 22,7							
" Nr. 1 " " " 2, " " " 18,9							
" Nr. 3 " " " 2, " " " 16,3							
" Nr. 18 " " " 1, " " " 11,8							
" Nr. 24 " " " 1, " " " 8,4							
inne " " " " " 21,9							

Komisja Regulaminowa.

L.p.	NAZWISKO I IMIE	Przynależność klubowa	Adres w Warszawie dla wręczenia koresp.
1	Januszewski Wacław (Przewod.)	P. S. L. „Wyzwol.”	Zoliborz-Oficerski, ul. Czarnieckiego 74, tel. 133-27.
2	Achmatowicz Aleksander (Zast. Przew.)	Blok Bezp.	Dom dla Posłów i Senatorów, pokój 208.
3	Lempke Leon (Sekretarz)	Blok Bezp.	Marszałkowska 47, m. 16, tel. miesz. 182-12, biuro 506-35.
4	Dr Baranyk Wasyl	Klub Ukraiński	Dom dla Posłów i Senatorów, pokój 419.
5	Ks. Brandys Paweł	Chrz. Dem.	Klub Chrz.-Dem.
6	Danielewicz Józef	Zw. P. P. S.	Klub P. P. S.
7	Dobrzański Stefan	Zw. Lud. Nar.	Klub Zw. Lud. Nar.
8	Drucki-Lubecki Franciszek	Blok Bezp.	Dom dla Posłów i Senatorów, pokój 138.
9	Englich Jan	Zw. P. P. S.	Klub P. P. S.
10	Hasbach Erwin	Niem. Klub Parl.	Klub Niemiecki.
11	Laurysiewicz Stefan	Blok Bezp.	Bagatela 10, tel. 66-04 i 41-78.
12	Dr. Lubiński Leon	Blok Bezp.	Mazowiecka 5, tel. 35-27.
13	Poczetowski Julian	Blok Bezp.	Marszałkowska 117 m. 8, tel. 112-57.
14	Soroko Michał	Blok Bezp.	Dom dla Posłów i Senatorów, pokój 113.
15	Dr. Steinborn Otton	N. P. R.	ul. Sandomierska 23.
16	Szuyski Wacław	Blok Bezp.	Widok 8 m. 4, tel. 170-15.
17	Dr Trojan Kornel	Klub Ukraiński	Dom dla Posłów i Senatorów, pokój 220.

Komisja Spraw Zagranicznych i Wojskowych.

L. p.	NAZWISKO I IMIE	Przynależność klubowa	Adres w Warszawie dla wręczenia koresp.
1	Lubomirski Zdzisław (Przewodn.)	Blok Bezp.	Wiejska 10, tel. 311-99.
2	Dr Kozicki Stanisław (Zast. Przew.)	Zw. Lud. Nar.	Brzozowa 2, tel. 102-70.
3	Dr Miklaszewski Jerzy (Sekretarz)	Str. Chłop.	Sienkiewicza 10, tel. 153-03.
4	Czerkawskij Aleksander	Klub Ukraiński	Klub Ukraiński.
5	Gliwic Hipolit	Blok Bezp.	Lekarska 19, tel. miesz. 73-13, biuro 38-68, gabinet 25-83.
6	Dr Horbaczewski Antoni	Klub. Ukraiński	Dom dla Posłów i Senatorów, pokój 134.
7	Dr Kamieniecki Witold	Blok Bezp.	Jerozolimska 34, tel. 85-64.
8	Koerner Mozes	Kolo Żyd.	Ogródowa 3 m. 20, tel. 280-21.
9	Kulski Wiktor	P. S. L. „Piast”	Dom dla Posłów i Senatorów, pokój 111.
10	Dr Makarewicz Juljusz	Chrz. Dem.	Pólna 46 m. 13.
11	Dr Motz Bolesław	P. S. L. „Wyzwol.”	Dom dla Posłów i Senatorów, pokój 308.
12	Perzyński Stefan	Blok Bezp.	Ks. Skorupki 6 m. 7, tel. 206-15.
13	Poczetowski Julian	Blok Bezp.	Marszałkowska 117 m. 8, tel. 112-57.
14	Posner Stanisław	Zw. P. P. S.	Senat, gabinet Wicemarszałka.
15	Rogowicz Jan	Blok Bezp.	Kredytowa 16, tel. m. 91-68, biuro 101-23.
16	Dr Seyda Marjan	Zw. Lud. Nar.	Leszczyńska 10, tel. 309-76.
17	Tarnowski Zdzisław	Blok Bezp.	S-to Krzyska 33, tel. 13-64.

Konferencja dwóch polityków desygnowanych na urząd premiera – pośta Jana Piłsudskiego (z lewej) i marszałka Senatu Juliana Szymańskiego w gabinecie marszałka Senatu, 1930 r. [Narodowe Archiwum Cyfrowe]

Posiedzenie senackiej Komisji Skarbowo-Budżetowej. Widoczni m.in.: marszałek Józef Piłsudski i marszałek Senatu Julian Szymański (pierwszy z prawej), 1929 r. [Narodowe Archiwum Cyfrowe]

DZIENNIK USTAW

RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

4 września

№ 63.

Rok 1929.

TREŚĆ:

TRAKTATY:

Poz.:	489—Przeciwojenny podpisany w Paryżu dnia 27-go sierpnia 1923 r.	965
	490—Oświadczenie rządowe z dnia 3 sierpnia 1929 r. w sprawie złożenia dokumentów ratyfikacyjnych, dokumentów o przystąpieniu i wejścia w życie międzynarodowego traktatu przeciwojennego, podpisanego w Paryżu dnia 27-go sierpnia 1928 r.	970
	491—Ekstradycyjny między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Francuską, podpisany w Paryżu dnia 30 grudnia 1925 r.	971
	492—Oświadczenie rządowe z dnia 3 sierpnia 1929 r. w sprawie wymiany dokumentów ratyfikacyjnych traktatu ekstradycyjnego między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Francuską, podpisanego w Paryżu dnia 30 grudnia 1925 r.	973

KONWENCJA

Poz.:	493—między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Francuską o ochronie sądowej i prawie ubogich, podpisana w Paryżu dnia 30 grudnia 1925 r.	978
	494—Oświadczenie rządowe z dnia 3 sierpnia 1929 r. w sprawie wymiany dokumentów ratyfikacyjnych Konwencji między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Francuską o ochronie sądowej i prawie ubogich, podpisanej w Paryżu dnia 30 grudnia 1925 r.	980

489.

Traktat Przeciwojenny

podpisany w Paryżu dnia 27-go sierpnia 1923 r.

(Ratyfikowany zgodnie z ustawą z dnia 13-go lutego 1929 r. Dz. U. R. P. Nr. 11, poz. 85).

Przekład.

W IMIENIU
RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ
MY, IGNACY MOŚCICKI,
PREZYDENT
RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ.

wszem wobec i każdemu z osobna,
komu o tem wiedzieć należy, wiadomem czynimy:

Dnia dwudziestego siódmego sierpnia tysiąc dziewięćset dwudziestego ósmego roku podpisany został w Paryżu pomiędzy Niemcami, Stanami Zjednoczonymi Ameryki, Belgią, Francją, Wielką Brytanią z Irlandią Północną i z częściami Imperjum Brytyjskiego, któ-

AU NOM DE LA REPUBLIQUE DE POLOGNE
NOUS, IGNACY MOŚCICKI,
PRÉSIDENT DE LA REPUBLIQUE DE POLOGNE.

à tous ceux qui ces Présentés Lettres verront Salut:

Un Traité de renoncation à la guerre ayant été signé à Paris entre l'Allemagne, les États-Unis d'Amérique, la Belgique, la France, la Grande Bretagne avec l'Irlande du Nord et les parties de l'Empire Britannique qui ne sont pas individuellement membres de la Société des Nations, le Dominion de Canada, le Commonwealth d'Australie, le Dominion de Nouvelle Zélande, l'Union de l'Afrique du Sud, l'État

Szymon Firkowicz – karaimski duchowny,
hazzan w trockiej kienesie,
fot. z lat 1920–1928.
[Narodowe Archiwum Cyfrowe]

Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej
Ignacy Mościcki wśród Karaimów w Łucku, 1929 r.
[Narodowe Archiwum Cyfrowe]

Senat
Rzeczypospolitej Polskiej
III kadencji
1930–1935

Ceremonia podpisania przez prezydenta RP Ignacego Mościckiego konstytucji 1935 roku
w Sali Rycerskiej na Zamku Królewskim w Warszawie, 1935 r.
[Narodowe Archiwum Cyfrowe]

Władysław Raczkiewicz (1885–1947)

Marszałek Senatu III kadencji
(1930–1935)

Urodził się 28 stycznia 1885 r. na Kaukazie w rodzinie prawnika i sędziego Józefa i Ludwiki z Łukaszewiczów. Pochodził z rodziny ziemiańskiej, osiadłej na kresowej Mińszczyźnie. Jego dziad Benedykt uczestniczył w powstaniu 1863 r., za co władze carskie skonfiskowały mu majątek i zesłały na Syberię. Po powrocie z zesłania, nie mając dokąd wrócić, osiedlił się na Kaukazie. Jego wnuk Władysław początkowo pobierał nauki w domu, a następnie został wysłany do Tweru, gdzie w 1903 r. ukończył gimnazjum. Po maturze studiował matematykę oraz prawo na uniwersytecie w Petersburgu. Podczas studiów włączył się w działalność konspiracyjną i niepodległościową Związku Młodzieży Polskiej (ZET). Zagrożony aresztowaniem opuścił Petersburg, przenosząc się na uniwersytet w Dorpacie, gdzie w 1911 r. ukończył studia prawnicze. Po odbyciu rocznej służby wojskowej osiadł w Mińsku, gdzie otworzył praktykę adwokacką włączając się w życie społeczności polskiej.

Z chwilą rozpoczęcia I wojny światowej został zmobilizowany do wojska, gdzie pełnił funkcję oficera do zleceń w sztabie Frontu Zachodniego. Po wybuchu rewolucji lutowej i obaleniu caratu w 1917 r. Władysław Raczkiewicz czynnie zaangażował się w organizowanie wojska polskiego na terenie Rosji, zostając prezesem Związku Wojskowych Polaków w Mińsku oraz przewodniczącym nowo powołanego Naczelnego Polskiego Komitetu Wojskowego. Na wiosnę 1917 r. powołano polską Komendanturę, której kierownictwo objął gen. Konstanty Dowbór-Muśnicki (brat Józefa), zaś w lipcu rosyjski Sztab Generalny wydał rozkaz o wydzieleniu z szeregów armii rosyjskiej Polaków i wcieleniu ich do two-

Władysław Raczkiewicz, 1930 r.
[Narodowe Archiwum Cyfrowe]

rzących się polskich formacji wojskowych. W tym czasie tworzył się I Korpus Polski, którego dowodzenie Raczkiewicz zaproponował gen. Józefowi Dowbór-Muśnickiemu. W 1918 r. Władysław Raczkiewicz został prezesem Rady Naczelnej Polskiej Siły Zbrojnej oraz pełnomocnikiem Rady Regencyjnej ds. formacji polskich w Rosji.

Poza działalnością przy organizacji wojska w latach 1917–1918 pracował jako radny w Radzie Miejskiej Mińska, organizował opiekę nad uchodźcami wojennymi oraz brał udział w organizowaniu Polskiej Macierzy Szkolnej. Był również organizatorem konspiracyjnych oddziałów samoobrony Mińska – późniejszego załążka sławnej Dywizji Litewsko-Białoruskiej, w której otrzymał stopień porucznika.

W grudniu 1918 r. przybył do Warszawy, gdzie złożył Naczelnikowi Państwa Józefowi Piłsudskiemu raport o sytuacji na ziemiach wschodnich. Przed wyborami do parlamentu w styczniu 1919 r. został wysunięty przez Radę Naczelną Polskich Ziem Białoruskich jako je-

den z kandydatów na posłów dokooptowanych przez Sejm Ustawodawczy. Jednak ostatecznie nie znalazł się w Sejmie.

Karierę w odrodzonym wojsku polskim rozpoczął na przełomie lat 1918 i 1919. Początkowo służył w kawalerii Dywizji Litewsko-Białoruskiej, ale już w kwietniu 1919 r. został przydzielony do Sztabu Naczelnego Wodza, zaś od maja pełnił funkcję zastępcy Komendanta Generalnego Ziem Wschodnich. Ze służby wojskowej został zwolniony we wrześniu 1920 r.

W latach 1921–1930 trzykrotnie pełnił funkcje ministra spraw wewnętrznych i wojewody nowogródzkiego, a po utworzeniu województwa wileńskiego – również jego wojewody. Jako ministrowi spraw wewnętrznych podlegały mu administracja, samorządy, bezpieczeństwo publiczne i zdrowie. W ramach swoich obowiązków nadzorował powołany w 1924 r. Korpus Ochrony Pogranicza oraz prace Głównego Urzędu Statystycznego i Urzędu do Spraw Mniejszości na Śląsku. Był członkiem powołanego w 1925 r. Komitetu Ministrów do Spraw Województw Wschodnich i Mniejszości.

Po przewrocie majowym 1926 r. Władysław Raczkiewicz był wymieniany jako kandydat na nowego prezydenta. Ostatecznie został ponownie mianowany wojewodą wileńskim. Na tym stanowisku pozostawał do listopada 1930 r., kiedy został senatorem z listy BBWR. Będąc związany z Wileńszczyzną, działał dalej na rzecz rozwoju ziem północno-wschodnich. W 1932 r. przewodniczył zorganizowanej w Wilnie naradzie sfer gospodarczych, która poprzedziła spotkanie działaczy gospodarczych, handlu i samorządu – reprezentujących województwa wileńskie i nowogródzkie, u prezydenta Mościckiego na Zamku.

W wyborach do Senatu, które odbyły się 23 listopada 1930 r., Władysław Raczkiewicz został wybrany na senatora z ramienia BBWR. Podczas pierwszego posiedzenia izby 9 grudnia 1930 r. został wybrany na stanowisko marszałka Senatu III kadencji. Już na początku swojej pracy na tym stanowisku wprowadził, usankcjonowany prawnie w 1938 r., zwyczaj aprobowania przez prezydenta wyboru marszałka elekta. Pod prze-

wodnictwem marszałka Raczkiewicza w październiku 1931 r. wprowadzono statut organizacyjny Biura Senatu. Dzieliło się ono na Wydział Prac Parlamentarnych i Wydział Administracyjno-Gospodarczy. W tej kadencji Władysław Raczkiewicz przewodniczył Senatowi podczas trzech istotnych wydarzeń polityczno-społecznych. Pierwszym z nich była obchodzona w grudniu 1932 r. 10. rocznica powołania tej izby i związane z nią uroczyste posiedzenie Senatu, które stało się okazją do podsumowania przez marszałka dotychczasowej pracy izby. Drugim ważnym wydarzeniem, tym razem o charakterze polityczno-ustrojowym, było przyjęcie przez Senat w kwietniu 1935 r. projektu nowej ustawy konstytucyjnej. Ostatnie wydarzenie wiązało się ze śmiercią marszałka Józefa Piłsudskiego w maju 1935 r. Niespełna miesiąc później marszałek Raczkiewicz przewodniczył uroczystemu posiedzeniu Senatu w dniu 6 czerwca, podczas którego uczczono pamięć marszałka.

Poza działalnością czysto parlamentarną marszałek Władysław Raczkiewicz poświęcał się pracy na rzecz Polonii za granicą. Od 1931 r. przewodniczył Radzie Organizacyjnej Polaków z Zagranicy, zaś od lipca 1934 r. kierował Światowym Związkiem Polaków z Zagranicy (Światopol). W tych latach odwiedzał środowiska polonijne na świecie, m.in. w Brazylii, Czechosłowacji, na Łotwie.

Po rozwiązaniu, na mocy dekretu prezydenta RP z dnia 10 lipca 1935 r., Senatu III kadencji Władysław Raczkiewicz był kolejno powoływany na urzędy: wojewody krakowskiego, ministra spraw wewnętrznych w gabinecie Mariana Zyndrama-Kościałkowskiego i wojewody pomorskiego, które to stanowisko piastował do początku września 1939 r. W następstwie agresji sowieckiej 17 września 1939 r. przekroczył granicę rumuńską wraz z innymi przedstawicielami rządu i administracji państwowej.

Na polecenie najwyższych władz Władysław Raczkiewicz przedostał się do Paryża, by jako prezes Światowego Związku Polaków organizować pomoc dla kraju. Niedługo po przybyciu do stolicy Francji, w dniu 30 września zastąpił na zaszczytnym stanowisku pre-

zydenta RP ustępującego Ignacego Mościckiego. W imię interesów Polski współpracował z antypiłsudczykowskimi premierami, między innymi z gen. Władysławem Sikorskim. Choć był człowiekiem kompromisu, w sytuacjach krytycznych pozwalał sobie na samodzielne wystąpienia, szczególnie gdy był przekonany do swoich racji, np. przeciwstawiał się polityce naruszającej integralność terytorialną Rzeczypospolitej. Wiązało się to ze sprawą historycznego układu polsko-sowieckiego z lipca 1941 r. zw. układem Sikorski-Majski, w którym zabrakło zapisu o uznaniu przez ZSRR granicy wschodniej ustalonej w traktacie ryskim. Jako prezydent żywo interesował się rozwojem sytuacji w okupowanym kraju. Mając wiedzę

pochoǳącą z licznych doniesień, meldunków oraz raportów (m.in. kuriera Jana Karskiego wł. Kozielskiego) o tragicznych warunkach okupacji niemieckiej i terrorze stosowanym wobec obywateli polskich, w grudniu 1942 r. na ręce papieża Piusa XII wystosował dramatyczny list z prośbą o interwencję Stolicy Apostolskiej w sprawie mordowanych Polaków oraz w związku z masową eksterminacją Żydów. Po ujawnieniu przez Niemców w kwietniu 1943 r. masowych grobów w Katyniu pod Smoleńskiem wraz z rządem usilnie działał na rzecz wyjaśnienia okoliczności śmierci polskich oficerów. Urząd prezydenta piastował do chwili śmierci w dniu 6 czerwca 1947 r. Został pochowany na cmentarzu Lotników Polskich w Newark.

Bibliografia

Kaczmarek Z., *Marszałkowie Senatu II Rzeczypospolitej*, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 1992.

Parlamentarzyści polscy, [w:] *Bazy wzorcowe*, [w:] *Katalogi i bazy BS*, Biblioteka Sejmowa.

Marszałkowie Senatu II RP, [w:] *Z dziejów Senatu*, strona internetowa: <http://www.senat.gov.pl/o-senacie/z-dziejow-senatu/marszalkowiesenatu2rp/>.

Miniatura plakatu wyborczego
 Bezpartyjnego Bloku Współpracy z Rządem
 przedstawiająca karykatury postów opozycji,
 m.in. byłego marszałka Senatu
 Wojciecha Trąpczyńskiego, 1930 r.
 [Biblioteka Sejmowa, Wydział Muzealiów,
 fot. Adam Wetnicki]

1 Kobiety-Obywatelki! 1

Zwycięstwo **MARSZAŁKA PIŁSUDSKIEGO** przy
 wyborach do Sejmu

MUSI BYĆ UTRWALONE.

Sejm musi mieć zapewnioną harmonijną współpracę
 SENATU. Inaczej wysiłki Wielkiego Budowniczego Polski
 dla opanowania anarchji i umożliwienia twórczej pracy nad
 dalszą rozbudową Państwa mogą być zniweczone.

Przy wyborach do Sejmu kobiety polskie dowiodły
 swej miłości **Ojczyzny** i zrozumienia **potrzeb Państwa.**

**Ich głosy zaważą na szali również i przy
 wyborach do Senatu.**

KOBIETY-OBYWATELKI! musimy osią-
 gnąć nowe

ZWYCIĘSTWO JEDYNKI!

1 KOMITET WYBORCZY ORGANIZACJI KOBIECYCH 1

Druk. W. Nowakowski. Warszawa, Polna 20.

Ulotka wyborcza Komitetu Wyborczego
 Organizacji Kobietych
 z okresu kampanii wyborczej
 do Senatu w 1930 r.
 [Biblioteka Sejmowa, Wydział Muzealiów,
 fot. Adam Wetnicki]

Samochód agitacyjny
Bezpartyjnego Bloku Współpracy
z Rządem podczas kampanii
wyborczej do Senatu w 1930 r.
w Krakowie.
[Narodowe Archiwum Cyfrowe]

Mieszkańcy stolicy przed lokalem
komisji wyborczej podczas
wyborów do Senatu w 1930 r.
[Narodowe Archiwum Cyfrowe]

Kolejka przed lokalem komisji
wyborczej przy ulicy
Nowowiejskiej w Warszawie
podczas wyborów do Sejmu
w 1930 r. Widoczny m.in. były
prezydent RP Stanisław
Wojciechowski (czwarty z lewej).
[Narodowe Archiwum Cyfrowe]

SENAT RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

OKRES III.

Sprawozdanie Stenograficzne

z 1 posiedzenia w dniu 9 grudnia 1930 roku.

T R E Ś Ć :

	lam		tam
Otwarcie Senatu.		Ślubowanie.	
Premjer Sławek	1	Wybór Marszałka.	
Objęcie przewodnictwa.		Marszałek Raczkiewicz	10
S. Thullie	1		

(Początek posiedzenia o godz. 16 min. 10)

Obecni przedstawiciele Rządu:

Prezes Rady Ministrów — Walery Sławek, Minister — Bronisław Pieracki, Minister Spraw Wewnętrznych — gen. Felicjan Sławoj-Składkowski, Minister Spraw Zagranicznych — August Zaleski, Minister Sprawiedliwości — Czesław Michałowski, Minister Rolnictwa — dr Léon Janta-Pończyński, Minister Reform Rolnych — Stanisław Kozłowski, Minister Przemysłu i Handlu — Aleksander Prystor,

Minister Pracy i Opieki Społecznej — Stefan Hubicki, Minister Robót Publicznych — Mieczysław Norwid Neugebauer, Minister Poczty i Telegrafów — Ignacy Boerner, Minister Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego — Sławomir Czerwiński, Kierownik Ministerstwa Skarbu — Ignacy Matuszewski, Prezes Najwyższej Izby Kontroli — Jakób Krzemiński, Podsekretarz Stanu w Min. Spraw Zagranicznych — Józef Beck.

**Otwarcie Senatu.
Objęcie przewodnictwa.
Ślubowanie.**

Prezes Rady Ministrów Sławek:

(Oklaski.)

W imieniu Pana Prezydenta Rzeczypospolitej:
(Senatorowie wstają.)

„Siła i rozwój Państwa gruntują się na powadze i mocy dobrych praw, rządzących jego życiem. Z pośród wielu koniecznych prac, które nowowybrane Sejm i Senat będą musiały dokonać, wysuwa się na czoło naprawa Konstytucji.

Konstytucja, dotąd w Polsce obowiązująca, opracowywana była w zgiełku wojny zewnętrznej i wśród głębokich wewnętrznych rozbieżności. Nie była ona niezależnym dziełem własnego doświadczenia, własnej myśli i nie okazała się dziełem doskonałym, nie dając Państwu warunków dla rozwoju jego siły.

Otwierając Sejm poprzedni, wskazywałem na jego zadanie położenia nowych podstaw prawnych, ustalających harmonijne współdziałanie władz Państwa. Kiedy przyszedłem do wniosku, że nie potrafię za pomocą poprzedniego Sejmu potrzebnej dla Państwa naprawy dokonać, zdecydowałem się rozwiązać Sejm i Senat i odwołać się do opinii Narodu.

Wybory wprowadziły do Sejmu i Senatu przedstawicielstwo w składzie znacznie zmienionym. Pozwala mi to mieć nadzieję, że nowy Sejm i Senat przystąpią z całą dobrą wolą do wszystkich stojących przed nimi zadań, a w pierwszym rzędzie podejmą wielką pracę nad naprawą zasadniczych praw, rządzących Rzeczpospolitą.

Z wiarą, iż Senat będzie się kierował w swej pracy wyłącznie dobrem Państwa, jako całości, i troską o jego rozwój i siłę — otwieram Senat Rzeczypospolitej“.

Podpisany Prezydent Rzeczypospolitej
(—) Ignacy Mościcki.

W imieniu Pana Prezydenta Rzeczypospolitej ogłaszam Senat za otwarty.

Ustanowiony przez Pana Prezydenta Rzeczypospolitej porządek dzienny jest następujący:

- 1) przeprowadzenie ślubowania senatorów,
- 2) wybór Marszałka Senatu.

Jako przewodniczącego wybrał Pan Prezydent Rzeczypospolitej senatora Maksymiljana Thulliego, który w mojej obecności złożył dzisiaj na Zamku ślubowanie na ręce Pana Prezydenta. Proszę p. Senatora o objęcie przewodnictwa.

(Senator Thullie obejmuje przewodnictwo)

Przewodniczący s. Thullie:

Wysoki Senacie!

Mam przewodniczyć na tem posiedzeniu tylko do wyboru Marszałka. Na dzisiejszym porządku dziennym mamy wybór Marszałka i ślubowanie.

Obecnie przystępujemy do ślubowania. Muszę powołać sekretarzy. W myśl Konstytucji powołuję dwóch senatorów najmłodszych wiekiem, a więc p. Hubicką Hannę i p. Potockiego Jerzego.

Przystępujemy do ślubowania. Rota ślubowania brzmi tak:

„Ślubuję uroczysto, jako senator Rzeczypospolitej Polskiej, wedle najlepszego mego rozumienia i zgodnie z sumieniem, rzetelnie pracować wyłącznie dla dobra Państwa Polskiego jako całości“.

Proszę p. sekretarza Hubicką o złożenie ślubowania.

S. Hubicka:

Ślubuję.

Przewodniczący s. Thullie:

Proszę p. sekretarza Potockiego o złożenie ślubowania.

S. Potocki:

Ślubuję.

Przewodniczący s. Thullie:

Proszę p. sekretarza Potockiego o odczytanie nazwisk panów senatorów, z których każdy mówi słowo: „ślubuję“.

Sekretarz s. Potocki: Abramowicz..

S. Abramowicz: Ślubuję.

Sekretarz s. Potocki: Banaszak.

S. Banaszak: Ślubuję.

Sekretarz s. Potocki: Barański.

S. Barański: Ślubuję.

Sekretarz s. Potocki: Bartoszewicz.

S. Bartoszewicz: Ślubuję.

Sekretarz s. Potocki: Błądowski.

S. Błądowski: Ślubuję.

Sekretarz s. Potocki: Dr Bobrowski.

S. Bobrowski: Ślubuję.

Sekretarz s. Potocki: Bogucki.

S. Bogucki: Ślubuję.

Sekretarz s. Potocki: Boguszewski.

S. Boguszewski: Ślubuję.

Sekretarz s. Potocki: Bojko.

S. Bojko: Ślubuję.

Sekretarz s. Potocki: Ks. Bolt.

S. Bolt: Ślubuję.

Sekretarz s. Potocki: Dr Busse.

S. Busse: Ślubuję.

Ślubowanie.

Sekretarz s. Potocki: Ciastek.
S. Ciastek: Ślubuję.

Sekretarz s. Potocki: Czerwiński.
S. Czerwiński: Ślubuję.

Sekretarz s. Potocki: Dr. Dąbski.
S. Dąbski: Ślubuję.

Sekretarz s. Potocki: Dębski.
S. Dębski: Ślubuję.

Sekretarz s. Potocki: Dobiecki.
S. Dobiecki: Ślubuję.

Sekretarz s. Potocki: Drucki-Lubecki.
S. Drucki-Lubecki: Ślubuję.

Sekretarz s. Potocki: Dworakowski.
S. Dworakowski: Ślubuję.

Sekretarz s. Potocki: Ehrenkreutz.
S. Ehrenkreutz: Ślubuję.

Sekretarz s. Potocki: Evert.
S. Evert: Ślubuję.

Sekretarz s. Potocki: Garlicki.
S. Garlicki: Ślubuję.

Sekretarz s. Potocki: Głabiński.
S. Głabiński: Ślubuję.

Sekretarz s. Potocki: Głowacki.
S. Głowacki: Ślubuję.

Sekretarz s. Potocki: Godlewski.
S. Godlewski: Ślubuję.

Sekretarz s. Potocki: Dr Gross.
S. Gross: Ślubuję.

Sekretarz s. Potocki: Grunnertówna.
S. Grunnertówna: Ślubuję.

Sekretarz s. Potocki: Dr Horbaczewski.
S. Horbaczewski: Ślubuję.

Sekretarz s. Potocki: Iwanowski.
S. Iwanowski: Ślubuję.

Sekretarz s. Potocki: Jabłonowski.
S. Jabłonowski: Ślubuję.

Sekretarz s. Potocki: Dr. Janta-Polczyński.
S. Janta-Polczyński: Ślubuję.

Sekretarz s. Potocki: Januszewski.
S. Januszewski: Ślubuję.

Sekretarz s. Potocki: Jundziłł.
S. Jundziłł: Ślubuję.

Sekretarz s. Potocki: Jeleński.
S. Jeleński: Ślubuję.

Sekretarz s. Potocki: Dr Kamieniecki.
S. Kamieniecki: Ślubuję.

Sekretarz s. Potocki: Karłowski.
S. Karłowski: Ślubuję.

Sekretarz s. Potocki: Kisielewska.
S. Kisielewska: Ślubuję.

Sekretarz s. Potocki: Klemensiewicz.
S. Klemensiewicz: Ślubuję.

Sekretarz s. Potocki: Kobylński.
S. Kobylński: Ślubuję.

Sekretarz s. Potocki: Kłuszyńska.
S. Kłuszyńska: Ślubuję.

Sekretarz s. Potocki: Dr Kopciński.
S. Kopciński: Ślubuję.

Sekretarz s. Potocki: Korfanty.
(Głos: Nieobecny.)

Sekretarz s. Potocki: Kozicki.
S. Kozicki: Ślubuję.

Sekretarz s. Potocki: Kulerski.
S. Kulerski: Ślubuję.

Sekretarz s. Potocki: Laurysiewicz.
S. Laurysiewicz: Ślubuję.

Sekretarz s. Potocki: Lempke.
S. Lempke: Ślubuję.

Sekretarz s. Potocki: Leszczyński.
S. Leszczyński: Ślubuję.

Sekretarz s. Potocki: Dr Limanowski.
S. Limanowski: Ślubuję.

Sekretarz s. Potocki: Dr Löwenherz.
S. Löwenherz: Ślubuję.

Sekretarz s. Potocki: Lubomirski.
S. Lubomirski: Ślubuję.

Sekretarz s. Potocki: Dr Makarewicz.
S. Makarewicz: Ślubuję.

Sekretarz s. Potocki: Dr Makuch.
S. Makuch: Ślubuję.

Sekretarz s. Potocki: Dr Marchlewski.
S. Marchlewski: Ślubuję.

Sekretarz s. Potocki: Masłow.
S. Masłow: Ślubuję.

Ślubowanie.

Sekretarz s. Potocki: Meissner.
S. Meissner: Ślubuję.

Sekretarz s. Potocki: Mendelson.
S. Mendelson: Ślubuję.

Sekretarz s. Potocki: Dr Michejda.
S. Michejda: Ślubuję.

Sekretarz s. Potocki: Miciński.
S. Miciński: Ślubuję.

Sekretarz s. Potocki: Mora-Brzeziński.
S. Mora-Brzeziński: Ślubuję.

Sekretarz s. Potocki: Dr Motz.
S. Motz: Ślubuję.

Sekretarz s. Potocki: Mozgała.
S. Mozgała: Ślubuję.

Sekretarz s. Potocki: Nowak.
S. Nowak: Ślubuję.

Sekretarz s. Potocki: Ohanowicz.
S. Ohanowicz: Ślubuję.

Sekretarz s. Potocki: Dr Pant.
(*Głos: Nieobecny.*)

Sekretarz s. Potocki: Dr Pawelec.
S. Pawelec: Ślubuję.

Sekretarz s. Potocki: Pawłykowski.
S. Pawłykowski: Ślubuję.

Sekretarz s. Potocki: Peplowski.
S. Peplowski: Ślubuję.

Sekretarz s. Potocki: Perzyński.
S. Perzyński: Ślubuję.

Sekretarz s. Potocki: Pimonow.
S. Pimonow: Ślubuję.

Sekretarz s. Potocki: Poczętowski.
S. Poczętowski: Ślubuję.

Sekretarz s. Potocki: Popławski.
S. Popławski: Ślubuję.

Sekretarz s. Potocki: Potworowski.
(*Głos: Nieobecny.*)

Sekretarz s. Potocki: Raczkiwicz.
S. Raczkiwicz: Ślubuję.

Sekretarz s. Potocki: Rdułtowski.
S. Rdułtowski: Ślubuję.

Sekretarz s. Potocki: Rogowicz.
S. Rogowicz: Ślubuję.

Sekretarz s. Potocki: Rolle.
S. Rolle: Ślubuję.

Sekretarz s. Potocki: Roman.
S. Roman: Ślubuję.

Sekretarz s. Potocki: Rostworowski.
S. Rostworowski: Ślubuję.

Sekretarz s. Potocki: Rutkowski.
S. Rutkowski: Ślubuję.

Sekretarz s. Potocki: Rydzewski.
S. Rydzewski: Ślubuję.

Sekretarz s. Potocki: Dr Seyda.
S. Seyda: Ślubuję.

Sekretarz s. Potocki: Siciński.
S. Siciński: Ślubuję.

Sekretarz s. Potocki: Siedun.
S. Siedun: Ślubuję.

Sekretarz s. Potocki: Sieńko.
S. Sieńko: Ślubuję.

Sekretarz s. Potocki: Skirmuntt.
S. Skirmuntt: Ślubuję.

Sekretarz s. Potocki: Skoczylas.
S. Skoczylas: Ślubuję.

Sekretarz s. Potocki: Dr Sobolewski.
S. Sobolewski: Ślubuję.

Sekretarz s. Potocki: Sołtyk.
S. Sołtyk: Ślubuję.

Sekretarz s. Potocki: Staniewicz.
S. Staniewicz: Ślubuję.

Sekretarz s. Potocki: Stecki.
S. Stecki: Ślubuję.

Sekretarz s. Potocki: Sypniewski.
S. Sypniewski: Ślubuję.

Sekretarz s. Potocki: Dr Szarski.
S. Szarski: Ślubuję.

Sekretarz s. Potocki: Ks. Szultz.
S. Szultz: Ślubuję.

Sekretarz s. Potocki: Szymański.
S. Szymański: Ślubuję.

Sekretarz s. Potocki: Targowski.
S. Targowski: Ślubuję.

**Ślubowanie.
Wybór marszałka.**

Sekretarz s. Potocki: Tyrka.

S. Tyrka: Ślubuję.

Sekretarz s. Potocki: Utta.

S. Utta: Ślubuję.

Sekretarz s. Potocki: Wańkowicz.

S. Wańkowicz: Ślubuję.

Sekretarz s. Potocki: Wasilewski.

S. Wasilewski: Ślubuję.

Sekretarz s. Potocki: Wasiutyński.

S. Wasiutyński: Ślubuję.

Sekretarz s. Potocki: Wiechowicz.

S. Wiechowicz: Ślubuję.

Sekretarz s. Potocki: Wielowieyski.

S. Wielowieyski: Ślubuję.

Sekretarz s. Potocki: Woźnicki.

S. Woźnicki: Ślubuję.

Sekretarz s. Potocki: Wyrostek.

S. Wyrostek: Ślubuję.

Sekretarz s. Potocki: Wyszynski.

S. Wyszynski: Ślubuję.

Sekretarz s. Potocki: Dr Zaczek.

S. Zaczek: Ślubuję.

Sekretarz s. Potocki: Dr Zakrzewski.

S. Zakrzewski: Ślubuję.

Sekretarz s. Potocki: Zaleski.

S. Zaleski: Ślubuję.

Sekretarz s. Potocki: Zalewski.

S. Zalewski: Ślubuję.

Przewodniczący s. Thullie:

Stwierdzam, że zgodnie z art. 20 Konstytucji wszyscy senatorowie wywołani z listy z wyjątkiem trzech złożyli ślubowanie, wobec tego przechodzimy do drugiego punktu porządku dziennego, to jest do wyboru Marszałka. Zgodnie z art. 9 regulaminu obrad Senat wybiera Marszałka w głosowaniu tajnym bezwzględną większością obecnych senatorów. Panowie mają rozdane kartki, na których proszę o wypisanie nazwiska kandydata.

Panów Sekretarzy proszę o zajęcie się głosowaniem. Pan Sekretarz zechce odczytać według listy nazwiska głosujących, a Panowie Senatorowie podchodząc będą oddawali kartki.

(Sekretarz s. Potocki odczytuje listę. Senatorowie podchodzą i składają kartki)

Zapytuję, czy wszyscy Panowie Senatorowie oddali swoje głosy. Ponieważ nikt się nie zgłasza, głosowanie uważam za zamknięte. Proszę Panów Sekretarzy o obliczenie głosów. Zarządzam przerwę.

(Po przerwie)

Przewodniczący s. Thullie:

Wznawiam posiedzenie. Wynik głosowania jest następujący: głosowało 108 senatorów, białych kartek oddano 33, ważnych 75, bezwzględna większość wynosi 38. Senator Raczkiewicz otrzymał 75 głosów. *(Oklaski)* Wybrany Marszałkiem Senatu został s. Raczkiewicz.

Zapytuję p. sen. Raczkiewicza, czy wybór przyjmuje.

S. Raczkiewicz:

Przyjmuję.

Przewodniczący s. Thullie:

Proszę p. Marszałka o objęcie przewodnictwa.

(Marszałek Raczkiewicz obejmuje przewodnictwo)

Marszałek:

Dostojni Panowie Senatorowie!

Dziękuję za zaszczyt i zaufanie, jakimi zechcieliście mnie, Panowie, obdarzyć przez wybór na stanowisko przewodniczącego Wysokiej Izby Senatorskiej.

Na skutek postawienia mojej kandydatury na to stanowisko przez najliczniejsze ugrupowanie senackie, zwróciłem się do Pana Prezydenta Rzeczypospolitej z prośbą o wypowiedzenie się. Opinia Pana Prezydenta, jako czynnika autorytetu najwyższego, stojącego ponad prądami wewnętrznymi naszego życia państwowego, jest i nadal będzie dla mnie wiążąca. Aprobata Pana Prezydenta uzyskałem, wobec czego czuję się uprawniony do oświadczenia, iż mandat, którym Wysoka Izba Senatorska mnie obdarzyła — przyjmuję. *(Oklaski)*

Ten zaszczyt i to zaufanie tem więcej umiem sobie cenić, że przychodzę do kierownictwa pracami Izby Senatorskiej wprost od pracy państwowo-administracyjnej, przychodzę ze środowiska, które za największą swoją ambicję uważa oddaną służbę Państwu przez realizowanie programu Polski Mocarstwowej, Polski przyszłości. *(Oklaski)*

Dla mnie, jako długoletniego pracownika tego środowiska, tem donioślejsze i tem cenniejsze jest to zadanie, którem Wysoka Izba Senatorska mnie obarczyła, że postawione zostało przedemną w chwili przełomowej dla Państwa, kiedy się otwierają perspektywy bardzo szerokiej i twórczej pracy ciał ustawodawczych w ścisłym i lojalnym współdziałaniu z władzami wykonawczymi i w oparciu na wzajemnym zaufaniu, mającym na celu dobro Rzeczypospolitej.

Dostojni Panowie Senatorowie!

Marszałek Józef Piłsudski w głębokiej trosce o przyszłość Państwa zakreślił program zdrowej przebudowy podstaw naszego życia państwowego,

Wybór marszałka.

realizowany bez zewnętrznych efektów, stopniowymi etapami, z pewnością osiągnięcia zamierzonego i przewidzianego zawczasu celu. *(Oklaski. Okrzyki: Niech żyje Marszałek! Senatorowie wstają.)*

Przed Izbami Parlamentarnymi — obok codziennych i normalnych prac ustawodawczych z uchwaleniem budżetu na czele — staje zadanie naprawienia naszego ustroju wewnętrznego, zadanie niedokonane dotąd przez poprzednie Izby, a tak powszechnie oczekiwane. Z tem większym naciskiem okoliczność tę podkreślam, że w przeciwieństwie do poprzedniego Senatu — Senat obecny powołany jest obok Izby poselskiej do wypowiedzenia swego ważkiego zdania w sprawach ustrojowych Państwa. Zadaniu temu potrafimy sprostać, gdy z dobrą wiarą wzajemną i wzajemnem zaufaniem wobec siebie samych przystąpimy do naszej pracy.

Postulat naczelny naszego życia wewnętrznego, naprawa ustroju, wymaga od nas konsolidacji i mam przekonanie, że doniosłość tego zadania znajdzie zupełne zrozumienie u Wysokiej Izby Senatorskiej.

Należy do tego szczęśliwego pokolenia, któremu danem było doczekać i urzeczywistnić ideał niepodległości. Napawa to nas zrozumiałą dumą, ale i obarcza wielką odpowiedzialnością. Bohaterski żołnierz polski, krwawiąc ofiarnie na kilku naraz frontach, później szczęśliwy pod własnym sztandarem i własnym wodzem, dał Państwu pokój i granice. Na nas spada odpowiedzialny obowiązek dalszej naprawy i dalszego udoskonalenia podstaw i form naszego życia wewnętrznego, jako konsekwencji tego wspólnego zwycięstwa orężnego, świadczącego o trwałej żywotności Narodu Polskiego.

Oceniając dotychczasowy dorobek państwowy, przyznać trzeba, że jest duży. Byłby większy, gdyby powołane do współdziałania w jego nawarstwianiu i powiększaniu czynniki odrazu oparły swą współpra-

cę na wzajemnem zaufaniu i lojalnem współdziałaniu.

W pomyślniejszych dziś warunkach, kiedy w całej dziedzinie życia Państwa naszego dokonał się zasadniczy zwrot ku lepszemu, z głęboką wiarą patrząc w przyszłość, przekonany, że stawiane zadania w pełni zostaną wykonane. Tego bowiem wymaga od nas instynkt państwowy i dobrze pojęte jutro Rzeczypospolitej.

I wierzę, że ponad interesem partyj i klas, ponad ambicjami stronnictw i jednostek jest wspólna, droga wszystkim nam bez wyjątku sprawa ogólna.

W tem dziele osiągnięcia postawionych celów wielka rola przypada Wysokiej Izbie Senatorskiej. Od niej samej zależy, by przez głębokie zrozumienie swych zadań, zapobiegawczą troskliwość i sprawność swej pracy w zespole konstytucyjnie powołanych czynników utrzymała należną powagę i wysoką godność.

Ze swej strony niech mnie wolno będzie zapewnić Panów Senatorów, że będę stał na straży tej godności, powagi i praw Wysokiej Izby i że będę przestrzegał obiektywizmu, z samego stanowiska mego wpływającego.

Gdybym zaś w ciągu mej pracy przewodniczącego Wysokiej Izby Senatorskiej miał się przekonać, że tak odpowiedzialnym zadaniem, jak je tu określiłem, nie sprostać — urząd ten złożę bez wahania.

Pozwolę wreszcie Panowie, że w imieniu nas wszystkich podziękuję tak zasłużonemu seniorowi naszemu Panu Senatorowi Thullie za dotychczasowe przewodniczenie. *(Oklaski)*

Pod wypisanem w tej Wysokiej Izbie hasłem: „Salus Reipublicae suprema lex esto” niech owocnie praca nasza się odbywa. Tego życzę najszczerzej Dostojnym Panom Senatorem i sobie. *(Długotrwałe oklaski.)*

Następne posiedzenie wyznaczam na czwartek godz. 12. Na porządku dziennym wybór pp. wicemarszałków i sekretarzy. Zamykam posiedzenie.

(Koniec posiedzenia o godz. 17 min. 10.)

Tablica w budynku Senatu informująca o posiedzeniach komisji senackich, 1930 r.
[Narodowe Archiwum Cyfrowe]

Druk Nr 1.

SKŁAD OSOBOWY
I KOMISJE
SENATU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ
Styczeń 1931 r.

Strona tytułowa oraz wybrane fragmenty druku: *Skład osobowy i komisje Senatu Rzeczypospolitej Polskiej, (druk nr 1), 1931 r.*
[Biblioteka Sejmowa, Archiwum Senatu]

T R E Ś Ć

	Strona
Wstęp	3
Prezydjum Senatu	4
Spis senatorów w porządku alfabetycznym	5
Podział senatorów na kluby	15
Zestawienie klubów według ilości senatorów	17
Komisje Senatu	18
Podział miejsc w komisjach	18
Podział senatorów według okręgów wyborczych	23
Senatorowie wybrani z list państwowych	27
Wyniki głosowania do Senatu w całej Rzeczypospolitej Polskiej	28

Komisje Senatu.

Podział miejsc w komisjach.

NAZWA KLUBU	Ilość członków w klubie	Ilość miejsc, przysługujących poszczególnym klubom w komisjach								
		Regulaminowej	Konstytucyjnej	Spraw Wojskowych	Spraw Zagranicznych	Skatbowo-Budżetowej	Prawniczej	Administracyjnej i Samorządowej	Gospodarstwa Społecznego	Oświaty i Kultury
Bezpartyjny Blok Współpracy z Rządem	74	11	12	11	12	11	12	11	12	11
Klub Narodowy	12	2	2	2	1	2	2	2	2	2
Związek Parlamentarny Polskich Socjalistów*)	12*)	2	1	2	2	2	2	2	2	2
Zespół Senatorów Chrześcijańskiej Demokracji i Narodowej Partii Robotniczej	6	1	1	1	1	1	—	1	1	1
Klub Parlamentarny Posłów i Senatorów Chłopskich	6	1	1	1	1	1	1	1	—	1
	110	17	17	17	17	17	17	17	17	17

*) Związek Parlamentarny Polskich Socjalistów 5 + Klub Ukraiński 4 + Klub Niemiecki 3 = 12.

UWAGA: Kolejność komisji utrzymana zgodnie z art. 56 Regulaminu Obrad Senatu.

Komisja Administracyjna i Samorządowa.

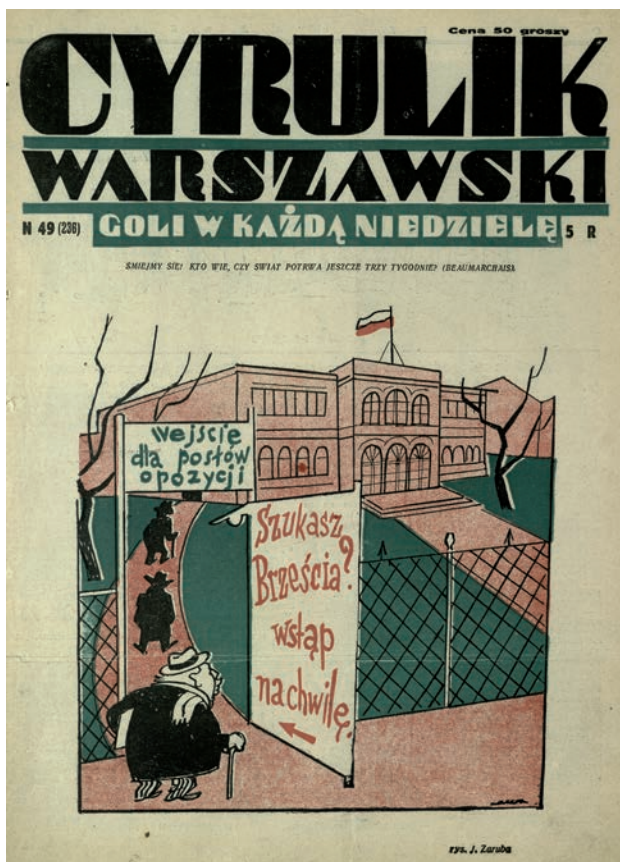
L. p.	NAZWISKO i IMIĘ	Przynależność klubowa	Adres w Warszawie
1	Roman Walery (Przewodn.)	Bezp. Blok	Mokotowska 73 m. 5, tel. 8.46-64.
2	Rolle Karol (Zastęp. Przewodn.)	Bezp. Blok	Fredry 12, Hot. Brühlowski, tel. 548-00.
3	Dwcrakowski Tadeusz (Sekretarz)	Bezp. Blok	Nowy Świat 23/25 m. 6, tel. 778-58.
4	Dr Błędowski Ryszard	Bezp. Blok	Polna 66 m. 8, tel. 8.15-37.
5	Ciastek Franciszek	Kl. P. P. i S. Chł.	
6	Dr Dąbowski Stanisław	Bezp. Blok	Dom dla Posłów i Senatorów, pokój 113.
7	Dr Gross Daniel	Zw. P. P. S.	Kl. Zw. P. P. S.
8	Grunertówna Kazimiera	Bezp. Blok	Dom dla Posłów i Senatorów, pokój 327.
9	Jeleński Olgierd	Bezp. Blok	Humanińska 9 m. 3 (Mokotów), tel. 8.65-61.
10	Klemensiewicz Zygmunt	Bezp. Blok	Krucza 44 m. 11, tel. 766-38.
11	Leszczyński Zygmunt	Bezp. Blok	Kredytowa 18 m. 3, tel. 604-25.
12	Dr Makuch Iwan	Klub Ukraiński	Dom dla Posłów i Senatorów, pokój 447.
13	Dr Meissner Czesław	Klub Narodowy	Dom dla Posłów i Senatorów, pokój 229.
14	Dr Michejda Tadeusz	Zesp. Sen. Chr. Dem. i N. P. R.	Kozia 3, Hot. Saski, tel. 605-29.
15	Dr Ohanowicz Alfred	Bezp. Blok	Polna 44 m. 3.
16	Rdułtowski Konstanty	Bezp. Blok	Dom dla Posłów i Senatorów, pokój 430.
17	Wasiutyński Bohdan	Klub Narodowy	Nowy Zjazd 5, tel. 417-43.

Komisja Gospodarstwa Społecznego.

L. p.	NAZWISKO i IMIĘ	Przynależność klubowa	Adres w Warszawie
1	Iwanowski Jerzy (Przewodn.)	Bezp. Blok	Sniadeckich 3 m. 5, tel. 8.61-99.
2	Skoczylas Stanisław (Sekretarz)	Bezp. Blok	Marszałkowska 153, II p., mieszk. d-ra Bujalskiego, tel. 616-38.
3	Banaszak Wojciech	Bezp. Blok	
4	Dr Bobrowski Emil	Bezp. Blok	Czerwińska 202 m. 21, tel. 697-13.
5	Boguszewski Stefan	Bezp. Blok	Grochów II, Lubieszowska 7, tel. 10.18-88.
6	Ks. Bolt Feliks	Klub Narodowy	Dom dla Posłów i Senatorów, pokój 229.
7	Czerwiński Jan	Bezp. Blok	
8	Godlewski Stanisław Aleksander	Klub Narodowy	Czackiego 8, tel. 639-00.
9	Karłowski Stanisław	Bezp. Blok	Okólnik 7 m. 16, tel. 268-84.
10	Kłuszyńska Dorota	Zw. P. P. S.	Dom dla Posłów i Senatorów, pokój 237.8.
11	Laurysiewicz Stefan	Bezp. Blok	Bagatela 10, tel. 8.41-78.
12	Pawlykowski Julian	Klub Ukraiński	Dom dla Posłów i Senatorów, pokój 213.
13	Pepłowski Edward	Zesp. Sen. Chrz. Dem. i N. P. R.	Szpitalna 8 m. 7, tel. 756-69.
14	Rogowicz Jan	Bezp. Blok	Karowa 5, tel. 691-68, biuro 701-23.
15	Stecki Jan	Bezp. Blok	Wspólna 37 m. 9, tel. 781-12, biuro 640-31.
16	Wańkiewicz Stanisław	Bezp. Blok	Dom dla Posłów i Senatorów, pokój 316.
17	Wiechowicz Marcei Stefan	Bezp. Blok	Praga, Stolarska 4, tel. 10.06-80.

Komisja Konstytucyjna.

L. p.	NAZWISKO i IMIĘ	Przynależność klubowa	Adres w Warszawie
1	Targowski Józef (Przewodn.)	Bezp. Blok	Dom dla Posłów i Senatorów, pokój 101, tel. 614-91.
2	Dr Ohanowicz Alfred (Sekretarz)	Bezp. Blok	Polna 44 m. 3.
3	Dr Bartoszewicz Joachim	Kl. Narodowy	Bracka 13, tel. 725-06.
4	Bogucki Antoni	Bezp. Blok	Wspólna 28 m. 3, tel. 8.07-10.
5	Dr Dąbski Stanisław	Bezp. Blok	Dom dla Posłów i Senatorów, pokój 113.
6	Dr Ehrenkreutz Stefan	Bezp. Blok	Dom dla Posłów i Senatorów, pokój 220.
7	Evert Ludwik Józef	Bezp. Blok	Kredytowa 4, tel. 525-54.
8	Dr Głabiński Stanisław	Kl. Narodowy	Dom dla Posłów i Senatorów, pokój 118.
9	Jundziłł Zygmunt	Bezp. Blok	Nowy-Swiat 35 m. 2, tel. 304-78.
10	Dr Kamieniecki Witold	Bezp. Blok	Al. Jerozolimska 34, tel. 685-64.
11	Dr Kopciński Stefan	Zw. P. P. S.	Gm. Sejmu, tel. wewn. 64.
12	Korfanty Wojciech	Zesp. Sen. Chrz. Dem. i N. P. R.	Marszałkowska 97 m. 1.
13	Dr Löwenherz Henryk	Bezp. Blok	Dom dla Posłów i Senatorów, pokój 206.
14	Perzyński Stefan	Bezp. Blok	Skorupki 6 m. 7, tel. 8.06-15.
15	Roman Walery	Bezp. Blok	Mokotowska 73 m. 5, tel. 8.46-64 i 225-10.
16	Skirmuntt Roman	Bezp. Blok	
17	Woźnicki Jan	Kl. P. P. i S. Chł.	Gm. Senatu, tel. wewn. 10.

Karykatura Wojciecha Trąpczyńskiego, 1930 r., Tygodnik satyryczny „Cyrulik Warszawski” 1930, nr 49 (236). [Biblioteka Sejmowa, Wydział Muzealiów]

Senator Wojciech Korfanty składający zeznania jako świadek obrony podczas procesu brzeskiego, Warszawa, fot. z lat 1931–1932. [Narodowe Archiwum Cyfrowe, fot. Edward Dulewicz]

DZIENNIK USTAW

RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

24 grudnia

№ 115.

Rok 1932.

TREŚĆ

USTAWA

Poz.: 950—z dnia 20 grudnia 1932 r. o obniżeniu oprocentowania i przedłużeniu okresów umorzenia wierzytelności długoterminowych, zabezpieczających listy zastawne i obligacje, oraz wydanych na podstawie tych wierzytelności listów zastawnych i obligacji 2531

PAKT NIEAGRESJI

Poz.: 951—między Rzeczpospolitą Polską a Związkiem Socjalistycznych Republik Rad, podpisany w Moskwie dnia 25 lipca 1932 r. 2533

KONWENCJA

Poz.: 952—o stosowaniu konwencji między Rzeczpospolitą Polską a Związkiem Socjalistycznych Republik Rad, podpisana w Moskwie dnia 23 listopada 1932 r. 2536

953—Oświadczenie rządowe z dnia 23 grudnia 1932 r. w sprawie wymiany dokumentów ratyfikacyjnych Paktu Nieagresji między Rzeczpospolitą Polską a Związkiem Socjalistycznych Republik Rad, podpisanego w Moskwie wraz z Protokółami Podpisania Nr. 1 i Nr. 2 dnia 25 lipca 1932 r., oraz Konwencji o stosowaniu Konwencji między Rzeczpospolitą Polską a Związkiem Socjalistycznych Republik Rad, podpisanej w Moskwie dnia 23 listopada 1932 r. 2540

ROZPORZĄDZENIA RADY MINISTRÓW:

Poz.: 954—z dnia 19 grudnia 1932 r. w sprawie ustalenia monopolowej ceny nabycia za spirytus, który będzie odpędzony i dostarczony Dyrekcji Państwowego Monopoliu Spirytusowego w ciągu kampanii gorzelniczej 1932/33 r. 2541

955—z dnia 19 grudnia 1932 r. o przedłużeniu mocy obowiązującej rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 21 grudnia 1931 r. w sprawie zakazu przywozu niektórych towarów 2541

ROZPORZĄDZENIA MINISTRÓW:

Poz.: 956—Opieki Społecznej z dnia 14 grudnia 1932 r. w sprawie czasowego zmniejszenia liczby dni pracy, uważanych za tydzień podlegania obowiązkom ubezpieczenia na wypadek bezrobocia, w odniesieniu do niektórych kategorii bezrobotnych robotników sezonowych 2541

957—Skarbu, Przemysłu i Handlu oraz Rolnictwa i Reform Rolnych z dnia 21 grudnia 1932 r. o częściowej zmianie rozporządzenia Ministrów: Skarbu, Przemysłu i Handlu oraz Rolnictwa i Reform Rolnych z dnia 26 września 1932 r. w sprawie zwrotu cel przy wywozie zbóż, produktów przemiału i siodu 2542

950.

Na mocy art. 44 Konstytucji ogłaszam ustawę następującej treści:

U S T A W A

z dnia 20 grudnia 1932 r.

o obniżeniu oprocentowania i przedłużeniu okresów umorzenia wierzytelności długoterminowych, zabezpieczających listy zastawne i obligacje, oraz wydanych na podstawie tych wierzytelności listów zastawnych i obligacji.

Art. 1. (1) Odsetki, pobierane od wierzytelności, istniejących w dniu 1 stycznia 1933 r., a zabez-

pieczających listy zastawne i obligacje towarzystw kredytowych ziemskich i miejskich, banków hipotecznych i komunalnych, Wileńskiego Banku Ziemskiego oraz banków państwowych, obniża się z mocy samego prawa według zasad, wskazanych w art. 2 niniejszej ustawy:

- a) o ile są płatne z góry, poczynając od rat, przypadających do zapłaty po dniu 30 listopada 1932 r.;
- b) o ile są płatne z dołu, poczynając od rat, płatnych po dniu 3 stycznia 1933 r.;
- c) o ile są płatne na warunkach odmiennych niż określone pod a) i b), poczynając od rat, przypadających do zapłaty po 30 listopada 1932 r.

Przykłady aktów prawnych z III kadencji parlamentu ogłoszonych w Dzienniku Ustaw RP, 1932 r.
[Biblioteka Sejmowa]

instytucji, związane z konwersją, ustali Minister Skarbu.

Art. 15. Wierzytelności i wypuszczone na ich podstawie listy zastawne, wyrażone w zbożu, ulegają konwersji na odpowiednie zobowiązania, wyrażone w złotych. Minister Skarbu określi miarę przerahowania zboża na złote według przeciętnych cen żyta, notowanych na giełdzie zbożowej w Poznaniu w miesiącach październiku i listopadzie 1932 r.

Art. 16. (1) Towarzystwa kredytowe ziemskie i Wileński Bank Ziemski mogą przeprowadzić zapisanie na swą rzecz na nieruchomościach obciążonych wierzytelności dodatkowych w 4 $\frac{1}{2}$ %-owych listach zastawnych lub w gotowiznie w wysokości, nie przekraczającej 5% sumy nominalnej wierzytelności konwertowanych z tem, że ta wierzytelność dodatkowa, zabezpieczona na danej nieruchomości, o ile będzie wyrażona w listach zastawnych, będzie miała równe pierwszeństwo z poprzednimi wierzytelnościami tej instytucji, a jeżeli będzie wyrażona w gotowiznie -- będzie miała pierwszeństwo po wierzytelnościach tej instytucji, lecz przed innymi wierzytelnościami hipotecznymi. Wpisy takich wierzytelności dodatkowych mogą być dokonane bez zgody niższych wie-

rzycieli, a w razie uchwały ogólnego zebrania instytucji, powziętej zwykłą większością głosów, także bez zgody poszczególnych dłużników na mocy jednostronnego wniosku instytucji.

(2) Minister Skarbu może wstrzymać wykonanie postanowień art. 3 w odniesieniu do towarzystw kredytowych ziemskich i Wileńskiego Banku Ziemskiego, które nie skorzystają z uprawnień, określonych w ust. 1 niniejszego artykułu, w terminie do dnia 15 lutego 1933 r.

(3) Sumy, ujawnione w bilansach towarzystw kredytowych ziemskich i Wileńskiego Banku Ziemskiego na skutek wykonania niniejszego artykułu, są wolne od podatku dochodowego.

Art. 17. Wykonanie niniejszej ustawy porucza się Ministrowi Skarbu.

Art. 18. Ustawa niniejsza wchodzi w życie z dniem ogłoszenia.

Prezydent Rzeczypospolitej: *I. Mościcki*
Prezes Rady Ministrów: *A. Prystor*
Minister Skarbu: *Wł. Zawadzki*
Minister Sprawiedliwości: *Czesław Michałowski*

951.

PAKT NIEAGRESJI

między Rzeczpospolitą Polską a Związkiem Socjalistycznych Republik Rad, podpisany w Moskwie dnia 25 lipca 1932 r.

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ,
M Y, I G N A C Y M O Ś C I C K I,
PREZYDENT RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ,

wszem wobec i każdemu z osobna, komu o tem wiedzieć należy, wiadomem czynimy:

Dnia dwudziestego piątego lipca tysiąc dziewięćset trzydziestego drugiego roku podpisany został w Moskwie między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Związku Socjalistycznych Republik Rad Pakt Nieagresji wraz z Protokołem Podpisania Nr. 1 i Protokołem Podpisania Nr. 2, o następującem brzmieniu dosłownem:

PAKT NIEAGRESJI

między Rzeczpospolitą Polską a Związkiem Socjalistycznych Republik Rad.

PREZYDENT RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ
z jednej strony

CENTRALNY KOMITET WYKONAWCZY ZWIĄZKU
SOCJALISTYCZNYCH REPUBLIK RAD
z drugiej.

Ożywieni pragnieniem utrwalenia istniejącego między ich krajami pokoju i przekonani o tem, że

ДОГОВОР О НЕНАПАДЕНИИ

между Польской Республикой и Союзом Советских Социалистических Республик.

ПРЕЗИДЕНТ ПОЛЬСКОЙ РЕСПУБЛИКИ
с одной стороны

и
ЦЕНТРАЛЬНЫЙ ИСПОЛНИТЕЛЬНЫЙ КОМИТЕТ
СОЮЗА СОВЕТСКИХ СОЦИАЛИСТИЧЕСКИХ
РЕСПУБЛИК
с другой.

руководимые желанием сохранения существующего между их странами мира и убежденные

utrzymanie pokoju między nimi jest wybitnym czynnikiem w dziele utrzymania pokoju powszechnego;

Uznając, że Traktat Pokoju z 18-go marca 1921 roku stanowi, jak dotychczas, podstawę ich wzajemnych stosunków i zobowiązań;

Przekonani, że pokojowe załatwienie sporów międzynarodowych i usuwanie wszystkiego, co mogłoby się sprzeciwić normalnemu stanowi stosunków między Państwami, jest najpewniejszym środkiem do osiągnięcia zamierzonego celu;

Oświadczając, że żadne z zaciągniętych do chwili obecnej przez Każdą ze Stron zobowiązań nie stoi na przeszkodzie pokojowemu rozwojowi ich wzajemnych stosunków i nie jest w sprzeczności z niniejszym Traktatem;

Postanowili zawrzeć niniejszy Traktat celem rozwinięcia i uzupełnienia Traktatu, podpisanego w Paryżu 27-go sierpnia 1928 roku, a wprowadzonego w życie Protokółem, podpisanym w Moskwie 9-go lutego 1929 roku, i wyznaczyli w tym celu swych Pełnomocników, a mianowicie:

Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej:

Stanisława PATKA, Posła Nadzwyczajnego i Ministra Pełnomocnego Rzeczypospolitej Polskiej w Moskwie,

Centralny Komitet Wykonawczy Związku Socjalistycznych Republik Rad:

Mikołaja KRESTINSKIEGO, Członka Centralnego Komitetu Wykonawczego Związku Socjalistycznych Republik Rad, Zastępcę Komisarza Ludowego Spraw Zagranicznych,

Którzy po wymianie swych pełnomocnictw uznanych za dobre i w należytej formie wystawione, zgodzili się na następujące postanowienia:

Artykuł 1.

Obie Umawiające się Strony stwierdzając, że wyrzekły się wojny jako narzędzia polityki narodowej w ich wzajemnych stosunkach, zobowiązują się wzajemnie do powstrzymania się od wszelkich działań agresywnych lub od napadów jedna na drugą, zarówno samodzielnie, jak łącznie z innymi mocarstwami.

Za działania sprzeczne z zobowiązaniami niniejszego artykułu uznany będzie wszelki akt gwałtu, naruszający całość i nietykalność terytorjum lub niepodległość polityczną drugiej Umawiającej się Strony, nawet gdyby te działania były dokonane bez wypowiedzenia wojny i z uniknięciem wszelkich jej możliwych przejawów.

Artykuł 2.

W razie, gdyby jedna z Umawiających się Stron została napadnięta przez państwo trzecie lub przez grupę państw trzecich, druga Umawiająca się Strona obowiązuje się nie udzielać ani bezpośrednio, ani pośrednio, pomocy i poparcia państwu napadającemu przez cały czas trwania zatargu.

в том, что сохранение между ними мира является значительным фактором в деле сохранения всеобщего мира,

признавая, что мирный договор от 18-го марта 1921 года является, попрежнему, основой их взаимных отношений и обязательств,

будучи убеждены, что мирное разрешение международных споров и устранение всего, что противоречило бы нормальному состоянию отношений между государствами, является наиболее верным средством достижения намеченной цели,

заявляя, что ни одно из принятых на себя каждой из сторон до настоящего времени обязательств не препятствует мирному развитию их взаимных отношений и не противоречит настоящему Договору,

Постановили заключить настоящий Договор с целью развития и дополнения Договора, подписанного в Париже 27-го августа 1928 года и введенного в жизнь Протоколом, подписанным в Москве 9 февраля 1929 года, и назначили с этой целью своих уполномоченных, а именно:

Президент Польской Республики —

Господина Станислава ПАТЭКА, Чрезвычайного Посланника и Полномочного Министра Польской Республики в Москве, и

Центральный Исполнительный Комитет Союза Советских Социалистических Республик —

Николу Николаевича КРЕСТИНСКОГО, Члена Центрального Исполнительного Комитета Союза Советских Социалистических Республик, Заместителя Народного Комиссара по Иностранным Делам,

которые по обмену своими полномочиями, найденными в добром и надлежащем виде, пришли к соглашению о нижеследующих постановлениях:

Статья 1.

Обе договаривающиеся стороны, констатируя, что они отказались от войны, как орудия национальной политики в их взаимоотношениях, обязуются взаимно воздерживаться от всяких агрессивных действий или нападений одна на другую, как отдельно, так и совместно с другими державами.

Действием, противоречащим обязательствам настоящей статьи, будет признан всякий акт насилия, нарушающий целостность и неприкосновенность территории или политическую независимость другой договаривающейся стороны, даже если бы эти действия были осуществлены без объявления войны и с изъятием всех ее возможных проявлений.

Статья 2.

В случае, если бы одна из договаривающихся сторон подверглась нападению со стороны третьего государства или группы третьих государств, другая договаривающаяся сторона обязуется не оказывать, ни прямо, ни косвенно, помощи и поддержки нападающему государству в продолжение всего конфликта.

Marszałek Senatu Władysław Raczkiewicz wygłasza przemówienie podczas uroczystego posiedzenia Senatu z okazji dziesięciolecia istnienia odrodzonej izby wyższej, 1932 r. [Narodowe Archiwum Cyfrowe]

Pierwsza strona Sprawozdania Stenograficznego z 40. posiedzenia Senatu z dnia 15 grudnia 1932 r. oraz tekst przemówienia marszałka Władysława Raczkiewicza z okazji dziesięciolecia odrodzenia izby wyższej. [Archiwum Senatu]

Sprawozdanie Stenograficzne

z 40 posiedzenia w dniu 15 grudnia 1932 r.

T R E Ś Ć:

łam		łam		łam
3	Zawiadomienie o otwarciu i odroczeniu sesji.	18	Potocki	
3	Zawiadomienie o zmianach w Rządzie.	19	Seyda	
4	Zawiadomienie o wpłynięciu sprawozdań i uwag Kontroli Państwowej.		Przyjęcie bez zmian.	
4	Wspomnienie pośmiertne o ś.p. senatorze Będowskim.		Ustawa o ratyfikacji układu z Niemcami o likwidacji Trybunału Mieszanego Polsko-Niemieckiego.	
4	Marszałek	20	Perzyński	
5	Urlopy	21	Seyda	
5	Uczczenie 10-lecia Senatu.		Przyjęcie bez zmian.	
	Marszałek		Ustawa o ratyfikacji porozumienia z Niemcami o stosowaniu tytułu I Konwencji polsko-niemieckiej, dotyczącej kopalń górnośląskich do terenów, będących przedmiotem umowy między Skarbem Państwa Polskiego a Preussische-Bergwerks und Hütten-Aktiengesellschaft.	
	(przerwa w posiedzeniu)		Rogowicz	22
11	Exposé Prezesa Rady Ministrów Prystora		Przyjęcie bez zmian.	
	Odroczenie rozprawy nad exposé.		Ustawa o ratyfikacji Konwencji o środkach odurzających.	
	Ustawa o ratyfikacji umowy z Niemcami o małym ruchu granicznym.		Hubicka	27
			Przyjęcie bez zmian.	
			Wnioskę	29
			Interpelacje	29

Przedstawiciele Rządu:

Prezes Rady Ministrów Aleksander Prystor, Minister Spraw Zagranicznych Józef Beck, Minister Skarbu Władysław Zawadzki, Minister Sprawiedliwości Czesław Michałowicz, Minister Komunikacji Michał Butkiewicz, Minister Rolnictwa i Reform Rolnych Seweryn Ludkiewicz, Minister Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego Janusz Jędrzejewicz, Minister Opieki Społecznej Stefan Hubicki, Minister Poczty i Telegrafów Ignacy Boerner.

Marszałek Sejmu: Dr. Kazimierz Switalski.

Prezes Najwyższej Izby Kontroli: Jakób Krzemieński.

Podsekretarze Stanu:

W Prezydjum Rady Ministrów Bronisław Nakoniecznikoff-Klukowski i Tadeusz Lechnicki, w Ministerstwie Spraw Zagranicznych Jan Szembek, w Ministerstwie Spraw Wojskowych gen. Felicjan Sławoj-Składkowski, w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych Władysław Korsak i Mikołaj Dolanowski, w Ministerstwie Skarbu Adam Koc, Leon Kozłowski i Stefan Starzyński, w Ministerstwie Sprawiedliwości Stefan Sieczkowski, w Ministerstwie Komunikacji Bogusław Gallot, w Ministerstwie Rolnictwa i Reform Rolnych Wacław Karwacki i Karol Kasiński, w Ministerstwie Opieki Społecznej Kazimierz Rożnowski i Dr Eugenjusz Piestrzyński, w Ministerstwie Poczty i Telegrafów Franciszek Drzewiecki.

(Początek posiedzenia o godz. 16 m. 15.)

Marszałek: Otwieram posiedzenie. P. Prezes Rady Ministrów nadesłał mi przy piśmie z dnia 28 października 1932 r. następujące zarządzenie P. Prezydenta Rzeczypospolitej:

„Zarządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej w sprawie zwołania Senatu na sesję zwyczajną.

Na podstawie art. 37 Konstytucji zwołuję Senat do m. st. Warszawy na sesję zwyczajną od dnia 31 października 1932 r.

Warszawa, dnia 27 października 1932 r.

Prezydent Rzeczypospolitej

(—) *I. Mościcki.*

Prezes Rady Ministrów

(—) *A. Prystor.*

W dniu 4 listopada r. b. przesłał mi p. Prezes Rady Ministrów zarządzenie P. Prezydenta Rzeczypospolitej treści następującej:

„Zarządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej w sprawie odroczenia sesji zwyczajnej Senatu.

Na podstawie art. 37 Konstytucji odraczam z dniem dzisiejszym sesję zwyczajną Senatu na dni trzydzieści.

Warszawa, dnia 4 listopada 1932 r.

Prezydent Rzeczypospolitej

(—) *I. Mościcki.*

Prezes Rady Ministrów

(—) *A. Prystor.*

Na podstawie tych zarządzeń zwołałem dzisiejsze posiedzenie z porządkiem dziennym, który został Panom Senatorom rozesłany.

Jako sekretarzy zapraszam pp. senatorów: Hubicką i Wańkowicza. Listę mówców prowadzi s. Hubicka.

Protokół 38 posiedzenia uważam za przyjęty, gdyż nie wniesiono przeciw niemu zarzutów. Protokół 39 posiedzenia znajduje się do przejrzania w Biurze Senatu.

Dnia 21 marca r. b. otrzymałem od p. Prezesa Rady Ministrów pismo zawiadomieniem, że P. Prezydent Rzeczypospolitej postanowieniami z dnia 20 marca 1932 r. zwolnił pp.: dr. Leona Janta-Polczyńskiego z urzędu Ministra Rolnictwa, prof. dr. Leona Kozłowskiego z urzędu Ministra Reform Rolnych i p. Mieczysława Norwid-Neugebauera z urzędu Ministra Robót Publicznych i zamianował jednocześnie pp.: Seweryna Ludkiewicza Ministrem Rolnictwa i Ministrem Reform Rolnych, inż. Alfonsa Kühna Ministrem Robót Publicznych z pozostawieniem go na urzędzie Ministra Komunikacji i prof. Władysława Marjana Zawadzkiego — Ministrem.

Od p. Prezesa Rady Ministrów otrzymałem dnia 12 lipca r. b. pismo zawiadomieniem, że wobec zniesienia urzędu Ministra Robót Publicznych oraz ustanowienia urzędu Ministra Rolnictwa i Reform Rolnych P. Prezydent Rzeczypospolitej zarządzeniem z dnia 1 lipca r. b. zwolnił p. inż. Alfonsa Kühna z urzędu Ministra Robót Publicznych z pozostawieniem go na urzędzie Ministra Komunikacji oraz zwolnił p. Seweryna Ludkiewicza z urzędów Ministra Rolnictwa i Ministra Reform Rolnych i zamianował go Ministrem Rolnictwa i Reform Rolnych.

Dnia 6 września r. b. otrzymałem od p. Prezesa Rady Ministrów pismo zawiadomieniem, że P. Prezydent Rzeczypospolitej postanowieniami z dnia 5 września r. b. zwolnił pp.: Jana Piłsudskiego z urzędu Ministra Skarbu i inż. Alfonsa Kühna z urzędu Ministra Komunikacji i zamianował jednocześnie p. Ministra prof. Władysława Marjana Zawadzkiego Ministrem Skarbu oraz porucił kierownictwo Ministerstwa Komunikacji p. inż. Michałowi Butkiewiczowi.

Dnia 3 listopada r. b. otrzymałem od p. Prezesa Rady Ministrów pismo zawiadomieniem, że P. Prezydent Rzeczypospolitej postanowieniem z dnia 2 listopada 1932 r. zwolnił p. Augusta Załęskiego z urzędu Ministra Spraw Zagranicznych i zamianował jednocześnie p. Józefa Becka Ministrem Spraw Zagranicznych.

Od p. Prezesa Najwyższej Izby Kontroli otrzymałem dnia 29 września 1932 r. „Sprawozdanie Kontroli Państwowej z działalności za okres budżetowy 1931/32”. Sprawozdanie to znajduje się w Biurze Senatu i jest do przejrzania.

W dniu 2 grudnia r. b. otrzymałem od p. Prezesa Najwyższej Izby Kontroli „Uwagi Kontroli Państwowej o zamknięciach rachunków Państwa i wykonaniu budżetu za 1930/31 rok”.

Egzemplarze tych uwag zostały rozesłane członkom Komisji Skarbowo-Budżetowej, pozostałe zaś znajdują się w Biurze Senatu do użytku Panów Senatorów.

Mam smutny obowiązek do spełnienia, muszę mianowicie zakomunikować Wysokiej Izbie, iż podczas przerwy w naszych pracach ubył z grona parlamentarzystów polskich ś. p. senator dr. Ryszard Błędowski. (*Senatorowie wstają.*)

W zmarłym tracimy człowieka o wielkim sercu, człowieka nauki i wysokiej kultury, zacnego i czci godnego kolegę.

Ś. p. senator Ryszard Błędowski, zawdzięczając zdolnościom indywidualnym i głębokiej wiedzy, — zdobytej na studjach w Polsce, Szwajcarii, Francji i Włoszech, po uzyskaniu doktoratu nauk przyrodniczych, — w bardzo młodym wieku, jak dla uczonego, zostaje profesorem zwyczajnym Wolnej Wszechnicy Polskiej i obejmuje katedrę zoologii i anatomii porównawczej.

Niezależnie od pracy naukowej i pedagogicznej ś. p. senator Błędowski od wskrzeszenia Państwa Polskiego oddaje się z zamiłowaniem pracy społecznej, ze szczególnem zainteresowaniem i wyspecjalizowaniem zajmuje się sprawami samorządu miejskiego. Wielkie zalety charakteru oraz wiedza jego zjednały mu powszechne zaufanie społeczeństwa i uznanie tych, z którymi współpracował. W roku 1928 zostaje wybrany na posła Sejmu Rzeczypospolitej. W tymże roku otrzymał też godność radnego m. Warszawy, poczem w krótkim czasie zostaje wiceprezydentem stolicy. W roku 1930 wchodzi z wyboru z woj. lubelskiego do Senatu Rzeczypospolitej i bierze czynny udział w szczególności w pracach Komisji Administracyjnej i Samorządowej.

Śmierć zaskoczyła go w Berlinie, gdy powracał do Warszawy z delegacji na Międzynarodowy

Kongres Miast w Londynie, na którym chlubnie reprezentował samorząd miejski w Polsce.

Stwierdzam, że Wysoka Izba przez powstanie uczciła pamięć Zmarłego.

Na podstawie art. 2 Regulaminu Obrad Senatu i zgodnie z art. 111 i 113 Ordynacji Wyborczej do Sejmu i Senatu — proszę o stwierdzenie wygaśnięcia mandatu senatora dr. Ryszarda Błędowskiego z powodu śmierci.

Nie słyszę sprzeciwu, stwierdzam zatem, że Senat uznał mandat senatora dr. Ryszarda Błędowskiego za wygasły, o czym zawiadomię Państwową Komisję Wyborczą.

Udzieliłem urlopów senatorom: Aleksandrowi Dębskiemu, Iwanowskiemu, Kulerskiemu, Micińskiemu, Pępowskiemu, Wielowieyskiemu, Zakrzewskiemu i Zalewskiemu na jeden dzień, Korfantemu — na 3 dni, Sypniewskiemu i Zalewskiemu — na 10 dni i wicemarszałkowi Bojce — na 14 dni.

Proszę Izbę o udzielenie urlopów z powodu choroby senatorowie: ks. Bolt do dnia 1 lutego 1933 r., Stanisław Dąbski do 1 stycznia 1933 r. i Lubomirski na dwa miesiące. Nie słyszę sprzeciwu, uważam przeto, że urlopy powyższe zostały przez Izbę udzielone.

Wysoka Izbo!

Dziesięć lat minęło, gdy ówczesny Naczelnik Państwa Marszałek Józef Piłsudski otworzył Senat Odrodzonej Rzeczypospolitej.

Stenogram z pierwszego posiedzenia Senatu w dniu 28 listopada 1922 r. podaje:

Początek posiedzenia o godz. 4 min. 30 popoł. Obecny Rząd in corpore z Prezesem Rady Ministrów Julianem Nowakiem na czele, Prezes Najwyższej Izby Kontroli, Prezes Głównego Urzędu Ziemskiego oraz Podsekretarze Stanu. Na salę w otoczeniu świąty wchodzi Naczelnik Państwa Józef Piłsudski i wstępuje na trybunę.

Marszałek Piłsudski przemawia, charakteryzując następująco instytucję Senatu:

„Wielką jest tradycja Senatu w Polsce. W dziejach dawnej Polski, którą odnajdujemy nietylko w dawnych księgach i w badaniach współczesnych historyków, ale której pamięć żywym nieraz płomieniem wybucha w sercach, tęskniących do siły i potęgi naszej Ojczyzny, — praca i wytrwałość senatorów wpływały na losy kraju.

Lecz Konstytucja obecna zakreśla Senatowi rolę skromniejszą. Czyni ona z Panów nie główny motor pracy państwowej, ale zgodnie z duchem konstytucyj współczesnych krajów demokratycznych nakazuje Wam być rzecznikami rozsądku, rozważli i miary przy spełnianiu zadań, poruczonych naczelny organom władzy państwowej.

W pracy Waszej, Panowie, będziecie musieli z konieczności, wynikających z postanowień Konstytucji, przyjąć za dewizę swej działalności — miarę, by uniknąć zbyt licznych tarć i konfliktów, które powstawać mogą między współpracującymi instytucjami państwowymi.

Panowie, przy wybijając u nas i niezwykle ostrej, choć często bezskutecznej walce ugrupowań

politycznych brak poczucia miary stanowi nieraz o wysokiej szkodzie dla tego, co wszystkim jest drogim, dla pracy nad wzmocnieniem siły i odbudową dobrobytu Państwa i jego obywateli.

Pozwólcie więc, Panowie, wyrazić życzenie, abyście, jako instytucja państwowa, reprezentująca umiar, stawali w ciężkim zadaniu współpracy zawsze po stronie tych, którzy, czy to z urzędu, czy ze skłonności łagodzą tarcia, zmniejszają konflikty i doprowadzają do koniecznej równowagi zamierzeń, celów i środków”.

Następnie Naczelnik Państwa ogłosił Senat za otwarty i w serdecznych słowach powitał i powołał na przewodniczącego senjora senatora Bolesława Limanowskiego.

Dostojny senjor, obejmując przewodnictwo, w dłuższym przemówieniu dał wyraz radości, że „mamy niepodległość narodową i polityczną” i wzywał senatorów do zgodnej pracy Sejmu i Senatu i do łagodzenia walk partyjnych. „Starajmy się — mówił — gdy walka przekonaniowa zbyt nie się zaostrzy, łagodzić jej ostrość, doprowadzać zwaśnione strony do porozumienia się, do możliwych wzajemnych ustępstw”.

Przebieg tego pierwszego posiedzenia jest piękny. Rzucone zostały słowa poważne, pełne rozważli i umiłowania Ojczyzny.

Senat rozpoczął jednak swe prace w chwili wielkiego rozdarcia w Narodzie.

Rok zaledwie po uchwaleniu Konstytucji polskiej i złączeniu Ziemi Śląskiej z Rzeczpospolitą na widownię naszej historii wchodzi mara anarchji. Prezydent Rzeczypospolitej ś. p. Gabryel Narutowicz ginie od kuli morderczej zaledwie w parę tygodni po pierwszym tak podniosłym posiedzeniu naszego Senatu.

Czyż można nie zastanowić się głębiej nad tym zbiegiem zdarzeń. Trudno może wymagać, by świeżo zebrany Senat odegrał natychmiast rolę czynnika opanowującego zawiści i walki partyjne. Była to jednak chwila decydująca dla rozwoju polityki wewnętrznej Polski i gdyby siła oddziaływania tej właśnie atmosfery, która towarzyszyła otwarciu Senatu, była większa, rozwój stosunków może potoczyłby się inaczej.

Po tragicznych zdarzeniach na przełomie 1922 i 1923 roku przystępuje Senat do wykonywania codziennych zadań, przez Konstytucję mu przekazanych.

Dnia 12 stycznia 1923 roku uchwała Senat na wniosek prof. Józefa Buzka pierwszy Regulamin Senatu, który z szeregiem później wprowadzonych uzupełnień i dziś nas obowiązuje.

Cały ogrom ustawodawstwa polskiego ubiegłego dziesięciolecia jest przedmiotem prac tej Izby.

Jesteśmy obecnie już w trzeciej kadencji Senatu.

Kadencja pierwsza pod przewodnictwem Marszałka Wojciecha Trąpczyńskiego trwała od 28 listopada 1922 r. do 28 listopada 1927 r., a więc pełne pięć lat. Odbyto w tej kadencji 157 posiedzeń plenarnych, na których załatwiono 497 przedłożeń ustawodawczych.

W drugiej kadencji pod przewodnictwem Marszałka prof. Juliana Szymańskiego od dnia 27 marca

1928 r. do dnia 30 sierpnia 1930 r. na 31 posiedzeniach plenarnych załatwiono 96 ustaw.

W obecnej kadencji posiedzenie dzisiejsze jest z kolei 40-tym. Senat uchwalił dotychczas w tej kadencji 318 projektów ustawodawczych.

Ogółem w ciągu dziesięciu lat na 227 posiedzeniach załatwiono 911 projektów ustawodawczych, z których 173 zwrócono Sejmowi z propozycją zmian, 7 definitywnie odrzucono, a pozostałe uchwalono w brzmieniu, proponowanym przez Sejm.

W dniu 31 lipca 1926 r. uchwalił Senat Rzeczypospolitej zmiany w Konstytucji.

Prócz pracy ustawodawczej Senat czterokrotnie w okresie pierwszej kadencji brał udział w wyborach Prezydenta Rzeczypospolitej, wchodząc wspólnie z Sejmem w skład Zgromadzenia Narodowego.

Jeżeli z obowiązku sprawozdawczego podałem tu kilka cyfr, ilustrujących pracę ustawodawczą Senatu, to bynajmniej nie dlatego, bym nie doceniał tego, że nie ilość, a jakość i skuteczność pracy Senatu ma znaczenie istotne.

Nasze ustawodawstwo jest przedmiotem częstej i niepozbowionej podstaw krytyki. Senat narówni z innymi czynnikami ponosi odpowiedzialność za jego niedomagania, wydaje mi się jednak, że mogę z całym obiektywizmem stwierdzić, iż praca Senatu odbiła się na ustawodawstwie naszym korzystnie.

W zakresie techniki ustawodawczej działalność Senatu, nawet przy dzisiejszych uprawnieniach tej Izby, może być jeszcze zwiększona. Wiem, że troska o poziom ustawodawstwa spowodowała panów senatorów z prezydium Senatu do złożenia na dzisiejszym posiedzeniu wniosku o rozszerzenie działalności przewidzianego przez Regulamin Komitetu Techniki Ustawodawczej.

Nie mogę pominąć żywego oddźwięku, jaki znalazła w prasie rocznica dziesięciolecia Senatu. Jest to przecież jednym z dowodów, że praca w ciągu lat dziesięciu znalazła uznanie, a potrzeba udoskonalenia ustawodawstwa jest w społeczeństwie żywo odczuwana.

Senat pomyślany jest w Konstytucji jako druga Izba Ustawodawcza, wyłaniana drogą wyborów powszechnych przez szerokie koła społeczeństwa, różniąc się od składu Sejmu jedynie poziomem wieku.

Senatorowie i posłowie współpracują w jednych i tych samych ugrupowaniach politycznych i dlatego wpływ senatorów na bieg wypadków daje się trudno ustalić. Znaczna jego część rozwija się na terenie współpracy w klubach, a tylko niektóre wystąpienia na posiedzeniach Senatu są jego jawnym wyrazem. Z tego względu niewątpliwie znaczenie Senatu jest większe, niżby świadczyły o tem uchwały, powzięte w zakresie ustawodawstwa.

Podkreślam tę rolę senatorów i Senatu dlatego, by jasno uwydatnić, że w dziesięciu latach historii polskiej Senat Rzeczypospolitej był tej historii współtwórcą.

Nie chcę w mem przemówieniu wydawać sądu o działalności Senatu, nie chcę chwalić, ani ganić, nie chcę tembardziej sięgać tam, gdzie każdy

z obecnych lub dawniejszych członków tej Izby, sam ze swym sumieniem rachować się musi. Nie mogę jednak, jako Marszałek Senatu, mówiąc o dziesięcioleciu pracy, nie szukać zrozumienia roli tej instytucji, nie starać się wyjaśniać, czy w życiu naszego Państwa odpowiedziała ona swym zadaniom.

Z dewizy umiaru, łagodzenia tarć i harmonji w pracy państwowej poczęte ciało polityczne powołane jest bardziej, niż ktokolwiek do posiadania poczucia zbiorowego sumienia i żywej realizacji zapisanego tu hasła: *Salus Reipublicae suprema lex.*

A przecież Senat sięga w daleką przeszłość do świetnych kart naszych dziejów. „Wielką jest tradycja Senatu w Polsce” — powiedział, otwierając Senat, Naczelnik Państwa. Odrodzeni przed dziesięciu laty ciągniemy dziś tę przerwana historię.

Dzieje Senatu w dawnej Polsce, z Rady Królewskiej poczętego, zaczynają się, między innymi, wybitną rolą w połowie XV wieku, gdy to Senat polski stanął wyraźnie po stronie Kazimierza Jagiellończyka w konflikcie z biskupem Oleśnickim na tle polityki wobec Zakonu Krzyżaków. Król po długiej wojnie, przy czynnym poparciu szlachty chełmińsko-pomorskiej i miast z Gdańskiem na czele, Zakon zwyciężył i w roku 1466 przyłączył do Polski województwa: pomorskie, malborskie i chełmińskie, otwierając w ten sposób drogi polskie na fale Bałtyku.

Dziś znów mamy wśród nas senatorów, wybranych przez ludność Pomorza, a bandera nasza dociera do coraz to większej liczby dalekich portów.

Ulegał Senat dawnej Polski stałym przeobrażeniom, stanowiąc instytucję pośrednią między Radą Królewską a Wyższą Izbą Ustawodawczą, z dostojników państwowych złożoną, i w ciągu czterech wieków ponosi ważką odpowiedzialność za dzieje Państwa.

Wiele pięknych i wielkich postaci politycznych piastuje godności senatorskie.

W okresie Zygmunto-wskim Wawrzyniec Goślicki sławi postać senatora, na rzymskich opartą wzorach, tak świetnie, że jeszcze w XVIII-wym wieku dzieło jego wychodzi w języku angielskim i przynosi chlubę naszemu piśmiennictwu politycznemu.

W założeniu swoim winien był być Senat uosobieniem ponadstanowej myśli państwowej, winien był rozwijać się jako wyraziciel racji stanu zwycięskiej nad sobokostwem lub krótkowidztwem. Okazało się jednak, że Senat był zbyt słabo zarysowany w ustroju państwowym, by oprzeć się tym prądom rozkładowym i podważającym równowagę społeczną Państwa, jakie w XVII i XVIII wieku rozpanoszyły się w Rzeczypospolitej.

W połowie XVII stulecia rozlega się wprawdzie po Polsce głos z Senatu, głos przestrogi Marszałka Wielkiego Koronnego Łukasza Opalińskiego Senat był jednak za słaby, nie miał też dostatecznej spójni wewnętrznej... a i charakterów nie stało.

W okresie pierwszych kilku lat odrodzonego bytu niepodległego przeżyliśmy jakby ostrzegawczy skrót historii. Podobne dawnym błędy ustroju i wady polityczne Polaków znalazły dobitny wyraz.

Podobnie, jak w dawnej Polsce, nie uchroniliśmy się od wewnętrznego partyjnego rozdarcia.

Mieliśmy błyskawiczny sprawdzian, że należało ustroj Polski budować na gruncie pełni świadomości wad i zalet narodowych. Prace nad Konstytucją może zbyt mało na tem oparły się zrozumieniu. Znajomość psychiki narodu musi przede wszystkim kierować pracą tych, co fundamenty ustrojowe kładą pod gmach państwowy.

Psychika polska pozostała polską. W tem jest wielkość i siła naszego narodu. Naród, mimo wiekowej niewoli, pozostał sobą.

Ale tem bardziej naród, nauczony doświadczeniem, wymaga od pokolenia, które tworzy Państwo w nowym okresie jego bytu, by wejrzało w karty dziejów, by poznało to, co tkwi na dnie dusz i serc pokoleń Polaków, by złe i dobre strony zważyło i odepchnęło na zawsze widmo tragedji dziejowej.

Obecny Senat, jak zaznaczyłem na wstępie, ma za sobą dużo pożytecznej pracy. Senat okazał znaczną żywotność, wykorzystał przewidziane przez Konstytucję możliwości wpływu na ustawodawstwo, umiał utrwalić swe uprawnienia.

Wymaga jednak gruntownego przemyślenia jego konstytucyjne ujęcie, czy jest on należycie samoistnym i ważkim czynnikiem?

Czy nie jest zbyt podatnym do ulegania walkom wewnętrznym i waśniom?

Czy wreszcie zakres jego zadań należyte odpowiada potrzebom współczesnego państwa?

A przed Senatem Rzeczypospolitej są przecież obok ustawodawstwa i inne wielkie zadania. Jest obowiązek, który spoczywa na wszystkich organach Państwa — obowiązek stania na straży dobra całości Rzeczypospolitej przez należyte wszechstronne i z głębokiego rozumienia Polski płynące ujmowanie zagadnień i utwalanie takiego właśnie rozumienia spraw państwowych przez szerokie koła społeczeństwa.

W tej roli, Panowie Senatorowie, niema rywalizacji organów Państwa, w tej roli każda instytucja winna mieć jaknajwiększą ambicję. A Senat, wydaje mi się, jest tu szczególnie powołany.

Czasy, które przeżywamy, szarpiące u podstaw naszą cywilizację i kulturę, wymagają, by odrzucić taktyczną szermierkę słów, a szukać w rozprawach istotnych wartości myśli.

Czyż trybuna Senatu nie do tej właśnie przeznaczona jest roli?

W pracy naszej — mówił Naczelnik Państwa — musimy przyjąć za dewizę miarę, by unikać zbyt licznych tarć i konfliktów, musimy reprezentować umiar i doprowadzać, łagodząc tarcia, zmniejszając konflikty — do koniecznej równowagi zamierzeń, celów i środków

Dewiza piękna, zaszczytna, ale dewiza trudna. Jej stosowanie wymaga, by umiar nie stawał się słabością, wyrozumiałość — gnuśnością lub obojętnością, kompromis — odstępstwem od prawa i słuszności, a wola i autorytet — maską taktyki i formy.

Dlatego właściwa rola Senatu Rzeczypospolitej wymaga takiego samokrytycyzmu i takiej dojrzałości wewnętrznej, by dewizę miary spełniać, a buj-

nego pędu ku przyszłości, ku sławie, ku postępowi, który cechuje duszę polską, nie tylko nie tłumić, ale, by dawać mu kształty realne, wykończoną treść.

Zyjemy w okresie ciężkiego kryzysu gospodarczego, który nakazuje nam przede wszystkim troską otoczyć zagadnienia społeczne, by cierpienia nędzy łagodzić, a warunków rozwoju warsztatów pracy nie burzyć.

Państwo nasze ma obok tej kwestji wiele trudnych zadań, wymagających stanowczości i tolerancji, umiaru i zdolności decyzji.

A tu znów, sięgając do dziejów Senatu, znajdujemy piękną kartę z epoki Zygmunta Augusta, gdy to na Sejmie w Lublinie senatorowie Rzeczypospolitej z biskupem krakowskim, Padniewskim na czele, występują pojednawczo i, wspierając stanowisko Króla, przyczyniają się do pogodzenia dążeń posłów koronnych i Litwinów. W rezultacie staje epokowy akt Unji Lubelskiej w roku 1569.

Brak było natomiast w dawnych dziejach stałej i wytrwałej roli Senatu, jako czynnika hamującego tarcia i konflikty „między współpracującymi instytucjami państwowymi”.

W XVII i XVIII wieku nie podołał Senat zadaniu utrzymywania równowagi między Sejmem i Królem. Władza królewska Rzeczypospolitej po kawałku wyszarpywana nie znalazła dość silnego oparcia w Senacie. A równolegle z upadkiem znaczenia Senatu mocarstwowe stanowisko Rzeczypospolitej chyli się ku zachodowi.

Miałem już sposobność dwukrotnie zaznaczyć z tego miejsca, że ważne są zadania ustawodawcze doby obecnej, a góruje wśród nich zadanie naprawy ustroju państwowego.

Art. 125 Konstytucji daje Senatowi pod tym względem pełne z Sejmem równouprawnienie. W tych warunkach z tem większą wnikliwością spoglądać musimy na rozwój stosunków ustrojowych Polski, a także na te przemiany, jakie w życie narodów wprowadza rozwój społeczny i cywilizacyjny i nowe prądy myśli ludzkiej.

U schyłku starej niepodległej Polski na Sejmie Czteroletnim wielka postać Ignacego Potockiego, Marszałka Wielkiego Litewskiego, stworzyła piękną tradycję udziału i wpływu senatorów w naprawie ustroju Rzeczypospolitej.

Senat wspólnie z Sejmem dziś ma znów to wielkie zadanie do spełnienia. Autorytet Prezydenta Rzeczypospolitej, utrwalenie silnej władzy państwowej i harmonja współpracy wszystkich organów władzy stanowią zasadę kardynalną — dziś podobnie, jak w okresie poprzedzającym Trzeci Maj.

Praca nad sposobami jej realizacji przypada Izbowi Ustawodawczym. Zagadnienie przyszłego ujęcia Senatu wysuwa się tu także, jako jeden z punktów istotnych. W tym zakresie doświadczenie i głos Panów Senatorów niewątpliwie zaważą, gdy będą oparte o realną ocenę warunków i pozbawione choć cienia jednostronności.

W dziesięciolecie życzę nam wszystkim, Panowie Senatorowie, by było nam dane spełnić zaszczytny obowiązek pracy ustawodawczej i wzmocnienia

podstaw konstytucyjnych państwowości polskiej, sięgając wzrokiem naprzód, a ujmując rzecz ze zrozumieniem nurtu historii, tak, by wspólne dzieło Sejmu i Senatu nie tylko żyło, ale by rozwojowi Rzeczypospolitej właściwy nadawało kierunek. (Oklaski.)

Zarządzam 10-minutową przerwę.

(Po przerwie.)

Marszałek: Wznawiam posiedzenie.
Głos ma p. Prezes Rady Ministrów.

Prezes Rady Ministrów Prystor: Wysoka Izbo! Korzystając z dzisiejszego, pierwszego w tej sesji posiedzenia Senatu, pragnę podzielić się z Panami paroma uwagami na temat obecnej sytuacji oraz zarysować w najogólniejszych liniach tę drogę, po której kroczy Rząd w walce z trudnościami ekonomicznymi, dającymi się nam już od trzech lat we znaki. Wkraczamy wraz z całym światem w czwarty rok kryzysu. W ciągu tych trzech lat ubiegłych mieliśmy do czynienia ze stałem, niemal z dnia na dzień postępującym pogarszaniem się choroby gospodarczej.

Symptomaty tej choroby Panowie Senatorowie chyba dostatecznie znają. We wszystkich państwach znajdują one swój wyraz w ogromnym pogorszeniu się dochodów obywateli, w spadku cen, w spadku produkcji i obrotów gospodarczych oraz w stałym zwiększaniu się bezrobocia. Te skutki kryzysu wszędzie są niesłychanie ciężkie. Popsuły one nie tylko stosunki wewnątrz poszczególnych krajów, ale i potaręły więzy, łączące dotychczas te kraje. Obroty handlowe 48-iu państw świata z 265 miliardów zł w pierwszej połowie 1929 r. zmniejszyły się do 107 miliardów zł w tym samym okresie roku bieżącego, spadły więc o 60%. Ruch kapitałów zamarł niemal zupełnie, a jeżeli ma jeszcze miejsce, to chyba jedynie w postaci wycofywania kredytów i ściągania należności przez kraje wierzycielskie, co komplikuje sytuację krajów dłużniczych, wśród których znajduje się i nasze Państwo.

Jak dotychczas, wszelkie próby w skali światowej przeciwdziałania postępowi skutków kryzysu nie wydały rezultatów. Świadomość konieczności porozumienia się wszystkich czynników, będących dziś z sobą w wojnie i gotowość poniesienia koniecznych ofiar przez wszystkich dla wyjścia z trudnej sytuacji — bardzo opornie i powoli toruje sobie drogę w świecie.

Liczne konferencje międzynarodowe nie doprowadziły do ustalenia realnego, choćby najskromniejszego, solidarnego planu działania. Czerwcową konferencja w Lozannie dała wprawdzie pewne wyniki, powodując znaczne odprężenie psychiczne — budzący się optymizm uległ jednak w ostatnich tygodniach osłabieniu pod wpływem przeszkód, na które napotkał w świecie problem długów międzypaństwowych. Okazało się jeszcze raz, że na terenie międzynarodowym nie jest łatwo znaleźć wspólny język i właściwą drogę wyjścia z labiryntu rozlicznych sprzecznych interesów ekonomicznych i politycznych.

Być może, że dopiero zapowiedziana ogólnosiwiatowa konferencja w Londynie wypracuje jakiś konkretny plan współdziałania państw dla zwalczania piętrzących się wszędzie trudności. Stoją przed nią nierozwiązane dotychczas problemy pieniężne i kredytowe, zagadnienie zniesienia trudności w obrocie walut, ożywienie ruchu kapitałów, podniesienie poziomu cen płodów rolniczych i surowców, rozluźnienie restrykcji w handlu międzynarodowym i tym podobne kwestje, od których rozwiązania zależy odbudowa gospodarstwa światowego.

Panowie Senatorowie rozumiecie, jak na tle tej powszechnie ciężkiej sytuacji kształtuje się wewnętrzne położenie gospodarcze Polski. Skoro w krajach wysoko postawionych na szczelu rozwoju gospodarki kapitalistycznej mamy do czynienia z potężnymi wstrząsami, z milionami bezrobotnych i marszami głodnych do stolic państw, skoro różne próby podejmowane w tych państwach w kierunku powstrzymania procesów kryzysowych pozostają bez skutku, — Polska nie może być oazą szczególności i dobrobytu.

Przebieg kryzysu gospodarczego w naszym kraju wykazuje te same znamiona, jakie cechują rozwój sytuacji w innych państwach europejskich i zamorskich. Na jednych odcinkach znamiona te występują, być może, ostrzej, procesy spadkowe sięgają głębiej, na innych są one słabsze, nawet korzystniejsze dla nas. Jedno jest pewne: pośród trudności, trawiących świat dzisiejszy, bynajmniej nie okazaliśmy się bezradni i dzisiaj u progu czwartego roku kryzysu, szanse nasze w dalszej walce z trudnościami bynajmniej nie są gorsze, aniżeli w jakimkolwiek innym kraju. Przeciwnie, z całą stanowczością można stwierdzić, że w porównaniu z wielu krajami szanse te są dla nas nawet lepsze dlatego, że pomimo wielkiego nacisku na nas w sytuacji ogólnej, pomimo ujemnego oddziaływania wydarzeń zagranicznych na nasze wewnętrzne położenie gospodarcze, zdołaliśmy uchronić nasz aparat ekonomiczny przed dezorganizacją i zapewnić sobie możliwość dalszej pracy nad poprawą sytuacji.

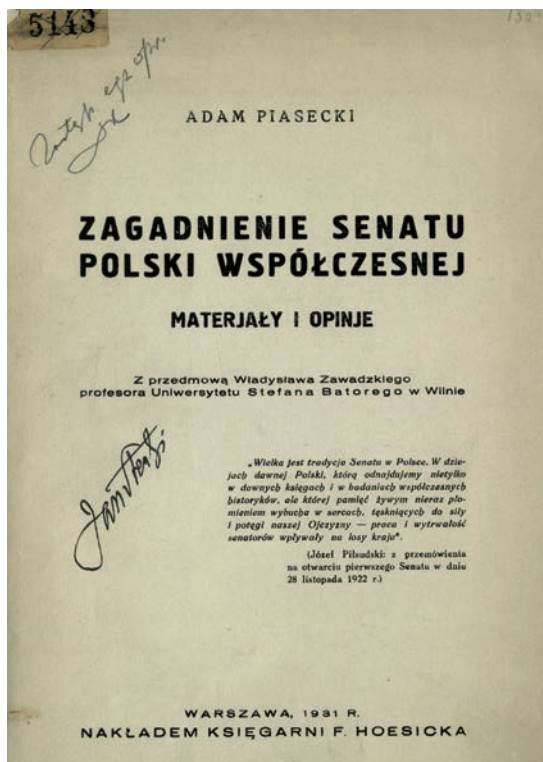
Dla wielu z Panów może wydać się zdawkowym truizmem, iż Rząd od 3 lat broni z całą bezwzględnością stałości waluty i równowagi budżetowej, że te podstawowe wartości, dzięki konsekwentnym wysiłkom w tym kierunku, zostały utrzymane, wskutek czego aparat gospodarczy, aczkolwiek pracujący w tempie mocno zwolnionem, może jednak pracować w atmosferze pewności. Ten moment jest nader istotny dla charakterystyki naszej sytuacji. Okupiona dużymi ofiarami stałość pieniądza i równowaga budżetu dają każdemu obywatelowi gwarancję, że wysiłki jego i ofiary nie pójdą na marne, że choć niejednemu warsztatowi pracy ciężko dziś związać koniec z końcem, to jednak pracować on może bez niespodzianek i powoli dostosować się do warunków ukształtowanych przez kryzys.

Drugi, nie mniej istotny moment, to utrzymanie naszego autorytetu na zewnątrz. W stosunkach z zagranicą nie wprowadziliśmy — jak to uczyniły inne państwa — ograniczeń dewizowych i nie znajdujemy się w sytuacji, która by wskazywała na konieczność ich wprowadzenia.

Gwiazdka dla dzieci pracowników Sejmu i Senatu w sali bufetowej Sejmu, 1932 r.
[Narodowe Archiwum Cyfrowe]

Broszura *Zagadnienie Senatu Polski współczesnej (...)*, aut. Adam Piasecki, Warszawa 1931.
[Biblioteka Sejmowa, Wydział Muzealiów]

Posiedzenie senackiej Komisji Spraw Zagranicznych. Widoczni m.in. marszałek Senatu Władysław Raczkiewicz (trzeci z prawej), senator Wojciech Korfanty (piąty z prawej) i senator Dorota Kłuszyńska, 1932 r.
[Narodowe Archiwum Cyfrowe]

Teka Marszałek Piłsudski w 13 karykaturach (...), plansza nr 10 – Powrót Taty,
rys. Zdzisław Czermański, Paryż 1931.
[Biblioteka Sejmowa, Wydział Muzealiów, fot. Marek Machay]

Pokaz polskiego sprzętu wojskowego przed gmachem Senatu, zorganizowany dla senackiej Komisji Budżetowej, 1933 r. [Narodowe Archiwum Cyfrowe]

Debata budżetowa w sali plenarnej Senatu. Przemówienie premiera Leona Kozłowskiego, 1935 r. [Narodowe Archiwum Cyfrowe]

Ponownie wybrany na urząd Prezydenta RP Ignacy Mościcki powraca po uroczystości na Zamek Królewski w Warszawie. Widoczny m.in. marszałek Senatu Władysław Raczkiewicz, 1933 r. [Narodowe Archiwum Cyfrowe]

DZIENNIK USTAW

RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

28 lutego

№ 16.

Rok 1934.

T R E Ś C :

DEKLARACJA

- Poz.: 124—między Polską a Niemcami o niestosowaniu przemocy, podpisana w Berlinie dnia 26 stycznia 1934 r. 275
- 125—Oświadczenie rządowe z dnia 24 lutego 1934 r. w sprawie wymiany dokumentów ratyfikacyjnych deklaracji pomiędzy Rzeczpospolitą Polską a Rzeszą Niemiecką o niestosowaniu przemocy, podpisanej w Berlinie dnia 26 stycznia 1934 r. 277

ROZPORZĄDZENIE RADY MINISTRÓW

- Poz.: 126—z dnia 21 lutego 1934 r. o organizacji Akademii Sztuk Pięknych w Warszawie 278

ROZPORZĄDZENIA MINISTRÓW:

- Poz.: 127—Spraw Wewnętrznych z dnia 23 stycznia 1934 r. o zmianie granic miasta Otyki w powiecie łuckim, województwie wołyńskim 278
- 128—Spraw Wewnętrznych z dnia 1 lutego 1934 r. o zmianie granic miasta Wielunia w powiecie wieluńskim, województwie łódzkim 278
- 129—Spraw Wewnętrznych z dnia 6 lutego 1934 r. o zmianie granic miasta Zakopanego w powiecie nowotarskim, województwie krakowskim 279
- 130—Spraw Wewnętrznych z dnia 20 lutego 1934 r. o zmianie granic miasta Buczacza w powiecie buczackim, województwie tarnopolskim. 279
- 131—Skarbu, Spraw Zagranicznych oraz Sprawiedliwości z dnia 19 stycznia 1934 r. w sprawie fundusów Mieszanego Trybunału Rozjemczego polsko-niemieckiego w Paryżu 280
- 132—Skarbu z dnia 17 lutego 1934 r. o zmianie taryfy na wyroby tytoniowe 280
- 133—Skarbu z dnia 24 lutego 1934 r. w sprawie obliczenia i poboru nadzwyczajnej daniny majątkowej w 1934 r. 281

OŚWIADCZENIE RZĄDOWE

- Poz.: 134—z dnia 27 grudnia 1933 r. w sprawie złożenia przez Urugwaj i Kolumbię dokumentów ratyfikacyjnych międzynarodowej konwencji określającej najniższy wiek dopuszczania dzieci do pracy w marynarce, przyjętej jako projekt dnia 9 lipca 1920 r. w Genewie na Ogólnej Konferencji Międzynarodowej Organizacji Pracy Ligi Narodów 282

124.

DEKLARACJA

między Polską a Niemcami o niestosowaniu przemocy, podpisana w Berlinie dnia 26 stycznia 1934 r.

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ,
MY, IGNACY MOŚCICKI,
PREZYDENT RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ,

wszem wobec i każdemu zosobna, komu o tem wiedzieć należy, wiadomem czynimy:

W dniu dwudziestym szóstym stycznia tysiąc dziewięćset trzydziestego czwartego roku podpisana została w Berlinie między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Rzeszy Niemieckiej deklaracja o niestosowaniu przemocy o następującem brzmieniu dosłownem:

DEKLARACJA.

Rząd Polski i Rząd Niemiecki uważają, że nastąpił moment, aby rozpocząć nowy okres w stosunkach politycznych polsko-niemieckich przez bezpośrednie porozumiewanie się jednego państwa z drugim. Wobec tego zdecydowały się one przez niniejszą Deklarację położyć podstawę dla przyszłego kształtowania się tych stosunków.

Oba Rządy wychodzą przytem z założenia, że utrzymanie i utrwalenie stałego pokoju pomiędzy ich krajami stanowi istotny warunek dla powszechnego pokoju w Europie. Wobec tego są one zdecydowane opierać swoje wzajemne stosunki na zasadach zawartych w Pakcie Paryskim z dnia 27 sierpnia 1928 r. i pragną określić bliżej zastosowanie tych zasad, o ile chodzi o stosunki polsko-niemieckie.

Przytem każdy z obu Rządów stwierdza, że przyjęte przezeń dotychczas w stosunku do innych zobowiązania międzynarodowe nie stoją na przeszkodzie pokojowemu rozwojowi ich wzajemnych stosunków, nie są w sprzeczności z niniejszą Deklaracją i przez tę Deklarację nie są naruszone. Pozatem oba Rządy stwierdzają, że niniejsza Deklaracja nie dotyczy takich zagadnień, które, zgodnie z prawem międzynarodowym, należy uważać za należące wyłącznie do spraw wewnętrznych jednego z obu państw.

Oba Rządy oświadczają, że jest ich zamiarem porozumiewać się bezpośrednio we wszelkiego rodzaju zagadnieniach, dotyczących ich wzajemnych stosunków. W razie gdyby wynikły pomiędzy nimi kwestje sporne, którychby się nie dało załatwić w drodze bezpośrednich rokowań, oba Rządy będą szukały tych rozwiązań w każdym poszczególnym wypadku we wzajemnym porozumieniu przy pomocy innych sposobów pokojowych, przyczem, w razie potrzeby, nie uchybia to możliwości zastosowania tych rodzajów postępowania, które są przewidziane dla takiego wypadku w innych obowiązujących je wzajemnie porozumieniach. W żadnym jednak wypadku nie będą się one uciekały do stosowania przemocy w celu załatwienia tego rodzaju spraw spornych.

Stworzona na powyższych zasadach gwarancja pokoju ułatwi obu Rządom doniosłe zadanie znajduwania dla zagadnień politycznych, gospodarczych i kulturalnych rozwiązań opartych na sprawiedliwym i słusznym wyrównaniu obustronnych interesów.

Oba Rządy są przeświadczone, że stosunki pomiędzy ich krajami będą się w ten sposób owocnie rozwijały i doprowadzą do ugruntowania dobrego sąsiedzkiego pożycia, co nie tylko dla ich obu krajów, ale i dla pozostałych narodów Europy będzie miało zbawienne następstwa.

Niniejsza Deklaracja będzie ratyfikowana i dokumenty ratyfikacyjne zostaną możliwie szybko wymienione w Warszawie. Deklaracja pozostanie w mocy w ciągu okresu dziesięciu lat, licząc od dnia wymiany dokumentów ratyfikacyjnych. W razie, jeżeli

ERKLÄRUNG

Die Polnische Regierung und die Deutsche Regierung halten den Zeitpunkt für gekommen, um durch eine unmittelbare Verständigung von Staat zu Staat eine neue Phase in den politischen Beziehungen zwischen Polen und Deutschland einzuleiten. Sie haben sich deshalb entschlossen, durch die gegenwärtige Erklärung die Grundlage für die künftige Gestaltung dieser Beziehungen festzulegen.

Beide Regierungen gehen von der Tatsache aus, dass die Aufrechterhaltung und Sicherung eines dauernden Friedens zwischen ihren Ländern eine wesentliche Voraussetzung für den allgemeinen Frieden in Europa ist. Sie sind deshalb entschlossen, ihre gegenseitigen Beziehungen auf die im Pakt von Paris vom 27. August 1928 enthaltenen Grundsätze zu stützen, und wollen, insoweit das Verhältnis zwischen Polen und Deutschland in Betracht kommt, die Anwendung dieser Grundsätze genauer bestimmen.

Dabei stellt jede der beiden Regierungen fest, dass die von ihr bisher schon nach anderer Seite hin übernommenen internationalen Verpflichtungen die friedliche Entwicklung ihrer gegenseitigen Beziehungen nicht hindern, der jetzigen Erklärung nicht widersprechen und durch diese Erklärung nicht berührt werden. Sie stellen ferner fest, dass diese Erklärung sich nicht auf solche Fragen erstreckt, die nach internationalem Recht ausschliesslich als innere Angelegenheiten eines der beiden Staaten anzusehen sind.

Beide Regierungen erklären ihre Absicht, sich in den ihre gegenseitigen Beziehungen betreffenden Fragen, welcher Art sie auch sein mögen, unmittelbar zu verständigen. Sollten etwa Streitfragen zwischen ihnen entstehen und sollte sich deren Bereinigung durch unmittelbare Verhandlungen nicht erreichen lassen, so werden sie in jedem besonderen Falle auf Grund gegenseitigen Einvernehmens eine Lösung durch andere friedliche Mittel suchen, unbeschadet der Möglichkeit, nötigenfalls diejenigen Verfahrensorten zur Anwendung zu bringen, die in den zwischen ihnen in Kraft befindlichen anderweitigen Abkommen für solchen Fall vorgesehen sind. Unter keinen Umständen werden sie jedoch zum Zweck der Austragung solcher Streitfragen zur Anwendung von Gewalt schreiten.

Die durch diese Grundsätze geschaffene Friedensgarantie wird den beiden Regierungen die grosse Aufgabe erleichtern, für Probleme politischer, wirtschaftlicher und kultureller Art Lösungen zu finden, die auf einem gerechten und billigen Ausgleich der beiderseitigen Interessen beruhen.

Beide Regierungen sind der Überzeugung, dass sich auf diese Weise die Beziehungen zwischen ihren Ländern fruchtbar entwickeln und zur Begründung eines gutnachbarlichen Verhältnisses führen werden, das nicht nur ihren beiden Ländern, sondern auch den übrigen Völkern Europas zum Segen gereicht.

Die gegenwärtige Erklärung soll ratifiziert und die Ratifikationsurkunden sollen so bald als möglich in Warschau ausgetauscht werden. Die Erklärung gilt für einen Zeitraum von 10 Jahren, gerechnet vom Tage des Austausches der Ratifikationsurkunden

DZIENNIK USTAW

RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

24 kwietnia

№ 30.

Rok 1935.

TREŚĆ:

USTAWA KONSTYTUCYJNA:

Poz.: 227—z dnia 23 kwietnia 1935 r. 497

227.

Na mocy art. 44 Konstytucji ogłaszam ustawę następującej treści:

USTAWA KONSTYTUCYJNA

z dnia 23 kwietnia 1935 r.

L. Rzeczpospolita Polska.

Art. 1.

(1) Państwo Polskie jest wspólnym dobrem wszystkich obywateli.

(2) Wskrzeszone walką i ofiarą najlepszych swoich synów ma być przekazywane w spadku dziejowym z pokolenia w pokolenie.

(3) Każde pokolenie obowiązane jest wysiłkiem własnym wzmocnić siłę i powagę Państwa.

(4) Za spełnienie tego obowiązku odpowiada przed potomnością swoim honorem i swoim imieniem.

Art. 2.

(1) Na czele Państwa stoi Prezydent Rzeczypospolitej.

(2) Na Nim spoczywa odpowiedzialność wobec Boga i historii za losy Państwa.

(3) Jego obowiązkiem naczelnym jest troska o dobro Państwa, gotowość obronna i stanowisko wśród narodów świata.

(4) W Jego osobie skupia się jednolita i niepodzielna władza państwowa.

Art. 3.

(1) Organami Państwa, pozostającymi pod zwierzchnictwem Prezydenta Rzeczypospolitej, są:

Rząd,
Sejm,
Senat,
Siły Zbrojne,
Sądy,
Kontrola Państwowa.

(2) Ich zadaniem naczelnym jest służenie Rzeczypospolitej.

Art. 4.

(1) W ramach Państwa i w oparciu o nie kształtuje się życie społeczeństwa.

(2) Państwo zapewnia mu swobodny rozwój, a gdy tego dobro powszechne wymaga, nadaje mu kierunek lub normuje jego warunki.

(3) Państwo powoła samorząd terytorjalny i gospodarczy do udziału w wykonywaniu zadań życia zbiorowego.

Art. 5.

(1) Twórczość jednostki jest dźwignią życia zbiorowego.

(2) Państwo zapewnia obywatelom możliwość rozwoju ich wartości osobistych oraz wolność sumienia, słowa i zrzeczeń.

wo brać udział w posiedzeniach Sejmu oraz przemawiać poza kolejną mówców.

(2) Posłowie mogą zwracać się do Prezesa Rady Ministrów i Ministrów z interpelacjami w sprawach, dotyczących ich zakresu działania, w sposób określony regulaminem.

(3) Prezes Rady Ministrów lub interpelowany Minister obowiązany jest udzielić odpowiedzi w ciągu czterdziestu pięciu dni albo podać powody, uzasadniające odmowę udzielenia wyjaśnień.

V. Senat.

Art. 46.

(1) Senat, jako druga Izba Ustawodawcza, rozpatruje budżet i projekty ustaw, uchwalone przez Sejm, oraz uczestniczy w wykonywaniu kontroli nad długami Państwa.

(2) Nadto Senat narowni z Sejmem, choć bez prawa początkowania, bierze udział w rozstrzygnięciu następujących spraw:

- a) o wniosku, żądającym ustąpienia Rządu lub Ministra;
- b) o ustawach, zwróconych Izdom Ustawodawczym przez Prezydenta Rzeczypospolitej do ponownego rozpatrzenia;
- c) o zmianie Konstytucji;
- d) o uchyłaniu zarządzeń, wprowadzających stan wyjątkowy.

Art. 47.

(1) Senat składa się z senatorów, powołanych w 1/3 przez Prezydenta Rzeczypospolitej, a w 2/3 w drodze wyborów.

(2) Kadencja Senatu rozpoczyna się i kończy jednocześnie z kadencją Sejmu.

(3) Ordynacja wyborcza do Senatu określi liczbę senatorów oraz sposób ich powoływania tudzież oznaczy kategorie osób, którym służyć będzie prawo wybierania i wybieralności.

Art. 48.

Art. 34 — 45, dotyczące Sejmu, stosuje się odpowiednio do Senatu.

VI. Ustawodawstwo.

Art. 49.

- (1) Aktami ustawodawczymi są:
- a) ustawy,
  - b) dekrety Prezydenta Rzeczypospolitej.

(2) Żaden akt ustawodawczy nie może stać w sprzeczności z Konstytucją.

Art. 50.

(1) Prawo inicjatywy ustawodawczej służy Rządowi i Sejmowi.

(2) Inicjatywa ustawodawcza w sprawach budżetu, kontyngentu rekruta i ratyfikacji umów międzynarodowych należy wyłącznie do Rządu.

(3) Sejm nie może bez zgody Rządu uchwalić ustawy, pociągającej za sobą wydatki ze Skarbu Państwa, dla których niema pokrycia w budżecie.

Art. 51.

Zaciągnięcie pożyczki państwowej, zbycie lub obciążenie nieruchomości majątku państwowego, oszacowanie na kwotę ponad 100.000 złotych, nałożenie podatków lub opłat publicznych, ustanowienie ceł lub monopolu, ustalenie systemu monetarnego, jak również przyjęcie gwarancji finansowej przez Skarb Państwa — może nastąpić tylko na mocy aktu ustawodawczego.

Art. 52.

(1) Umowy z innymi państwami: handlowe, celne, obciążające stałe Skarb Państwa, zawierające zobowiązanie nałożenia nowych ciężarów na obywateli albo powodujące zmianę granic Państwa — wymagają przed ratyfikacją zgody Izby Ustawodawczej, wyrażonej w ustawie.

(2) Prezydent Rzeczypospolitej w przypadkach niecierpiących zwłoki może przed ratyfikacją, na wniosek Rady Ministrów, wprowadzić tymczasowo w życie wszystkie lub niektóre postanowienia, zawarte w umowach handlowych lub celnych.

Art. 53.

(1) Każdy projekt ustawy, przez Sejm uchwalony, będzie przekazany Senatowi do rozpatrzenia.

(2) Uchwałę Senatu, odrzucającą projekt lub wprowadzającą w nim zmiany, uważa się za przyjętą, jeżeli Sejm nie odrzuci jej większością 3/5 głosów.

Art. 54.

(1) Prezydent Rzeczypospolitej stwierdzi podpisem moc ustawy konstytucyjnie

Grupa dziewcząt ukraińskich
[Narodowe Archiwum Cyfrowe]

Występ chóru ukraińskiego
podczas uroczystej akademii
z okazji imienin
Marszałka Józefa Piłsudskiego
w Równem, 1935 r.
[Narodowe Archiwum Cyfrowe]

Chłopiec białoruski
na targowisku w Nieświeżu,
1934 r.
[Narodowe Archiwum Cyfrowe]

Dzieci i młodzież łemkowska podczas uroczystych obchodów rocznicy Konstytucji 3 maja w Gorlicach, 1933 r.
[Narodowe Archiwum Cyfrowe]

Grupa niemieckich rolników z Wołynia, fot. z lat 1918–1937.
[Narodowe Archiwum Cyfrowe]

Senat
Rzeczypospolitej Polskiej
IV kadencji
1935–1938

Marszałek Aleksander Prystor przewodniczy obradom Senatu, 1935 r.
[Narodowe Archiwum Cyfrowe]

Antoni Horbaczewski
wł. Horbaczewskyj Antin
(1856–1944)

Marszałek senior Senatu IV kadencji
(1935–1938)

Urodził się w 1856 r. w Zarubińcach koło Zbaraża na Podolu w rodzinie ukraińskiej. W okresie nauki w gimnazjum w Tarnopolu był aktywnym członkiem kółek samokształceniowych w ramach konspiracyjnej organizacji Studenskiej Hromady. Po ukończeniu szkoły w 1874 r. rozpoczął studia prawnicze na uniwersytecie we Lwowie. W trakcie studiów odbył roczną służbę wojskową i otrzymał stopień oficerski, działał także w organizacjach ukraińskich (od 1899 r. był członkiem Ukraińskiej Narodowo-Demokratycznej Partii). W latach 1883–1884 pracował jako dziennikarz, był wydawcą pisma „Diło”. W 1889 r. był współinicjatorem powstania pierwszego czasopisma prawniczego w języku ukraińskim.

Po uzyskaniu w 1888 r. doktoratu nauk prawnych od 1893 r. prowadził kancelarię adwokacką w Czortkowie (późniejsze woj. tarnopolskie). W 1912 r. został wybrany do Trybunału Stanu w Wiedniu, zaś w 1913 został posłem Sejmu Krajowego Galicji i Lodomerii.

W latach 1918–1919 był członkiem Rady Narodowej Zachodnio-Ukraińskiej Republiki Ludowej (ZURL) z siedzibą we Lwowie. W okresie walk polsko-ukraińskich przebywał w Drohobyczu, gdzie pełnił obowiązki komisarza rządu ZURL. W marcu 1919 r. wycofał się z armią ukraińską do Kamieńca Podolskiego, skąd udał się jako przedstawiciel rządu ZURL na rozmowy polsko-ukraińskie w Warszawie. Po ich niepowodzeniu powrócił do Drohobycza. Osiadł ponownie w Czortkowie, gdzie pracował w miejskim Wydziale Powiatowym oraz stał na czele Ukraińskiego Powiatowego Związku Spółdzielczego.

Karierę parlamentarną rozpoczął w 1928 r., startując w wyborach do Senatu II kadencji

Senator Antoni Horbaczewski
[Narodowe Archiwum Cyfrowe]

jako kandydat z okręgu tarnopolskiego. Będąc członkiem Ukraińskiego Zjednoczenia Narodowo-Demokratycznego, reprezentował w Senacie mniejszość ukraińską. W wyborach do Senatu III kadencji ponownie został wybrany na senatora. Do końca tej kadencji przewodniczył Ukraińskiemu Klubowi Parlamentarnemu. W 1935 r. został ponownie senatorem w wyniku powołania go przez prezydenta RP Ignacego Mościckiego. Dostał wówczas zaszczytu, jako marszałek senior, przewodniczenia pierwszemu posiedzeniu Senatu IV kadencji, na początku października 1935 r.

Przez 10 lat pracy parlamentarnej zajmował liczne funkcje i stanowiska, będąc m.in. zastępcą przewodniczącego Komisji Prawniczej oraz członkiem senackich komisji: Spraw Zagranicznych i Wojskowych, Regulaminowej, Skarbowo-Budżetowej i Administracji. Brak jest informacji na temat jego losów do wybuchu wojny oraz podczas wojny. Zmarł w Sanoku 26 kwietnia 1944 r.

Bibliografia

Petriw M., *Z dziejów адвокатуры української в Polsce (cz.1)*, „Palestra” 2007, nr 5/6.
Parlamentarzyści polscy, [w:] *Bazy wzorcowe*, [w:] *Katalogi i bazy BS*, Biblioteka Sejmowa.

Aleksander Prystor (1874–1941)

**Marszałek Senatu IV kadencji
(1935–1938)**

Urodził się 2 stycznia 1874 r. w Wilnie w rodzinie Feliksa i Marii z domu Olejnik. Po ukończeniu gimnazjum w Wilnie, w latach 1894–1901 studiował nauki matematyczne i medyczne na uniwersytetach w Moskwie i Dorpacie. Już w okresie studiów zetknął się z ruchem socjalistycznym, nawiązując kontakty z Józefem Piłsudskim i Walerym Sławkiem. Wychowany w szacunku dla postaw romantycznych, powstań i tradycji narodowej, w 1904 r. podjął działalność niepodległościową w szeregach konspiracyjnej Polskiej Partii Socjalistycznej. Podczas rewolucji 1904–1905 wspólnie z Józefem Piłsudskim stworzył Organizację Bojową PPS – antycarską formację paramilitarną. Kilka lat później, 26 września 1908 r., wziął udział w słynnej, zorganizowanej przez Piłsudskiego, akcji ekspropriacyjnej pod Bezdunami koło Wilna. Celem akcji, w której wzięło udział aż czterech przyszłych premierów rządu Rzeczypospolitej (Józef Piłsudski, Walery Sławek, Tomasz Arciszewski oraz Aleksander Prystor), było zdobycie pieniędzy przewożonych rosyjskim pociągiem pocztowym z Wilna do Petersburga. W jej wyniku zdobyto 200 tys. rubli. Pieniądze te zostały przeznaczone na dalszą działalność konspiracyjną, w tym na powstające w Galicji polskie organizacje wojskowe (Związek Walki Czynnej).

W latach 1908–1912 Aleksander Prystor był uczestnikiem pierwszego kursu oficerskiego

Aleksander Prystor, Warszawa, brak daty
[Narodowe Archiwum Cyfrowe]

legalnego Związku Strzeleckiego w Krakowie, który ukończył w stopniu kapitana. Po oddelegowaniu do Kongresówki, w 1912 r. został aresztowany przez władze carskie, osądzony, następnie skazany na 7 lat katorgi i zesłany w głąb Rosji. Po odzyskaniu wolności w wyniku rewolucji lutowej 1917 r. poświęcił się pracy politycznej w sekcji PPS w Moskwie oraz w Komitecie Głównym Polskiego Towarzystwa Pomocy Ofiarom Wojny. W maju 1918 r. przybył do Warszawy, gdzie z racji posiadanego wykształcenia medycznego objął stanowisko radcy w Ministerstwie Zdrowia Publicznego i Ochrony Pracy w powołanym przez Radę Regencyjną rządzie Jana Kucharzewskiego. W tym okresie działał również w Polskiej Organizacji Wojskowej (POW), wchodząc w skład jej Komendy Naczelnej. Pamiętne go 10 listopada 1918 r. na-

leżał do grona osób witających na warszawskim dworcu powracającego z twierdzy więzienia magdeburskiego Józefa Piłsudskiego. W latach 1918–1921 Aleksander Prystor wchodził w skład kolejnych rządów, m.in. w pierwszym, utworzonym z 6 na 7 listopada 1918 r., rządzie Ignacego Daszyńskiego pełnił funkcję podsekretarza stanu w Ministerstwie Pracy i Opieki Społecznej. W tym trudnym okresie budowania niepodległego państwa dzielił pracę urzędnika państwowego ze służbą wojskową. Podczas pamiętnej bitwy warszawskiej 15 sierpnia 1920 r. pełnił przy Naczelnym Wodzu stanowisko oficera do specjalnych zadań, m.in. będąc najbardziej zaufanym łącznikiem między Józefem Piłsudskim a gen. Lucjanem Żeligowskim, który zasłynął z zajęcia Wilna (proklamacja Litwy Środkowej) w październiku 1920 r. dowodząc 1. Dywizją Litewsko-Białoruską.

Po zakończeniu wojny Aleksander Prystor pozostał w wojsku i do końca lat 20. pełnił tam wiele odpowiedzialnych funkcji. Był m.in. szefem Oddziału Personalnego Biura Ścisłej Rady Wojennej, komendantem Powiatowej Komisji Uzupełnień w Wilnie. Po przewrocie majowym w roku 1926, będąc jedną z najbardziej zaufanych i oddanych marszałkowi Piłsudskiemu osób, został zatrudniony w Gabinetie Ministra Spraw Wojskowych, zaś pod koniec roku 1926 otrzymał przydział na stanowisko kierownika samodzielnego referatu personalnego w Generalnym Inspektoracie Sił Zbrojnych, zaś w 1927 r. został tam szefem gabinetu.

Po przeniesieniu w stan spoczynku w połowie 1929 r. powrócił do służby państwowej. Początkowo piastował stanowisko ministra pracy i opieki społecznej w rządzie Kazimierza Świtalskiego, później stanowisko ministra przemysłu i handlu w rządzie Walerego Sławka. W 1930 r. odbyły się wybory do Sejmu i Senatu. Aleksander Prystor kandydował do Sejmu z listy porządowego Bezpartyjnego Bloku Współpracy z Rządem (BBWR) w Okręgu Wyborczym nr 63 (Wilno) i został wybrany na posła III kadencji. Kolejnym szczeblem w karierze było objęcie, w maju 1931 r., stanowiska premiera. Jako szef rządu za priorytetowe uznał wszelkie działania

administracji nakierowane na walkę z kryzysem oraz bezrobociem, co znalazło wyraz m.in. w przedłożeniu Sejmowi 18 projektów ustaw antykryzysowych oraz powołaniu Naczelnego Komitetu do Spraw Bezrobocia. Pracami rządu kierował do 9 maja 1933 r., kiedy to złożył dymisję na ręce ponownie wybranego, w dniu poprzednim, przez Zgromadzenie Narodowe prezydenta RP Ignacego Mościckiego.

W pierwszych po uchwaleniu nowej konstytucji z 23 kwietnia 1935 r. (zw. kwietniową) wyborach do Senatu – Aleksander Prystor został wybrany na senatora, startując jak poprzednio, z ramienia BBWR w okręgu wileńskim. Podczas inauguracyjnego posiedzenia Senatu IV kadencji, 4 października 1935 r., w tajnym głosowaniu został wybrany na marszałka Senatu, zdobywając przeważającą liczbę oddanych głosów. Funkcję tę sprawował do czasu przedterminowego rozwiązania Senatu na mocy decyzji prezydenta RP z 13 września 1938 r.

Aleksander Prystor przed swym dworkiem w Borkach k. Wilna, 1935 r.
[Narodowe Archiwum Cyfrowe]

W kolejnych wyborach, które odbyły się dwa miesiące później, Aleksander Prystor został ponownie wybrany na senatora z okręgu wileńskiego. Na pierwszym posiedzeniu nowo wybranego Senatu V kadencji ponownie kandydował na stanowisko marszałka Senatu, lecz tym razem przegrał w głosowaniu z Bogusławem Miedzińskim. W czasie tej najkrótszej z dotychczasowych kadencji przewodniczył Komitetowi Techniki Ustawodawczej. Był również członkiem senackich komisji: Budżetowej, Gospodarczej i Rolnej. Podczas odbywających się na forum izby debat gospodarczych postulował m.in. silny rozwój rolnictwa, doceniając przy tym rolę przemysłu, a zwłaszcza znaczenie dla gospodarki państwa nowoczesnych ośrodków przemysłowych, np. Centralnego Okręgu Przemysłowego (COP). Pomimo iż był członkiem prorządowego ugrupowania politycznego, Obozu Zjednoczenia Narodowego (OZON), jako senator często występował z krytyką wobec rządu, wytykając mu brak odpowiedniej, nakierowanej na rozwój polityki państwa wobec ziem wschodnich. Zwracał uwagę na brak właściwej strategii rozwoju tych ziem, czego skutkiem były, jego zdaniem, poważne zaniedbania, zwłaszcza w obszarach

gospodarczych oraz w sferze społeczno-kulturowej.

Aleksander Prystor był przez całe życie związany z Wileńszczyzną, okresowo mieszkał w Borkach koło Wilna. Przyczynił się m.in. do powstania Towarzystwa Rozwoju Ziem Wschodnich, organizacji mającej na celu popularyzowanie wiedzy o tej części kraju i szeroko działającej na rzecz rozwoju ziem kresowych. Tej działalności poświęcał się aż do wybuchu II wojny światowej. Po ostatnim posiedzeniu Senatu, 2 września 1939 r., Aleksander Prystor wrócił do Wilna. Kilkanaście dni później w następstwie agresji sowieckiej, w nocy z 17 na 18 września, wraz z żoną przekroczył granicę z Litwą i przybył do Kowna. Po zajęciu Litwy przez ZSRR w połowie czerwca 1940 r. zostaje, jak wielu Polaków, aresztowany przez NKWD. Potraktowany przez władze sowieckie jako „element antyradziecki”, został skazany na karę śmierci, zamienioną następnie na 10 lat obozu pracy (łagru). Początkowo był przetrzymywany w więzieniu kowieńskim, następnie został przewieziony do więzienia w Moskwie. Dokładna data oraz okoliczności jego śmierci nie są znane. Zmarł w więzieniu po lipcu 1941 r. Tablica z jego nazwiskiem widnieje na grobie żony Janiny – na warszawskich Powązkach.

Bibliografia

- Kaczmarek Z., *Marszałkowie Senatu II Rzeczypospolitej*, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 1992.
Pająk J., *Organizacje bojowe partii politycznych w Królestwie Polskim 1904–1911*, „Książka i Wiedza”, Warszawa 1985.
Parlamentarzyści polscy, [w:] *Bazy wzorcowe*, [w:] *Katalogi i bazy BS*, Biblioteka Sejmowa.
Marszałkowie Senatu II RP, [w:] *Z dziejów Senatu*, strona internetowa: <http://www.senat.gov.pl/o-senacie/z-dziejow-senatu/marszalkowiesenatu2rp/>.

SENAT RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Kadencja IV. Sesja nadzwyczajna.

Sprawozdanie Stenograficzne

z 1 posiedzenia w dniach 4 i 5 października 1935 r.

O b e c n i :

Prezes Rady Ministrów: *Walery Sławek.*

Ministrowie: *Minister Spraw Wewnętrznych Marjan Zyndram Kościalkowski, Minister Spraw Zagranicznych Józef Beck, Kierownik Ministerstwa Spraw Wojskowych Tadeusz Zbigniew Kasprzycki, Minister Skarbu Władysław Marjan Zawadzki, Minister Sprawiedliwości Czesław Michałowski, Minister Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego Wacław Jędrzejewicz, Minister Rolnictwa i Reform Rolnych Juliusz Poniatowski, Minister Przemysłu i Handlu Henryk Floyar-Rajchman, Minister Komunikacji Michał Butkiewicz, Minister Opieki Społecznej Jerzy Paciorkowski, Minister Poczty i Telegrafów Emil Kaliński.*

Prezes Najwyższej Izby Kontroli: *Jakób Krzemiński.*

Podsekretarze Stanu: *w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych Henryk Kawecki i Władysław Korsak, w Ministerstwie Spraw Zagranicznych Jan Szembek, w Ministerstwie Skarbu Tadeusz Lechnicki, w Ministerstwie Sprawiedliwości Stefan Sieczkowski, w Ministerstwie Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego Konstanty Chyliński, w Ministerstwie Rolnictwa i Reform Rolnych Roger Raczyński, w Ministerstwie Przemysłu i Handlu Franciszek Doleżał, w Ministerstwie Komunikacji Julian Piasecki, w Ministerstwie Poczty i Telegrafów Franciszek Drzewiecki.*

Senatorowie według załączonej do protokołu listy obecności.

(Początek posiedzenia o godz. 16 min. 6.)

Przewodniczący z powołania przez Pana Prezydenta Rzeczypospolitej senator Antoni Horbaczewski, a następnie Marszałek Senatu Aleksander Prystor.

Prezes Rady Ministrów Walery Sławek: W imieniu Pana Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej. (*Senatorowie wstają.*)

Orędzie.

„Ciężką dolą Narodu ujarzmionego, krwawą ofiarą kilku pokoleń zapłacić musiała Polska za złą organizację Państwa, za złe prawa, za wybujałą swawolę, za brak powagi władz dawnej Rzeczypospolitej.

Los zrządził, że w godzinę mroku najcięższego Wielki Człowiek — w dziejach Polski Największy — genjuszem swej myśli, trudem całego życia opromienił nasze pokolenie.

W Narodzie rozbitym uspięne siły odnalazł, Państwo wskrzęsił, a nad rozbudową jego mocy do zgonu pracował.

Myślą przewodnią ostatnich Jego lat było, by siłę i rozwój Państwa na powadze i mocy dobrych praw ugruntować.

Naprawa ustroju, której się domagał, została dokonana. Winna ona zabezpieczyć Polskę przed powrotem nieszczęsnych upiorów przeszłości, które ją do upadku doprowadziły.

Nowa Konstytucja powagą praw zasadniczych wprowadza w życie Państwa stałość i siłę działania jego organów, ustala rolę i zadania każdego z nich, określa granicę ich obowiązków i uprawnień. Naczelnem ich zadaniem jest służenie Rzeczypospolitej.

Sejm i Senat powołane są do tego, by drogą uchwał swoich stanowiły prawa i sprawowały kontrolę nad działalnością Rządu.

Wierzę, iż poczynaniami tej Izby kierować będzie troska o danie Rzeczypospolitej praw dobrych, wzmagających jej siłę i powagę. Życie Panom, byście zdołali wnieść swą pracę na należyty wyzynie i abyście w przyszłości mogli na jej wyniki spoglądać z poczuciem dobrze spełnionej służby dla Rzeczypospolitej.

Warszawa, dnia 4 października 1935 r.

Prezydent Rzeczypospolitej
(—) IGNACY MOŚCICKI.“

Na przewodniczącego do czasu wybrania Marszałka Senatu Pan Prezydent powołał p. s. Antoniego Horbaczewskiego, który w dniu dzisiejszym w mojej obecności złożył na Zamku ślubowanie na ręce Pana Prezydenta Rzeczypospolitej.

Proszę p. Senatora o objęcie przewodnictwa.

S. Horbaczewski: Powołany wołą Pana Prezydenta Rzeczypospolitej i po złożeniu w Jego ręce ślubowania senatorskiego, obejmuję przewodnictwo dzisiejszego pierwszego posiedzenia Senatu aż do chwili, kiedy nowo wybrany Marszałek obejmie przewodnictwo.

Na tymczasowych sekretarzy dzisiejszego posiedzenia zapraszam pp. senatorów Plocka i Terlikowskiego. Proszę Panów Senatorów o złożenie

nie ślubowania senatorskiego na moje ręce. Odczytam rotę ślubowania. (*Senatorowie wstają.*)

„Świadom obowiązku wierności wobec Państwa Polskiego, ślubuję uroczyście i zaręczam honorem, jako senator Rzeczypospolitej, w pracy na rzecz dobra Państwa nie ustawać, a troskę o jego godność, zwartość i moc za pierwsze mieć sobie przykazanie.“

Pan Senator Plocek zechce wypowiedzieć słowo „ślubuję“.

S. Plocek: Ślubuję.

Przewodniczący: Pan Senator Terlikowski wypowie to samo słowo.

S. Terlikowski: Ślubuję.

Przewodniczący: Proszę Panów Sekretarzy o zajęcie miejsc w prezydium.

Obecnie przystąpimy do złożenia ślubowania przez panów senatorów. Proponuję, żeby po odczytaniu nazwisk przez jednego z panów sekretarzy panowie senatorowie po usłyszeniu swego nazwiska oświadczyli słowem „ślubuję“, że ślubują.

Proszę p. Senatora Terlikowskiego o odczytanie rotę ślubowania. (*Senatorowie wstają.*)

S. Terlikowski (czyta): „Świadom obowiązku wierności wobec Państwa Polskiego ślubuję uroczyście i zaręczam honorem, jako senator Rzeczypospolitej, w pracy na rzecz dobra Państwa nie ustawać i troskę o jego godność, zwartość i moc za pierwsze mieć sobie przykazanie.“

Przewodniczący: Proszę p. Senatora Plocka o odczytanie spisu senatorów.

Sekretarz s. Plocek: P. senator Algajer Karol. **S. Algajer:** Ślubuję.

Sekretarz s. Plocek: P. senator dr. Barański Jerzy. **S. Barański:** Ślubuję.

Sekretarz s. Plocek: P. senator Minister Beck Józef.

S. Minister Beck: Ślubuję.

Sekretarz s. Plocek: P. senator Beczkowicz Zygmun. **S. Beczkowicz:** Ślubuję.

Sekretarz s. Plocek: P. senator Bisping Kazimierz.

S. Bisping: Ślubuję.

Sekretarz s. Plocek: P. senator Bniński Adolf. **S. Bniński:** Ślubuję.

Sekretarz s. Plocek: P. senator dr. Bobrowski Emil.

S. Bobrowski: Ślubuję.

Sekretarz s. Plocek: P. senator Cholewicki Roman.

S. Cholewicki: Ślubuję.

Sekretarz s. Plocek: P. senator Chrzanowski Bernard.

S. Chrzanowski: Ślubuję.

Sekretarz s. Plocek: P. senator Dąbkowski Stefan.

S. Dąbkowski: Ślubuję.

Sekretarz s. Plocek: P. senator dr. Decykiewicz Włodzimierz.

S. Decykiewicz: Ślubuję.

Sekretarz s. Plocek: P. senator dr. Domaszewicz Aleksander.

S. Domaszewicz: Ślubuję.

Sekretarz s. Plocek: P. senator Dworakowski Tadeusz.

S. Dworakowski: Ślubuję.

Sekretarz s. Plocek: P. senator dr. Ehrenkreutz Stefan.

S. Ehrenkreutz: Ślubuję.

Sekretarz s. Plocek: P. senator Evert Ludwik Józef.

S. Evert: Ślubuję.

Sekretarz s. Plocek: P. senatorka dr. Fleszarowa Regina.

S. Fleszarowa: Ślubuję.

Sekretarz s. Plocek: P. senator Fudakowski Kazimierz.

S. Fudakowski: Ślubuję.

Sekretarz s. Plocek: P. senator inż. Galica Andrzej.

S. Galica: Ślubuję.

Sekretarz s. Plocek: P. senator dr. Głowacki Zygmunt.

S. Głowacki: Ślubuję.

Sekretarz s. Plocek: P. senator Gołuchowski Wojciech.

S. Gołuchowski: Ślubuję.

Sekretarz s. Plocek: P. senator Grajek Michał. (*Nieobecny.*)

P. senator Gwiżdż Feliks.

S. Gwiżdż: Ślubuję.

Sekretarz s. Plocek: P. senator Hasbach Erwin.

S. Hasbach: Ślubuję.

Sekretarz s. Plocek: P. senator Heiman-Jarecki Stanisław.

S. Heiman-Jarecki: Ślubuję.

Sekretarz s. Plocek: P. senatorka Jaroszewiczowa Halina.

S. Jaroszewiczowa: Ślubuję.

Sekretarz s. Plocek: P. senator Jastrzębowski Wojciech. (*Nieobecny.*)

P. senator dr. Jeszke Witold.

S. Jeszke: Ślubuję.

Sekretarz s. Plocek: P. senator Jędrzejewicz Janusz.

S. Jędrzejewicz: Ślubuję.

Sekretarz s. Plocek: P. senator Kawecki Henryk.

S. Kawecki: Ślubuję.

Sekretarz s. Plocek: P. senator Kleszczyński Edward. (*Nieobecny.*)

P. senatorka Kratowska Julja.

S. Kratowska: Ślubuję.

Sekretarz s. Plocek: P. senator Kornke Rudolf.

S. Kornke: Ślubuję.

Sekretarz s. Plocek: P. senator dr. Kozłowski Leon.

S. Kozłowski: Ślubuję.

Sekretarz s. Plocek: P. senatorka Kudelska Stefanja Jadwiga.

S. Kudelska: Ślubuję.

Sekretarz s. Plocek: P. senator dr. Kwaśniewski Mikołaj.

S. Kwaśniewski: Ślubuję.

Sekretarz s. Plocek: P. senator Lechnicki Felicjan.

S. Lechnicki: Ślubuję.

Sekretarz s. Plocek: P. senator Leszczyński Zygmunt.

S. Leszczyński: Ślubuję.

Sekretarz s. Plocek: P. senator Lewandowski Jan.

S. Lewandowski: Ślubuję.

Sekretarz s. Plocek: P. senator Lipiński Franciszek.

S. Lipiński: Ślubuję.

Sekretarz s. Plocek: P. senator Lubomirski Zdzisław.

S. Lubomirski: Ślubuję.

Sekretarz s. Plocek: P. senator Łakiński Tadeusz.

S. Łakiński: Ślubuję.

Sekretarz s. Plocek: P. senator ks. Łobodycz Roman.

S. ks. Łobodycz: Ślubuję.

Sekretarz s. Plocek: P. senator Łucki Stanisław.

S. Łucki: Ślubuję.

Sekretarz s. Plocek: P. senator Maciejewski Ludwik.

S. Maciejewski: Ślubuję.

Sekretarz s. Plocek: P. senatorka Macieszyna Władysława. (*Nieobecna.*)

P. senator Makowski Wacław.

S. Makowski: Ślubuję.

Sekretarz s. Plocek: P. senator Maleszewski Janusz.

S. Maleszewski: Ślubuję.

Sekretarz s. Plocek: P. senator Malinowski Maksymilian.

S. Malinowski Maksymilian: Ślubuję.

Sekretarz s. Plocek: P. senator Malinowski Marjan.

S. Malinowski Marjan: Ślubuję.

Sekretarz s. Plocek: P. senator Malski Władysław.

S. Malski: Ślubuję.

Sekretarz s. Plocek: P. senator Mańkowski Władysław.

S. Mańkowski: Ślubuję.

Sekretarz s. Plocek: P. senator Maruszewski Artur. (*Nieobecny.*)

P. senator Masłow Mikołaj.

S. Masłow: Ślubuję.

Sekretarz s. Plocek: P. senator Michałowicz Mieczysław.

S. Michałowicz: Ślubuję.

Sekretarz s. Plocek: P. senator Minister Michałowski Czesław.

S. Minister Michałowski: Ślubuję.

Sekretarz s. Plocek: P. senator dr. Miklaszewski Bolesław.

S. Miklaszewski: Ślubuję.

Sekretarz s. Plocek: P. senator Młodkowski Tadeusz.

S. Młodkowski: Ślubuję.

Sekretarz s. Plocek: P. senator dr. Modrzewski Jan.

S. Modrzewski: Ślubuję.

Sekretarz s. Plocek: P. senator Olewiński Piotr.

S. Olewiński: Ślubuję.

Sekretarz s. Plocek: P. senator Osiński Aleksander. (*Nieobecny.*)

P. senator dr. Pawelec Alojzy.

S. Pawelec: Ślubuję.

Sekretarz s. Plocek: P. senator Pawlikowski Julian.

S. Pawlikowski: Ślubuję.

Sekretarz s. Plocek: P. senator Petrażycki Tadeusz.

S. Petrażycki: Ślubuję.

Sekretarz s. Plocek: P. senator Piłsudski Adam. (*Nieobecny.*)

P. senator Popowicz Bolesław. (*Nieobecny.*)

P. senator Prystor Aleksander.

S. Prystor: Ślubuję.

Sekretarz s. Plocek: P. senator Pulnarowicz Władysław.

S. Pulnarowicz: Ślubuję.

Sekretarz s. Plocek: P. senator Radziwiłł Janusz.

S. Radziwiłł: Ślubuję.

Sekretarz s. Plocek: P. senator Rdułtowski Konstanty.

S. Rdułtowski: Ślubuję.

Sekretarz s. Plocek: P. senator Rostworowski Wojciech.

S. Rostworowski: Ślubuję.

Sekretarz s. Plocek: P. senator Róg Michał.

S. Róg: Ślubuję.

Sekretarz s. Plocek: P. senator Rudowski Jan.

S. Rudowski: Ślubuję.

Sekretarz s. Plocek: P. senator Rydel Stefan.

S. Rydel: Ślubuję.

Sekretarz s. Plocek: P. senator Ryszka Józef.

S. Ryszka: Ślubuję.

Sekretarz s. Plocek: P. senator dr. Schorr Mojżesz.

S. Schorr: Ślubuję.

Sekretarz s. Plocek: P. senator Serożyński Augustyn.

S. Serożyński: Ślubuję.

Sekretarz s. Plocek: P. senator inż. Siedlecki Stanisław.

S. Siedlecki: Ślubuję.

Sekretarz s. Plocek: P. senator Karszo-Siedlewski Tadeusz.

S. Karszo-Siedlewski: Ślubuję.

Sekretarz s. Plocek: P. senator Siemiątkowski Jerzy.

S. Siemiątkowski: Ślubuję.

Sekretarz s. Plocek: P. senator Sieroszewski Wacław.

S. Sieroszewski: Ślubuję.

Sekretarz s. Plocek: P. senator dr. Siudowski Konrad.

S. Siudowski: Ślubuję.

Sekretarz s. Plocek: P. senator Staniewicz Antoni.

S. Staniewicz: Ślubuję.

Sekretarz s. Plocek: P. senator Słiwiński Artur.

S. Słiwiński: Ślubuję.

Sekretarz s. Plocek: P. senator dr. Świętosławski Wojciech.

S. Świętosławski: Ślubuję.

Sekretarz s. Plocek: P. senator dr. Switalski Kazimierz.

S. Switalski: Ślubuję.

Sekretarz s. Plocek: P. senator Taube Józef.
S. Taube: Ślubuję.

Sekretarz s. Plocek: P. senator Tor Stanisław.
S. Tor: Ślubuję.

Sekretarz s. Plocek: P. senator Trockenheim Jankiel.

S. Trockenheim: Ślubuję.

Sekretarz s. Plocek: P. senator inż. Wiesner Rudolf.

S. Wiesner: Ślubuję.

Sekretarz s. Plocek: P. senator Wołoszynowski Joachim.

S. Wołoszynowski: Ślubuję.

Sekretarz s. Plocek: P. senator dr. Wróblewski Stanisław.

S. Wróblewski: Ślubuję.

Sekretarz s. Plocek: P. senator dr. Zarzycki Ferdynand.

S. Zarzycki: Ślubuję.

Sekretarz s. Plocek: P. senator Zbierski Dominik.

S. Zbierski: Ślubuję.

Przewodniczący: Proszę Pana Sekretarza Terlikowskiego o ponowne odczytanie nazwisk panów senatorów, którzy nie zgłosili się do ślubowania.

Sekretarz s. Terlikowski (czyta): S. Grajek Michał, s. Jastrzębowski Wojciech, s. Kleszczyński Edward, s. Macieszyna Władysława, s. Maruszewski Artur, s. Osiński Aleksander, s. Piłsudski Adam i s. Popowicz Bolesław.

Przewodniczący: Stwierdzam, że wszyscy panowie senatorowie, obecni na dzisiejszym posiedzeniu, złożyli ślubowanie. Zaznaczam, że pp. senatorowie Grajek, Maruszewski i gen.

Popowicz usprawiedliwili swą nieobecność chorobą.

Obecnie przystępujemy do wyboru Marszałka Senatu.

Proszę Panów Senatorów o zgłoszenie nazwisk i imion kandydatów. (S. Switalski: Proszę o głos.) Proszę.

S. Switalski: Stawiam kandydaturę p. Aleksandra Prystora. (Oklaski. S. Lubomirski: Proszę o głos.)

Przewodniczący: Proszę.

S. Lubomirski: Proszę Pana Przewodniczącego o zarządzenie głosowania.

Przewodniczący: Zgłoszona została tylko jedna kandydatura. (S. Lewandowski: Proszę o głos.) Proszę.

S. Lewandowski: Stawiam kandydaturę p. senatora Sieroszewskiego Wacława.

Przewodniczący: Czy są jeszcze inne kandydatury? Nie słyszę dalszych zgłoszeń, wobec tego zarządzam głosowanie.

Proponuję, abyśmy dokonali wyboru w głosowaniu tajnym kartkami. Za ważne uważać będę te kartki, na których będzie wypisane nazwisko jednego ze zgłoszonych kandydatów. Za wybranego przez Izbę na Marszałka uznany będzie kandydat, który otrzyma bezwzględnie większość ważnie oddanych głosów. W razie równości głosów rozstrzygałby los, wyciągnięty przez przewodniczącego. Jeżeli nie usłyszę innego wniosku, będę uważał propozycję moją za przyjętą.

Nie słyszę innych wniosków, proszę Panów Sekretarzy o rozdanie kartek.

(Po rozdaniu kartek.)

Proszę p. Sekretarza Terlikowskiego o odczytanie nazwisk z listy, a p. Sekretarz Plocek będzie łaskaw odnotowywać nazwiska senatorów, którzy złożyli głosy.

(S. Terlikowski odczytuje listę senatorów, senatorowie składają kartki.)

(Po głosowaniu.)

Przewodniczący: Proszę p. Sekretarza o odczytanie nazwisk tych panów senatorów, którzy nie oddali głosu.

Sekretarz s. Terlikowski: Wszyscy obecni pp. senatorowie, którzy złożyli ślubowanie, głos oddali.

Przewodniczący: Wobec tego zamykam głosowanie. Zarządzam 15-minutową przerwę dla obliczenia głosów.

(Przerwa od godz. 16 min. 40 do godz. 16 min. 55.)

Przewodniczący: Wznawiam posiedzenie. Ogłaszam wynik wyboru. Głosowało senatorów 88. Ważnych głosów oddano 87. Absolutna większość wynosi 44 głosy. P. s. Aleksander Prystor otrzymał 75 głosów, zaś p. s. Wacław Sieroszewski 12 głosów. Wobec tego wyniku głosowania wybrany został na Marszałka Senatu p. s. Aleksander Prystor. *(Oklaski.)*

Zapytuję p. Aleksandra Prystora, czy przyjmuje ten wybór?

S. Prystor: Panie Przewodniczący, proszę o pozostawienie mi godziny czasu na danie odpowiedzi.

Przewodniczący: Zarządzam przerwę godzinną do godz. 18.

(Przerwa od godz. 17 do godz. 18 min. 5.)

Przewodniczący: Wznawiam posiedzenie. Proszę p. Senatora Aleksandra Prystora o odpowiedź, czy przyjmuje wybór?

S. Prystor: Przyjmuję. *(Oklaski.)*

Przewodniczący: Proszę p. Marszałka, by zechciał łaskawie objąć przewodnictwo.

(Marszałek obejmuje przewodnictwo.)

Marszałek: Dziękuję za zaufanie, jakim Wysocka Izba mnie obdarzyła, wynosząc mnie na tak zaszczytne stanowisko Marszałka Senatu Rzeczypospolitej Polskiej. Niech pierwszą czynnością Senatu będzie oddanie hołdu pamięci Tego, który życie oddał za to, żebyśmy tu jako Senat istnieli i pracowali dla dobra Jego ideałów. *(Senatorowie wstają. Dłuższa chwila ciszy.)*

Przystępujemy do dalszych czynności, składających się na ukonstytuowanie się Senatu. W ostatniej chwili przybyło na posiedzenie dzisiejsze dwóch senatorów, którym się pociągnięto: p. s. Wojciech Jastrzębowski i p. s. Adam Piłsudski.

Przystępuję do zaprzysiężenia tych senatorów. Proszę p. Sekretarza o odczytanie roty ślubowania. *(Senatorowie wstają.)*

Sekretarz s. Płoczek (czyta): „Świadom obowiązku wierności wobec Państwa Polskiego, ślubuję uroczyście i zaręczam honorem, jako senator Rzeczypospolitej, w pracy na rzecz dobra Państwa nie ustawać, a troskę o jego godność, zwartość i moc za pierwsze mieć sobie przykazanie“.

Sekretarz s. Terlikowski: P. senator Jastrzębowski Wojciech.

S. Jastrzębowski: Ślubuję.

Sekretarz s. Terlikowski: P. senator Piłsudski Adam.

S. Piłsudski: Ślubuję.

Marszałek: Mamy przed sobą obowiązek uchwalenia regulaminu. Rzecz zrozumiała, że nad regulaminem dziś debatować nie będziemy. Będziemy musieli wybrać komisję, która opracuje regulamin, i jutro go uchwalimy. Proponuję komisję nieliczną, złożoną z siedmiu osób; jeśli nikt z Panów temu się nie sprzeciwi, w takim razie skład tej komisji ustalimy na siedmiu członków. Przeczytam proponowany przeze mnie skład Komisji Regulaminowej. Do tej komisji wchodziłoby następujący p. p. senatorowie: Bobrowski, Ehrenkreutz, Horbaczewski, Makowski, Rostworowski, Switalski i Terlikowski.

Czy są jakieś sprzeciwy co do składu tej komisji? Sprzeciwu nie słyszę, w takim razie uważam, że komisja została w tym składzie wybrana. *(S. Makowski: Proszę o głos.)*

Głos ma s. Makowski.

S. Makowski: Proszę, aby Pan Marszałek objął przewodnictwo tej komisji.

Marszałek: Sprzeciwu nie słyszę, zgadzam się.

Zwracam się do członków komisji, żeby po przerwaniu dzisiejszego posiedzenia zebrał się w gabinecie marszałkowskim dla zapoczątkowania prac tej komisji.

Dalsze ukonstytuowanie się Prezydium odkładam na jutro.

Odraczam posiedzenie do jutra do godz. 16.

(Odroczenie posiedzenia w dn. 4 października o godz. 18 min. 12.)

(Wznowienie posiedzenia w dn. 5 października o godz. 16 min. 20.)

Marszałek: Wznawiam posiedzenie. Na sali jest jeden z panów senatorów, który wczoraj nie złożył ślubowania, mianowicie p. s. Grajek. Proszę p. Sekretarza o odczytanie roty ślubowania. (Senatorowie wstają.)

Sekretarz s. Terlikowski (czyta): „Świadom obowiązku wierności wobec Państwa Polskiego ślubuję uroczyście i zaręczam honorem, jako senator Rzeczypospolitej, w pracy na rzecz dobra Państwa nie ustawać, a troskę o jego godność, zwartość i moc za pierwsze mieć sobie przykazanie”.

S. Grajek: Ślubuję.

Marszałek: Przystępujemy do sprawozdania wybranej wczoraj komisji dla opracowania regulaminu. Głos ma sprawozdawca s. Terlikowski.

S. Terlikowski: Wysoki Senacie! Wybrana wczoraj dla opracowania regulaminu komisja stanęła na stanowisku, że w tak krótkim czasie opracowanie regulaminu stałego nie dałoby się uskuteczyć, wobec tego komisja przyszła do wniosku, iż należy przyjąć regulamin tymczasowy, którymby mogła Wysoka Izba kierować się w swoich obradach do czasu uchwalenia przez wybraną w tym celu stałą komisję regulaminową regulaminu stałego.

Za podstawę tego regulaminu tymczasowego komisja przyjęła w swych obradach regulamin, uchwalony w dniu wczorajszym przez komisję sejmową i w dniu dzisiejszym przez Sejm na posiedzeniu przyjęty. Regulamin ten komisja odpowiednio zmodyfikowała, dostosowując go z jednej strony do odmiennej struktury Senatu, jako Izby drugiej, a z drugiej strony wprowadzając, zresztą bardzo małą ilość, bo zaledwie trzy poprawki w pewnych sprawach, które budziły w komisji wątpliwość i co do których komisja uważała, że w regulaminie tymczasowym te kwestje, jako budzące wątpliwość, nie powinny się znaleźć, że wymagają dłuższego zastanowienia się przy opracowywaniu regulaminu stałego.

Jeżeli chodzi o regulamin Sejmu, który miałby, w myśl wniosku komisji, stanowić tymczasowy regulamin Senatu, to regulamin ten i zbliża się i równocześnie różni się znacznie od regulaminów dotychczasowych; zbliża się w tym kierunku, w którym szły inne regulaminy, mianowicie wzmocnienia uprawnień Marszałka w kierowaniu obradami Izby senackiej. Po tej linii szły regulaminy poprzednie i regulamin obecny tę linię zachował, uprawnień Marszałka nie rozszerza, zachowuje tylko te, które były w regulaminach poprzednich, natomiast różni się znacznie od regulaminów poprzednich ciał ustawodawczych ze względu na odmienny układ Izb, zarówno sejmowej jak i senackiej, wskutek zmiany ordynacji wyborczej. Wobec zniknięcia klubów, które reprezentowały pewne kierunki myśli politycznej, wobec tego, że w obecnym składzie Senatu, jak również i Sejmu, klubów niema, regulamin zupełnie inaczej ustosunkowuje się zarówno do sposobu wybierania naszych władz, względnie komisji, jak i do sposobu załatwiania szeregu spraw, rozpraw, głosowania i t. d. Zarazem ponieważ każdy senator w myśl nowej ustawy konstytucyjnej i ordynacji wyborczej reprezentuje jakgdyby samego siebie, a nie reprezentuje żadnego klubu ani stronnictwa, więc regulamin w znacznej mierze podnosi rolę jednostki, każdego senatora, i nadaje mu większe uprawnienia.

To byłyby ogólne uwagi co do różnic między regulaminem proponowanym obecnie przez komisję, jako regulaminem tymczasowym Senatu, a regulaminami poprzednimi.

Przechodząc do szczegółowego krótkiego referowania tego regulaminu, muszę podkreślić, że części I i II regulaminu nie wzbudzają potrzeby ściślejszego zastanowienia się, ponieważ jest to powtórzenie zwykłych formuł co do ukonstytuowania się Sejmu, a w danym razie Senatu.

Ponieważ bezpośrednio po ewentualnem przyjęciu przez Izbę tego regulaminu mamy przystąpić do wyboru dalszych władz, pozwolę sobie przeczytać art. 15 i 16, które mówią o ilości i trybie wyborów.

Jeśli chodzi o art. 15, to w brzmieniu sejmowym mówi się o wybraniu 5 wicemarszałków i 8 sekretarzy. W projekcie komisji senackiej ze względu na mniejszy skład Senatu komisja proponuje 3 wicemarszałków i 6 sekretarzy.

Art. 16 mówi o sposobie wybierania wicemarszałków i sekretarzy z pośród uprzednio zgłoszonych kandydatów i uważa za wybranych tych, którzy otrzymali większość głosów. W razie, gdy pierwsze głosowanie nie da wyniku, albo da wynik częściowy, następuje głosowanie ściślejsze, przyczem skreśla się z listy kandydatów osoby, które w pierwszym głosowaniu otrzymały najmniejszą liczbę głosów, w ten sposób, aby liczba kandydatów była nie większa od podwójnej liczby nieobsadzonych stanowisk. Głosowanie ściślejsze jest ostateczne; za wybranych w głosowaniu ściślejszem uważa się kandydatów, którzy otrzymali największą liczbę głosów; w razie równości głosów rozstrzyga los, wyciągnięty przez Marszałka.

Pozatem, jak zaznaczyłem, te dwie pierwsze części, traktujące o sposobie ukonstytuowania się władz Senatu, nie wymagają szczegółowego omówienia.

Część III, traktująca o obowiązkach i prawach senatorów, nie wprowadza, właściwie mówiąc, żadnych nowych momentów w porównaniu z poprzednimi regulaminami, może tylko bardziej mocno podkreśla obowiązek senatorów uczestniczenia we wszystkich obradach, ponieważ w dotychczasowym regulaminie była mowa o opuszczeniu dwóch z rzędu posiedzeń, obecnie mówi się o jednym posiedzeniu, bez ważnej, usprawiedliwionej przyczyny. Przytem pozwolę sobie zwrócić uwagę, że w druku jest omyłka: w p. 2 art. 24 powinno być nie „bez żadnych“, lecz „bez ważnych“.

Nowością jest art. 27, podkreślający wyrażnie zakaz interwenjowania w sprawach interesów materialnych poszczególnych osób lub przedsiębiorstw. Nie wykluczając oczywiście możliwości zabiegów w sprawach społecznych, wyklucza jednak interwencję w sprawach materialnych.

Część IV, regulująca obrady Senatu, przede wszystkim definiuje dokładnie w pięciu punktach, co może być przedmiotem obrad Senatu, w tych pięciu punktach ustalając właściwie całość zadań, do uprawnień Senatu należących. Następnie reguluje kwestję języka i kwestję składania wniosków i interpelacji do łaski marszałkowskiej. I tutaj wprowadzona jest zasada, która stanowi różnicę od poprzednich regulaminów, zgodnie z odmienną strukturą obecnych Izb Ustawodawczych, mianowicie wyraźnie powiada art. 33 ust. 1, że senator — oczywiście zamieniając odpowiednio termin „poseł“ na „senator“ — może złożyć wniosek lub interpelację — projekt ustawy oczywiście dla Senatu odpada — w swem własnym imieniu, nie

wymaga się zebrania odpowiedniej ilości podpisów.

Pozatem część IV reguluje ustalanie porządku dziennego, zwoływanie posiedzeń plenarnych, kwestję protokołów, kwestję wygaśnięcia wniosków niezadowolonych na sesji zwyczajnej, w której one wpłynęły, a następnie reguluje postępowanie w komisji, powierzanie referatu sprawozdawcy. Wprowadza nowość: składanie uwag przez senatorów na piśmie dla sprawozdawcy z obowiązkiem sprawozdawcy zreferowania komisji tych uwag, złożonych przez poszczególnych senatorów na piśmie. Reguluje dalej rozprawę w komisji, głosowanie poprawek, głosowanie i sprawozdanie komisji, równocześnie reguluje sprawozdanie na plenum, przyczem wprowadza możliwość wysunięcia nie tylko głównego sprawozdawcy, lecz i sprawozdawców osobnych dla wniosków mniejszości. W art. 61 regulamin wprowadza również nowość, mianowicie możliwość przed otwarciem rozprawy, a więc dyskusji merytorycznej, wyjaśnienia niektórych kwestyj, któreby nie wymagały zabrania głosu, w formie krótkich za pytań z miejsca. Równocześnie reguluje w dalszym ciągu samą rozprawę czyli debatę nad wnioskami, zgłaszanie poprawek, kwestję wniosków formalnych, przyczem we wnioskach formalnych został skreślony ten punkt, który zwykle był w poprzednich regulaminach, mianowicie przejście do porządku dziennego, ponieważ jest to, właściwie mówiąc, wniosek merytoryczny, wniosek o odrzuceniu en bloc danej ustawy czy wniosku, i reguluje kwestję czasu przemówień. Co do czasu przemówień regulamin ten właściwie ułatwia orjentację, ponieważ wyrażnie określa, w jakich wypadkach, jak długo mogą poszczególni mówcy przemawiać i w jakiej sytuacji znajduje się co do tego przewodniczący Izby p. Marszałek, kiedy ma prawo ograniczyć przemówienie, względnie kiedy ma prawo odebrać głos.

W głosowaniu żadnych specjalnych zmian w porównaniu z poprzednimi regulaminami nowy regulamin nie wprowadza.

Kwestja trzeciego czytania i ustaw zwróconych przez Senat do regulaminu senackiego nie należą.

Rozdział III regulaminu reguluje wnioski, nie mające charakteru ustawodawczego. Wnioski te, jak wynika z art. 86, mogą być rozpatrywane w trybie nagłym bez wymaganego w dawniejszym regulaminie poparcia pewnej części Izby, w drodze zwykłego wniosku poszydniego senatora. Tak samo reguluje interpelacje.

Wreszcie regulamin ustala przepisy porządkowe i dyscyplinarne, przyczem rozróżnia kary dyscyplinarne, nakładane przez Marszałka, i kary dyscyplinarne, nakładane przez przewodniczących komisji, gdyż te ostatnie kary nie mają skutków pieniężnych, są tylko karami porządkowymi, względnie dyscyplinarnymi, ale

nie powodują skutków pieniężnych dla ukarano senatora.

Następnie część V wprowadza również pewną nowość, mianowicie stały sąd marszałkowski, ponieważ w dotychczasowych regulaminach tego stałego sądu marszałkowskiego nie było.

Komisja, proponując uznanie tego regulaminu za tymczasowy regulamin obrad Senatu, wprowadza jednocześnie szereg poprawek. Poprawki te są w znacznej mierze tylko redakcyjne, spowodowane koniecznością dostosowania regulaminu do odrębnej struktury drugiej Izby.

Merytoryczne poprawki komisja wprowadza tylko trzy, mianowicie poprawkę do art. 23, co jest tylko drobną poprawką, ponieważ legitymacje w Senacie były wystawione już przez dyrektora biura, wobec czego kwestja wystawiania ich przez Marszałka była nieaktualna i z tego powodu komisja proponuje to skreślić.

Następnie poprawka do art. 34, t. j. kwestja zasięgania opinji Prezydum względnie Komisji Regulaminowej, ponieważ to nie nakłada obowiązku, lecz mówi tylko, że Marszałek „może”, więc komisja uważała że to jest zbędne, ponieważ Marszałek zawsze może zasięgać opinji.

Wreszcie ostatnia poprawka, do art. 108. Wobec pewnych wątpliwości do punktu c) i rozbieżnych w tym kierunku wniosków komisja uważała, że w tymczasowym regulaminie kary, przyjęte przez Sejm jako sankcje w pewnych wyrokach sądu marszałkowskiego, byłoby bez odpowiedniego przedyskutowania i rozważenia przedwcześnie wprowadzać i wobec tego komisja wnosi, aby skreślić punkt c) z artykułu 108 projektu regulaminu, uważając, iż przy układaniu stałego regulaminu Wysoka Izba będzie mogła zastanowić się nad tem, jakie uprawnienia mogą być nadane sądowi marszałkowskiemu.

Kończąc swoje sprawozdanie, mam zaszczyt oznajmić, że oprócz pomyłek drukarskich do sprawozdania komisji wkradła się omyłka, spowodowana moją omyłką przy dyktowaniu, mianowicie w art. 34 w ustępie 1, gdzie mają być skreślone wyrazy „projektu ustawy sprzecznej z Konstytucją”, jeszcze na końcu trzeba skreślić wyraz „ani”, ponieważ ten wyraz byłby niegramatyczny.

Pozostałe poprawki, zaproponowane przez komisję, są redakcyjne, zmierzające do dostosowania projektu regulaminu do odmiennej struktury Senatu, jako drugiej Izby.

Mam zaszczyt prosić Wysoki Senat o pozwienie uchwały w myśl wniosku komisji.

Marszałek: Jest wniosek komisji o uchwalenie regulaminu tymczasowego, który opiera się na regulaminie, uchwalonym przez Sejm, a którzy Panowie macie przed sobą, z poprawkami, zaproponowanymi przez p. sprawozdawcę.

Otwieram dyskusję. Kto z Panów chciałby zabrać głos? (S. Rudowski: Proszę o głos.) Głos ma s. Rudowski.

S. Rudowski: Chciałbym zapytać Pana Marszałka, jak Pan Marszałek określa długość czasu trwania tymczasowego regulaminu. Kiedy opracowany będzie stały regulamin?

Marszałek: Na to pytanie trudno mi odpowiedzieć Panu Senatorowi. Według orędzia P. Prezydenta mamy obowiązek ukonstytuowania się i uchwalenia regulaminu. Sejm uchwalił ten regulamin. Gdybyśmy chcieli przepracować na nowo od początku ten regulamin, prawdopodobnie musielibyśmy dużo więcej czasu na to zużyć. Dlatego nazywamy ten regulamin tymczasowym, gdyż go nie uważamy za stały. W pewnej chwili, jak będziemy mieli więcej czasu, przystąpimy do opracowania regulaminu stałego.

Kto z Panów chciałby zabrać głos? Nikt głosu nie żąda, uważam, że dyskusji nad tymczasowym regulaminem niema i przez to samo nie słysząc sprzeciwu, uważam regulamin tymczasowy za przyjęty.

Teraz przystępujemy zgodnie z regulaminem, uchwalonym przez Wysoką Izbę, do wyboru wicemarszałków.

Proszę p. Sekretarza o odczytanie art. 15 i 16 regulaminu.

Sekretarz s. Terlikowski (czyta): „Art. 15. Senat wybiera 5 wicemarszałków i 6 sekretarzy.

Art. 16. Wicemarszałków i sekretarzy wybiera Senat z pośród uprzednio zgłoszonych kandydatów, którzy otrzymali głosy większości głosujących.

Jeżeli pierwsze głosowanie nie da wyniku, albo da wynik częściowy, następuje głosowanie ściślejsze, przyczem skreśla się z listy kandydatów osoby, które w pierwszym głosowaniu otrzymały najmniejszą liczbę głosów, w ten sposób, aby liczba kandydatów była nie większa od podwójnej liczby nieobsadzonych stanowisk. Głosowanie ściślejsze jest ostateczne; za wybranych w głosowaniu ściślejszem uważa się kandydatów, którzy otrzymali największą liczbę głosów; w razie równości rozstrzyga los, wyciągnięty przez Marszałka.”

Marszałek: Przystępujemy do wyboru wicemarszałków. Proszę Panów Senatorów o zgłoszenie kandydatur. (S. Sieroszewski: Panie Marszałku, proszę o głos.) Udzielam głosu s. Sieroszewskiemu.

S. Sieroszewski: Proponuję jako kandydatów na wicemarszałków pp. senatorów: Kazimierza Świtalskiego, Wacława Makowskiego i Mikołaja Kwaśniewskiego. (S. Petrażycki: Proszę o głos).

Marszałek: Głos ma s. Petrażycki.

S. Petrażycki: Ja proponuję na wicemarszałków pp. senatorów: Adolfa Bnińskiego i Jęzgo Barańskiego.

Marszałek: Czy są jeszcze jakie kandydatury? (*S. Barański:* Proszę o skreślenie mej kandydatury.)

W takim razie mamy do wybrania 3 wicemarszałków z pośród 4 kandydatów. Proszę Pana Sekretarza o odczytanie nazwisk kandydatów.

Sekretarz s. Terlikowski (czyta): Kazimierz Świtalski, Wacław Makowski, Mikołaj Kwaśniewski i Adolf Bniński. (*S. Evert:* Proszę o głos.)

Marszałek: Udzielam głosu s. Evertowi.

S. Evert: Wobec zgłoszenia czterech kandydatów na trzy wakujące stanowiska wicemarszałków, proszę Pana Marszałka o zarządzenie 10-minutowej przerwy.

Marszałek: Zarządzam 10-minutową przerwę.

(Przerwa od godz. 16 min. 40 do godz. 16 min. 50.)

Marszałek: Wznawiam posiedzenie. Proszę Panów Sekretarzy o rozdanie kartek. Będziemy głosowali w ten sposób, że każdy z panów senatorów wypisuje na kartce trzy nazwiska i kartkę oddaje do urny. Będziemy wywoływali z listy. (*Sekretarz s. Terlikowski czyta listę senatorów. Senatorowie składają kartki do urny.*)

(Po głosowaniu.)

Marszałek: Zarządzam przerwę dla obliczenia głosów.

(Przerwa od godz. 17 do godz. 17 min. 25.)

Marszałek: Wznawiam posiedzenie. Ogłaszam wynik głosowania. Głosowało 89 senatorów, oddano ważnych głosów 74. Większość absolutna wynosi 38. S. Kwaśniewski otrzymał 60 głosów, s. Świtalski 58 głosów, s. Makowski 57 głosów i s. Bniński 33 głosy. Wobec takiego wyniku głosowania stwierdzam, że na wicemarszałków zostali wybrani senatorowie: Kwaśniewski, Świtalski i Makowski. (*Oklaski.*)

Zkolei przystępujemy do wyboru 6 sekretarzy. Proszę o zgłoszenie kandydatów. (*S. Evert:* Proszę o głos.)

Głos ma s. Evert.

S. Evert: Zgłaszam następujących kandydatów na sekretarzy: pp. senatorowie Jaroszewiczowa, Masłow, Olewiński, Dąbkowski, Płoczek i Terlikowski.

Marszałek: Kto z Panów Senatorów zgłasza jeszcze kandydatury?

S. Rostworowski: Zgłaszam kandydaturę s. Kazimierza Bispinga.

S. Lubomirski: Zgłaszam kandydaturę s. Petrażyckiego.

S. Radziwiłł: Zgłaszam kandydaturę s. Karszo-Siedlewskiego.

S. Łucki: Zgłaszam kandydaturę s. ks. Łobodycza.

Marszałek: Nikt nie zgłasza dalszych kandydatów, w takim razie proszę o przeczytanie zgłoszonych kandydatów.

Sekretarz s. Terlikowski (czyta): Pp. senatorowie Jaroszewiczowa, Masłow, Olewiński, Dąbkowski, Płoczek, Terlikowski, Bisping, Petrażycki, Karszo-Siedlewski, ks. Łobodycza.

Marszałek: Głosować będziemy w następujący sposób: każdy z panów senatorów wypisuje na kartce sześć nazwisk i składa ją do urny.

(*Sekretarz s. Terlikowski czyta listę Senatorowie składają kartki do urny.*)

Przystępujemy do obliczenia głosów. Wobec tego, że w głosowaniu są zainteresowani obaj pp. sekretarze, zapraszam do obliczenia głosów pp. senatorów Beczkowicza i Barańskiego. Zarządzam przerwę celem obliczenia głosów.

(Przerwa od godz. 17 min. 43 do godz. 18 min. 40.)

Marszałek: Wznawiam posiedzenie. Ogłaszam wynik głosowania. Głosowało senatorów 87, ważnych głosów oddano 80, większość wynosi 41 głosów; s. Jaroszewiczowa otrzymała głosów 69, s. Terlikowski otrzymał głosów 65, s. Płoczek głosów 59, s. Olewiński głosów 57, s. Dąbkowski głosów 53, s. Masłow głosów 43, s. Petrażycki głosów 42, s. Karszo-Siedlewski głosów 28, s. Bisping głosów 24, s. ks. Łobodycza głosów 21. Wobec tego wyniku wyborów stwierdzam, że na sekretarzy Senatu zostali wybrani pp. senatorowie: Jaroszewiczowa, Terlikowski, Płoczek, Olewiński, Dąbkowski i Masłow.

Dokonałiśmy wyboru wicemarszałków i sekretarzy. Zapytuję p. s. Kwaśniewskiego, czy przyjmuje wybór na wicemarszałka? (*S. Kwaśniewski:* Przyjmuje.) P. s. Świtalskiego, czy przyjmuje wybór na wicemarszałka? (*S. Świtalski:* Przyjmuje.) P. s. Makowskiego, czy przyjmuje wybór na wicemarszałka? (*S. Makowski:* Przyjmuje.) P. s. Jaroszewiczową, czy przyjmuje wybór na sekretarza? (*S. Jaroszewiczowa:*

Przyjmuję.) P. s. Terlikowskiego, czy przyjmuje wybór? (S. Terlikowski: Przyjmuję.) P. s. Płocka? (S. Płoczek: Przyjmuję.) P. s. Olewińskiego? (S. Olewiński: Przyjmuję.) P. s. Dąbkowskiego? (S. Dąbkowski: Przyjmuję.) P. s. Masłowa? (S. Masłow: Przyjmuję.)

Proszę Panów, dokonaliśmy czynności zakreszonych nam przez orędzie Pana Prezydenta.

Na zakończenie chcę powiedzieć Panom, że wśród grupy posłów i senatorów powstała myśl

uczczenia Marszałka Piłsudskiego w ten sposób, aby zorganizować wyjazd do Krakowa. Otóż po porozumieniu z Marszałkiem Sejmu uważam, że Senat i Sejm powinny to zrobić. Dzień określe w najbliższym czasie. Wszyscy panowie senatorowie będą o tem zawiadomieni. Będzie zorganizowany wyjazd do Krakowa w celu złożenia hołdu w krypcie na Wawelu i bytności na Sowińcu.

Zamykam posiedzenie.

(Koniec posiedzenia o godz. 18 min. 44.)

SPIS RZECZY

(z 1=ej części posiedzenia w dniu 4 października)

	<i>lam:</i>		<i>lam:</i>
Orędzie P. Prezydenta Rzeczypospolitej.			
Prezes Rady Ministrów Sławek	3	(przerwa w posiedzeniu)	
Powołanie na przewodniczącego s. Horbaczewskiego	3	Wybór s. Aleksandra Prystora na Marszałka.	
Ślubowanie tymczasowych sekretarzy	4	(przerwa w posiedzeniu)	
Ślubowanie senatorów	4	Przyjęcie wyboru przez s. Prystora	11
Wybór Marszałka Senatu.		Objęcie przewodnictwa przez Marszałka.	
Zgłaszanie kandydatur.		Marszałek	11
Świtalski	10	Ślubowanie ss. Wojciecha Jastrzębowskiego i Adama Piłsudskiego	12
Lubomirski	10	Wybór Komisji Regulaminowej.	
Lewandowski	10	Marszałek	12
Głosowanie z listy	10	Makowski	12
		Odroczenie posiedzenia do dnia 5 października.	

(z 2=ej części posiedzenia w dniu 5 października)

Wznowienie posiedzenia	13	(przerwa w posiedzeniu)	
Ślubowanie s. Grajka	13	Wynik wyboru	19
Projekt regulaminu obrad.		Wybór 6 sekretarzy.	
Terlikowski	13	Zgłaszanie kandydatur.	
Rudowski	18	Evert	19
Marszałek	18	Rostworowski	20
Przyjęcie regulaminu.		Lubomirski	20
Wybór 3 Wicemarszałków.		Radziwiłł	20
Odczytanie art. 15 i 16 regulaminu	18	Łucki	20
Zgłaszanie kandydatur.		Głosowanie z listy	20
Sieroszewski	18	(przerwa w posiedzeniu)	
Petrażycki	19	Wynik wyboru	20
Barański	19	Przyjęcie wyboru przez wybranych Wicemarszałków i sekretarzy	20
Evert	19	Sprawa wyjazdu do Krakowa dla złożenia hołdu ś. p. Marszałkowi Piłsudskiemu.	
(przerwa w posiedzeniu)		Marszałek	22
Głosowanie z listy	19	Zamknięcie posiedzenia.	

Oroędzie Pana Prezydenta Rzeczypospolitej na otwarcie Sejmu i Senatu w Warszawie

Ciężką dolą narodu ujarzmionego, krwawą ofiarą kilku pokoleń zapłacone musiała Polska za swoją organizację Państwa, za swoje prawa, za wybijaną swobodę, za brak powagi władz dawnej Rzeczypospolitej. Los zrzędził, że w godzinie mroku najcięższego Wielki Człowiek, w dziejach Polski największy, genjuszem swej siły, trudem całego życia, oprzemienił nasze pokolenie. W narodzie rozbitym uspiione siły odnalazł. Państwo wskrzesił, a nad rozbudową jego mocy do zgonu pracował. Myślą przewodnią ostatnich Jego lat było, by myśl i rozwój Państwa na powadze i mocy dobrych praw ugruntować.

Naprawa ustroju, której się domagał, została dokonana. Winna ona zabezpieczyć Polskę przed powrotem nieszczęsnych upiórów przeszłości, które ją do upadku doprowadziły.

Nowa konstytucja z powagą spraw zasadniczych wprowadza w życie Państwa stałość i siłę działania jego organów, ustala rolę i zadania każdego z nich, określa granice ich obowiązków i uprawnień. Naczelnem ich zadaniem jest służenie Rzeczypospolitej.

Sejm i Senat powołane są do tego, by drogą uchwał swoich stanowiły prawa i sprawowały kontrolę nad działalnością Rządu.

Wierzę, iż poczynaniami tej Izby kierować będzie troska o danie Rzeczypospolitej praw dobrych, wzmagających jej siłę i powagę. Życzę Panom, byście zdołali wnieść swą pracę na należyty wyżyny i abyście w przyszłości mogli na jej wyniki spoglądać z poczuciem dobrze spełnionej służby dla Rzeczypospolitej.

Warszawa, dnia 4 października 1935 r.

Prezydent Rzeczypospolitej

Ignacy Mościcki

SENAT RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ.
KADENCJA IV.

Druk Nr 2.

TYMCZASOWY
REGULAMIN SENATU

UCHWALONY DNIA 5 PAŹDZIERNIKA 1935 r.

USTAWA KONSTYTUCYJNA

Z DNIA 23 KWIETNIA 1935 r.

ORDYNACJA WYBORCZA DO SENATU

• WYCIĄG Z USTAWY Z DN. 8 LIPCA 1935 R.

WARSZAWA
1935 r.

Strona tytułowa oraz wybrane fragmenty druku: *Tymczasowy Regulamin Senatu*,
(druk nr 2), 1935 r.
[Archiwum Senatu]

SENAT RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ.
KADENCJA IV.

Druk Nr 2.

TYMCZASOWY
REGULAMIN SENATU

UCHWALONY DNIA 5 PAŹDZIERNIKA 1935 r.

CZĘŚĆ I
Ukonstytuowanie się Senatu

Art. 1.

(1) Senat zbierze się na pierwsze posiedzenie w nowej kadencji w dniu oznaczonym w zarządzeniu Prezydenta Rzeczypospolitej. Pierwsze posiedzenie

(2) Biuro Senatu zawiadomi nowo obranych senatorów o dniu pierwszego posiedzenia, przesyłając im w odpisie zarządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej o zwołaniu Senatu.

Art. 2.

(1) Na pierwszym posiedzeniu przewodniczy aż do wyboru Marszałka senator, powołany przez Prezydenta Rzeczypospolitej. Przewodniczący
I-go posiedzenia

(2) Przewodniczący przed przystąpieniem do swych czynności złoży na ręce Prezydenta Rzeczypospolitej ślubowanie, przepisane art. 39 ustawy konstytucyjnej.

Art. 3.

Przewodniczący powoła spośród senatorów dwóch sekretarzy, którzy przed przystąpieniem do wykonywania swych czynności złożą na jego ręce ślubowanie. Sekretarze
I-go posiedzenia

Art. 4.

(1) Po ukonstytuowaniu się tymczasowego Prezydium Senatu senatorowie złożą ślubowanie, po czym Senat wybierze Marszałka. Ślubowanie i wybór
Prezydium Senatu

(2) Po wyborze Marszałka przewodniczący złoży w jego ręce przewodnictwo; następnie Senat wybierze wicemarszałków i sekretarzy.

Art. 5.

Przewodniczący przed przystąpieniem Izby do wyboru Marszałka oraz Marszałek niezwłocznie po wyborze mogą odroczyć posiedzenie, każdy na czas, który sam oznaczy, nie dłuższy jednak niż 48 godzin. Odroczenie
I-go posiedzenia

Art. 6.

Przedmiotem obrad Senatu na pierwszym posiedzeniu w nowej kadencji może być, poza wyborem Marszałka, wicemarszałków i sekretarzy, jeszcze tylko uchwalenie regulaminu. Przedmiot obrad
I-go posiedzenia

Art. 7.

Zawiadomienie
o ukonstytuowaniu
się Senatu

Marszałek Senatu niezwłocznie po zamknięciu pierwszego posiedzenia zawiadomi Prezydenta Rzeczypospolitej o ukonstytuowaniu się Senatu oraz poda do wiadomości Prezesa Rady Ministrów i Marszałka Sejmu skład pełnego Prezydium Senatu.

CZEŚĆ II
Organa Senatu

Art. 8.

Organa Senatu

Organami Senatu są:
Marszałek,
Wicemarszałkowie,
Sekretarze,
Komisje,
Sąd Marszałkowski.

Art. 9.

Kompetencja
Marszałka

Marszałek Senatu:

- a) stoi na straży godności Senatu i ścisłego przestrzegania przez Senat praw i obowiązków, wynikających z Konstytucji i innych aktów ustawodawczych,
- b) reprezentuje Senat na zewnątrz,
- c) przewodniczy obradom Senatu i czuwa nad ich powagą,
- d) przestrzega prawidłowego biegu prac Senatu,
- e) sprawuje pieczęć nad spokojem i porządkiem na całym obszarze, należącym do Senatu,
- f) mianuje i zwalnia funkcjonariuszy Biura Senatu.

Art. 10.

Podpisywanie
korespondencji

Marszałek podpisuje w imieniu Senatu oraz jego organów wszelkie pisma, wychodzące na zewnątrz.

Art. 11.

Wykładnia
regulaminu

Marszałek Senatu jest stróżem regulaminu, uprawnionym do jego wykładni; w przypadkach wątpliwych Marszałek rozstrzyga ostatecznie, może jednak zasięgnąć opinii Komisji Regulaminowej lub odwołać się do Izby o rozstrzygnięcie.

Art. 12.

Wybór Marszałka

(1) Marszałka wybiera Senat spośród uprzednio zgłoszonych kandydatów bezwzględną większością głosów.

(2) Jeżeli w pierwszym głosowaniu żaden z kandydatów nie uzyska bezwzględnej większości głosów, następuje głosowanie powtórne, przy

CZEŚĆ IV
Obrady Senatu

Rozdział I
PRZEPISY OGÓLNE

Przedmiot obrad

Art. 30.

Przedmiot obrad

Przedmiotem obrad Senatu mogą być:

- a) projekty ustaw,
- b) wnioski senatorskie, nie mające charakteru ustawodawczego, a oparte na przepisach Konstytucji lub innym akcie ustawodawczym,
- c) sprawy zlecone Senatowi przez Konstytucję lub inny akt ustawodawczy,
- d) interpelacje,
- e) sprawy przewidziane regulaminem Senatu.

Język obrad

Art. 31.

Jezyk obrad

Jezykiem obrad Senatu jest jezyk polski; bedzie on wykluczenie uzywany w pracach Senatu, jego organow oraz w Biurze Senatu.

Składanie wniosków i interpelacji
do łaski marszałkowskiej

Art. 32.

Forma wniosków
i interpelacji

Wnioski i interpelacje sporządza się na piśmie w czterech jedno-
brzmiających egzemplarzach.

Art. 33.

Składanie wniosków
i interpelacji

(1) Senator może złożyć wniosek lub interpelację tylko we własnym imieniu.

(2) Wnioski senatorskie i interpelacje składa się do łaski marszałkowskiej na posiedzeniu Senatu; stają się one częścią składową obrad Senatu z chwilą oznajmienia Izbie przez Marszałka o ich przyjęciu do łaski marszałkowskiej.

(3) Marszałek oznajmi o przyjęciu do łaski marszałkowskiej wniosku lub interpelacji bądź na posiedzeniu, na którym zostały złożone, bądź na najbliższym posiedzeniu Senatu.

Art. 34.

Odmowa przyjęcia
wniosku

Marszałek Senatu nie może przyjąć wniosku, wychodzącego poza zakres uprawnień Senatu.

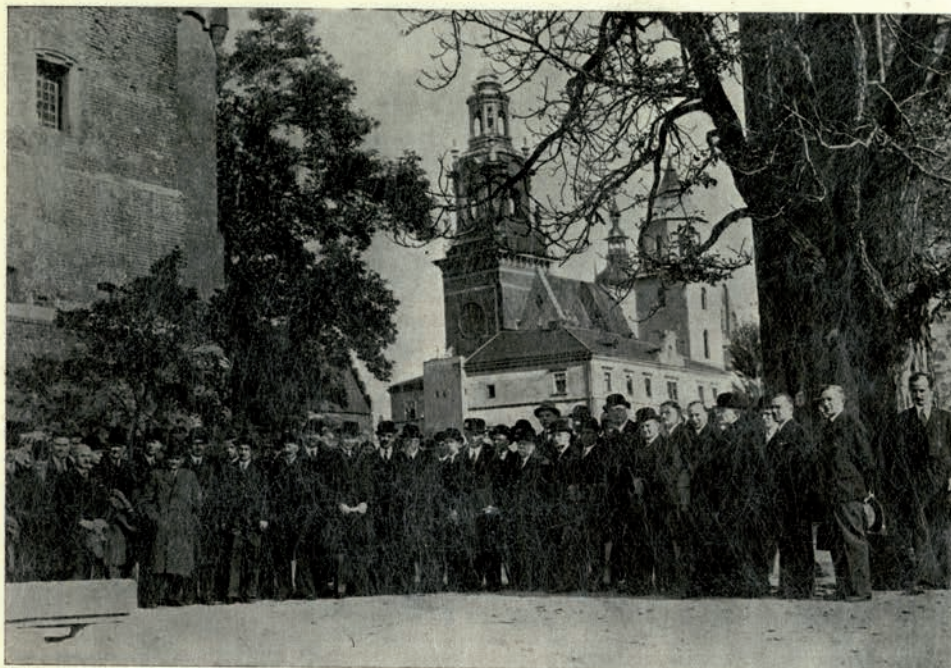

Marszałek Senatu Aleksander Prystor (z prawej) na spotkaniu z prezydentem RP Ignacym Mościckim na Zamku Królewskim w Warszawie, 1935 r. [Narodowe Archiwum Cyfrowe]

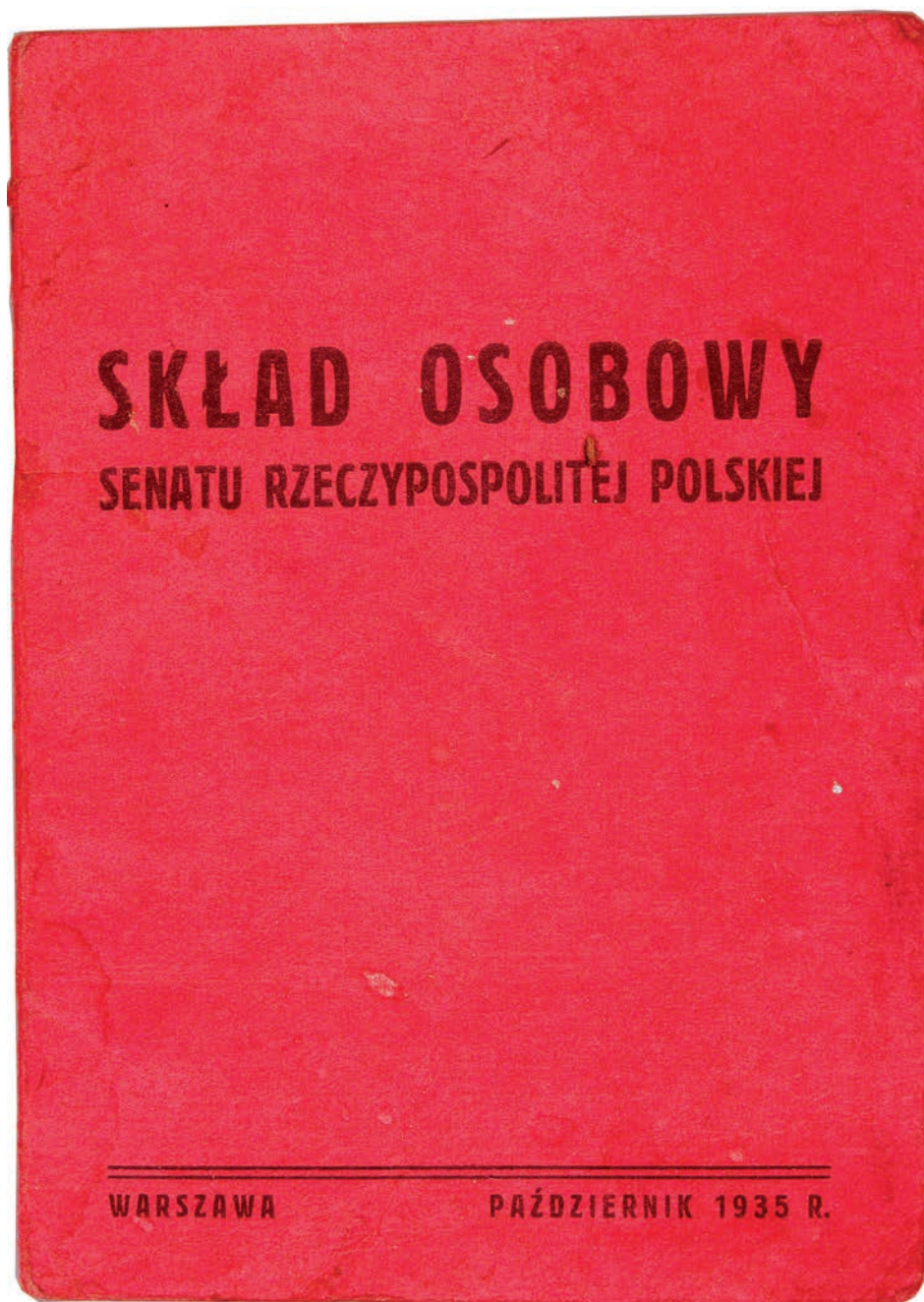
Delegacja Sejmu i Senatu na krakowskim Sowińcu podczas sypania Kopca Józefa Piłsudskiego. Na pierwszym planie marszałek Senatu Aleksander Prystor (z taczką), 1935 r. [Narodowe Archiwum Cyfrowe]

**Senatorowie i Posłowie
składają hołd Marszałkowi Józefowi Piłsudskiemu**

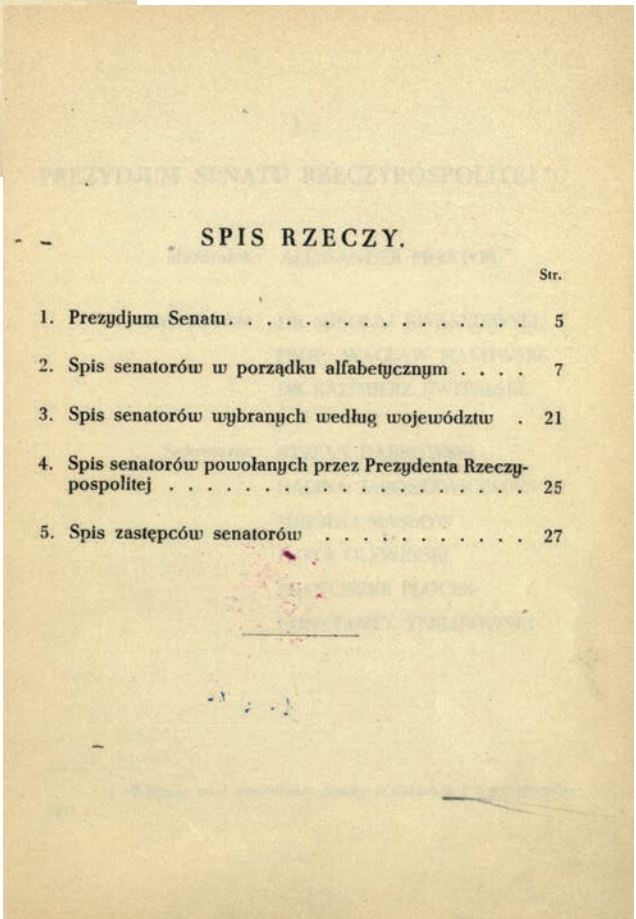
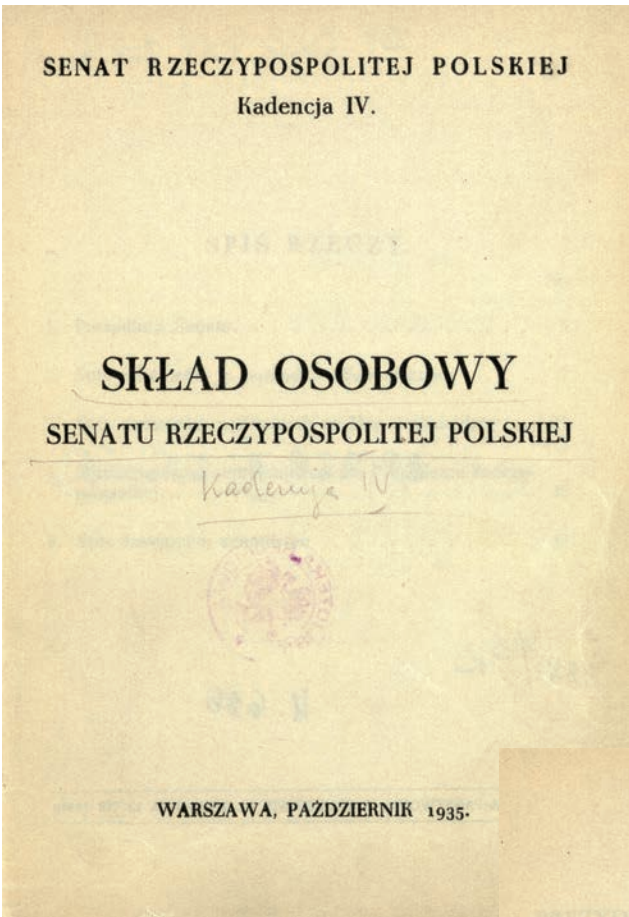

Ag. fot. „Światowid”

W dniu 12 października 1935 r. przybyli do Krakowa Posłowie i Senatorowie R. P. celem złożenia hołdu Marszałkowi Piłsudskiemu. Na zdjęciu widzimy grupę Posłów i Senatorów z Marsz. Senatu Pułk. Prystorem, Marsz. Sejmu St. Carem i Prez. m. Krakowa Dr. M. Kaplickim, na tle wierzyc katedry wawelskiej, po złożeniu hołdu w krypcie św. Leonarda.

Okładka broszury *Skład osobowy Senatu Rzeczypospolitej Polskiej*, 1935 r.
[Biblioteka Sejmowa, Wydział Muzealiów, fot. Adam Wetnicki]

Pierwsza strona oraz wybrane fragmenty broszury *Skład osobowy Senatu Rzeczypospolitej Polskiej*, 1935 r. [Biblioteka Sejmowa, Archiwum Senatu]

I.
PREZYDJUM SENATU RZECZYPOSPOLITEJ*).

Marszałek: ALEKSANDER PRYSTOR

Wicemarszałkowie: DR MIKOŁAJ KWAŚNIEWSKI,
PROF. WACŁAW MAKOWSKI,
DR KAZIMIERZ ŚWITALSKI,

Sekretarze: STEFAN DĄBKOWSKI
HALINA JAROSZEWICZOWA
MIKOŁAJ MASŁOW
PIOTR OLEWIŃSKI
FRANCISZEK PŁOCEK
KONSTANTY TERLIKOWSKI

*) Wybrane na I posiedzeniu Senatu w dniach 4 i 5 października
1935 r.

64. **PAWLIKOWSKI JULJAN**
powołany przez Prezydenta Rzeczypospolitej, ekonomista, Lwów, ul. Potockiego 28, I p., tel. Nr. 247-29.
Warszawa, Hotel Sejmowy.
65. **PETRAŹYCKI TADEUSZ**
powołany przez Prezydenta Rzeczypospolitej, prawnik, pułkownik w stanie spocz., Bruwinów, tel. Podm. 2, Nr. 30.
Warszawa, ul. Nowogrodzka 34, m. 5, tel. Nr. 9-97-87.
66. **PIŁSUDSKI ADAM**
wybrany w województwie wileńskim, wiceprezydent miasta Wilna, Wilno, z. Montwiłłowski 7, tel. Nr. 19-08.
Warszawa, ul. Lwowska 10 m. 25.
67. **PŁOCEK FRANCISZEK**
wybrany w województwie łódzkim, drobny rolnik, ia, p-ta Łódź.

71. **RADZIWIŁŁ JANUSZ**
wybrany w województwie warszawskim, właściciel ziemski, Ołyka (Wołyń), p-ta i tel. tamże.
Warszawa, ul. Bielańska 14, tel. Nr. 12-07-65.
72. **RDUŁTOWSKI KONSTANTY**
wybrany w województwie nowogrodzkim, rolnik, Czernichów Górny, p-ta Pogorzelce k/Baranowicz.
Warszawa, Hotel Sejmowy.
73. **ROSTWOROWSKI WOJCIECH**
powołany przez Prezydenta Rzeczypospolitej, publicysta, Warszawa, ul. Obrońców 1, tel. Nr. 10-01-66.
74. **RÓG MICHAŁ**
wybrany w województwie warszawskim, dziennikarz, Warszawa, ul. Polna 72, tel. Nr. 8-95-75.
75. **RUDOWSKI JAN**
powołany przez Prezydenta Rzeczypospolitej, rolnik, prezes Rady Nadzorczej Zw. Spółdzielni Mleczarskich i Jajczarskich, Półwieski, p-ta Rypin, tel. Nr. 36.
Warszawa, ul. Grójecka 40 m. 38.
76. **RYDEL STEFAN**
wybrany w województwie kieleckim, rolnik, Podolany, p-ta Kazimierza Wielka, tel. Nr. 1.
77. **RYSZKA JÓZEF**
wybrany w województwie białostockim, rolnik, Książówka, p-ta i tel. Sidra.
Warszawa, Hotel Sejmowy.
78. **SCHORR MOJŻESZ, DR**
powołany przez Prezydenta Rzeczypospolitej, profesor Uniwersytetu Józefa Piłsudskiego, Rabin m. st. Warszawy, Warszawa, ul. Tłomackie 7 m. 3, tel. Nr. 5-93-40.

- VICZ BOLESŁAW**
iny w województwie lwowskim, generał brygadownik okręgu korpusu Nr. VI, Lwów, Pl. rdugiński (gmach DOK), tel. Nr. 222-01.
- OR ALEKSANDER**
iny w województwie wileńskim, pułkownik, zes Rady Ministrów, Borki, p-ta Mickunij, rszawa, Wiejska 8 (gmach Senatu).
- ROWICZ WŁADYSŁAW**
iny w województwie lwowskim, kierownik ieczalni społecznej, Turka n/Stryjem, tel. Nr. 61. rszawa, Hotel Sejmowy.

Premier
Aleksander Prystor,
Warszawa, brak daty
[Narodowe Archiwum
Cyfrowe]

Marszałek Senatu Aleksander Prystor
(na pierwszym planie) na terenie kopalni
„Wujek” w Katowicach podczas wycieczki
postów i senatorów na Śląsku, 1937 r.
[Narodowe Archiwum Cyfrowe,
fot. Czesław Datka]

DZIENNIK USTAW

RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

3 stycznia

№ 1.

Rok 1936.

TREŚĆ:

USTAWA

Poz.: 1—z dnia 2 stycznia 1936 r. o amnestji 1

OBWIESZCZENIE MINISTRA

Poz.: 2—Rolnictwa i Reform Rolnych z dnia 2 grudnia 1935 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy z dnia 18 marca 1932 r. o wykupie gruntów, podlegających ustawie w przedmiocie ochrony drobnych dzierżawców rolnych 3

1.

U S T A W A

z dnia 2 stycznia 1936 r.
o amnestji.

Art. 1. Dla upamiętnienia wprowadzenia w życie ustawy konstytucyjnej z dnia 23 kwietnia 1935 r. udziela się sprawcom i uczestnikom niektórych przestępstw amnestji, na zasadach określonych w niniejszej ustawie.

Art. 2. (1) Puszczą się w niepamięć i przebacza spośród przestępstw zwykłych — wszystkie wykroczenia, dokonane przed dniem 11 listopada 1935 r.

(2) Puszczą się w niepamięć i przebacza następujące przestępstwa skarbowe, dokonane przed dniem 11 listopada 1935 r.:

1) spośród przestępstw, do których stosuje się przepisy ustawy karnej skarbowej z dnia 18 marca 1932 r. (Dz. U. R. P. Nr. 34, poz. 355):

- a) przestępstwa porządkowe,
- b) przestępstwa, polegające na uszczupleniu dochodu skarbowego, jeżeli podstawa wymiaru kary nie przekracza kwoty 200 złotych,
- c) przestępstwa, polegające na naruszeniu zakazu przywozu, wywozu lub przewozu towaru, jeżeli wartość towaru nie przekracza kwoty 500 złotych,
- d) przestępstwa, za które grozi wyłącznie zasadnicza kara pieniężna do 1000 złotych,
- e) przestępstwa, określone w ustawie karnej skarbowej — w art. 49 § 2, w art. 57 § 3, jeżeli przestrzeń gruntu nie przenosi dwóch metrów kwadratowych, w art. 60 w związku z art. 57 § 1, w art. 67 § 3, 69, 92 § 1, 96, oraz w art. 114, jeżeli loterię urządzono i prowadzono na cele społeczne, tudzież nabycie sztucznych środków słodzących, przewidziane w art. 9 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 7 października 1927 r. (Dz. U. R. P. Nr. 89, poz. 797), jeżeli ilość nabytych środków nie przekracza dwóch gramów;

2) spośród przestępstw, określonych w innych przepisach o daninach publicznych — te, za które grozi wyłącznie kara pieniężna do 1000 złotych, albo kara grzywny do tej wysokości.

(3) W sprawach o przestępstwa, określone w ust. (1) i (2), postępowania nie wszczyna się, postępowanie wszczęte podlega umorzeniu, kary zaś, niewykonane w całości lub w części, darowuje się; przepadek przedmiotów i narzędzi przestępstwa można jednak orzec tytułem środka zabezpieczającego.

Art. 3. W sprawach o zbrodnie i występki, które dokonane zostały przed dniem 11 listopada 1935 r. oraz należą do właściwości sądów powszechnych i wojskowych:

1) darowuje się niewykonane w całości lub w części kary grzywny, oraz kary pozbawienia wolności, orzeczone w rozmiarze nie powyżej 6 miesięcy;

2) łagodzi się o połowę kary pozbawienia wolności, orzeczone w rozmiarze powyżej 6 miesięcy, lecz nie ponad 3 lata;

3) łagodzi się o jedną trzecią część kary pozbawienia wolności, orzeczone w rozmiarze powyżej 3 lat, lecz nie ponad 5 lat;

4) zamienia się karę śmierci na karę dożywotniego więzienia.

Art. 4. W sprawach o popełnione z pobudek politycznych zbrodnie i występki, które dokonane zostały przed dniem 11 listopada 1935 r. oraz należą do właściwości sądów powszechnych:

1) darowuje się niewykonane w całości lub w części kary pozbawienia wolności, orzeczone w rozmiarze nie powyżej 2 lat;

2) łagodzi się o połowę kary pozbawienia wolności, orzeczone w rozmiarze powyżej 2 lat, lecz nie ponad 5 lat;

3) łagodzi się o jedną trzecią część kary pozbawienia wolności, orzeczone w rozmiarze powyżej 5 lat, lecz nie ponad 10 lat;

4) zamienia się karę śmierci na karę dożywotniego więzienia.

Art. 5. (1) W sprawach o przestępstwa, określone w art. 43 — 48 kodeksu karnego wojskowego

PREZYDJUM SENATU IV-GO RZECZYPOSPOLITEJ

Dr. JERZY BARAŃSKI
Wicemarszałek Senatu R. P.

Dr. MIKOŁAJ KWAŚNIEWSKI
Wicemarszałek Senatu R. P.

Prof. WACŁAW MAKOWSKI
Wicemarszałek Senatu R. P.

SEKRETARZE SENATU RZECZYPOSPOLITEJ

DĄBKOWSKI STEFAN, JAROSZEWICZOWA HALINA, MASŁÓW MIKOŁAJ, OLEWIŃSKI PIOTR
PŁOCEK FRANCISZEK, TERLIKOWSKI KONSTANTY

OKRESY DOTYCHCZASOWYCH SENATÓW R. P.

Obecny Senat jest czwartym zrzędu Senatem Rzpltej.

I Senat: wybory 12. XI. 1922, pierwsze posiedzenie 28. XI. 1927.

II Senat: wybory 11. III. 1928, pierwsze posiedzenie 27. III. 1928, rozwiązanie 30. VIII. 1930.

III Senat: wybory 23. XI. 1930, pierwsze posiedzenie 9. XII. 1930, rozwiązanie 10. VII. 1935.

IV Senat: wybory 15. IX. 1935, pierwsze posiedzenie 1. X. 1935.

SPIS SENATORÓW W PORZĄDKU ALFABETYCZNYM

1. ALGAJER KAROL

powołany przez Prezydenta R. P., ślusarz-mechanik, Łódź, ul. Sienkiewicza 3, m. 5.

2. Dr. BARAŃSKI JERZY

wybrany w województwie kieleckim, pedagog. Warszawa, ulica Wiejska 8, m. 28.

STATUT ORGANIZACYJNY BIURA SENATU RZECZYPOSPOLITEJ

Na podstawie art. 37 i 29 Konstytucji oraz zgodnie z art. 12 i 13 Regulaminu Obrad Senatu, wprowadzono z mocą obowiązującą od dnia 1 października 1931 r. następujący statut organizacyjny Biura Senatu Rzeczypospolitej:

§ 1.

Na czele Biura Senatu stoi Dyrektor Biura Senatu.

§ 2.

Biuro Senatu składa się z:

- I. Wydziału Prac Parlamentarnych (P. P.).
- II. Wydziału Administracyjno-Gospodarczego (A. G.).

I. Wydział Prac Parlamentarnych.

§ 3.

Do zakresu działania Wydziału Prac Parlamentarnych należą czynności, związane z funkcjami Senatu, w szczególności czynności, zmierzające do przygotowania materiałów do prac Senatu i jego komisji, czynności wykonawcze, opracowywanie na zlecenie Marszałka Senatu referatów dotyczących przedmiotu prac ustawodawczych, prowadzenie protokółów posiedzeń Komisji Skarbowo-Budżetowej i ewentualnie innych, korespondencja, prowadzenie spraw osobowych senatorów oraz urzędników i niższych funkcjonariuszów Biura Senatu, redagowanie sprawozdań stenograficznych oraz djarjusza z posiedzeń plenarnych Senatu i ewentualnie z posiedzeń komisyjnych.

§ 4.

Wydział Prac Parlamentarnych obejmuje:

- 1) referat prezydjalny i kancelarz (w tem dział masy),
- 2) referat prawny i plenarnych posiedzeń,
- 3) referat prac ustawodawczych,
- 4) redakcję stenogramów i djarjusza.

Nadto w skład Wydziału Prac Parlamentarnych wchodzi Sekretariat Marszałka Senatu, który obejmuje sekretariat osobisty i sprawy reprezentacyjne.

§ 5.

Wydziałem Prac Parlamentarnych kieruje Dyrektor Biura Senatu.

II. Wydział Administracyjno-Gospodarczy.

§ 6.

Do zakresu działania Wydziału Administracyjno-Gospodarczego należy: prowadzenie wszelkich spraw budżetowych (przygotowywanie budżetu i czuwanie nad jego

wykonaniem), całość spraw rachunkowych Senatu i sprawy kasowe, zarząd gmachami i przynależnościami, oraz prowadzenie w związku z temi sprawami korespondencji, nadzór nad obsługą porządkową i Strażą Marszałkowską, która pełni na terenie Senatu funkcje policyjne.

§ 7.

Wydział Administracyjno-Gospodarczy obejmuje:

- 1) Rachubę,
- 2) Intendenturę,
- 3) Straż Marszałkowską.

§ 8.

Na czele Wydziału Administracyjno-Gospodarczego stoi nacelnik Wydziału, podległy bezpośrednio Dyrektorowi Biura Senatu.

Biblioteka i Archiwum Sejmu i Senatu.

§ 9.

Biblioteka i Archiwum Sejmu i Senatu jest instytucją pomocniczą dla prac Sejmu i Senatu i w tym celu prowadzi księgozbiór wszelkich wydawnictw, dotyczących zakresu prac Sejmu i Senatu, ze szczególnem uwzględnieniem wydawnictw z dziedziny nauk społecznych, prawnych i ekonomicznych, udziela w tym zakresie informacji i materiałów, prowadzi czytelnię pism codziennych i periodycznych, oraz gromadzi i przechowuje wszelkie akta i dokumenty, które powstały i powstawać będą wskutek prac Sejmu i Senatu.

§ 10.

Na czele Biblioteki i Archiwum Sejmu i Senatu stoi Dyrektor Biblioteki i Archiwum Sejmu i Senatu.

W sprawach administracyjno-gospodarczych Dyrektor Biblioteki i Archiwum Sejmu i Senatu otrzymuje zlecenia służbowe bezpośrednio od Marszałka Sejmu w sprawach zaś potrzeb księgozbioru i archiwum — od Marszałków Sejmu i Senatu.

§ 11.

Biblioteka i Archiwum Sejmu i Senatu działa na podstawie specjalnego regulaminu, wydanego przez Marszałków Sejmu i Senatu.

BIURO SENATU R. P.

Dyrektor Biura Senatu
Dr. PIASECKI ADAM

DANE STATYSTYCZNE O SENATORACH

I. Senatorowie według zawodów.

Rolnicy	22
Dziennikarze i literaci	5
Duchowni	1
Lekarze	5
Urzednicy	14
Urzednicy samorzadowi	3
Wojskowi	8
Przemyslownicy i kupcy	8
Rzemieslnicy	1
Prawnicy	5
Adwokaci i notariusze	4
Inzynierowie	2
Nauczyciele	4
Profesorowie	9
Dzialacze spoleczni	6
Inne zawody	2
	96

II. Senatorowie według wieku.

Wiek od 40 do 45	15
" " 45 " 50	24
" " 50 " 55	22
" " 55 " 60	16
" " 60 " 65	6

Wiek od 65 do 70	6
" " 70 " 75	4
" " 75 " 80	3
	96

III. Senatorowie według wykształcenia.

Wyższe	71
Średnie	17
Niższe	8
	96

IV. Senatorowie według narodowości.

Polacy	86
Ukraińcy	6
Niemcy	2
Żydzi	2
	96

V. Senatorowie według wyznania.

Rzym.-kat. wyz.	80
Grecko-kat. wyz.	5
Prawosławni	1
Ewang.-ref.	8
Mojżeszowego wyz.	2
	96

Uroczystość wręczenia buławy marszałkowskiej Edwardowi Rydzowi-Śmigłemu na dziedzińcu Zamku Królewskiego w Warszawie. Widoczni m.in. premier dr Felicjan Sławoj Składkowski (przed krzesłem) oraz marszałek Senatu Aleksander Prystor (pierwszy z lewej), 1936 r.
[Narodowe Archiwum Cyfrowe]

Delegacja Hucutów prezentuje
dar dla Józefa Piłsudskiego
z okazji imienin: kilim z tarczą
i orłem wojskowym
oraz inicjałami JP, 1932 r.
[Narodowe Archiwum Cyfrowe]

Pochód pocztów sztandarowych
Hucutów z Kossowa i Kut
z herbami miast, 1933 r.
[Narodowe Archiwum Cyfrowe]

Delegacja Hucutów
biorąca udział w obchodach
Święta Niepodległości, 1934 r.
[Narodowe Archiwum Cyfrowe]

Ceremonia zaślubin
w synagodze w Krakowie.
Widoczna panna młoda
z domu Wohl oraz pan młody
S. Wieselberg, 1933 r.
[Narodowe Archiwum Cyfrowe]

Grupa Żydów podczas rozmowy
na ulicy miasta,
fot. z lat 1918-1939.
[Narodowe Archiwum Cyfrowe]

Prezydium Polskiego Komitetu
Propalestyńskiego podczas
obrad w sali Senatu.
Od lewej widoczni: b. minister
spraw zagranicznych August
Zaleski, inspektor armii gen.
Gustaw Orlicz-Dreszer,
ksiązę Zdzisław Lubomirski,
prozaik, sekretarz generalny
Polskiego Komitetu
Propalestyńskiego
Janusz Makarczyk oraz
prezes Światowej Organizacji
Syjonistycznej Nachum ben
Josef Samuel Sokółow, 1934 r.
[Narodowe Archiwum Cyfrowe]

Senat
Rzeczypospolitej Polskiej
V kadencji
1938–1939

Posiedzenie Senatu w sprawie budżetu Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego.
Przewodniczy obradom marszałek Bogusław Miedziński. Przemawia senator Kazimierz Bartel, 1939 r.
[Narodowe Archiwum Cyfrowe]

Leon Wolf (1883–1968)

**Marszałek senior Senatu V kadencji
(1938–1939)**

Urodził się 11 kwietnia 1883 r. w Szonychlu na Śląsku Cieszyńskim. Pochodził z zamożnej katolickiej rodziny chłopskiej. W latach 1895–1904 uczęszczał do nowo powstałego, utrzymywanego przez Macierz Szkolną Księstwa Cieszyńskiego, polskiego gimnazjum w Cieszynie. Po uzyskaniu matury wyjechał do Wiednia, by tam podjąć studia na Wydziale Prawa Uniwersytetu Wiedeńskiego. Podczas studiów włączył się aktywnie w działalność Polskiego Zrzeszenia Studentów „Znicz”, organizacji jednoczącej na terenie Cesarstwa Austro-Węgierskiego polską młodzież poprzez szeroką działalność społeczną, kulturalną oraz oświatową. Na przełomie 1906/1907 r. przez parę miesięcy był również słuchaczem na Wydziale Prawa Uniwersytetu Karola w Pradze. W tym czasie brał też udział w redagowaniu „Zarania Śląskiego”, którego pierwszy numer ukazał się w Cieszynie w 1907 r. Powstanie tego pisma było jednym z najważniejszych polskich przedsięwzięć na Śląsku Cieszyńskim.

W 1909 r. uzyskał dyplom doktora praw i rozpoczął praktykę prawniczą w sądzie okręgowym w Wiedniu. W tym samym okresie związał się z patriotycznymi środowiskami narodowokatolickimi na Śląsku, wstępując w 1910 r. do Związku Śląskich Katolików (ZŚK). Przez kilka lat pełnił tam różne funkcje organizacyjne. W okresie I wojny światowej był zaangażowany w działalność mającą na celu wspomaganie idei legionowej i w przyszłości na rzecz przyłączenia Śląska Cieszyńskiego do Galicji, jako przyszłej części zjednoczonej i niepodległej Polski. W latach 1918–1920 działał w Radzie Narodowej Księstwa Cieszyńskiego (RNKC), stanowiącej reprezentację wielu polskich środowisk politycznych i społecznych na Śląsku Cieszyńskim, i sprawującej również rolę rządu tymczasowego na tym obszarze. Po rozstrzygnięciu proble-

Leon Wolf, ok. 1921 r.
[Narodowe Archiwum Cyfrowe]

mu przynależności Zaolzia na niekorzyść Polski w 1920 r. (podział ziemi cieszyńskiej) Leon Wolf pozostał na terenie części przyznanej Czechosłowacji, gdzie przewodniczył regionalnemu oddziałowi Związku Polaków. W latach 1925–1929 posłował do parlamentu w Pradze, będąc czołowym reprezentantem polskiej mniejszości narodowej na Zaolziu. W 1934 r. reprezentował mniejszość polską w Czechosłowacji na II Zjeździe Polaków z Zagranicy, gdzie w obecności prezydenta RP Ignacego Mościckiego oraz senatora Władysława Raczkiewicza – prezesa Rady Organizacyjnej Polaków z Zagranicy (ROPZ) – wyraził zdecydowane poparcie Zaolzian dla idei budowy silnej Polski.

W 1935 r. został ponownie wybrany na posła do czeskiego parlamentu, gdzie już podczas pierwszego swojego wystąpienia sejmowego zwracał uwagę na dyskryminacyjną politykę rządu czeskiego prowadzoną wobec mniejszości polskiej. W czasie polsko-czeskiego konfliktu politycznego na Zaolziu w październiku 1938 r. stał na czele komitetu witającego polskie oddziały zajmujące ten region. W tym czasie na krótko objął funkcję starosty we Frysztacie.

22 listopada 1938 r., po zrzeczeniu się funkcji starosty, Leon Wolf został mianowany senatorem przez prezydenta RP Ignacego Mościckiego. Podczas inauguracyjnego posiedzenia Senatu V kadencji, 28 listopada 1938 r., jako marszałek senior przewodniczył obradom. Jako senator zajmował się dalej sprawami Zaolzia i ludności tam zamieszkałej; był członkiem Komisji Budżetowej i Konstytucyjno-Prawnej.

Po rozpoczęciu działań wojennych Leon Wolf uczestniczył w ostatnim posiedzeniu Senatu 2 września 1939 r., po czym ewakuował się wraz z rodziną na południe Polski do Włodzimierza. Po 17 września przez Lwów udał się do okupowanego przez Niemców Krakowa. Po paru miesiącach przeniósł się do Warszawy, gdzie podjął się pracy charytatywnej w Radzie Głównej Opiekuńczej zajmując się sprawami pomocy społecznej. Pracował tam aż do wybuchu powstania warszawskiego.

Po zakończeniu działań wojennych, kiedy okazało się, że Zaolzie w 1947 r. znalazło się, podobnie jak w 1920 r., ponownie na terenie Czechosłowacji, Leon Wolf zamieszkał na terenie polskiej części Śląska, w Bielsku.

Jesienią 1950 r. został aresztowany przez funkcjonariuszy Urzędu Bezpieczeństwa i uwięziony w Katowicach. Podczas procesu został oskarżony o „faszyzację życia w przedwojennej Polsce” oraz o „sianie nienawiści między Polakami a Czechami”. Wyrokiem Sądu Wojewódzkiego w Katowicach został skazany na 6 miesięcy więzienia. Nie godząc się z absurdalnymi zarzutami stanowiącymi podstawę skazującego wyroku, jego obrońca wniósł o jego rewizję do Sądu Najwyższego, który po rozpatrzeniu sprawy ostatecznie uchylił ten wyrok. Leon Wolf zmarł 8 marca 1968 r. w Cieszynie i został pochowany na tamtejszym cmentarzu.

Bibliografia

Nowak K., *Leon Wolf (1883–1968). Biografia polityczna*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2002.
Miszewski D., *Aktywność polityczna mniejszości polskiej w Czechosłowacji (1920–1938)*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2002.

Bogusław Miedziński (1891–1972)

Marszałek Senatu V kadencji (1938–1939)

Urodził się w 1891 r. w Miastkowie pod Warszawą w rodzinie oficjalisty rolnego Karola i Saby z Moczulskich. Pochodził z rodziny o bogatych tradycjach niepodległościowych. Jego dziadek za udział w powstaniu styczniowym 1863 r. został zesłany na Syberię. W okresie gimnazjalnym był uczestnikiem strajku szkolnego

w 1905 r. i tajnych kół samokształceniowych.

W latach 1910–1914 początkowo studiował chemię na Politechnice Lwowskiej, a następnie rolnictwo na Uniwersytecie Jagiellońskim. W okresie studiów należał do studenckich organizacji niepodległościowych, takich jak „Płomień” oraz „Życie”, ideowo związanych z Polską Partią Socjalistyczną.

Dzięki kontaktom z PPS poznał Józefa Piłsudskiego i został w 1909 r. członkiem Związku Walki Czynnej (ZWC). Rok później działał już w Związku Strzeleckim, nowo powstałej legalnej paramilitarnej organizacji, będącej podstawą do tworzenia późniejszych Legionów Polskich. Do wybuchu I wojny światowej w latach

1913–1914 działał w Towarzystwie „Strzelec”, kończąc szkołę podoficerską prowadzoną przez tę organizację. Po wybuchu wojny aktywnie włączył się w działalność niepodległościową, stając się jednym ze współorganizatorów i przywódców Polskiej Organizacji Wojskowej (POW). W trakcie tajnej działalności politycznej dał się poznać jako dobry organizator pełniąc wiele odpowiedzialnych funkcji, m.in. na stanowiskach komendanta okręgu (siedleckiego i warszawskiego). Wchodził również w skład Komendy Naczelnej POW. W latach 1915–1918 jako oficer I Brygady walczył początkowo na Podlasiu, następnie brał udział w kampanii wojennej na Wołyniu.

W połowie 1916 r. został odkomenderowany do pracy politycznej w POW na odpowiedzialne kierownicze stanowiska w Warszawie, Kielcach i Kijowie, gdzie działał do jesieni 1918 r. U zarania II Rzeczypospolitej, na początku listopada 1918 r. wraz z płk. Edwardem Rydzem-Śmigłym współtworzył w Lublinie Tymczasowy Rząd Republiki Polskiej, oddając się również organizacji jednostek wojska polskiego.

Po odzyskaniu niepodległości kapitan Bogusław Miedziński objął pierwsze oficjalne stanowiska. Początkowo kierował referatem politycznym w Sztabie Dowództwa Okręgu w Kielcach, a następnie w kwietniu 1919 r. został powołany na stanowisko szefa Sekcji Politycznej Sztabu Generalnego Wojska Polskiego. Do końca 1920 r. pozostawał na kierowniczych stanowiskach w Ministerstwie Spraw Wojskowych, m.in. kierując Oddziałem II Informacyjnym Sztabu MSW oraz pełniąc funkcję oficera sztabowego do specjalnych zadań.

W wyborach do Sejmu I kadencji w 1922 r. został wybrany na posła z listy chłopskiej PSL „Piast”. Należał do parlamentarnej i pozaparlamentarnych grup nacisku związanych z Józefem Piłsudskim oraz ze środowiskiem legionowym. Był współorganizatorem przewrotu majowego w 1926 r. W 1927 r. został powołany na stanowisko ministra poczty i telegrafów. Znany ze swoich skłonności do działań zakulisowych, uczestniczył w opracowywaniu strategii wyborczej i propagandowej obozu piłsudczykowski. Ta

Bogusław Miedziński
[Narodowe Archiwum Cyfrowe]

działalność doprowadziła do utworzenia Bezpartyjnego Bloku Współpracy z Rządem (BBWR). Z ramienia tego ugrupowania politycznego został wybrany ponownie na posła Sejmu II kadencji. Był przewodniczącym sejmowej Komisji Wojskowej i członkiem Komisji Spraw Zagranicznych. W kolejnych wyborach do parlamentu w 1930 r. ponownie zasiadł w ławach poselskich, reprezentując wspomniane wyżej ugrupowanie. W pracy politycznej na forum parlamentu kierował Działem Propagandy Klubu BBWR, jako poseł przez lata był referentem generalnym w debatach budżetowych. W tej kadencji ponownie przewodniczył Komisji Wojskowej oraz był członkiem Komisji Spraw Zagranicznych i Komisji Konstytucyjnej. Uczestniczył wraz z Walerym Sławkiem i Stanisławem Carem w opracowywaniu głównych zasad nowej ustawy zasadniczej. W wyborach do Sejmu IV kadencji, które odbyły się we wrześniu 1935 r., został ponownie wybrany na posła, zaś na pierwszym posiedzeniu został wybrany na wicemarszałka Sejmu. W tej kadencji wchodził w skład komisji: Spraw Zagranicznych i Komisji Budżetowej, przewodniczył

również Klubowi Dyskusyjnemu Uczestników Walk o Niepodległość, skupiającemu peowia-ków i legionistów. Po rozwiązaniu BBWR od połowy 1936 r. wraz z czołowymi działaczami obozu piłsudczykowskiego, m.in. z Felicjanem Sławojem Składkowskim i Adamem Kocem, brał udział w organizacji nowego ugrupowania politycznego, prorządowego Obozu Zjednoczenia Narodowego (OZN). Poza działalnością parlamentarną i polityczną zajmował się dziennikarstwem politycznym. Był jednym z czołowych publicystów „Gazety Polskiej” i jednocześnie, do listopada 1938 r., jej redaktorem naczelnym oraz praszynawcą, założycielem koncernu prasowego Prasa Polska S.A.

Ostatnie przed wojną wybory do Senatu odbyły się na jesieni 1938 r. Bogusław Miedziński, jako kandydat z ramienia OZN z nominacji prezydenta RP, został senatorem, zaś podczas inauguracyjnego posiedzenia 28 listopada został wybrany na marszałka Senatu. Funkcję tę pełnił do 2 września 1939 r., w tym dniu odbyło się

ostatnie posiedzenia Senatu II Rzeczypospolitej. Po opuszczeniu Polski przebywał początkowo w Rumunii i w Rzymie, zaś po kapitulacji Francji w czerwcu 1940 r. przez Hiszpanię i Portugalię przedostał się do Anglii. Podobnie jak wielu piłsudczyków i działaczy obozu sanacyjnego nie otrzymał od rządu gen. Władysława Sikorskiego żadnej propozycji objęcia stanowiska ani w wojsku, ani w służbie cywilnej. Został skierowany do Związku Afryki Południowej (dzisiejsza Republika Południowej Afryki), gdzie przebywał do końca wojny.

W 1947 r. wrócił do Wielkiej Brytanii i zajął się publicystyką historyczną. Wchodził w skład Rady Instytutu im. Józefa Piłsudskiego w Londynie i uczestniczył w jego pracach naukowych. Był autorem m.in. poprawek do redagowanej „Najnowszej historii politycznej Polski” Władysława Pobóg-Malinowskiego. Do końca życia pozostał wierny idei piłsudczykowskiej. Zmarł w 1972 r. w Londynie. Został pochowany na cmentarzu South Ealing pod Londynem.

Bibliografia

- Kaczmarek Z., *Marszałkowie Senatu II Rzeczypospolitej*, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 1992.
- Pająk J., *Organizacje bojowe partii politycznych w Królestwie Polskim 1904-1911*, „Książka i Wiedza”, Warszawa 1985.
- Parlamentarzyści polscy*, [w:] *Bazy wzorcowe*, [w:] *Katalogi i bazy BS*, Biblioteka Sejmowa.
- Marszałkowie Senatu II RP*, [w:] *Z dziejów Senatu*, strona internetowa: <http://www.senat.gov.pl/o-senacie/z-dziejow-senatu/marszalkowiesenatu2rp/>
-

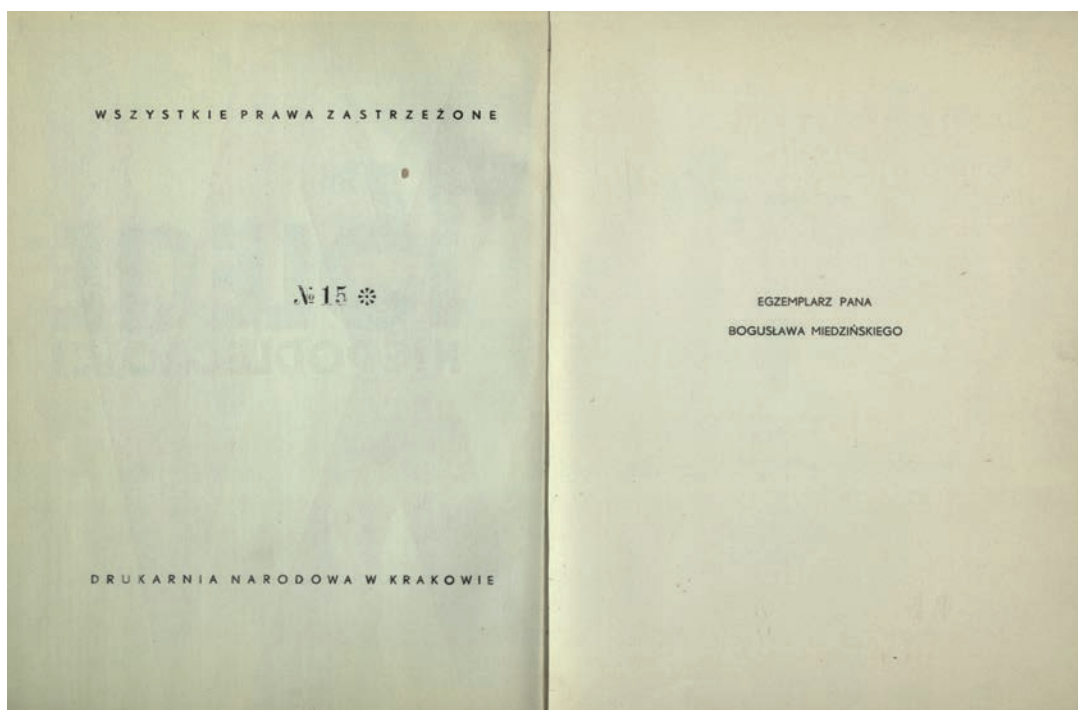
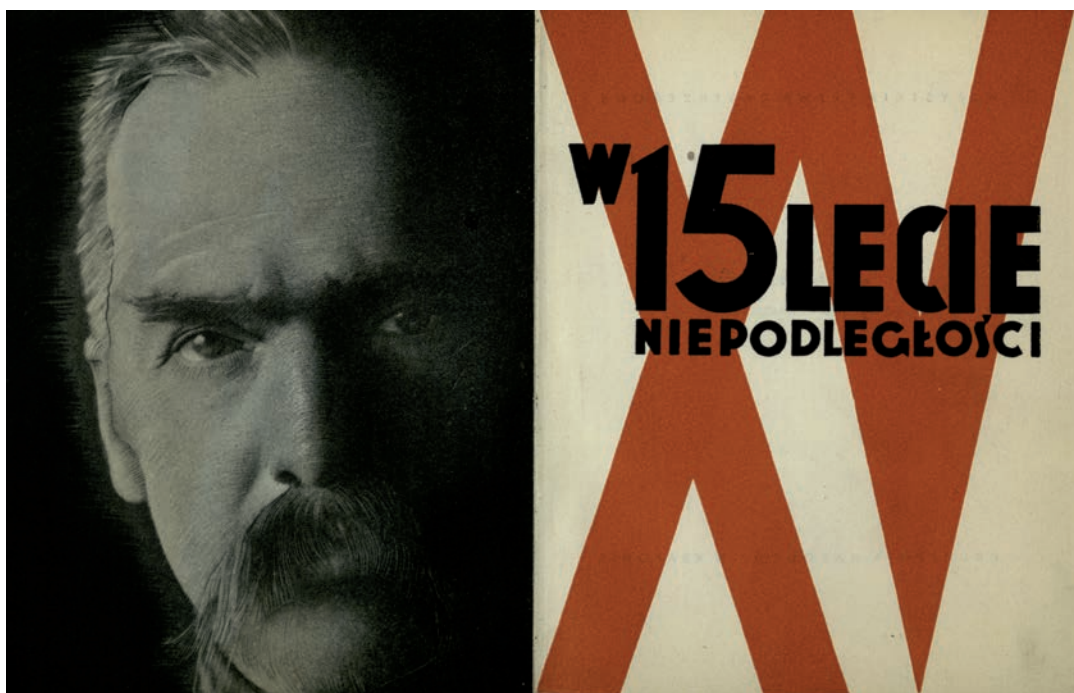
Aleksandra Piłsudska głosząca w lokalu wyborczym w Warszawie podczas wyborów do Senatu w 1938 r.

[Narodowe Archiwum Cyfrowe]

Marszałek Polski Edward Rydz-Śmigły głoszący w lokalu wyborczym w Warszawie podczas wyborów do Senatu w 1938 r.

[Narodowe Archiwum Cyfrowe]

Egzemplarz imienny (nr 15) okolicznościowej publikacji *W 15-lecie niepodległości*, należący do Bogusława Miedzińskiego, 1933 r.
[Biblioteka Sejmowa, Wydział Muzealiów]

Sprawozdanie Stenograficzne z 1. posiedzenia Senatu V kadencji, 1938 r. ►
[Biblioteka Sejmowa, Archiwum Senatu]

SENAT RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Kadencja V. Sesja nadzwyczajna I r. 1938.

Sprawozdanie Stenograficzne

z 1 posiedzenia w dniu 28 listopada 1938 r.

Obecni:

Prezes Rady Ministrów i Minister Spraw Wewnętrznych gen. Felicjan Sławoj Składkowski.

Marszałek Sejmu Wacław Makowski.

Ministrowie: Minister Spraw Zagranicznych Józef Beck, Minister Spraw Wojskowych gen. Tadeusz Zbigniew Kasprzycki, Minister Skarbu Eugeniusz Kwiatkowski, Minister Sprawiedliwości Witold Grabowski, Minister Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego Wojciech Świętosławski, Minister Rolnictwa i Reform Rolnych Juliusz Poniatowski, Minister Przemysłu i Handlu Antoni Roman, Minister Komunikacji Juliusz Ulrych, Minister Opieki Społecznej Marian Zyndram - Kościatkowski, Minister Poczty i Telegrafów Emil Kaliński.

Prezes Najwyższej Izby Kontroli Jakub Krzemiński.

Podsekretarze Stanu: w Ministerstwie Spraw Zagranicznych Jan Szembek, w Ministerstwie Spraw Wojskowych gen. Aleksander Litwinowicz, w Ministerstwie Skarbu Tadeusz Grodyński i Kajetan Dzierżykraj - Morawski, w Ministerstwie Sprawiedliwości Adam Chelmoński, w Ministerstwie Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego Jerzy Aleksandrowicz, w Ministerstwie Rolnictwa i Reform Rolnych Maurycy Jaroszyński i Michał Wierusz - Kowalski, w Ministerstwie Przemysłu i Handlu Mieczysław Sokołowski i Adam Rose, w Ministerstwie Komunikacji Julian Piasecki, w Ministerstwie Opieki Społecznej Eugeniusz Piestrzyński, w Ministerstwie Poczty i Telegrafów Tadeusz Argasiński.

(Początek posiedzenia o godz. 17 m. 5.)

Przewodniczący z powołania przez Pana Prezydenta Rzeczypospolitej senator dr Leon Wolf, a następnie Marszałek Senatu Bogusław Miedziński.

Prezes Rady Ministrów gen. Sławoj Składkowski: W imieniu Pana Prezydenta Rzeczypospolitej. *(Izba wstaje.)*

„**Oredzie.**

Wiekopomne dzieło Józefa Piłsudskiego — rozbudzenie w Narodzie potężnej woli walki o Polskę — dało jeszcze jedno radosne zwycięstwo.

Dziś oto zbierają się Izby Ustawodawcze w historycznym okresie odzyskania przez Rzeczypospolitą ziem odwiecznie polskich. Polacy tych ziem swym gorącym i ofiarnym patriotyzmem dali dowód niezmożonej siły ducha polskiego i swej niezłomnej woli powrotu do Macierzy.

W obliczu tego epokowego wydarzenia pragnę podkreślić rzecz o szczególnie doniosłym dla Państwa znaczeniu — iż postawa wszystkich Polaków, skupionych w godzinie rozstrzygających decyzji wokół Prezydenta Rzeczypospolitej i Naczelnego Wodza, dowiodła raz jeszcze, że od zjednoczenia i zorganizowania woli Narodu Polskiego zależy powaga, rozkwit i potęga Rzeczypospolitej. *(Oklaski.)*

Wierzę, iż prawda ta, przenikająca dzisiaj do świadomości szerokich mas Narodu, będzie naczelnym wskazaniem w pracach Izby Ustawodawczej, dających wyraz nurtującym w społeczeństwie prądom i zasadniczym zainteresowaniom — ze sprawą ordynacji wyborczych do Sejmu i Senatu na czele.

Zyczę Panom, byście jak najlepiej wypełnili tę swoją zaszczytną służbę dla Rzeczypospolitej.

Warszawa, dnia 28 listopada 1938 r.

Prezydent Rzeczypospolitej

(—) I. Mościcki.“

Na przewodniczącego do czasu wyboru Marszałka Senatu Pan Prezydent powołał dr s. Wolfa, *(Oklaski.)* który w dniu dzisiejszym w mojej obecności złożył na ręce Pana Prezydenta ślubowanie.

Proszę Pana Senatora o objęcie przewodnictwa.

(S. Wolf obejmuje przewodnictwo.)

Przewodniczący s. Wolf: Powołany przez Pana Prezydenta Rzeczypospolitej i po złożeniu na jego ręce ślubowania senatorskiego obejmuję przewodnictwo dzisiejszego posiedzenia Senatu do chwili, kiedy wybrany przez Izbę Marszałek obejmie przewodnictwo.

Jako sekretarzy dzisiejszego posiedzenia zapraszam pp. senatorów: Fichnę i Kamińskiego.

Proszę Panów Senatorów o złożenie ślubowania. Odczytam rotę ślubowania. *(Izba wstaje.)*

„Świadom obowiązku wierności wobec Państwa Polskiego, ślubuję uroczyście i zareczam honorem, jako senator Rzeczypospolitej, w pracy na rzecz dobra Państwa nie ustawać, a troskę

o jego godność, zwartość i moc za pierwsze mieć sobie przykazanie.“

Proszę Pana Senatora Fichnę o wypowiedzenie słowa „ślubuję“.

S. Fichna: Ślubuję.

Przewodniczący s. Wolf: Proszę Pana Senatora Kamińskiego o wypowiedzenie słowa „ślubuję“

S. Kamiński: Ślubuję.

Przewodniczący s. Wolf: Protokół i listę mówców prowadzi p. s. Fichna.

Przystępujemy do składania ślubowania przez Panów Senatorów. Po odczytaniu rotę ślubowania p. s. Kamiński odczyta listę senatorów, a każdy z Panów Senatorów zechce wypowiedzieć słowo „ślubuję“, gdy usłyszy swe nazwisko.

Proszę Pana Sekretarza Kamińskiego o odczytanie rotę ślubowania. *(Izba wstaje.)*

Sekretarz s. Kamiński (czyta): „Świadom obowiązku wierności wobec Państwa Polskiego, ślubuję uroczyście i zareczam honorem, jako senator Rzeczypospolitej, w pracy na rzecz dobra Państwa nie ustawać, a troskę o jego godność, zwartość i moc za pierwsze mieć sobie przykazanie.“

Przewodniczący s. Wolf: Proszę Pana Sekretarza o odczytanie listy senatorów.

Sekretarz s. Kamiński (czyta): S. Barcikowski Stefan.

S. Barcikowski: Ślubuję.

Sekretarz s. Kamiński: S. Bartel Kazimierz.

S. Bartel: Ślubuję.

Sekretarz s. Kamiński: S. Bartłowa Maria.

S. Bartłowa: Ślubuję.

Sekretarz s. Kamiński: S. Beck Józef.

S. Beck: Ślubuję.

Sekretarz s. Kamiński: S. Beczkowicz Zygmunt.

S. Beczkowicz: Ślubuję.

Sekretarz s. Kamiński: S. Berbecka Zofia.

S. Berbecka: Ślubuję.

Sekretarz s. Kamiński: S. Bisping Kazimierz.

S. Bisping: Ślubuję.

Sekretarz s. Kamiński: S. ks. Bliziński Wacław.

S. ks. Bliziński: Ślubuję.

Sekretarz s. Kamiński: S. Bruski Dawid.

S. Bruski: Ślubuję.

Sekretarz s. Kamiński: S. Budzanowski Józef.

S. Budzanowski: Ślubuję.

Sekretarz s. Kamiński: S. Bundzylak Maciej.

S. Bundzylak: Ślubuję.

Sekretarz s. Kamiński: S. Dąbkowski Stefan.

S. Dąbkowski: Ślubuję.

Sekretarz s. Kamiński: S. Decykiewicz Włodzimierz.

S. Decykiewicz: Ślubuję.

Sekretarz s. Kamiński: S. Dębski Jan.

S. Dębski: Ślubuję.

Sekretarz s. Kamiński: S. Dobaczewski Eugeniusz.

S. Dobaczewski: Ślubuję.

Sekretarz s. Kamiński: S. Drozdowski Marian.

S. Drozdowski: Ślubuję.

Sekretarz s. Kamiński: S. Duch Kazimierz.

S. Duch: Ślubuję.

Sekretarz s. Kamiński: S. Dybczyński Sylwester.

S. Dybczyński: Ślubuję.

Sekretarz s. Kamiński: S. Fudakowski Kazimierz.

S. Fudakowski: Ślubuję.

Sekretarz s. Kamiński: S. Galica Andrzej.

S. Galica: Ślubuję.

Sekretarz s. Kamiński: S. Giedroyć Tadeusz.

S. Giedroyć: Ślubuję.

Sekretarz s. Kamiński: S. Głowacki Zygmunt.

S. Głowacki: Ślubuję.

Sekretarz s. Kamiński: S. Gnoiński Michał.

S. Gnoiński: Ślubuję.

Sekretarz s. Kamiński: S. Godlewski Józef.

S. Godlewski: Ślubuję.

Sekretarz s. Kamiński: S. Grabowski Witold.

S. Grabowski: Ślubuję.

Sekretarz s. Kamiński: S. Grajek Michał.

S. Grajek: Ślubuję.

Sekretarz s. Kamiński: S. Hasbach Erwin.

S. Hasbach: Ślubuję.

Sekretarz s. Kamiński: S. Hempel Stanisław. (*Nieobecny.*) S. Hordyński Emil.

S. Hordyński: Ślubuję.

Sekretarz s. Kamiński: S. Jakubowski Antoni.

S. Jakubowski: Ślubuję.

Sekretarz s. Kamiński: S. Jędrusik Henryk.

S. Jędrusik: Ślubuję.

Sekretarz s. Kamiński: S. Kaliński Emil.

S. Kaliński: Ślubuję.

Sekretarz s. Kamiński: S. Katelbach Tadeusz.

S. Katelbach: Ślubuję.

Sekretarz s. Kamiński: S. Klarner Czesław.

S. Klarner: Ślubuję.

Sekretarz s. Kamiński: S. Kobylański Tadeusz.

S. Kobylański: Ślubuję.

Sekretarz s. Kamiński: S. Koc Adam.

S. Koc: Ślubuję.

Sekretarz s. Kamiński: S. Kolankowski Ludwik.

S. Kolankowski: Ślubuję.

Sekretarz s. Kamiński: S. Kornke Rudolf (*Nieobecny.*) S. Lachcik Jan.

S. Lachcik: Ślubuję.

Sekretarz s. Kamiński: S. Lachowicz Wojciech.

S. Lachowicz: Ślubuję.

Sekretarz s. Kamiński: S. Lachowski Albin.

S. Lachowski: Ślubuję.

Sekretarz s. Kamiński: S. Lechnicki Felicjan.

S. Lechnicki: Ślubuję.

Sekretarz s. Kamiński: S. Lelek Stefan.

S. Lelek: Ślubuję.

Sekretarz s. Kamiński: S. Łazarski Michał.

S. Łazarski: Ślubuję.

Sekretarz s. Kamiński: S. Łepki Bohdan.

S. Łepki: Ślubuję.

Sekretarz s. Kamiński: S. ks. Machay Ferdynand.

S. ks. Machay: Ślubuję.

Sekretarz s. Kamiński: S. Malicki Mikołaj.

S. Malicki: Ślubuję.

Sekretarz s. Kamiński: S. Malinowski Marian.

S. Malinowski: Ślubuję.

Sekretarz s. Kamiński: S. Malski Władysław.

S. Malski: Ślubuję.

Sekretarz s. Kamiński: S. Miedziński Bogusław.

S. Miedziński: Ślubuję.

Sekretarz s. Kamiński: S. Miklaszewski Bolesław.

S. Miklaszewski: Ślubuję.

Sekretarz s. Kamiński: S. Milewicz Władysław.

S. Milewicz: Ślubuję.

Sekretarz s. Kamiński: S. Miłaszewski Stanisław.

S. Miłaszewski: Ślubuję.

Sekretarz s. Kamiński: S. Morawski Edward.

S. Morawski: Ślubuję.

Sekretarz s. Kamiński: S. ks. Nosalewski Kazimierz.

S. ks. Nosalewski: Ślubuję.

Sekretarz s. Kamiński: S. Olchowicz Konrad.

S. Olchowicz: Ślubuję.

Sekretarz s. Kamiński: S. Osiński Aleksander.

S. Osiński: Ślubuję.

Sekretarz s. Kamiński: S. Pacześniak Franciszek.

S. Pacześniak: Ślubuję.

Sekretarz s. Kamiński: S. Patek Stanisław.

S. Patek: Ślubuję.

Sekretarz s. Kamiński: S. Pawelec Alojzy.

S. Pawelec: Ślubuję.

Sekretarz s. Kamiński: S. Prystor Aleksander.

S. Prystor: Ślubuję.

Sekretarz s. Kamiński: S. Przedpeński Bolesław.

S. Przedpeński: Ślubuję.

Sekretarz s. Kamiński: S. Pulnarowicz Władysław.

S. Pulnarowicz: Ślubuję.

Sekretarz s. Kamiński: S. Puławski Ignacy.
S. Puławski: Ślubuję.
Sekretarz s. Kamiński: S. Radziwiłł Krzysztof.
S. Radziwiłł: Ślubuję.
Sekretarz s. Kamiński: S. Rataj Jan.
S. Rataj: Ślubuję.
Sekretarz s. Kamiński: S. Rembieliński Jan.
S. Rembieliński: Ślubuję.
Sekretarz s. Kamiński: S. Roman Antoni.
S. Roman: Ślubuję.
Sekretarz s. Kamiński: S. Rosada Stefan.
S. Rosada: Ślubuję.
Sekretarz s. Kamiński: S. Róg Michał.
S. Róg: Ślubuję.
Sekretarz s. Kamiński: S. Rubinsztejn Izaak.
S. Rubinsztejn: Ślubuję.
Sekretarz s. Kamiński: S. Semkowicz Aleksander.
S. Semkowicz: Ślubuję.
Sekretarz s. Kamiński: S. Siciński Stanisław.
S. Siciński: Ślubuję.
Sekretarz s. Kamiński: S. Skoczylas Stanisław.
S. Skoczylas: Ślubuję.
Sekretarz s. Kamiński: S. Starzyński Stefan.
S. Starzyński: Ślubuję.
Sekretarz s. Kamiński: S. Stolarski Błażej.
S. Stolarski: Ślubuję.
Sekretarz s. Kamiński: S. Stryjeński Władysław.
S. Stryjeński: Ślubuję.
Sekretarz s. Kamiński: S. Sujkowska Helena.
S. Sujkowska: Ślubuję.
Sekretarz s. Kamiński: S. Szelągowska Anna.
S. Szelągowska: Ślubuję.
Sekretarz s. Kamiński: S. Ślaski Jan.
S. Ślaski: Ślubuję.
Sekretarz s. Kamiński: S. Świętosławski Wojciech.
S. Świętosławski: Ślubuję.
Sekretarz s. Kamiński: S. Tomaszkiwicz Leopold.
S. Tomaszkiwicz: Ślubuję.
Sekretarz s. Kamiński: S. Tworydło Mikołaj.
S. Tworydło: Ślubuję.
Sekretarz s. Kamiński: S. Tymoszenko Sergiusz.
S. Tymoszenko: Ślubuję.
Sekretarz s. Kamiński: S. Wambeck Maksymilian.
S. Wambeck: Ślubuję.
Sekretarz s. Kamiński: S. Wasilewski Tomasz.
S. Wasilewski: Ślubuję.
Sekretarz s. Kamiński: S. Wielowieyski Janusz.
S. Wielowieyski: Ślubuję.

Sekretarz s. Kamiński: S. Wilczyński Edmund.
S. Wilczyński: Ślubuję.
Sekretarz s. Kamiński: S. Wróbel Wiktor.
S. Wróbel: Ślubuję.
Sekretarz s. Kamiński: S. Wysocki Alfred.
S. Wysocki: Ślubuję.
Sekretarz s. Kamiński: S. Zarzycki Ferdynand.
S. Zarzycki: Ślubuję.
Sekretarz s. Kamiński: S. ks. Zelek Roman.
S. ks. Zelek: Ślubuję.
Sekretarz s. Kamiński: S. Żmigryder-Konopka Zdzisław.
S. Żmigryder-Konopka: Ślubuję.

Przewodniczący s. Wolf: Proszę Pana Sekretarza Fichne o odczytanie nazwisk panów senatorów, którzy nie złożyli ślubowania.

Sekretarz s. Fichna (czyta): SS.: Hempel Stanisław i Kornke Rudolf.

Przewodniczący s. Wolf: Obaj nadesłali usprawiedliwienie.

Stwierdzam, że wszyscy senatorowie obecni na posiedzeniu złożyli ślubowanie.

Przystępujemy do wyboru Marszałka.
 Proszę Pana Sekretarza Kamińskiego o odczytanie art. 12 regulaminu.

Sekretarz s. Kamiński (czyta):

„Art. 12.

1) Marszałka wybiera Senat spośród poprzednio zgłoszonych kandydatów bezwzględną większością głosów.

(2) Jeżeli w pierwszym głosowaniu żaden z kandydatów nie uzyska bezwzględnej większości głosów, następuje głosowanie powtórne, przy czym kandydat, który otrzymał najmniejszą liczbę głosów w pierwszym głosowaniu, będzie wyłączony od wyboru.

(3) Jeżeli i drugie głosowanie nie da wyniku, następuje trzecie, a w razie potrzeby i dalsze, przy czym przy każdym następnym głosowaniu wyłącza się tego z kandydatów, który w poprzednim uzyskał najmniejszą liczbę głosów.

(4) Jeżeli kilku kandydatów uzyskało tę samą najmniejszą liczbę głosów, los rozstrzyga którego z nich wyłączy się od wyboru.

(5) Jeżeli wszyscy kandydaci otrzymali równą liczbę głosów, zarządza się głosowanie ponowne; jeżeli ponowne głosowanie da ten sam wynik, los rozstrzyga którego z kandydatów wyłączy się od wyboru.”

Przewodniczący s. Wolf: Proszę Panów Senatorów o zgłaszanie kandydatur.

S. Fudakowski: Senator Aleksander Prystor.

S. Dąbkowski: Senator Bogusław Miedziński.

Przewodniczący s. Wolf: Zgłoszono kandydatury pp. senatorów Aleksandra Prystora i Bogusława Miedzińskiego. Czy nikt nie zgłasza innych kandydatów? Nie słyszę zgłoszeń. Zgłaszanie kandydatur zamykam.

Zarządzam głosowanie. Proszę Panów Sekretarzy o rozdanie kartek.

Panowie Senatorowie zechcą na kartkach napisać nazwisko jednego spośród zgłoszonych kandydatów, a mianowicie s. Prystora lub s. Miedzińskiego.

Proszę Pana Sekretarza Kamińskiego o odczytanie listy nazwisk senatorów, a Pana Sekretarza Fichnę o odnotowywanie nazwisk senatorów, którzy oddali głosy.

(Po głosowaniu.)

Czy wszyscy Panowie Senatorowie oddali kartki? Nikt więcej się nie zgłasza.

Zamykam głosowanie.

Zarządzam 15-minutową przerwę dla obliczenia głosów.

(Przerwa od godz. 17 min. 32 do godz. 17 min. 45.)

Przewodniczący s. Wolf: Ogłaszam wynik wyborów: Głosowało panów senatorów 94, głosów ważnych oddano 83, bezwzględna większość wynosi 42.

S. Bugusław Miedziński otrzymał głosów 59 *(Oklaski.)*, s. Aleksander Prystor — 24. Wobec tego stwierdzam, że został wybrany na Marszałka senator Bogusław Miedziński. *(Oklaski.)*

Zapytuję Pana Senatora Miedzińskiego, czy wybór przyjmuje?

S. Miedziński: Proszę o godzinę czasu dla udzielenia odpowiedzi.

Przewodniczący s. Wolf: Zarządzam przerwę do godz. 18 min. 50.

(Przerwa od godz. 17 min. 50 do godz. 18 min. 55.)

Przewodniczący s. Wolf: Wznawiam posiedzenie.

Zapytuję Pana Senatora Miedzińskiego, czy przyjmuje wybór?

S. Miedziński: Przyjmuje.

Przewodniczący s. Wolf: Wobec tego proszę Pana Marszałka o objęcie przewodnictwa.

(Marszałek obejmuje przewodnictwo, powitany przez Izbę hucznymi oklaskami.)

Marszałek: Wysoka Izbo! Dziękując za okazane mi zaufanie, winien jestem wyłumać, dlaczego tak zaszczytnego wyboru nie przyjąłem natychmiast. Już dwaj z kolei moi

znakomici poprzednicy na tym stanowisku pp. Marszałkowie Władysław Raczkiewicz i Aleksander Prystor — stworzyli tradycję akceptacji Pana Prezydenta Rzeczypospolitej na pełnienie funkcji marszałka Izby senackiej. Zaś s. p. Stanisław Car, jeden z twórców nowej Konstytucji, przyjmując wybór pierwszego w nowym ustroju marszałka Izby sejmowej, stwierdził, iż tradycja ta jest w ramach nowej Konstytucji nie aktem kurtuazji, lecz obowiązkiem z prawa wynikającym. Jest to i moim najgłębszym przekonaniem. Opieram się w nim nie tylko na art. 2 i 3 ustawy konstytucyjnej, stanowiących, że w osobie Prezydenta Rzeczypospolitej skupia się jednolita i niepodzielna władza państwowa, że organami Państwa, pozostającymi pod Jego zwierzchnictwem, są Izby ustawodawcze; przywiązuję szczególną wagę do art. 11, który mówi: „Prezydent Rzeczypospolitej, jako czynnik nadrzędny w Państwie, harmonizuje działania naczelných organów państwowych”. Z tego mianowicie prawa i obowiązku Prezydenta Rzeczypospolitej wynika jako nieodparta konsekwencja zapewnienie Prezydentowi Rzeczypospolitej wpływu na obsadę i tych stanowisk w rządzie „naczelných organów państwowych”, które wyłaniane są z wyboru. I dlatego, Wysoka Izbo, ceniąc sobie niezmiernie Jej zaufanie, które wyniosło mnie na to stanowisko, nie uważałbym za możliwe przyjąć je, gdyby poskąpione mi było zapewnienie, że osoba moja nie będzie przeszkodą w harmonijnym współdziałaniu naczelných organów państwowych, nad którym pieczę ustawa konstytucyjna powierzyła Prezydentowi Rzeczypospolitej.

Zechce Wysoka Izba przyjąć zapewnienie, że jeśli zatrzymuję Jej uwagę tak długo nad tą sprawą — to nie dlatego, abym wiązał nadmierną wagę z taką czy inną rolą mojej osoby w służbie publicznej, ale dlatego jedynie, że konsekwentne i głębokie wprowadzenie w życie naszego nowego ustroju państwowego uważam za rzecz istotną i doniosłą. Jedną zaś z najgłębszych zmian, jakie wprowadza ustawa konstytucyjna z 23 kwietnia 1935 r. w porównaniu z Konstytucją poprzednią — jedną z tych reform, do których największą wagę przywiązywał Józef Piłsudski — jest nie tylko wzmocnienie, lecz przede wszystkim wyodrębnienie władzy Głowy Państwa.

W ustroju poprzednim Prezydent Rzeczypospolitej postawiony był jako część władzy wykonawczej i — co gorsza — z tą władzą utożsamiany. Nowy ustrój konstytucyjny czyni Prezydenta Rzeczypospolitej władzą nadrzędną; stoi On zarówno nad rządem jak i nad wszystkimi innymi organami Państwa. I dzięki temu Jego prawo zwierzchnictwa nie narusza w niczym stosunku wzajemnego tych władz. Pozwala im funkcje sobie przypisane pełnić bez wzajemnej podejrzliwości z pełnym dla siebie szacunkiem i pełną również od siebie wzajemnie niezależnością.

Wysoka Izbo! Orędzie Pana Prezydenta Rzeczypospolitej, którego przed chwilą w sku-

pieniu i powadze wysłuchaliśmy, wskazało nam wysoką historyczną doniosłość chwili obecnej; wskazało nam — śmiem tak rozumieć — instrukcyjny charakter zdarzeń, które Naród nasz ostatnio przeżywał; wskazało nam, jaka jest potęga zjednoczonej i zorganizowanej woli Narodu, gdy na jego czele stoją ludzie, którzy potrafią tę potężną siłę, siłę idealną przekuć na stalowy młot realnej decyzji. Sądzę, iż dam wyraz przekonaniu tej Izby, gdy zapewnię Pana Prezydenta Rzeczypospolitej, że słowa Jego zrozumieliśmy i dobrze wryły się w naszej pamięci; gdy zapewnię Marszałka Polski Edwarda Śmigłego-Rydza, że zbrojne ramię Rzeczypospolitej jest i zawsze będzie źrenicą naszego oka (*Oklaski*), tętnem naszego serca, najtroskliwszą myślą naszego mózgu.

Będziemy się starali w zwyczajnych pracach naszych nie zawieść ani zaufania Narodu, ani wyrażonych przez Pana Prezydenta Rzeczypospolitej oczekiwań. Rzetelnie i sumiennie weźmiemy też na warsztat naszych prac zagadnienie specjalnie nam poruczone — reformę ordynacji wyborczej.

Sądzę też, że nie rozminę się z sentymentami Wysockiej Izby, gdy wyrażę mą głęboką radość, że dane mi było przyjąć przewodnictwo prac Izby senackiej z rąk senatora Wolfa, jako przedstawiciela tych ziem odwiecznie polskich, których synowie — mówiąc słowami orędzia Prezydenta Rzeczypospolitej — „swym gorącym i ofiarnym patriotyzmem dali dowód niezmożonej siły ducha polskiego i swej niezłomnej woli powrotu do Macierzy”; gdy wyrażę w imieniu Wysokiej Izby hołd zarówno im jak i tym żołnierzom Rzeczypospolitej (*Wszyscy obecni na sali wstają.*), którzy akt zjednoczenia ziem polskich przypięcętowali czerwoną i gorącą pieczęcią krwi. (*Oklaski.*)

Obecnie przystępujemy do wyboru wicemarszałków i sekretarzy.

Zgodnie z art. 15 regulaminu Senat wybiera trzech wicemarszałków i sześciu sekretarzy.

Sposób wyboru normują art. 16 i 21 regulaminu.

Proszę Pana Sekretarza Kamińskiego o ich odczytanie.

Sekretarz s. Kamiński (czyta):

„Art. 16.

(1) Wicemarszałków i sekretarzy wybiera Senat spośród uprzednio zgłoszonych kandydatów.

(2) Za wybranych w pierwszym głosowaniu uważa się kandydatów, którzy otrzymali głosy większości głosujących.

(3) Jeżeli pierwsze głosowanie nie da wyniku albo da wynik częściowy, następuje głosowanie ściślejsze, przy czym skreśla się z listy kandydatów osoby, które w pierwszym głosowaniu otrzymały najmniejszą liczbę głosów, w ten sposób, aby liczba kandydatów była nie większa od podwójnej liczby nieobsadzonych stanowisk.

(4) Głosowanie ściślejsze jest ostateczne; za wybranych w głosowaniu ściślejszym uważa się kandydatów, którzy otrzymali największą liczbę głosów; w razie równości rozstrzyga los, wyciągnięty przez Marszałka.

Art. 21.

(1) Wybory do organów Senatu odbywają się bez rozprawy.

(2) Głosowanie odbywa się przez składanie kart.

(3) Przy składaniu kart może być zarządzone wywoływanie senatorów z listy.

(4) Karta do głosowania ma zawierać najwyżej tyle nazwisk kandydatów, ile stanowisk jest do obsadzenia.

(5) Przy obliczaniu wyniku głosowania nie bierze się w rachubę kart, wypełnionych niezgodnie z przepisem ustępu poprzedzającego.

(6) Głosowanie się nie odbędzie, jeżeli liczba zgłoszonych kandydatów odpowiada liczbie stanowisk, które mają być obsadzone.”

Marszałek: Przystępujemy do wyboru wicemarszałków.

S. Tomasziewicz: Proszę o głos.

Marszałek: Głos ma s. Tomasziewicz.

S. Tomasziewicz: Zgłaszam kandydatów na wicemarszałków: s. Dąbkowski Stefan, s. Pawelec Alojzy i s. Stolarski Błażej.

Marszałek: Czy ktoś z Panów zgłasza dalsze kandydatury? Innych kandydatów nie słyszę. Zamykam zgłaszanie kandydatów.

Ponieważ ilość zgłoszonych kandydatów odpowiada ilości stanowisk wicemarszałków, przeto zgodnie z art. 21 ust. (6) regulaminu stwierdzam, że wicemarszałkami wybrani zostali senatorowie: Dąbkowski Stefan, Pawelec Alojzy i Stolarski Błażej.

Przystępujemy do wyboru sekretarzy. Proszę o zgłaszanie kandydatów.

S. Tomasziewicz: Proszę o głos.

Marszałek: Głos ma s. Tomasziewicz.

S. Tomasziewicz: Zgłaszam na sekretarzy Senatu kandydatury ss. Katelbacha Tadeusza, Radziwiłła Krzysztofa, Rosady Stefana, Bruskiego Dawida i Wielowieyskiego Janusza.

S. Tworydło: Proszę o głos.

Marszałek: Głos ma s. Tworydło.

S. Tworydło: Zgłaszam jeszcze na sekretarza kandydaturę s. Mikołaja Malickiego.

Marszałek: Czy są jeszcze inne kandydatury? Nie. Zgłaszanie kandydatów zamykam.

Wobec tego, że ilość zgłoszonych kandydatów odpowiada ilości stanowisk sekretarzy, głosowanie jest zbędne.

Na sekretarzy zostali wybrani ss.: Katelbach Tadeusz, Radziwiłł Krzysztof, Rosada Stefan, Bruski Dawid, Wielowieyski Janusz i Malicki Mikołaj.

W dalszym ciągu na porządku dziennym dzisiejszego posiedzenia mamy wybór Komisji Regulaminowej.

Proponuję Wysokiej Izbie wybór 12 członków Komisji Regulaminowej, a mianowicie ss.: Dąbkowskiego Stefana, Dobaczewskiego Eugeniusza, Fichny Bolesława, Galicy Andrzeja, Katelbacha Tadeusza, Koca Adama, Lechnickiego Felicjana, Puławskiego Ignacego, Róga Michała, Tomaszkiwicza Leopolda, Wielowieyskiego Janusza i Zarzyckiego Ferdynanda.

Jeśli nie usłyszę sprzeciwu, będę uważał, że Izba listę tę przyjęła. Sprzeciwu nie słyszę.

uważam listę przed chwilą odczytanych kandydatów do Komisji Regulaminowej za przyjętą i skład jej za ustalony.

Komisję Regulaminową zwołuję na jutro na godzinę 11 przed południem. Co do sali Panowie Senatorowie porozumieją się z Biurem Senatu.

Porządek dzienny posiedzenia jest w ten sposób wyczerpany.

Posiedzenie plenarne w dniu jutrzejszym zwołuję na godzinę 17 z porządkiem dziennym: Sprawozdanie Komisji Regulaminowej.

Zamykam posiedzenie.

(Koniec posiedzenia o godz. 19 min. 10.)

SPIS RZECZY:

	łam		łam
Oświadczanie P. Prezydenta Rzeczypospolitej.		Przyjęcie wyboru przez s. Miedzińskiego.	
Prezes Rady Ministrów Sławoj Składkowski	3	Objęcie przewodnictwa przez Marszałka.	
Powołanie na przewodniczącego s. Wolfa.		Marszałek	9
Przewodniczący	3	Wybór 3 Wicemarszałków.	
Słubowanie tymczasowych sekretarzy.		Odczytanie art. 16 regulaminu.	
Słubowanie senatorów.		Zgłaszanie kandydatur.	
Wybór Marszałka Senatu.		Tomaszkiewicz	12
Odczytanie art. 12 regulaminu.		Wynik wyboru.	
Zgłaszanie kandydatur.		Wybór 6 Sekretarzy.	
Fudakowski	8	Zgłaszanie kandydatur.	
Dąbkowski	8	Tomaszkiewicz	12
Głosowanie.		Tworydło	12
(przerwa w posiedzeniu)		Wynik wyboru.	
Wybór s. Miedzińskiego na Marszałka.		Wybór Komisji Regulaminowej.	
(przerwa w posiedzeniu)		Marszałek	13
		Porządek dzienny następnego posiedzenia	

Marszałek Senatu Bogustaw Miedziński (z lewej) podczas audiencji u prezydenta RP Ignacego Mościckiego na Zamku Królewskim w Warszawie, 1938 r.
[Narodowe Archiwum Cyfrowe]

Marszałek Senatu Bogustaw Miedziński (z lewej) przyjmuje marszałka Polski Edwarda Rydza-Śmigłego, Warszawa, ok. 1938 r.
[Narodowe Archiwum Cyfrowe, fot. Witold Pikiel]

Marszałek Senatu Bogusław Miedziński jako reprezentant parlamentarzystów podczas uroczystości na Wawelu upamiętniającej marszałka Józefa Piłsudskiego, 1938 r.
[Narodowe Archiwum Cyfrowe]

Dwudzieste posiedzenie Senatu

z dnia 2 września 1939 r.

Posiedzenie rozpoczęło się o godz. 15 m. 55.

P. Marszałek B. Miedziński otwierając posiedzenie zakomunikował Izbie, że otrzymał zarządzenie P. Prezydenta Rzeczypospolitej o otwarciu nadzwyczajnej sesji Senatu dla rozpatrzenia spraw, związanych ze stanem wojny. (Monitor Polski Nr 202 z 2 września r. b. poz. 492).

Na sekretarzy p. Marszałek zaproponował senatorów: Rosadę i Wielowieyskiego.

Na propozycję Marszałka Izba zgodziła się rozpatrzyć sprawy, umieszczone na porządku dziennym dzisiejszego posiedzenia w postępowaniu skróconym.

Przed porządkiem dziennym głos zabrał Prezes Rady Ministrów gen. Sławoj Składkowski, który powtórzył oświadczenie, złożone poprzednio w Sejmie. Przy wejściu na trybunę p. Premier został powitany przez Izbę hucznymi oklaskami. Izba oklaskiwała też gorąco poszczególne ustępy przemówienia p. Premiera i zakończenie mowy, którego wysłuchała stojąc.

Następnie głos zabrał p. Marszałek Senatu:

Wysoka Izbo! Na oświadczenie Szefa Rządu odpowiedzieć chcę w imieniu Senatu Rzeczypospolitej, zespólnego, jak cały kraj, w jednej myśli i w jednym uczuciu. Nie ma ceny na ziemię polską i honor Polaków (Okłaski). Nie ma siły, któraby te dwa skarby najwyższe potrafiła nam wydrzeć (Okłaski). Opętana pycha i przebiegła obłuda złego sąsiada znajduje na tej ziemi opór bezwzględny i niezłomny (Okłaski). Józef Piłsudski, którego duch jest w tej chwili z nami, widzieć będzie, że tak jak nas uczył — wielkość i honor Polski jest satandarem naszego pokolenia, od którego żaden z nas żywy nie odstąpi. (Okłaski). Oderwani zostaliśmy przez złośliwą, brutalną napaść od spokojnej pracy. Ręce nasze miały zaciąć pług i enot, aby chwycić za broń. I dlatego w sercach całego Narodu Polskiego powstał wielki i słuszny gniew. Gniew zimny, twardy, zawzięty. Sprawa nasza jest dobra i sprawiedliwa w oczach Boga i świata całego. (Huczne okłaski).

Naczelnny Wódz, największym zaufaniem i gorącą miłością Narodu obdarzony, może polegać na tym, że każdy obywatel kraju będzie żołnierzem, gorliwie spełniającym Jego wolę i rozkaz. (Okłaski). Zapewniam Pana Prezydenta Rzeczypospolitej, że Rząd Jego napotka ze strony przedstawicielstwa narodowego pełną i skwapliwą pomoc we wszystkich swych poczynaniach dla obrony Ojczyzny. (Okłaski).

Ostateczne epokowe dla życia Polski i świata zwycięstwo musi być naszym udziałem. (Okłaski). Żołnierzom naszym, walczącym w tej chwili na ziemi, morzu i w powietrzu, cześć i pozdrowienie. (Huczne okłaski).

Przystąpiono do porządku dziennego.

Sprawozdawca s. Dąbkowski referuje dwa projekty ustaw o zmianie ordynacji wyborczej do Sejmu i Senatu, które uchwalił dzisiaj Sejm.

Ustawa o ordynacji wyborczej, która do dziś obowiązuje, stawia przeszkody nie do przewyżnienia wszystkim tym kolegom, którzy bądź powołani, bądź idąc za własnym impulsem, stawili się do szeregów. Z chwilą, kiedy mandat posła, czy senatora, nie został złożony, oficer nie może spełnić swojego najświętszego obowiązku względem Państwa. Aby ten obowiązek nam wszystkim ułatwić ażebyśmy mogli spełnić święte dzieło żołnierskie dziś w Sejmie została podjęta zmiana ordynacji wyborczej, umożliwiając nam dokonanie naszego obowiązku. Sejm w trzech czytaniach przyjął zmianę ordynacji wyborczych, pozwalającą na to ażebyśmy nie tracąc naszego mandatu, mogli swój żołnierski obowiązek spełnić. Ustawa ta zmienia art. 85 i 86 ordynacji wyborczej do Sejmu oraz art. 43 ordynacji wyborczej do Senatu.

Przystąpiono do głosowania. Senat uchwalił projekt ustawy jednomyślnie.

Przystąpiono do następnego punktu porządku dziennego: wniosek p. Marszałka Senatu o uzupelnienie tymczasowego Regulaminu Senatu. Wniosek p. Marszałka Senatu jest następujący: „W tymczasowym Regulaminie Senatu dodaje się część 6 (art. 107 — 109) w następującym brzmieniu: „Część VI Senat w składzie zmniejszonym. Art. 107: Senat w składzie zmniejszonym przewidziany w art. 79 ust. 2 ustawy konstytucyjnej stanowią: a) z tytułu pełnionych funkcji 1. Marszałek Senatu, 2. Wicemarszałek Senatu 3. Przewodniczący Komisji Senatu, 4. Sprawozdawca generalny budżetu, 5. Prezes Sądu Marszałkowskiego, b) Senatorowie, przybrani imieniem przez zespół senatorów, wchodzących do Senatu w składzie zmniejszonym z tytułu pełnionych funkcji do ogólnej liczby 19. Art. 108: Po otrzymaniu zarządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej o powołaniu Senatu w składzie zmniejszonym p. Marszałek Senatu zwołuje niezwłocznie senatorów, należących do zmniejszonego składu Senatu z tytułu pełnionych funkcji i przeprowadza uzupelnienie tego składu do liczby 19. Uzupelnienie odbywa się na propozycję Marszałka Senatu trybem, przewidzianym dla wyboru komisji Senatu Art. 109). W obradach Senatu w składzie zmniejszonym stosuje się zasady postępowania skróconego w myśl przepisów art. 65 Regulaminu. Senat w składzie zmniejszonym może przedmiot obrad odeśłać do rozważania komisji specjalnej, bądź wybranej przez plenum Senatu w składzie zmniejszonym, bądź powołanej przez Marszałka Senatu.

Wniosek p. Marszałka Miedzińskiego został przyjęty przez plenum Senatu jednomyślnie.

Na tym porządek dzienny został wyczerpany. Koniec posiedzenia godz. 16 min. 20.

Streszczenie ostatniego 20. posiedzenia Senatu z dnia 2 września 1939 r., opublikowane w Monitorze Polskim z dnia 4 września 1939 r.

[Biblioteka Sejmowa, Archiwum Senatu]

MONITOR POLSKI

DZIENNIK URZĘDOWY RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ.
WYCHODZI CODZIENNIE Z WYJĄTKIEM NIEDZIEL I ŚWIAT.

Redakcja, Administracja i Ekspedycja: ul. Miodowa Nr 22. Telefon Redakcji 11-44-05. Telefon Administracji 11-80-13. Telefon Ekspedycji 11-80-19. Ogłoszenia: ul. Królewska 5. Kasa czynna od godz. 8 i pół do 1 po poł., w soboty do g. 12 w pld. Konto czekowe w P. K. O. — 730.

TRESC DZIAŁU URZĘDOWEGO:

Zarządzenia Władz Naczelnych:

Poz. 494. Zarządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej o zamknięciu sesji nadzwyczajnej Sejmu.

Poz. 495. Zarządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej o zamknięciu sesji nadzwyczajnej Senatu.

Poz. 496. Mianowanie Pana Wacława Korteck-Biernackiego, Wojewody Polesskiego, Ministrem i Głównym Komisarzem Cywilnym.

Poz. 497. Zarządzenie Ministra Przemysłu i Handlu z dnia 2 września 1939 r. wydane w porozumieniu z Ministrem Spraw Wojskowych o powołaniu Wojennego Związku Przemysłu Chemicznego.

Poz. 498. Zarządzenie Ministra Przemysłu i Handlu z dnia 2 września 1939 r. wydane w porozumieniu z Ministrem Spraw Wojskowych o powołaniu Wojennego Związku Przemysłu Metalowego.

Poz. 499. Zarządzenie Ministra Przemysłu i Handlu z dnia 2 września 1939 r. wydane w porozumieniu z Ministrem Spraw Wojskowych o powołaniu Wojennego Związku Przemysłu Mineralnego.

Poz. 500. Zarządzenie Ministra Przemysłu i Handlu z dnia 2 września 1939 r. wydane w porozumieniu z Ministrem Spraw Wojskowych o powołaniu Wojennego Związku Przemysłu Włókienniczego.

Poz. 501. Zarządzenie Ministra Przemysłu i Handlu z dnia 2 września 1939 r. wydane w porozumieniu z Ministrem Spraw Wojskowych o powołaniu Wojennego Związku Przemysłu Garbarskiego.

Poz. 502. Zarządzenie Ministra Przemysłu i Handlu z dnia 2 września 1939 r. wydane w porozumieniu z Ministrem Spraw Wojskowych o powołaniu Wojennego Związku Przemysłu Elektrotechnicznego.

Poz. 503. Zarządzenie Ministra Przemysłu i Handlu z dnia 2 września 1939 r. wydane w porozumieniu z Ministrem Spraw Wojskowych o powołaniu Wojennego Związku Przemysłu Celulozowego i Papierniczego.

Poz. 504. Zarządzenie Ministra Przemysłu i Handlu z dnia 2 września 1939 r. o utworzeniu „Wojennego Związku Natłowego”, wydane w porozumieniu z Ministrem Spraw Wojskowych.

Poz. 505. Zarządzenie Ministra Przemysłu i Handlu z dnia 2 września 1939 r. wydane w porozumieniu z Ministrem Spraw Wojskowych o powołaniu Wojennej Naczelnej Organizacji Hutniczej Żelaznego.

Poz. 506. Zarządzenie Ministra Przemysłu i Handlu z dnia 2 września 1939 r. wydane w porozumieniu z Ministrem Spraw Wojskowych w sprawie utworzenia Wojennej Naczelnej Organizacji Przemysłu Włókienniczego.

Poz. 507. Zarządzenie Ministra Przemysłu i Handlu z dnia 2 września 1939 r. wydane w porozumieniu z Ministrami Spraw Wojskowych i Spraw Wewnętrznych o obowiązku przystąpienia do Związku Elektryczny Polskiej w Warszawie przedsiębiorstw wytwarzających, przetwarzających, przesyłających lub rozdzielających energię elektryczną w celu zawodowego jej użytku oraz o analizie i charakterze organizacji przynależnej w rozmiarach art. 53 ust. (2) ustawy z dnia 30 marca 1939 r. o powszechnym obowiązku świadczeń rzeczowych.

Poz. 508. Zarządzenie Ministra Skarbu z dnia 2 września 1939 r. o ustalaniu terminu wykupu srebry, którym dokonano wypłaty wynagrodzenia za pobrane zwierzchni pocigowe.

Poz. 509. Obwieszczenie Ministra Przemysłu i Handlu z dnia 2 września 1939 r. w sprawie powszechnego zwolnienia na przywiez elekttrycznych towarów.

Poz. 510. Zarządzenie Ministra Przemysłu i Handlu z dnia 4 września 1939 r. o warunkach udzielania pozwoleń na przywiez towarów z zagranicy i wywóz towarów zagranicę.

Poz. 511. Zarządzenie Ministra Przemysłu i Handlu z dnia 4 września 1939 r. zawierające wykaz firm uprawnionych do dokonywania przywozu i wywozu towarów.

Poz. 512. Obwieszczenie Ministra Skarbu z dnia 3 września 1939 r. ustalające listę banków dewizowych.

DZIAŁ URZĘDOWY.

Zarządzenia Władz Naczelnych.

—o—o—

494.

ZARZĄDZENIE PREZYDENTA RZECZYPOSPOLITEJ o zamknięciu sesji nadzwyczajnej Sejmu.

Na podstawie art. 12 pkt c) ustawy konstytucyjnej zamykam z dniem dzisiejszym sesję nadzwyczajną Sejmu.

Warszawa, dnia 3 września 1939 r.

Prezydent Rzeczypospolitej:

(—) I. Mościcki.

Prezes Rady Ministrów:

(—) Sławoj Skłodowski.

—o—o—

495.

ZARZĄDZENIE PREZYDENTA RZECZYPOSPOLITEJ o zamknięciu sesji nadzwyczajnej Senatu.

Na podstawie art. 12 pkt c) ustawy konstytucyjnej zamykam z dniem dzisiejszym sesję nadzwyczajną Senatu.

Warszawa, dnia 3 września 1939 r.

Prezydent Rzeczypospolitej:

(—) I. Mościcki.

Prezes Rady Ministrów:

(—) Sławoj Skłodowski.

—o—o—

496.

Do Pana Wacława Korteck-Biernackiego, Wojewody Polesskiego, w Brześciu n/Bugiem.

Mianuję Pana Ministrem i porucaczam Panu pełnienie urzędu Głównego Komisarza Cywilnego.

Warszawa, dnia 2 września 1939 r.

Prezydent Rzeczypospolitej:

(—) I. Mościcki.

Prezes Rady Ministrów:

(—) Sławoj Skłodowski.

—o—o—

497.

ZARZĄDZENIE MINISTRA PRZEMYSŁU I HANDLU z dnia 2 września 1939 r.

wydane w porozumieniu z Ministrem Spraw Wojskowych o powołaniu Wojennego Związku Przemysłu Chemicznego.

Na podstawie art. 29 ust. (1) pkt 4) i ust. (4), art. 53 ust. (1) i ust. (2) oraz art. 95 ustawy z dnia 30 marca 1939 r. o powszechnym obowiązku świadczeń rzeczowych (Dz. U. R. P. Nr 30, poz. 200) zarządzam co następuje:

§ 1. Powołuje się Wojenny Związek Przemysłu Chemicznego działający na zasadzie załączono statutu.

§ 2. Uczestnikami Wojennego Związku są wszystkie przedsiębiorstwa przemysłowe (osoby prawne lub fizyczne), zrzeszone w Związku Przemysłu Chemicznego R. P. oraz te przedsiębiorstwa, które Minister Przemysłu i Handlu włączy do Wojennego Związku Przemysłu Chemicznego oddzielnym zarządzeniem, wydanym w porozumieniu z Ministrem Spraw Wojskowych.

§ 3. Wojenny Związek Przemysłu Chemicznego może być upoważniony przez Ministra Przemysłu i Handlu do wydawania w zakresie przemysłu chemicznego zarządzeń wymienionych w art. 32 ust. (2) i art. 53 ust. (1) ustawy o powszechnym obowiązku świadczeń rzeczowych.

§ 4. Zarządzenie niniejsze wchodzi w życie z dniem ogłoszenia.

Minister Przemysłu i Handlu:

(—) A. Roman.

Załącznik do zarządzenia Min. Przem. i Handlu z dnia 2 września 1939 r. (poz. 497).

STATUT

Wojennego Związku Przemysłu Chemicznego.

§ 1.

Działalność Wojennego Związku Przemysłu Chemicznego (dalej nazywanego Wojennym Związkiem) obejmuje obszar Rzeczypospolitej Polskiej.

§ 2.

Siedzibą Wojennego Związku jest m. st. Warszawa.

§ 3.

Wojenny Związek jest osobą prawną; może nabywać i zbywać majątek nieruchomy i ruchomy, zaciągać wszelkiego rodzaju zobowiązania, pozyskiwać i być pozywany. Za ewe zobowiązania Związek odpowiada swoim majątkiem.

§ 4.

Wojenny Związek posługuje się pieczęcią z napisem „Wojenny Związek Przemysłu Chemicznego”.

§ 5.

W imieniu Wojennego Związku występuje na zewnątrz Prezes lub Dyrektor Związku.

§ 6.

Wszelkie zobowiązania i akty prawne podpisuje w imieniu Wojennego Związku Prezes lub jego zastępca wraz z Dyrektorem Związku albo z jednym z jego zastępców. Inne pisma podpisuje w imieniu Wojennego Związku Dyrektor Związku lub jeden z jego zastępców.

§ 7.

Wojenny Związek ma na celu:

- wykonywanie działalności zleconej przez Ministra Przemysłu i Handlu,
- współdziałanie z władzami przy wykonywaniu ustawy o powszechnym obowiązku świadczeń rzeczowych,
- działalność nad zapewnieniem najbardziej celowych z punktu widzenia potrzeb Państwa warunków pracy przemysłu chemicznego.

§ 8.

Celem spełnienia zadań wymienionych w § 7 Wojenny Związek, w szczególności:

- w zakresie ustalonym przez Ministra Przemysłu i Handlu wydaje nakazy i zakazy produkowania poszczególnych artykułów przez uczestników Wojennego Związku oraz ich grupy;
- w zakresie ustalonym przez Ministra Przemysłu i Handlu wydaje nakazy i zakazy sprzedawania poszczególnych artykułów określonym na bieżąco przez uczestników Wojennego Związku oraz ich grupy;
- w zakresie ustalonym przez Ministra Przemysłu i Handlu zmienia, przydziela kontyngenty w produkcji lub w zbyciu uczestników porozumień kartelowych;
- ustala kolejność wykonywania zamówień, otrzymania zapotrzebowania przez uczestników Wojennego Związku oraz ich grupy. W szczególności dotyczy to:

- przydziału zamawianych surowców, półfabrykatów, gotowych wyrobów oraz środków produkcji potrzebnych do wykonywania zamówień,
- przydziału zapotrzebowanych pracowników, zwłaszcza wykwalifikowanych, potrzebnych do wykonywania zamówień,
- przydziału wszelkich środków transportowych dla przewożenia materiałów potrzebnych do wykonywania zamówień lub dostarczanych produktów,
- zapotrzebowania kredytów ze źródeł publicznych;
- stawia wnioski w sprawie tworzenia przemysłowych porozumień w dziedzinie produkcji, zbytu lub akupu;
- tworzy organizacje handlowe w zakresie obrotu produktami przemysłu chemicznego oraz zakupu surowców i środków produkcyjnych;
- współdziała w organizowaniu nowych działów lub ośrodków produkcji;
- współdziała w kontroli cen i ich kalkulacji;
- współdziała w kontroli transakcji zawieranych przez uczestników Wojennego Związku oraz ich grupy, zbiera wszelkie dane, informacje i wyjaśnienia, wgląda do ksiąg, dokumentów oraz ma dostęp do wszelkich biur i pomieszczeń przedsiębiorstw;
- prowadzi ewidencje zatrudnienia poszczególnych przedsiębiorstw, ich załóg, zapasu materiałów potrzebnych do produkcji oraz wszelkich danych potrzebnych do ustalania zdolności produkcyjnej przedsiębiorstw, stopnia wykorzystania tej zdolności oraz sprawności przedsiębiorstw;
- wykonywa inne czynności zlecone przez władze.

§ 9.

Uczestnikami Wojennego Związku są wszystkie przedsiębiorstwa przemysłowe (osoby prawne lub fizyczne) zrzeszone w Związku Przemysłu Chemicznego R. P. oraz te przedsiębiorstwa, któ-

Delegacja tatarskiej mniejszości etnicznej udająca się do Grobu Nieznanego Żołnierza na pl. Piłsudskiego w Warszawie, 1938 r.
[Narodowe Archiwum Cyfrowe]

Delegacja tatarskiej mniejszości etnicznej po złożeniu wieńca przy Grobie Nieznanego Żołnierza, 1938 r.
[Narodowe Archiwum Cyfrowe]

1922-2022

ISBN 978-83-65711-89-2
